

ФЕРДИНАНД ЛИПС
КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ
ЗЛАТОТО
ПОГЛЕДЪТ НА ЕДИН ЧАСТЕН
ШВЕЙЦАРСКИ БАНКЕР ЗАД
КУЛИСИТЕ НА ВЛАСТТА

Превод от немски: Светослав Коев, 2006

chitanka.info

БЛАГОДАРНОСТИ И БЕЛЕЖКИ КЪМ НЕМСКОТО ИЗДАНИЕ НА GOLD WARS: „КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ ЗЛАТОТО“

В голямата си част книгата е превод на *Gold Wars*, която беше издадена за пръв път в САЩ през 2002 г. Много неща бяха актуализирани. За немските читатели написах специална глава, озаглавена „Какво се случи с немското злато?“

Почти не съм променял главата за швейцарското злато. За него няма повече какво да се каже. Срамът си остава. За австрийското злато знам само, че *Österreichische Nationalbank* продава злато от години, а на 2 април 2002 г. направи фокуса да го търгува по абсолютния минимален годишен курс.

Благодаря на преводача *Андреас Цантон* от Берлин за подготвителната работа; на студента *Щефан Богнер* от *International School of Management*, Дортмунд, за превода, разработката и компютърната помощ, както и на *професор д-р Ханс Бьокер* за ценните предложения.

Специална благодарност заслужава *д-р Вернер Вютрих*, Цюрих, за прочита на черновата и за научните забележки. Особена заслуга има брат ми *Ханс Георг Лунс*, *Ciry le Noble* (Франция), който многократно критически преработи всички преводи и като бивш banker направи много стилови и професионални предложения.

ПРЕДГОВОР КЪМ НЕМСКОТО ИЗДАНИЕ

Ако човек е наблюдавал и коментирал пазара на златото в продължение на поне трийсет години, няма как да не знае кой е Фердинанд Липс. В Цюрих, където под паветата на Банхофщрасе се съхраняват кюлчетата на международните вложители, Липс отдавна се е превърнал в институция. Едва ли има друг толкова известен европейски експерт по златото в САЩ — държавата, в която настоящата книга бе издадена за пръв път и стана извънредно популярна. Като член на управителния съвет, Фердинанд Липс от години съпътства възхода на *Randgold* — изключително успешен производител на злато в Южна Африка; отскоро зае тази длъжност и в *Afrikander Lease*, нов играч на южноафриканската златна сцена.

Банковото дело е само част от широките му интереси (и в крайна сметка инвестициите в златодобивните компании имат връзка с това): Липс е автор на собствена оригинална философия за златото, за която активно работи. Той винаги е критикувал политическата, обществената и моралната девалвация, навлязла след отхвърлянето на златния стандарт и въвеждането на книжната валута. В немскоезичните страни не е имало и няма друг толкова последователен адвокат на сигурните и почтените пари, които съществуват единствено при златния стандарт — и никога без него.

Нека не забравяме, че хартиените пари са рожба на войната. През 1914 г., когато Европа отиваше към ужасна братоубийствена война, правителствата решиха да се откажат от златното покритие. Те искаха да печатат банкноти, за да платят войната. Златото — първата международна европейска валута, би сложила край на враждебните действия само за няколко месеца. Защото, както се знае, то не може да се увеличава по желание. Политиците избраха хартията, за да могат да финансират социалната държава и изборните си обещания. Така относително стабилната германска марка от 1948 г. в крайна сметка загуби три четвърти от стойността си.

За прозорливите вложители златото винаги си е оставало алтернатива за парични инвестиции. То е неизбежен барометър, чувствителен към военни заплахи, нездрава икономика, нескопосни заеми и девалвация на парите. Правителствата започнаха да мразят златото. В него виждаха неудобна конкуренция на платежните средства, които самите те, съгласно разбиранията си, вкараха в обращение.

Още в края на 60-те години, воювайки със златото, правителства и емисионни банки се опитваха изкуствено да задържат цената му с масивни продажби. Успяха да направят това за известен период, но по-късно, през 70-те, цената направо експлодира. Който беше инвестирал в злато и златни мини, приключи блестящо. Който беше зложил на акции и облигации, загуби.

Историята не винаги се повтаря, но е възможно да наподобява миналото. През 90-те години на 20. век се очерта нова анти-златна конспирация: емисионните банки, булион банките, правителствата и цялата финансова индустрия конспирираха, за да потискат цената на метала: а тя всъщност отдавна трябваше да се е покачила, защото година след година търсенето превишаваше производството. Емисионните банки не само заливаха пазара със злато, но под пелерината на тайната загубиха голяма част от резервите си — и златните концерни (такива като американския *Barrick*) бяха поощрявани да продават повече метал, отколкото произвеждаха. На мода дойде така нареченият „hedging“^[1] — процес, на който Фердинанд Липс се противопоставя от самото начало.

Кой крои тази конспирация и какви са интересите, криещи се зад нея, е основната тема на книгата, която държите в ръцете си. Фердинанд Липс много отдавна видя какво се разиграва зад кулисите — и знаеше, че в края на краищата манипулацията ще трябва да се провали. Неговата частна банка, *Bank Lips AG*, предложи цена на валутата, която през ноември 1992 г. американския адвокат Реджиналд Х. Хауи потвърди. Аз тогава възхвалих Хауи — същия човек, който по-късно направи прочутото си обвинение срещу Алан Грийнспан и се осмели открито да назове конспираторите.

Няколко години по-късно, през ноември 2001 г., Липс изнесе впечатляващ доклад на един от G&M-семинарите (които организирам от 1980 г. насам). Той настойчиво призова присъстващите да

инвестира в злато и златни мини. Моментът беше избран перфектно. Оттогава инвестициите в злато приключват отлично — ясна индикация, че описаната тук конспирация започва да губи силата си. Реалността може да бъде завоалирана, но само за известно време. Вярно е също, че бързата промяна в пазара на злато нямаше да е възможна без решителната намеса на Липс, Хауи, Венеросо, Мърфи.

Желая на тази важна и заслужаваща похвала книга широка популярност — и нека тя донесе успех на читателя! Успех, защото печелившата инвестиция предполага интимно познаване на пазара.

Инвестициите в злато все още са дело на едно малко интелигентно малцинство. Оказва се също, че жълтият метал, като алтернатива и противовес на паричния авоар, играе незаменима роля, когато става дума да се преработи, стабилизира и подсигури едно портфолио^[2].

Златото обединява в себе си преимущества, които никоя друга инвестиция не може да осъществи в подобна комбинация. Наистина то крие ценови риск, но не и кредитен риск: то няма да банкрутира никога. През вековете дългосрочно е съхранило покупателната си сила и надживява всяка валутна реформа. Златото не е изложено на никакъв държавен риск, то е дискретно, мобилно, по всяко време и навсякъде конвертируемо и следователно е единственият ефикасен пазар за единната и международно референтна материална стойност. И не на последно място е стойността на свободата, то е монетарната свобода — това е дълбокото послание, което книгата на Фердинанд Липс отправя към нас.

Бруно Бандулет

Издател на GOLD & MONEY INTELLIGENCE, www.bandulet.de

Бад Кисинген, юли 2003 г.

[1] От англ. to hedge = ограждам се; т.е. застраховане от риск при колебания в обменния курс или промяна на цените на природните изкопаеми; фирмата, която иска да „хеджира“ извършва допълнителна транзакция, свързана с основната операция — бел.прев. ↑

[2] В сферата на финансите „портфолио“ означава сбор от основните намерения или дейности на дадена фирма, институция или частно лице. В мениджмънта с него се обозначава сбора от различни

опции и услуги, които се купуват при дадена финансова операция (портфейл) — бел.прев. [↑](#)

МНЕНИЯ ЗА КНИГАТА

„Ценното в тази провокативна книга на Фердинад Липс е яснотата защо в човешката история златото винаги е било солидна основа за икономическа стабилност. Докато свръхраздутата глобална икономика е застрашавана от още по-тежко бъдеще, «глобалното село» винаги ще се нуждае от фундаментална икономическа основа и не е необходимо тя да носи печата на някоя определена държава.

Липс доказва в книгата си, че това може да бъде направено единствено чрез златото. То най-добре е пригодно да възвърне силата на изтощената икономика и отново да я закотви в реалността. Още от Античността то е символ на най-висшата ценност. Златото, този блестящ като Слънцето жълт метал, носещ в себе си качеството на некорумпираността, е подходяща метафора за вътрешната същност на човека, която ние осъзнаваме в живота си. Тази негова страна винаги ни е впечатлявала и вдъхновявала.

Както често се е случвало в историята, хората и нациите внезапно закопняват за сигурната почва, която този жълт метал предлага. В такива моменти, за наша голяма изненада, отново имаме възможност да поемем по пътя на солидния златен стандарт.“

Д-р Теодор Абт, професор от Швейцарския технически университет, Цюрих (ETHZ).

„Фердинанд Липс посвещава книгата си *Конспирацията срещу златото* на най-дискутираната и най-малко разбиранията тема днес: парите. Негова е

заслугата, че допринесе толкова много за осветляването ѝ. Липс анализира човешката история, както и някои процеси от кариерата си на швейцарски банкер. Големият му опит в банковото дело дарява книгата със съответната виталност и яснота. Той цитира изказвания на автори и банкери, някои от които са от кръга на неговите приятели. Това са хора, които предпочитат модела на сигурното финансово и банково дело и разказват за съдбоносните грешки, които бяха допуснати.

За сравнение, той не пропуска изказванията и на други водещи финансови и политически сили — тези, които управляват курса на валутите и са отговорни за сериозните финансови проблеми, в които светът е изпаднал днес. Сериозното отношение на Липс към ситуацията откриваме в извода му, че: *“Войната със златото не е нищо друго освен Трета световна война. Това е не само една напълно излишна война, но и най-унищожителната от всички. Тя моментално трябва да бъде преустановена.”* На практика книгата не е нищо друго освен един вид военна история, впечатляваща и много актуална.

Конспирацията срещу златото е ценно четиво.”

Елизабет Кариер, президент на Committee for Monetary Research and Education (CMRE), Шарлот, Северна Каролина, САЩ

„Познавам Фердинанд Липс от 1994 г. и буреносните дни на *“Революцията-Rangold”*, променила лицето на южноафриканската минна златна индустрия. Кръгът на мъжете, които предизвикаха този обрат, бяха, и до голяма степен все още са, архетипи на понятието *Gold Bull*. Липс е твърдо убеден, че златната валута е единствената, която политиците не могат да печатат или произвеждат по

желание. Целият си живот прекарах в Африка и се научих да ценя тази концепция.

Историята винаги е доказвала, че златото е ефективен антидот на прекалените рискове. Като експерт в областта на валутната политика и решителен поддръжник на златния стандарт, Липс представя добре документиран и страстен анализ на историята на валутата и финансите. Книгата се появява в най-точния момент. Никога преди бъдещето не е било толкова трудно предсказуемо. В човешката история никога преди цивилизованият политически свят не е бил предаден в ръцете на толкова агресивни и болнави малцинствени групировки и фанатици. По-доброто разбиране на историята би ни помогнало да следваме по-сигурен курс в бъдеще.

„Златото и свободата са неделими“, е тезата на *Gold Wars* — книга, която се препоръчва на всеки съвременен бизнесмен днес!"

Д-р Марк Бристоу, генерален директор на Randgold Resources Limited, Йоханесбург, Южна Африка

„*Конспирацията срещу златото* е важна за всеки, който желае да вникне в произхода на разразилите се катастрофи на финансовия пазар. Липс е бивш председател на управителния съвет на *Rotschild Bank AG*, Цюрих, и швейцарски частен банкер с повече от 50-годишна професионална кариера. Опитът, наблюденията и гледната точка му дават право да опише манипулацията на валутната система и как беше измамена швейцарската нация.“

Робърт Л. Ландис, адвокат, консултант по въпросите на златния пазар, Уестън, Масачузетс, САЩ

„Книгата *Конспирацията срещу златото* е абсолютно необходима за тези, които мислят за своето финансово бъдеще. С дейността си в банковото дело (повече от 50 години) швейцарският частен банкер Фердинанд Липс като бивш председател на управителния съвет на *Rotschild Bank AG* е подходящият човек, който потвърждава, че настоящата световна финансова система е изградена, за да може спестяванията на обикновените граждани да бъдат плячкосани от един малък финансов елит.“

Д-р Лоурънс Паркс, директор на Foundation for the Advancement of Monetary Education (FAME), Ню Йорк

„Векове наред златото беше основа на правителствата и валутите. Благополучието на държавите и нациите се е измервало със злато. Западните части на САЩ, Южна Африка и по-голямата част на Австралия, нека споменем само тях, се развиват и просперират благодарение на откриването и добиването на злато.

Днес много финансисти искат да повярваме, че златото не е нищо друго освен още една търговска стока, като всяка друга, и няма никаква стойност освен като средство за поддържане на финансовите стойности. В сполучливо озаглавената си книга *Конспирацията срещу златото* Фердинанд Липс показва, че тази концепция е не само грешен извод, но и опасен.

Нации са били изградени и ще се изграждат върху фундамента на минната златна индустрия, докато определени международни и държавни служители се опитват да контролират благородния метал и неговата цена от гледна точка на собствения си интерес. *Конспирацията срещу златото* обяснява защо тези опити няма да бъдат успешни и какви биха били последствията, ако все пак това

стане. Книгата се препоръчва на всеки, който се интересува от световната валутна система.“

Д-р Ойбри Л. Павърт, геолог, Виктория, Вирджиния

„Човек трябва да употребява думата «изключителен» с внимание. И точно такава е тази книга. Тя ще стане класика. Тя е минало, настояще и бъдеще, събрани в едно — не само за златото, но и за обществото и надеждата ни за стабилност и свобода. Най-накрая ще разберете какво наистина е представлявал Златният стандарт и защо политиците са му обявили война. Ако прочетете книгата, ще започнете да разбирате по-добре «златото», както и човешката природа. Липс оживява историята на метала и вдъхновено желае да включи и себе си в борбата за човешка и социална свобода и свободен пазар. Ще поискате да имате 50 екземпляра от книгата, да я подарявате на приятели и да я изпращате на медии и политици.“

Шевалие Хари Д. Шулц, International Harry Schultz
Letter^[1], Монте Карло

„Новата книга на Фердинад Липс не би могла да се появи в по-подходящ момент. Въпреки големите манипулации и ценовия натиск, след дългата суша пазарът най-сетне се раздвижи. През 2002 г. фондовете и курсовете на акциите загубиха по всички фронтове, докато цената на златото, златните акции и златните фондове изглежда имаха своя посока: нагоре! Обществото на инвеститорите започна постепенно да разбира, че златото, обявено от медиите за мъртва «варварска реликва», е не само много

интересно като инвестиция, но е и единственото решение за отдавна закъснелия оздравителен процес на валутната и финансовата система. Книгата е нещо като висококаратна златна акция, за която най-реномираната препоръка може да е само: *Strong Buy!*“

Д-р Ханс Бокер, професор, International School of Management, Дортмунд, Германия („Gold-Dossier“)

„Книгата на Феринанд Липс *Конспирацията срещу златото* е възможно най-професионалният и най-същественният анализ на икономическата война, която днес се води срещу хората. Аз съм на мнение, че тази книга ще възнагради богато всеки, бил той сериозен инвеститор или студент по история — преди всичко по история на финансите.“

Джеймс Е. Еварт, автор на книгата Money, Principia Publishing Inc., Сиатъл, Вашингтон, САЩ

„В книгата си *Конспирацията срещу златото* Липс образно разказва как финансовият свят е излязъл от очертанията си. Авторът посочва пътя и дава препоръки как «побърканото» състояние на финансовия свят би могло да се подобри: като си спомним човешката природа и това, което в културната история на човечеството се е оформило като най-надеждната и най-сигурната парична система — златото като еквивалент на парите.“

Д-р по обществено-политическите науки Вернер Вютрих, Цюрих

[1] Бюлетинът International Harry Schultz Letter Шулц издава от 1964 г.; той е посветен най-вече на инвестициите, има абонати в 90 страни и цената на един негов брой е 50 долара — бел.прев. ↑

ЗА АВТОРА ФЕРДИНАНД ЛИПС

Фердинанд Липс е роден през 1931 г. в Швейцария и е един от доказаните и респектиращи авторитети в областта и пазара на злато. Кариерата му започва в банковото дело. След създаването ѝ през 1968 г., е председател на управителния съвет на *Rotschild Bank AG* в Цюрих.

През 1989 г. открива своя собствена банка, *Bank Lips AG*, също в Цюрих. През 1998 г. се оттегля от активния професионален живот, като разпродава дяловете си от банката. Но Липс не е бездеен. Днес продължава да е активен в банковото и финансовото дело, както и в златодобивната индустрия. Той е член на управителния съвет на няколко фирми, между които и африкански златодобивни компании. Освен това е член на *Foundation for the Advancement of Monetary Education* (FAME) в Ню Йорк — организация, поставила си за цел да реформира световната валутна система.

До момента Липс има две книги: *Книга на паричните авоари* (1981), испанското издание е със заглавие *Las Inversiones*, и *Пари, злато и истина* (1991). *Gold Wars* (2002) е неговата трета книга, в която той споделя мнението си по темите „злато“, „златен стандарт“, „златно-девизен-стандарт“ и разказва различните опити за манипулация на златото, в крайна сметка целящи неговото отхвърляне. *Конспирацията срещу златото* е превод на *Gold Wars*; немското издание е актуализирано и допълнено.

Като швейцарец той посвещава важна част от книгата си на събитията, довели до частичната, но значителна разпродажба на швейцарските златни резерви.

Свободното си време Липс с удоволствие прекарва с двете си дъщери и в изследване на историята, архитектурата и философията. Живее недалеч от Цюрих. Липс е убеден привърженик на златния стандарт.

БЛАГОДАРНОСТИ

Следните личности оказаха най-голямо влияние за възникването, съдържанието и философията на настоящата книга:

Д-р Д. Марк Бристоу, генерален директор на *Randgold Resources Ltd.* В качеството си на геолог, Марк Бристоу беше сътрудник при изграждането и разработването на *Rangold Resources* от компания за сондаж на златни находища в интегрирана компания за добив на злато. Той изигра важна роля в развитието на минното дело в Западна Африка, преди всичко в Мали. Научи ме на всичко, което знам за златодобива, и ме накара да разбера фундаменталната важност на минното дело за благосъстоянието на африканските страни, които притежават богати златни залежи.

Елизабет Б. Кариер, президент на *Committee for Monetary Research and Education (CMRE)*, Шарлот, Северна Каролина, САЩ. Госпожа Кариер има огромната заслуга, че ме запозна с повечето хора, споменати тук. Нейното жизнено дело е CMRE. CMRE организира конференции, публикува повече от 50 монографии и научни студии на някои от най-брилянтните умове в икономиката и науката за парите и икономиката. Тези публикации ми помогнаха да разбера по-добре сферите на златото и икономиката.

Полковник Е. К. Харууд е създател на *American Institute for Economic Research (AIER)*, Грейт Берингтън, Масачузетс, САЩ. За първи път го срещнах през 60-те години. От него научих основните и най-важни характеристики за раждането на инфлацията, опасностите от Кейнсианската революция^[1] и социализма. Разнообразните му съчинения и особено една статия в *Economic Education Bulletin* („Keynes vs. Harwood: A Contribution to Current Debate“ от Ягдиш Мера, Vol. XXV, Nr. 11, ноември 1985 г.) са важна част от моята икономическа литература. На 21 януари 1980 г. Робърт М. Блайберг описа в една уводна статия на *Barron's* как SEC (*Securities and Exchange Commission*, Контролният орган по ценните книжа на САЩ) обвини полковник Харууд, че е нарушил американските закони за

ценните книжа. По този начин SEC се опита да предизвика съдийско решение, за да ликвидира инвестициите на неговите клиенти. Ясно беше, че полковник Харуд бе посъветвал своите последователи да избягват книжните пари и да влагат спестяванията си в злато и златни мини. Без да се съгласява с точките на обвинението или пък да ги опровергава, през 1976 г. полковник Харуд подписа декларация, която ефективно го изключваше от инвестиционния бизнес, но същевременно отне на вложителите това, което ние днес бихме нарекли управление на капитала.

Джон Екстър, бивш главен banker във *Federal Reserve Bank of New York* и banker във *First National Bank*. В ранните си години като ръководител на отдела за Близкия Изток към *Federal Reserve*, той беше съветник на финансовия министър на Филипините и Цейлон. През 1950 г. стана първият губернатор на новосъздадената Централна банка на Цейлон (днес Шри Ланка). Той сподели директния си опит за икономическата ситуация на кризисните години от 30-те. Освен това от него научих редица неща за разрушителното въздействие на задлъжняването. Той създаде икономическия модел на „обърнатата пирамида“, в която златото е най-висшата форма на ликвидност.

Джоузеф Дж. Качиоти, философ и борсов посредник. Съдружник в брокерската фирма *Ingalls & Snyder LLC*, Ню Йорк. За мнозина той повече от 30 години е източник на знания за борсата, циклите и финансовите ситуации. Като голям приятел на Швейцария смята, че швейцарското правителство и *Schweizerische Nationalbank* (SNB) нямат право да продават швейцарското злато, като премълчават истината пред гражданите. Активите на определени големи банки, на Централната банка и на некомпетентни политици ще доведат до отслабване на швейцарския франк, така че репутацията на Швейцария като радетелка за свобода и независимост ще бъде сериозно накърнена и в крайна сметка тя ще изпадне в криза, а може би дори и в бедност.

Д-р Теодор Абт, професор към *Eidgenössische Technische Hochschule* (ETH), един от основателите на *Forschungs-und Ausbildungszentrum für Tiefenpsychologie*^[2] (по Карл Гюстав Юнг и Мари Луис фон Франц). Неговите разсъждения и знания затвърдиха убеждението ми за непроменливостта на човешката природа и за най-благородната задача, пред която човекът е изправен, независимо от епохата: да познае себе си и да еволюира, с което ще допринесе за

света на хората. Ние отново трябва да се обърнем към непреходните ценности на религията и природата.

Джеймс Е. Едуард, Сиатъл, Вашингтон, САЩ, главен редактор на *Zenger News Service*. В книгата си *Money* изразява възгледа, че поради липсата на класически златен стандарт и процесът на създаване на жиралдните пари^[3] (Fractional Reserve Banking), днешната банкова система не е нищо друго освен един икономически „фокус-бокус“. Банковите и политическите инсайдери го използват, за да предизвикат инфлация и по този изтънчен начин да източат милиарди долари от всички останали хора. В днешно време американският долар няма нито златно, нито сребърно покритие. Аз споделям мнението му, че съвременната система на хартиени пари е може би най-голямото престъпление в човешката история.

Професор Антал Е. Фекете, Търговски университет в Нюфаундленд, Св. Йоан, Канада. Носител на отличието „International Currency Prize“ на *Bank Lips AG*, Цюрих, през 1996 г., получена за експозето му „Whither Gold“ (Накъде със златото?). Дълбоките му и актуални изследвания за съвременните валутни отношения, историческите основи за демонетаризирането на среброто, за биметализма, за бъдещето на парите без покритие, за златото и лихвите, както и предложенията му за подобряване на подсигурителната политика (хеджиране) на златодобивната индустрия бяха неоченими при създаването на настоящата книга.

Реджиналд Х. Хауи, Белмонд, Мериленд, САЩ, адвокат и финансов експерт, носител на отличието „International Currency Prize“ на *Bank Lips AG*, Цюрих, 1992 г., спечелено за студията му „The Golden Sextant“. Неговият уебсайт (www.goldsexstant.com) е нагледно обучение от висша класа за недостатъците на съвременната деструктивна финансова система. Голямата заслуга на г-н Хауи е, че хвърли светлина върху опасността да се въвеждат заместители на златото в световната банкова система. Обществеността му дължи благодарност за обвиненията срещу BIZ (Банка за Международни Плащания, Базел, Швейцария) и елита на международното банково дело, които изобличи в конспиративни машинации и манипулация със златото.

Р. Брем Кебъл, адвокат и генерален директор на *Western Areas Ltd.*, Йоханесбург, директор на множество други южноамерикански

златодобивни компании. Без г-н Кебъл и поръчката на *Western Areas Ltd.* да напише сравнителна студия за пазара на златото през 70-те и 90-те години, настоящата книга нямаше да се появи на бял свят. Брет Кебъл е една от малкото водещи личности в златодобивната индустрия, които са наясно със златото като паричен еквивалент. Подкрепата и поощрението му да бъде написана тази книга бяха особено ценни.

Роджър А. Р. Кебъл, председател на Управителния съвет на *Randgold*, Йоханесбург. Роджър Кебъл организира акционерните размирици, които през 1994 г. събориха мудната йерархична структура на *Rand Mines Ltd.* На нейно място издигна радикално модернизирана обществена структура, която трябваше да революционизира цялата южноамериканска златодобивна индустрия. Неизчерпаемата му енергия спаси и удължи живота на няколко вече обречени на смърт южноафрикански златни мини. Въпреки ниската цена на златото, той успя да ги превърне в доходни предприятия и впоследствие да запази хилядите работни места. Роджър Кебъл бе движещата сила за развитието на *Randgold Resources* в Западна Африка, която от чисто експлоататорска компания той превърна в интегрирано златодобивно предприятие от световна класа. През 2000 г. златният гигант *AngloGold* се включи в мината Морила на *Randgold* в Мали. Когато се оттеглих от банковото дело, Роджер Кебъл ме насърчи да не изоставям интересите си към минното дело. От него получих ценна морална подкрепа за написването на книгата. Подобно на сина си Брет, и бащата Роджър разбира стойността на златото като паричен еквивалент.

Д-р Лоурънс М. Паркс, автор на книгата „What does Mr. Greenspan really thing?“ и директор на *Foundation for the Advancement of Monetary Education* (FAME), Ню Йорк. FAME е фондация, която чрез книги и статии се застъпва за реформа на световната валутна система, базирана на почтени мерки и стойности. Д-р Паркс е настойчив „сигнализатор“ за икономическите опасности, плод на настоящата система, която той нарича нашата „Fraudulent Monetary System“ (мошеническа финансова система). Задълбочените му знания го правят сериозен и почтен съветник, но и отличен и критичен издател на *Gold Wars*.

Не на последно място искам да спомена и *Томас Хофменер* от Раперсвил, Швейцария, чието участие го превърна в нещо като втори издател. Той много ми помогна за англоезичното издание (*Gold Wars*)

по отношение на английския ми (който не е мой роден език). Хофменер наложи строг критерий по отношение на цитираните в книгата източници, а широката му култура и превъзходно чувство за хумор хвърлиха приятна светлина върху *Gold Wars*. Добрият му дух ми помогна да не се предам през трудните месеци на 2002 г., когато завършвах книгата. Особена благодарност изпитвам и към *Винсент ЛоКаскио*, авторът на книгата „*Special Privilege: How the Monetary Elite Benefit at Your Expense*“ (Особена привилегия: Как финансовият елит се облагодетелства за Ваша сметка), както и на *Ричард Еспозито* за цялостната преработка на завършения ръкопис.

Най-голямо влияние върху моето мислене обаче изигра германският икономист *Вилхелм Рьопке*. Срещнах го само веднъж, но книгите му силно повлияха жизнената ми философия. Заедно с Лудвиг Ерхард и Валтер Ойкен той е един от бащите на немското икономическо чудо. За тези мислители икономиката е здание, което хармонира с историята на човечеството и отношението му към Бога и природата. След като златният стандарт беше изоставен, Рьопке беше убеден, че ако не се сложи край на инфлационната политика от страна на правителствата и управляващата класа, в крайна сметка това ще доведе (с малки изключения) до погубване на човешката свобода.

[1] Джон Мейнард Кейнс — британски математик и икономист, подкрепящ широката правителствена намеса в икономическия живот на страната чрез фискални и валутни действия — бел.прев. ↑

[2] Изследователски и образователен център по дълбинна психология — бел.прев. ↑

[3] Понятие за пари от счетоводното и банковото дело, но не за пари в брой (т.е. под формата на банкноти или монети), а като краткосрочен падеж; водят началото си от безсрочните влогове. Днес тези счетоводни пари са равнозначни на електронните пари от кредитните карти и компютрите, които на практика означават безкасови плащания — бел.прев. ↑

ВЪВЕДЕНИЕ

Една конспирация срещу златото е правителствено посегателство срещу свободите на индивида, регламентирани от конституцията. Но защо правителствата прибягват към нея? Понякога те искат да водят войни, без да вдигат данъците; друг път — чрез преразпределяне на доходите да постигнат т.нар. „social engineering“ (обществен аранжирмент на благоденстващата държава). Общият знаменател е налице: в златото те виждат единствената пречка в опитите си да издигнат Вавилонска кула на неизплатимите дългове.

Тази книга е много повече от хроника на войната със златото. Освен всичко друго тя е доклад за историческата несполука на „парите-есперанто“. Преди повече от 100 години един полски лекар на име Людовик Лазарус Заменхоф (1859–1917) създаде синтетичен общ език с надеждата, че той ще преодолее тегнещото над човечеството проклятие. В *Библията* се казва, че по някое време човекът станал толкова високомерен, че предизвикал Бога с желанието си да построи кула, стигаща до небето. Бог наказал това нахалство, като объркал езика на хората. Тъй като те вече не могли да общуват помежду си, станало невъзможно кулата да бъде завършена. Заменхоф нарича новия език „есперанто“, което означава „обнадежден“. Тази надежда обаче се оказа напразна; по-късно възникнаха и други изкуствени езици (напр. „идо“). Но — объркването на езиците и Вавилонското проклятие все още са в сила.

Ще бъде сполучливо сравнение, ако наречем валутите без покритие „пари-есперанто“. Библейската история може да бъде смятана и за предупреждение да не предизвикваме отново Бога, издигайки кула на задължняването, която един ден ще достигне небето. Но няма уши, които да чуят. И ето че господният гняв се излива върху нас. И този път са объркани не езиците, а световните валути. Кулата никога няма да може да бъде завършена, защото валутите не могат да влязат в съзвучие помежду си. Надеждата, че парите-есперанто ще избегнат Божия гняв, е напразна. Възникват нови синтетични валути — напр.

SDR (специалните права за тираж; създадена през 1969 г. като резервен посредник на световната валутна система), еврото и т.н. Объркването на валутите и Вавилонското проклятие са в сила.

Притежанието на злато няма нищо общо с алчността: става дума за свободата на индивида. Златният стандарт не е „игра“: той е възплъщение на вечния принцип *pacta sunt servanda* (договорите трябва да се изпълняват). Официалната омраза към златото, която вече направо граничи с невротизъм, ще ни се стори по-малко ирационална, ако осъзнаем, че златото и само златото е в състояние да развенчае вечните измамни намерения, потулени зад обещанията на управляващите.

След като от 1971 г. САЩ вече не изплащат международните си задължения в злато, искат същото и от другите страни: те също официално да заклеймят златото! Тази работа много напомня баснята на Езоп за вълка, който загубил опашката си. Тъй като не се чувствал комфортно, той се опитал да убеди събратята си също да се откажат от този безполезен израстък. Но един стар побелял вълк взел думата и казал, че предложението му щяло да е по-приемливо, ако било направено преди съдбоносния инцидент. Швейцария беше единствената държава, която изповядваше политиката, че желанието на Америка и другите страни да се освободят от „излишните“ златни резерви щеше да е по-искрено, ако беше предявено преди абдикацията на долара през 1971 г. Историята обаче няма хепи енд: Швейцария беше унижена — тъй като имаше нахалството да притежава валута, която е по-стабилна от долара.

Превъзходната книга на Липс е адресирана към критичния читател, който иска да вникне в предизвикателството на божествения авторитет, отнасящо се до построяването на кулата от неизплатими задължения.

Антал Е. Фекете, пенсиониран професор от Търговския университет в Нюфаундленд, Св. Йоан, Канада, и професор-съветник към университета Сапиента в Миеркуреа Циук, Румъния.

ПРОЛОГ

„Златото е жив Бог“

П. Б. Шели^[1]

☐ е египетският символ за Слънце и злато. Едновременно той е и символът за око. Без Слънцето и без окото човекът не би могъл да живее.

От самото начало на писаната история — отпреди 6000 години — златото упражнява върху хората дълбоко, силно влияние. То е било символ на благополучие, сила, красота и престиж. Историята ни учи, че винаги когато златото се е приемало и се е ценяло от дадена култура или общество, освен заетостта с работа идват и благополучието, културният напредък и политическата стабилност. Най-важно е, че златото е основа не само на просперитета и културата, но и на личната и политическата свобода.

„Златото е мащаб на големите цивилизации.“^[2]

Преди 35 години в емблематичната си статия „Gold and Economic Freedom“ („Златото и икономическата свобода“) председателят на щатската емисионна банка (*Federal Reserve System*) Алан Грийнспан ни обясни същността на нещата:

„Златото и икономическата свобода са неделими. Без златен стандарт не съществува никаква възможност за защита на влоговете от инфлационна загуба. Символично, златото е защитник на правото на собственост. Политиката на социалните държави е тази, която не дава възможност на собственика да се защити. И точно това е изтърканата тайна, спотаена зад тирадите на привържениците на социалната държава, когато се дават аргументи срещу златото. Държавният дълг е само още една дума за

«тайната» конфискация на имуществото. Златото препречва пътя на този тип действия и е единственият гарант за частната собственост и изобщо за правото на собственост.“^[3]

Дж. С. Морил в една своя реч пред Щатския сенат на 28 януари 1878 г.:

„Подобно на свободата и златото не се задържа дълго там, където не го ценят.“^[4]

[1] P. B. Shelley, Queen Mab (1813) в H. L. Mencken, Hrsg., A New Dictionary of Quotations on Historical Principles from Ancient and Modern Sources (New York: Alfred Knopf, 1985), S. 471. ↑

[2] The American Federationist, 1896 (Официална публикация на American Federation of Labor). ↑

[3] Alan Greenspan, „Gold and Economic Freedom“ в Capitalism: The Unknown Ideal, Ann Rand, Hrsg., New York: New American Library, 1966, S. 96, в Интернет на адрес <http://www.gold-eagle.com/analysis/0003.html>. ↑

[4] J.S. Morill, U. S. Senate в H. L. Mencken, A New Dictionary of Quotations in Historical Principles from Ancient and Modern Sources (New York: Alfred Knopf, 1985), S. 471. ↑

ПРЕДГОВОР КЪМ АМЕРИКАНСКОТО ИЗДАНИЕ

Дълбоко в мазето на една вила в цюрихския квартал „Зеефелд“ се съхраняват повече от десет стари медни гравюри, пресъздаващи странен епизод от миналото: истерията около борсовата спекулация, предизвикана от шотландския авантюрист и математик Джон Лоу. След смъртта на френския крал Людовиг XIV, по нареждане на регента, Лоу въвежда нова валута, обезпечена с недвижима собственост. Той се опитва да съживи западащата икономика и да спаси гладувания народ, което естествено не става. Старите медни гравюри са илюстрации на суматохата около Златния телец и „Рю Кенкампоа“ — парижкия Уолстрийт на 18. век, мястото, където се ражда идеята за днешния експеримент с книжните пари.

Естествено гравюрите могат да бъдат видени и на други места. Аз лично ги открих в една историческа книга за Джон Лоу. Бях дотолкова завладян от майсторската им изработка, че успях да намеря няколко от тях и да ги дам за реставрация. Положени в нови рамки, те украсяваха стените на банката ми в Цюрих — един вид като предупреждение към служителите и клиентите за това, какво би станало, ако някои стандарти отпаднат и бъдат забравени.

Кварталът „Зеефелд“ в Цюрих, недалеч от красивото Цюрихско езеро, е едно от най-оживените места в града. От страната на площад „Белевие“ той граничи с операта и световноизвестния ресторант *Кроненхале*. На срещуположния край се намира „Тийфенбрунен“ с неговата стара воденица, преустроен в стилни барове, ресторанти, магазини за вино, театри, клубове, дизайнерски агенции, фирми за софтуер, здравни центрове и бутици. За скромните жилища на работническите семейства тук има и магазини със стоки за бита. Нужни са само няколко минути път с трамвай, за да се стигне от финансовия център до „Зеефелд“. Всякакви ресторанти, училища, терапевтични и лекарски кабинети, автосалони, офисни сгради и естествено частни банки допълват живописния пейзаж на квартала.

Преди тук нямаше частни банки, а само обичайните клонове на големите банкови къщи и на Кантоналната банка. От 1989 г. насам редица частни банкери отвориха врати в красивите вили в стил „Fin de Siècle“ („края на века“) от 19. век. Тъй като поради липса на персонал все повече семейства не можеха да поддържат тези големи постройки, част от тях станаха необитаеми и постепенно започнаха да се рушат. Една от тези вили се превърна в централен офис на частната ми банка. В нея бяха живели различни хора, докато най-накрая собствениците решиха да я ремонтират и дадат под наем. Когато пренесох офиса си в „Зеефелд“, аз, без дори да подозирам, създадох нов финансов център. По-късно други последваха моята инициатива.

Вторият ми офис се намираще съвсем наблизо в друга, много атрактивна по-голяма вила, заобиколена от прекрасен парк. Историята на къщата е тъжна. Семейството, живяло някога в нея, загива по време на единственото плаване на Титаник. В продължение на няколко години една петролна фирма я използвала за офис. Поинтересувах се и се оказа, че от известно време вилата е празна. Когато я обзавеждах, на стените поставих медните гравюри с фиаското на Джон Лоу.

Защо обаче тези гравюри днес липсват? Дали не събират прах в мазето? Когато продадох банката след едно пътуване, новите собственици вероятно са решили, че те развалят модерния им маркетингов стил. Струва ми се, че никой днес не обръща внимание на завоалираните, както и на явните уроци, запечатани в тези стари документи. Но ако се вслушаме в предупрежденията, ние, хората, ще видим откровенията на хилядолетната история. Ако ги пропуснем, отново ще трябва да се учим от фаталните последствия. Заради новите пазари, които днес възникват по света, подобни реликви представляват вечно и необходимо предупреждение към всички нас, независимо от това, че не желаем да го чуем или че противоречи на сегашния обществен ред.

За Джон Лоу Даниел Дефо казва, че „накарал парите да текат както водата в Сена“^[1]. Последствията от действията на Лоу се ограничиха само до Франция. Хората често казват, че и до днес тя не се е съвзела напълно от социалната, икономическата и финансовата катастрофа-Джон-Лоу. Актуалните събития на глобализация се финансов пазар ще окажат своето влияние и ще засегнат всички нас. Днес не оценяваме достатъчно историята, и преди всичко историята на

парите. А трябва да уважаваме и приемаме опита от миналото. Ако не го направим, сме обречени да повторим грешките. И тогава не само ще посипем главите си с прах, но и цивилизацията ни ще се превърне в прах.

Идеята за тази книга възникна през лятото на 1999 г., когато Брет Кебъл, президент на *Western Areas Ltd.*, Южна Африка — възможно най-богатата златна мина в света — ми предложи да напиша студия за златния пазар през 70-те и 90-те години. Той беше на мнение, че това ще е много полезно при сегашните пазарни условия, защото повечето хора имат напълно погрешна представа за златото и златния стандарт. През октомври 1999 г. му изпратих първия вариант на статията. В нея се прокрадваше историческа нишка. Накрая и двамата стигнахме до заключението, че ще е жалко подобна студия да се отнася само до 70-те и 90-те, защото процесите, характерни за златния пазар от това време, започват много по-рано.

Днес повечето мениджъри в сферата на златната индустрия, bankerите и инвеститорите са на по четирийсет, ако не и на по трийсет години. Рядко между тях има някой, който да знае нещо за историята на златния стандарт. А в случай че са чували за него, знанията им приключват с това, че златото не оправдало надеждите или че не било в достатъчни количества, за да може той да функционира. Тълпи от професори, студенти и политици вече почти 100 години вярват в трагичните теории и послания, разпространявани от Джон М. Кейнс — че златният стандарт бил някаква „варварска реликва“. Днес вероятно не съществува нито един университет в света, който да има катедра по история на валутата. Как тогава да искаме хората да знаят?

Политиците формално отговарят за парите ни. След цял век хиперинфлация изводът е един: тези отговорници определено не направиха нищо. Оказаха се жалки неудачници. За съжаление не виждаме как парите, които получаваме, ще запазят покупателната си способност в бъдеще. Днес, когато борсата се е превърнала в лост за управляване на конюнктурата, не сме се отдалечили твърде много от епохата на Джон Лоу. Експериментът му обаче, изпробван в по-широки граници, ще е лоша предпоставка за бъдещето и за обществото ни като цяло.

Единственото, което можем да очакваме от управляващата политическа класа, е да кърпят положението. Ето защо искам да

призова младите хора да изследват „археологията“ на парите и да изучават човешката история. Сегашната ситуация трябва да се превърне от „край на историята“ в „начало на историята“. Всички ние знаем, че без знания за миналото ни не съществува добро бъдеще. Надеждата е в младите хора. За съжаление никой от старото поколение няма да ги спаси от паричното бласто и да отдалечи света от пропастта.

Иска ми се да призова мениджърите от златодобивните компании от всички точки на Земята да направят същото. Запознайте се с историята на най-ценната суровина, която ежедневно, при тежки условия, се добива с много рискове и средства, добивате. Историческото приложение на този продукт е много повече от превръщането му в бижута. Размяната на злато е основата на парите ни. Защо това не се разбира? Защо Южна Африка, най-големият производител на злато в света, не разработи дългосрочна стратегия за бъдещето? Защо държавните глави на произвеждащите злато южноафрикански страни не обезпечат заемите си със злато, както направи по-рано САЩ (когато все още беше пионерска държава)? Ако важността на златото бъде наистина осъзната, няма да има повече авансови продажби и продажби на занижени цени. Мините ще спрат да продават и ще запазят подценявания метал. Може би е добре да създадат OGMES (*Organization of Gold Mining and Exporting Countries* — Организация на държавите за добив и износ на злато).

Много ми се иска да разбере от западните банкери и финансови дружества коя налудничава логика ги кара да изключват златото от своите портфолия? Трябва да са разбрали от историята, че хартиените пари без покритие в бъдеще не представляват никаква стабилна стойност за портфолиото на клиентите им. Тук говоря предимно за западните банкери, защото Изтокът е много по-наясно, що се отнася до смисъла на златото. Наистина ли портфейл-мениджърите смятат, че акциите без растеж и заемите в слаба валута представляват разумна дългосрочна инвестиция? Не трябва ли да се интересуват много повече от стабилните валутни отношения? Това в голяма степен би улеснило работата им.

Питам централните банкери на тази планета: тяхната работа свързана ли е наистина с основния им дълг — да опазват покупателността и целостта на своята валута? Искрени ли са наистина и дават ли най-доброто от себе си, когато редуцират златните резерви

на родината си, само за да насърчават печалбите в хартиени пари, които постоянно губят стойността си и един ден вероятно изобщо няма да могат да бъдат изплатени? Помислете само: кой истински селянин няма да продаде зърното си за посев. Ако не можете да отговорите на въпроса с „Да“, то съвсем определено не сте за този пост.

От политиците не искам нищо, защото те никога няма да се променят. Всичко, което постигнаха с „работата“ си, е че унищожиха покупателността на парите. Вероятно трябва да се научат повече да разбират хората и да осъзнаят, че от 6000 години човешката природа не се е променила с нищо. Свободният човек винаги ще мисли за злато и когато икономическата и финансовата ситуация позволява, ще поиска да изхвърли машините за печатане на банкноти — заедно с политиците! Това вече се е случвало и винаги може да се случи отново. Паричният стандарт е важен, но моралният стандарт е не по-малко важен.

Тази книга не претендира да е завършена. Целта ѝ е само да информира и да накара читателя да мисли. Със сигурност Швейцария ще присъства често в нея. Историята ѝ е отредила ролята да пази парите на хората в трудни времена. (Тези времена като че ли станаха перманентни.) Закриляйки хората, Швейцария обезпечава тяхната финансова сигурност и лична свобода.

В днешно време швейцарското правителство, *Швейцарската национална банка* (SNB) и големите банки не отдават никакво внимание на историята. Те си откупиха своя индивидуална отговорност, но не със собствените средства, а с тези на акционерите и с парите на хората. Вярвате ли наистина, че в случай на война или срив на световната финансова система можем все още да говорим за златни резерви? Основната идея в Швейцария винаги е била, че златото и свободата са неделими и следователно — необходимост. Защо трябва да го променяме?

И в заключение: аз не съм икономист. През повечето време на моя 50-годишен професионален живот бях банкер. Опитът ми като такъв и 30-годишните ми изследвания на историята на валутите ме накараха да разбера, че настоящата парична система води до разложение. Тя е шамар в лицето на закона и реда, на цивилизацията, на разума и доброто поведение. Но най-важното: тя е заплаха за

свободата ни. Да се надяваме, че няма да мине много време, докато светът отново избере доброто.

[1] Ludovic Hunter-Tilney, „Who wants to be a millionaire?“, *Financial Times*, 2. September 2000. Виж също Daniel Defoe, *His Life and Recently Discovered Writings*, William Lee, Hrsg. (New York: B. Franklin, 1969). ↑

ГЛАВА I

МАЛКО ИСТОРИЯ

„Златото е пари и нищо повече.“^[1]

Дж. П. Морган

*„Не Филип Македонски, а неговото злато
пороби Гърция.“^[2]*

Плутарх

ВЪВЕДЕНИЕ

За да разберем наистина съвременното състояние на валутите, е важно да знаем до какво доведе споразумението Бретън Уудс от 1971 г. — и най-вече: какво наистина се случи след края на златния стандарт от 19-ти век? Всъщност при Бретън Уудс нямаше никакъв златен стандарт, това по-скоро беше „златно-девизен стандарт“^[3] или дори „златно-доларов стандарт“^[4]. Както Вилхем Рьопке го нарече, ставаше дума за денатуризиран златен стандарт и затова той беше опасен сурогат, довел до две сериозни инфлационни и впоследствие дефлационни кризи през изминалия 20. век. Последствията от първия вариант на измисления златно-девизен стандарт — като резултат от конференцията в Генуа през 1922 г., бяха много по-лоши. Той не само предизвика имотната криза от 1925 г. във Флорида, краха на борсата през 20-те години и последвалата световна икономическа криза (Голямата депресия) от 30-те, но в крайна сметка доведе до Втората световна война.

Известно е, че новият златен стандарт на 19. век не е плод на някаква конференция, а е естествен резултат от многовековния опит. Той се разви малко по малко, почти случайно, със своя собствена

динамика и се основава на логиката и опита, натрупани при обезценяването на валутите в миналото.

Египтяните са първите, добивали и използвали огромни количества злато. Между 4000 и 2000 г.пр.Хр. те са били в състояние да произведат около 750 тона. Голяма част от това несметно богатство е било собственост на фараоните, а не по-малко количество е превръщано в изкусни мистични украшения за гробниците. Преди 4500 г. египетските и месопотамските служители получавали възнаграждението си в злато. От зората на човечеството хората високо го ценели, още тогава то било универсален метал. Толкова различни култури — вавилонската, китайската, етиопската, древногръцката и тази на инките — са търсели и бранели своето злато. Златото и среброто са първите метали, споменати в *Библията*, и първоначално са пазени в храмове и светилища, а после постепенно преминават в сферата на търговията. Когато това става, търговските отношения и стопанството се развиват светкавично. Благодарение на разделението на труда търговията набира скорост.

Древните гърци са тези, които първи започват да изработват монети от злато. Загадъчният лидийски монарх Крез (560–540 г.пр.Хр.) заповядва да се секат монети от чисто злато.

ДРЕВНИТЕ ГЪРЦИ И ЗЛАТОТО

Древните гърци, както и други антични народи, високо ценели жълтиците. Около 400 г.пр.Хр. създадените от тях гравюри и релефи върху монети са уникални и ненадминати по красота и изработка. След завладяването на Македония, Филип II създава нещо като златен стандарт за населението, въвеждайки златните монети. Количеството им е огромно. Те имат обла форма и металът, от който са направени, се нарича „електрон“ — сплав между злато и сребро, срещана в естествено състояние. Смята се дори, че тези статери^[5] възникват много по-рано, някъде около 750 г. пр. Хр. Първоначално те значително се различават по тегло и качество, но от 500 г.пр.Хр. постепенно започват да се заменят със стандартизирани монети.^[6] Прочутият син на Филип, Александър Македонски, довършва започнатото. Той превръща златните монети в основно платежно средство по целия свят, разпространявайки ги и в Индия.

В книгата си *Silver — The Restless Metal* Рой У. Джастрам коментира:

„Нека сме наясно, че използването на благородни метали не винаги носи добро на хората. Точно обратното. Алчността винаги е съществувала. Съкровищниците в дворците, храмовете и светилищата са тласкали хората към престъпления и войни. Когато Александър Велики повежда гърците към Мала Азия, той нарича похода си отмъщение срещу персите. За гордия грък отмъщението било важно нещо, но походът привличал и заради плякосването на несметните персийски златни съкровища.

С бруталността си тази война става повод отживялата теокрация, владееща по-голямата част на цивилизования свят, да бъде унищожена. Хора от различни култури и раси били обединени и огромните неизползвани богатства на родината на Архимед били вложени в продуктивни цели. Новите пари, изсечени от заграбените съкровища, се вливат в завладените страни и им донасят благополучие (рядко инфлация).“^[7]

Първоначално на монетите са изобразявани главите на боговете. Но идва моментът, когато царете заемат мястото им. Тази промяна означава прекрачване на важен психологичен праг в историята на парите. Първият човек, който заповядва ликът му да бъде изобразен на монета, е надареният с божествена мъдрост цар Соломон. Кир, кралят на Персия, е следващият, изиграл важна роля в историята на парите. Той завладява лидийците и пренася всичкото им злато в Персия. Но мъжът, в чиито ръце попадат по-голямата част от богатствата на онова време, да не кажа всичките, е Александър Велики. Забележителен е фактът, че този владетел посещава всички най-големи храмове и светилища на древността, но не ограбва нито един от тях. Това, което Александър всъщност търси, е една нова форма на общуване между различните народи и култури. Така той създава първата средиземноморска световна империя, простираща се чак до Индия.

Заслугата за нея принадлежи изцяло на Александър; той също е един от първите, които изобразяват лика си на монети.

ДРЕВНИТЕ РИМЛЯНИ

Рой У. Джастрем:

„Векове по-късно Рим пръсва легионерите си из земите на познатия тогава свят, за да плякосат всички възможни богатства от благородни метали. Когато с времето количеството им намалява, се наложило римляните да започнат собствен добив. Мините в техните азиатски, африкански и европейски провинции в голяма степен финансират експанзията им. Когато добиването на благородни метали става недостатъчно, идва девалвацията с по-некачествените монети.“^[8]

Цезар въвежда златните монети „ауреус“. Те по-късно са подобрили от наследника му Август и представляват основата на първия общ европейски пазар. Векове наред жълтиците са най-висококачествените световни пари. Римските офицери получавали заплатите си в злато. Привилегията за влошаване на качеството на монетите се пада на известния с лошата си слава император Неро. Това поставя началото на упадъка на империята. Естествено тя се задържа още 300 години и както Едуард Гибън казва в произведението си *The Decline and Fall of the Roman Empire* (*Залез и упадък на Римската империя*) човек не трябва да се учудва, че Римската империя се е разпаднала, а най-вече че е просъществувала толкова дълго. При Цезар и Август цари 75-годишна стабилност. Но за разлика от логично мислещите гърци, римляните просто не можели да устоят на изкушението да се мамят взаимно. Правели какво ли не — по-малки, по-тънки, по-некачествени монети, докато накрая ги обезценили. Вероятно това също е една от причините, заради която империята продължително време страда от размирици и граждански войни. С някои уговорки бихме могли да наречем римляните първите „Кейнсианци“. Те показаха, че не може да съществува никаква

икономика, щом паричната стойност се девалвира от финансовите отговорници.

Нека за икономистите от школата на Кейнс, както и за днешното поколение инвеститори това да бъде пример за неумелите усилия на римските императори, които искали да „вземат нещата в свои ръце“, но само още повече влошили ситуацията. Приети са редица постановления за възнагражденията, цените и паричните средства, но усилията се оказват безполезни — все едно да се опитваш да се бориш с бушуващи вълни. Въстания, корупция, беззаконие и безсмислена спекулация връхлитат империята като чума. С толкова съмнителни и обезценени пари спекулациите със стоки и суровини станали много по-актуални, отколкото тяхното производство.

За залеза на Римската империя съществуват много причини, но една от решаващите е увеличаващата се липса на злато. То започнало да тече към Изтока.

ВИЗАНТИЙСКАТА ИМПЕРИЯ

Най-накрая в Римската империя на власт идва император, който е вещ както в икономическите дела, така и във военните — Константин. Той успява да преустанови разпада на империята за дълъг период, създава нова източна империя (Византия) и започва да сече златните монети „солид“ и „нумизма“. На практика създава съвсем нова империя, Източен Рим, която ще надживее Западен Рим с повече от 1000 години. Въведеният от Константин „солид“ се превръща в световна единна парична единица. Факт е, че Византия не е плащала на никой чужд завоевател, докато е пазела чистотата и стойността на „солида“, или, както византийците го наричали — „визант“.

От това можем да научим много неща. Дори историци, които не са наясно с икономическите въпроси, твърдят, че дългото просъществуване на Византийската империя, която винаги е била оградена от врагове, се дължи основно на отличната стопанска организация и базираната на златото финансова структура.

Обезценяването на златото започва с император Михаил IV (1034–1041), но най-трагична роля в това отношения изиграва Алексий I Комнин (1081–1118), който започва девалвацията на „византа“, за да плати заемите си. От този момент нататък сигурността и стабилността от последните осем века започват непоправимо да се рушат и

византийските златни монети престават да бъдат стабилна валута в международната търговия.^[9] Междувременно варварите плякосват Западен Рим и от процъфтяващото стопанство не остава почти нищо. Същото може да се каже и за Източен Рим. Засилващата се девалвация води до нестабилност във Византия. В рамките на следващите 250 години тя тотално рухва и от нея остава само сянка от предишния ѝ възход и граници. През 1453 г. Константинопол пада в ръцете на османските турци.

АРАБИТЕ

Друг показателен пример за успеха на стандартизираните златни монети като основно платежно средство откриваме в Арабската империя, дело на Мохамед. Тя, която съществува в съседство с Византийската (естествено не винаги в мирни отношения), се простира от Багдад до Барселона. По време на своя златен период тя представлява цивилизация, съперничаща си с Византия и дори с Рим по времето на император Август. Монетата в Арабската империя е „златният динар“, чието тегло е почти колкото на „византа“. Арабските завоеватели уважават класическата гръцка култура и философия и бързо възприемат старогръцкото отношение към солидна, здрава валута и почтена търговия. Около 450 години динарът е в непрестанна употреба и в този период цивилизацията на сарацините (арабите) процъфтява и се откроява с блясъка си, докато по същото време Европа тъне в мрак, изолация и безнадеждност. Но накрая и Арабското царство се разпада така бързо, както и възниква. Разрухата му се дължи колкото на сблъсъците на различни религиозни фракции, толкова и на стопански и финансови причини.

МРАЧНОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ

Окончателното разпадане на гръко-римската цивилизация завещава на Европа повече от шествековна обществена, политическа, културна и икономическа анархия. Въпреки че някои съвременни учени са на мнение, че „тъмните векове“ не са били чак толкова мрачни и безутешни, както се смяташе досега, все пак нещата едва ли са били кой знае колко цветущи, след като по-голямата част от стопанството е служело единствено за самоиздръжка.

ЗЛАТОТО ПРЕЗ РЕНЕСАНСА

Въздигането на първите италиански градове-държави постепенно извежда Европа от мрачната епоха. Това, което днес наричаме Западна цивилизация, започва да приема форма, характеризирана с ново отношение към културата и скоростно икономическо развитие. През 1252 г. в тогавашната република Флоренция се секат първите по-съществени златни монети след епохата на ауреусите на Цезар. Флорентинците превръщат новата монета „флорино д’Оро“ — известна също и като „златен флорин“ — в златен стандарт. 28 години по-късно република Венеция следва техния пример и сече дукати със същото тегло и стойност като флорините. През следващия век почти всички останали градове в Северна Италия — както и някои отвъд Алпите — започват да секат жълтици със стойността на флорините/дукатите.

Стабилната, сигурната златна валута води до период на успешна търговия и благосъстояние на италианските градове-държави, както и на голяма част от Западна Европа. Следователно икономическият и финансовият фундамент на Ренесанса е създаден от златото в качеството му на валута. Културите процъфтяват само ако цари просперитет, а не когато хората са бедни. Силата и надеждността на златото, от своя страна, водят хората към по-висша форма на цивилизация.

ИСПАНСКИТЕ ЗАВОЕВАТЕЛИ

Испанските конкистадори акостират в бреговете на американския континент малко след като Колумб го открива през 1492 г. Завоевателите се натъкват на културите на инките, ацтеките и местните жители на Колумбия, за които златото е от голямо значение. Тези народи вече са били развили изкуството да го преработват и да го превръщат в бижута и предмети на изкуството с несравнима красота. Завоевателите не се интересуваха особено от религиозните и метафизичните аспекти на метала. Целта им била да заграбят колкото е възможно повече от него и да го занесат на своите крале и кралици. Количествата са неописуеми. Често златните съкровища са плячкосвани с брутално насилие, а местните култури били унищожавани.

Френските експерименти с хартиени пари

Първите експерименти с хартиени пари на шотландския авантюрист Джон Лоу във Франция се оказват неуспешни.^[10] По време на управлението на краля-Слънце Людовиг XIV Франция банкрутира. През 1715 г., когато старият крал умира, Людовиг XV е само на пет години. Негов регент става херцогът Филип Орлеански. Лоу, който се запознава с херцога в едно от парижките казина, успява да го убеди да спаси безнадеждната ситуация, като печата хартиени пари.

В книгата си *Extraordinary Popular and the Madness of Crowds* Чарлс Макий пише:

„Когато Лоу се представя пред кралския двор, е посрещнат с големи почести. Той предлага на регентите два текста, описващи бедите, в които Франция би изпаднала в бъдеще заради девалвирала валута. Заявява, че металните пари, без да са допълнени с хартиени, са крайно недостатъчни за търговията на една развиваща се държава. За да докаже предимствата на хартиените пари, Лоу привежда примера на Великобритания и Холандия. Изброява аргументи за ползата от кредитиране и като надеждно средство (по това време Франция е една от най-слабо развитите икономически държави) предлага да създаде емисионна банка, която да поеме управлението на кралските приходи и да печата банкноти, които да са обезпечени както от тези приходи, така и от недвижима собственост.“^[11]

Странното е, че по теория и практика действията на Лоу много приличат на експериментите с хартиени пари днес, в края на 20. век. Следователно можем да наречем Лоу предшественик на Кейнс. През 1716 г. чрез кралски едикт той е упълномощен да създаде банка под името *Low & Company*. Тази банка, както и основаната по-късно от него *Mississippi Company* му помагат да извърши това, което днес

наричаме първия експеримент с хартиена валута в Западна Европа. В началото общите условия се подобряват, стопанството и търговията се съживяват, данъчните постъпления бързо се увеличават. Създава се определено доверие и предимствата на реформата започват да се забелязват.^[12]

Лоу е създател на *Banque de France* и на прочутата парижка борса на „Рю Кенкампоа“. Идеята, че металната валута може да бъде заместена от хартиена, в крайна сметка довежда до безконтролно печатане на банкноти. Борсовата търговия драстично се увеличава и на моменти приличала повече на оргия, отколкото на нормален пазар. Случило се неизбежното. В началото на 1720 г. някои хитри играчи започнали да разбират, че този сапунен мехур едва ли ще издържи дълго, и създават каси, където разменяли банкнотите и акциите си срещу злато. Не минало много време, преди продавачите да станат много повече от купувачите и цялата тази картонена кула, поддържана от въздух под налягане, рухва. Лоу се опитва да избяга от страната, но е заловен на границата. Очевидно той вече не вярвал на собствените си твърдения, тъй като каретата, с която пътувал, била пълна със златни и сребърни монети...

Асигнатите

Между 1790 и 1797 г., вследствие на експеримента на Лоу, се появяват т.нар. „асигнати“ — вид хартиени пари по време на Френската революция, обезпечени с национализирана земя, чиято покупателна способност скоро достига нивото на разходите им за производство — тоест до нулата. В книгата си *Fiat Money Inflation in France* американският професор и дипломат Андрю Диксън Уайт (1832–1912) описва как една от най-интелигентните нации, френската, не е научила нищо от неуспеха на Лоу с хартиената валута.^[13] В предговора на тази изумителна книга Джон Макий прави някои забележки, засягащи и експеримента с банкноти от 20. и 21. век:

„Настоящата книга е описание на най-грандиозния опит в човешката история едно правителство да създаде необезпечена хартиена валута и да я поддържа в обращение. Става дума за вероятно най-голямото от всички

усилия, правено някога (може би единственото изключение е на римския император Диоклециан) — едно правителство да постанови и прокара законов контрол върху цените на суровините. Всяка пречка, която волята или мъдростта на демокрацията би могла да наложи, е премахната, и вследствие бяха използвани всякакви трикове и средства, които неограничената власт и оптимизмът можаха да измислят. Но опитът се провали. Той завеща морална и материална нищета и безнадеждност, от които един от най-одухотворените и интелигентни народи на Европа страда повече от век, а ще страда и в бъдеще.“^[14]

И двата експеримента с хартиени пари имаха ясни политически последствия, разтърсили света из основи. Няма никакво съмнение, че родената в тази ситуация Френска революция промени света завинаги. Тя подготви почвата и за мъжа на легендарния бял кон: Наполеон.

Наполеон бързо възстановява реда и законността, като променя правната държавна система, а по-късно реформира армията. Когато след това се заема с нестабилната финансова ситуация, той го прави по брилянтен начин. Въпреки съветите да въведе хартиена валута, той енергично се противопоставя: „Никога!“ — казвал той. „Ще плащам или в злато и сребро, или никак.“ Наполеон нито веднъж не нарушава обещанието си, включително и по време на управлението през „стоте дни“. Той връща на Франция стабилната монетарна основа и *de facto* отново възстановява златния стандарт, който се запазва до 1914 г.! Обичаните френски златни монети и до днес се наричат „наполеони“.

Какво ли би казал днес Андрю Диксън Уайт, когато не само една страна, а целият свят е въввлечен в най-амбициозния и най-деградивния експеримент на всички времена с хартиени пари? Вероятно щеше да е убеден, че светът завинаги ще страда от това.

ЗЛАТНИЯТ СТАНДАРТ НА 19. ВЕК

Пример с Великобритания

Това, което се случва с паунда след отмяната на златния стандарт, е катастрофа, защото именно Великобритания е класически пример как функционира съвременният златен стандарт. Първият ѝ

опит с него е още от 1664 г. и тази валута се запази, с малки изключения, 250 години — до избухването на Първата световна война. Обезпечаването със злато беше прекъснато между 1797 и 1821 г., докато Британия водеше война с Франция. Британският златен стандарт беше съществена причина за възхода на световната британска империя. Без стабилна златна валута това никога нямаше да бъде възможно. Лорд Уилям Рийс-Мог пише в книгата си *The Reigning Error* кратко и ясно: „Златото беше пари и парите бяха злато.“^[15]

На 13 юли 1974 г. списание *The Economist* публикува впечатляващ доклад за развитието на тогавашните цени на дребно. Това впрочем стана възможно, защото Великобритания е единствената страна, която е водила надеждни статистики по онова време. В началото ценовият индекс^[16] е 100. Като цяло цените са стабилни или за кратко падат под нивото от 1664 г., с изключение на Наполеоновите войни, когато ценовият индекс (през 1813 г.) скача на 180, но по-късно отново се връща на обичайното си равнище. През 1914 г., когато избухва Първата световна война, индексът се задържа на 91, което означава, че е по-нисък от този преди 250 години. Всеки знае какво се случи с паунда, след като беше отменен златният стандарт.

Пример със Съединените Американски Щати

Периодите на стабилност на цените при класическия златен стандарт, както и тези от 1834 до 1862 г. и от 1879 до 1913 г. са безпрецедентни. Цените на дребно в САЩ през тези 62 години се колебаеха около 26% и в началото и края на тези два периода бяха приблизително на това ниво. През 1800 г. ценовият индекс в САЩ за цените на едро беше 102,2. До 1913 г. той се качи на 80,7. За 34 години, от 1879 до 1913 г., по времето, когато Щатите и повечето държави се придържаха към златния стандарт, цените на дребно в САЩ се колебаеха около незначителните 17%. Средната инфлация също е някъде около нулата. Средностатистическите годишни промени в цените нагоре или надолу възлизат на 1,3%. Това силно контрастира с колебанията на цените по време на Гражданската война (6,2%), периода между Първата световна война и Бретън Уудс (5,6%) и по времето на Бретън Уудс (6%).

Целта на тази книга не е да даде пълен отчет за историята на финансите в САЩ от 18. и 19. век, защото по темата вече съществува

достатъчно специализирана литература. Но все пак ще е добре да се посочат някои неща от турбулентното им минало, за да можем да разберем по-ясно настоящата ситуация.

Хронология на валутата в САЩ

10 май 1775 г.

Continental Congress (Конгресът) одобрява печатането на необезпечени хартиени пари („The Continental“), чиято покупателна способност бързо става незначителна част от първоначалната им стойност.

31 май 1781 г.

„Континенталите“ вече не представляват валута и не са в обращение, а се превръщат в средство за спекулация.^[17]

1787 г.

Приемане на Американската конституция от парламента.

Хора като Томас Джеферсън, Джордж Вашингтон, Джеймс Медисън, Джон Адамс и Бенджамин Франклин, както и различни философи, създават основните принципи на Американската конституция. Тези мъже имали солидно философско образование и изпитвали респект към творението, религията и човешката природа. Водещата идея е, че природата е образ на човешките права. Записаните в конституцията основни идеи са: право на живот, свобода, собственост (право на работа) и право на щастие. Силно и здраво общество би могло да има само тогава, когато тези принципи се осъзнават и пазят. Задачата на висшата форма на управление е да гарантира спазването им. *The Constitution* (Конституцията), както е била написана по онова време, с малки изменения (Amendments) съществува и досега. Но онези мъже със сигурност биха се обърнали в гроба, ако разберяха какво става с техните идеи днес, 200 години по-късно.

1789 г.

В член I, параграф 8, алинея 5, Конституцията разрешава на Конгреса да създава пари. Не съществува специално уточнение коя точно е законната валута. Параграф 10 на същия член естествено забранява на отделните щати „... да създават платежни средства за уреждане на дългове, различни от златните и сребърните монети“. Хората отново трябвало да подсладят душите си със старата дефиниция за „платежни средства“ (legal tender). След като се решава, че отделните щати не могат да използват като законово платежно средство нищо друго освен злато и сребро, Конгресът превръща тези метали във валута на Съединените Щати.

2 април 1792 г.

Конгресът гласува монетарния закон „Coinage Act“ от 1792 г., който регламентира свободното сечене на златни и сребърни монети. [18]

„Законът води до създаването на държавни монетни дворове (*U. S. Mint*), в които се сече официалната валута — монети от сребро и злато. Парите, постановени от закона, се наричат *легални/законови* пари. Изразът «легална валута на Съединените Щати» («*lawful money of the Unites States*») означава сребърни и златни монети, които според американския закон се сечат в определен монетен двор на Съединените Американски Щати.“ [19]

Точна дефиниция на парите:

Пари:

„Монетите или другите механични обекти от злато, сребро, благородни или полублагородни метали, сечени в монетен двор, са платежни средства.“ [20]

„Почти два века, от 1717 г. [според някои дори още от 1664 г.; бел.авт.] до 1914 г., с малки изключения през

периода от 1797 до 1821 г., докато траят Наполеоновите войни и не съществува конвертируемост на парите, Англия гради икономиката си на златния стандарт. Практически до 1834 г. Съединените Американски Щати имат сребърен стандарт, а после, до 1914 г. — златен, с изключение на «ерата Грийнбек»^[21] (1862–1879). Никоя друга държава не е имала златен стандарт за такъв дълъг период и не е случайност, че по онова време Англия и САЩ са толкова проспериращи. За разлика от ширещите се днес убеждения, златото не е нито дефлационно, нито е пречка за развитието на икономиката и благосъстоянието. В периоди на бърз растеж общото ниво на цените остава непроменено или, както е във Великобритания и Съединените Щати, то дори се понижава — нещо, което много от съвременните икономисти смятат за невъзможно.^[22]

Исторически банковата традиция в Англия има още по-стари корени, което обяснява големите различия в банковото ѝ дело:

„Въпреки че в началото на 18. век в Англия основните принципи на солидното банкерство се оказват все по-успешни, в САЩ те все пак остават недоразбрани. В различни щати се създават стотици еднолични банки от хора, които принципно не разбират нищо от банково дело, с изключение на това, че на всяка цена желаят да участват в този мистериозен печеливш бизнес.“^[23]

За един доста дълъг период историята на американската валута не е точно пример за финансова последователност и стабилност. В книгата си *Erinnerungen aus meinem Leben*^[24] (1959) австрийският икономист Феликс Сомари пише следното:

„За разлика от Англия, силата, която днес управлява Земята, няма традиции в стабилната валута. Колкото и да е странно, още тогава, през 18. век, длъжниците бяха прекалено много, а днес са повече от когато и да било. Но Федералната държава, която до началото на века почти нямаше дългове, вече натрупа повече от достатъчно и споделя интересите на длъжниците.“^[25] (Въпреки всички официални изказвания, които като цяло са напълно безсмислени, до днес ситуацията остава непроменена.)

На 14 март 1900 г. Конгресът гласува Указ за приемане на златния стандарт. Съгласно закона, Държавната съкровищница (*treasury*) създава златен резерв в размер на \$150 милиона за обезпечаване на „грийнбекс“ или „*treasury notes*“ (съкровищни бонове), които да бъдат обменяни единствено срещу злато. Духът на онова време е:

„Ние засвиделстваме лоялността си към принципите на златния стандарт и се доверяваме на мъдростта на законодателството на 56. Конгрес, който стандарт гарантира равнопоставеността на парите и стабилността на валутата ни, базирани на него.“

Republican National Platform, 1900.^[26]

Четири години по-късно убежденията са същите:

„Вярваме, че задачата на Републиканската партия е да запази златния стандарт, както и стойността на националната ни валута.“

Republican National Platform, 1904.^[27]

„Републиканската партия въведе златния стандарт. Тя ще го поддържа в бъдеще и ще се противопоставя на всяко усилие, което подкопава надеждността на кредитирането или нарушава целостта на валутата ни. Облекчаването чрез инфлация е неразумно и непочтено като следствие.“

Republican National Platform, 1932.^[28]

Триумфът на златото

В книгата си *Managed Money at the Crossroads* (Валутите на кръстопът) проф. Мелхиор Пали пише:

„За пръв път след разцвета на Рим цивилизованият свят успя да въведе единна монетарна система. Комерсиалното и финансовото единство на света беше постигнато без военна империя или утопични мечти. Монетарното единство на златния стандарт беше прието от всички и смятано за единствената рационална парична система.“^[29]

Златният стандарт на 19. век е най-голямото монетарно завоевание на цивилизования свят и днес ни изглежда като чудо:^[30]

Френски франк	1814–1914 г.	100 години стабилност
Холандски гулден	1816–1914 г.	98 години
Лири стерлинги	1821–1914 г.	93 години
Швейцарски франк	1850–1936 г.	86 години
Белгийски франк	1832–1914 г.	82 години
Шведска крона	1873–1931 г.	58 години
Германска марка	1875–1914 г.	39 години
Италианска лира	1883–1914 г.	31 години

В книгата си *Human Action* австрийският икономист Лудвиг фон Мисес заявява:

„Златният стандарт беше световен стандарт в епохата на капитализма, на растящото благоденствие, свободата и демокрацията..., той беше световен стандарт, необходим за международната търговия и капиталовите пазари..., той донесе капитали, съществена индустриализация и цивилизация в най-забутаните кътчета на този свят, оставяйки след себе си нечувани богатства..., съпътстваше развитието на липсващия дотогава западен либерализъм, за да могат всички държави като свободни нации да се слоят в едно цяло и да работят съвместно...“^[31]

Опитът на стабилната валута и политика

Икономическият просперитет предполага стабилна финансова система. Въпреки положителния опит от златния стандарт, все пак мнозина — най-вече политиците — не бяха съгласни с него.

Лудвиг фон Мисес осветлява нещата:

„Всички онези, на които еволюцията към благоденствие, свобода и демокрация пречеше, ненавиждаха златния стандарт, защото се стремяха към стопанска независимост...; правителства на интервенцията се бореха с него, защото го осъзнаваха като най-голямата пречка за своите манипулации... Но най-фанатичните атаки срещу златото дойдоха от страна на тези, за които кредитирането и даването на заем беше вълшебното средство за премахване на всички видове икономически злини.

Със сигурност златният стандарт не е идеален или перфектен. И без друго в човешките отношения не съществува нищо перфектно..., покупателната стойност на парите не е стабилна..., но в един постоянно променящ се

свят не може да съществува такава константа... Да, това дори е едно много съществено качество на парите — че тяхната покупателна способност постоянно се променя. Всъщност противниците на златото изобщо не се интересуват от запазване на покупателността на парите. Това, което те желаят, е да дадат неограничена власт на правителствата и никакъв здравословен златен стандарт да не може да ги спре... Никой не е в състояние да изобрети нещо по-задоволително от златния стандарт.“^[32]

БОРСОВИТЕ И КРЕДИТНИТЕ ПАЗАРИ ПО ВРЕМЕ НА ЗЛАТНИЯ СТАНДАРТ

По време на една научна конференция под заглавие „Money: A Search for Common Ground“, организирана през 1984 г. от *Progress Foundation* в Лугано, Швейцария, аз изнесох доклад, в който анализирах поведението на пазара на ценни книжа през 19. век, по време на златния стандарт. Монографията ми, озаглавена „Възгледите на един практикуващ банкер“, не беше монетарно-археологично изследване, а показваше изводите, направени от класическото произведение на Греъм и Дод *Security Analysis*:

„По време на златния стандарт най-важните валути са дългосрочно стабилни. Тази стабилност се отразява изключително добре на индустриализацията по онова време. Причината за това е, че вследствие на финансовата стабилност беше лесно публично да се дават субсидии чрез акции и кредити. Вследствие на валутната стабилност лихвите останаха ниски.“^[33]

Основният показател за надеждни акции от времето преди Първата световна война са стабилните, като цяло покачващи се дивиденди, базиращи се на сигурността на приходите, здравата финансова структура и достатъчната ликвидност. Тъй като акциите тогава били рисков капитал, по правило инвестициите в тях означавали по-висока възвръщаемост в сравнение с кредитите със същото или

приблизително същото качество. Поради по-високите си дивиденди те били подходящи за гаранционни инструменти. Ширещата се днес теория за „greater fool“ (по-големия глупак) по онова време е непозната. Тя твърди, че акциите трябва да се купуват на възможно най-ниския курс, за да могат по-късно да се продадат на възможно най-високия на някой „по-голям глупак“. Впоследствие той остава с девалвирани акции, които му носят минимална или никаква печалба, и за дивиденди (какъвто е бил случаят преди него) изобщо не може да се говори.

Единствено златният стандарт позволява финансовите инструменти и пазарите да работят задоволително за всички — за акционери, кредитори, длъжници и — което е най-важно — за вносителите в спестовните каси. Само когато съществуват коректни стойности, финансовите инструменти и пазарите могат да покажат пълния си потенциал. Историята изобилства от примери за пазари, които, работейки в режим на необезпечена със злато валута, се превръщат в казина. Сегашното състояние на пазара е най-доброто доказателство за това.

Като цяло опитът от този период показва, че заемите представляват голяма част от инвестиционните портфолия. Страхът от намалена покупателна способност от възвърнатите средства изчезна. Не съществува по-добър път за икономическо развитие от стабилната валута. Подобна система винаги ще превъзхожда която и да било структура на хартиените пари — както в миналото, така и в бъдеще.

В книгата си *The Twilight of Gold* („Залезът на златото“), за периода 1914–1936 г., д-р Мелхиор Пали пише:

„Ставаше дума за свят с уравновесени държавни бюджети, в който беше ясно, че дълговете ще бъдат погасявани, както човек връща личните си заеми. Необезпечените пари се смятаха за безумие. Големите обществени разходи (инвестиции) се финансираха чрез продажба на дългосрочни заеми, а не чрез експанзивна финансова политика. В крайна сметка светът непрекъснато и реално просперираше — със съответния жизнен стандарт

за масите и обща «сигурност», гарантирана от непроменливата стойност на паричните влогове.»^[34]

Световната икономика работеше с най-големия си потенциал и повишаващият се жизнен стандарт не означаваше (или почти никога не означаваше) безработица. Ако днешните политици търсят наистина „нова“ финансова структура, нека си припомнят годините и опита на златния стандарт.

По онова време защитените авоари имаха и друг смисъл. Тъй като в „златния свят на сигурността“ не съществуваше инфлация, хората можеха да живеят със спестяванията си и да се посветят на културна дейност. Вероятността да се правят спестявания винаги е свързана с идеята, че човек един ден ще може да се ползва от плодовете на труда си. Но това предполага доверие във валутната система и в работата на правителствата, които поддържат реда, уважават закона и подкрепят стабилна парична система. Не съществува по-добър документ за смисъла на „Златната епоха на сигурността“, описана от австриеца Стефан Цвайг в предговора на прочутата му книга *Die Welt von Gestern*^[35] (Светът от вчера). И никой друг не разказва по-добре за трагедиите, които сполетяха света, след като златният стандарт безразсъдно беше премахнат.

КРАЯТ НА ЗЛАТНИЯ СТАНДАРТ ОТ 19. ВЕК

През 1914 г., в началото на Първата световна война, златният стандарт беше изхвърлен зад борда само за няколко седмици. За да се финансира войната, светът прибягна до бюджетен дефицит и хартиени пари. Ако обезпечаването със злато не беше премахнато, войната нямаше да продължи повече от няколко месеца. Вместо това тя трая повече от четири години, срина повечето важни отрасли в световната икономика и взе милиони човешки животи.

След края на златния стандарт стабилната финансова политика се превърна в атавизъм. Продължителността и размерът на войната принудиха воюващите държави да се откажат от каквато и да било валутна дисциплина и военните разходи послужиха за оправдание.

От гледна точка на 50-годишния си опит и изследванията на историята на финансовите пазари аз стигнах до убеждението, че

отмяната на златния стандарт от 19. век е най-голямата трагедия в цялата човешка история. Заради този факт вече близо 100 години светът е в задънена улица и в крайна сметка това би могло да доведе до отнемане на човешката свобода. Оттогава повечето икономисти живеят с капаци на очите. Но който има време и търпение да изследва най-съществените исторически събития, ще установи, че златото е най-важната повратна точка в световната икономика и в съдбата на Земята. Монетарният стандарт е и морален стандарт и като такъв определя ориента на хората.

НЯКОЛКО ХРОНОЛОГИЧНИ ФАКТА ПО ТЕМАТА ЗА ЗЛАТОТО

На 14 март 1900 г. американският Конгрес гласува закон за приемане на официален златен стандарт в САЩ.

От 1800 до 1914 г. покупателната способност в САЩ е почти без промяна. Възможно е тя дори да се е повишила.

На 23 декември 1913 г. президентът Уудроу Уилсън подписва закон за емисионната банка (*Federal Reserve Act*); възниква Федералният резерв. Следват редица промени и допълнения в закона за Федералния резерв (*Amendments*). Системата на *Federal Reserve* започва да функционира от 1914 г.

През 1995 г. стойността на долара от 1940 г. е само няколко цента.

Намерението за връщане на златния стандарт след края на Първата световна война на практика беше налице. Ако беше станало факт, изобщо нямаше да се стигне до обезценяването на валутите, разклатени заради военните разходи. Все пак Великобритания не искаше да девалвира паунда, защото беше на мнение, че това би сринало славата ѝ.

Въпреки че големите държави имаха намерение да върнат златния стандарт, те се решиха на опасна замяна. На конференцията в Генуа през 1922 г. (в която САЩ не участва) е приет златно-девизният стандарт, при който американският долар и британският паунд имаха златна равностойност и можеха да се смятат за валутен резерв. За съжаление светът се размина с класическия златен стандарт. Стана ясно, че валутите започват да губят покупателна способност и че тази тенденция ще продължи. Затова те не можеха да се сравняват със златото.

Непосредственият ефект от новата система бе, че девизните резерви се брояха два пъти: веднъж в държавата, в която се изразходват, и втори път в тази, която отпуска заема и за която те представляваха резерв. Освен това страните-кредиторки се оказаха в удобната позиция да разполагат с платежните балансови дефицити^[36], без да им се търси отговорност, докато другите държави имат „доверие“ във валутите им.

ВРЕМЕННИЯТ КРАЙ

Новата система задвижи ужасяващ паричен и кредитен механизъм и създаде основата на международния бум за инфлацията от 20-те години. Първоначално изглеждаше, че тя уж ще функционира, защото зависеше не от златото, а от хартиената валута. Но всъщност всичко се оказа машина за инфлация, чиито продукт — свръхпокупателността — се вля директно в пазара за недвижимо имущество и борсата. Резултатът бе мания за спекулации, довели до кризата с недвижима собственост във Флорида и борсовия крах на Уолстрийт през 1929 г.

В книгата си *L'Age de l'Inflation*, както и в доклада си от 17 март 1973 г. (*Les doctrines monétaires à l'épreuve des faits*) Жак Рюф казва:

„Всеизвестно е и многократно беше доказано, че златно-девизният стандарт беше основната причина за световната икономическа криза през 30-те години.“^[37]

В книгата *The Invisible Crash* („Невидимата катастрофа“) на Джеймс Динс четем следното:

„Инфлацията, настъпила в годините на Първата световна война, накара златния стандарт, който строго контролираше количеството на парите, да дерайлира, а конференцията в Генуа замени немарливостта на правителствата с хартиени пари. Оттогава те не могат да устоят на злоупотребата и последствията се видяха с

галопиращата инфлация през 20-те и неизбежния коректив на Голямата депресия.“^[38]

Фактът, че същата грешка беше повторена 22 години по-късно в Бретън Уудс, показва, че светът не е научил нищо от историята, дори когато става дума за толкова важна част от живота ни.

„NEW DEAL“ НА ФРАНКЛИН Д. РУЗВЕЛТ

Както се и очакваше, виновник за тези събития се оказа мнимият недостиг на злато.

На практика дотук се стигна единствено защото доказалият се през годините златен стандарт беше премахнат. В книгата си *The Invisible Crash* Джеймс Динс пише:

„Франклин Делано Рузвелт: ФДРФ беше избран през 1932 г. за президент, когато икономиката беше срината. Ясно бе, че всеки, който изпитва симпатия към обикновения човек, трябваше да направи конкретни промени, за да помогне. В този смисъл не бихме могли да го упрекнем. Прекалената инфлация след финансирането на Първата световна война и всички безумия на *Федералния резерв* вече принудително бяха отпаднали, тъй че ФДР завари празна маса. Ако по онова време беше въведена истинска стабилна валута, най-вероятно Втората световна война можеше да бъде избегната и икономиката със сигурност щеше да поеме по друг път.

(...) «Новият курс» на ФДР винаги е бил спорен. (...) аз откровено заявявам, че исторически той бе най-големият краткотраен успех (за 40 години) и най-фаталният дългосрочен провал, случвал се някога в историята на икономиката.

Имаше лесна възможност *Федералният резерв* изцяло да бъде ликвидиран, данъците да станат почти нулеви и да се приеме истинска стабилна валута. Но вместо това Рузвелт попадна под влияние на британския

икономист лорд Джон Мейнард Кейнс и избра обратния път.“^[39]

Джон Екстър, бивш банкир на Централната банка, известен икономист и експерт по златото, веднъж ми описа ситуацията:

„Когато през 1914 г. *Федералният резерв* започна да функционира, той пристъпи моментално към печатане на пари (т.е. пускаше банкноти в обращение и влияеше на покупателната способност), изкупувайки с тях държавния дълг. Това продължи и по време на Първата световна война, чак до 1920/1921 г. Накрая той се опита да намали фондовете си. Редуцирането им доведе до мощна, но кратка рецесия. После Фед отново продължи курса си на експанзия и неотклонно го следваше през 20-те години. През 30-те икономиката излезе от контрол.

Кризата беше толкова голяма, толкова неудържима, че на Рузвелт бяха необходими три мандата и една война, за да се измъкне от нея. Той опита всичко, но нищо не помогна. През 1933 г. безработицата беше 25%. До 1937 г. тя спадна до 15%, но през 1937/1938 г. борсата беше поставена на колене. Икономиката отново западна и безработицата се вдигна на 21%.

Естествено с Втората световна война кризата беше преустановена. Без нея вероятно щеше да продължи още дълго.“^[40]

В тази връзка той ми предаде и един разговор, който провел през 1974 г. с Милтън Фридман. Фридман казал, че *Федералният резерв* можел да увеличи количеството на парите и това постепенно нарастване на финансите щяло да спаси американската икономика от депресията. Екстър смяташе, че това е заблуда. Той винаги е бил на мнение, че чрез политиката си на откритите пазари *Федералният резерв* още от самото начало е накърнил златния стандарт. Според него би трябвало да се купува само злато.

[1] През 1913 г., комисията Пуджо упрекна водещите банкери в САЩ за нестабилната финансова ситуация, вместо да се обърне срещу мерките за регулация. Когато Дж. П. Морган застана пред комисията, той беше запитан за ролята на златото и дали то е причината за финансовите проблеми. Отговорът на Джон Пиърпонт Морган беше кратък — и преди всичко ясен. От: *Gold and Liberty*, Richard M. Salsman, Great Barrington, Massachusetts, USA, AIER, 1995), S. 49. ↑

[2] Сравнение между гръцката и римската военна стратегия на древногръцкия философ и биограф Плутарх. *Parallel Lives* (Aemilius Paulus), ок. 100 г. пр. Хр. ↑

[3] Въвеждане на допълнителна национална валута, която става конвертируема при фиксиран курс в една или няколко чужди валути, които от своя страна са обратими в злато също при фиксиран курс — бел.прев. ↑

[4] Система на златно-доларовия стандарт — според него функциите на международно платежно средство се изпълняват от злато и долари. Към нея се създава орган за регулиране на валутите — МВФ — бел.прев. ↑

[5] Древногръцка сребърна или златна монета — бел.прев. ↑

[6] James E. Edwart, *Money* (Seattle: Principia Publishing, 1998), S. 8. ↑

[7] Roy W. Jastram, *Silver — The Restless Metal* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 3. ↑

[8] Roy W. Jastram, *Silver — The Restless Metal* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 4. ↑

[9] P. D. Whitting, *Die Münzen von Byzanz* (München: Ernst Battenberg Verlag, 1973), S. 173. ↑

[10] Сравни Charles Mackey, *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds* (London: Richard Bentley, 1841), S. 1–45. ↑

[11] Пак там, S. 10. ↑

[12] François M. A. Voltaire, *Short Studies: The French Islands*: „След смъртта на Лудвиг XIV шотландецът Джон Лоу — една личност, чиито планове и програми се оказват напълно безполезни, дори фатални за нацията — подвежда правителството и народа да повярват, че Луизиана щяла да добива и тя толкова злато, колкото Перу...“. ↑

[13] Andrew Dickson White, *Fiat Money Inflation in France, How it Came, What it Brought and How it Ended* (1914, Caldwell, Indiana: Caxton Printers Ltd., 1972). ↑

[14] John Mackey, предговор към *Fiat Money Inflation in France*. ↑

[15] William Rees-Mogg, *The Reigning Error* (London: Hamish Hamilton Ltd., 1974). ↑

[16] Ценовият индекс е статистически индекс, който показва нивото на инфлация — бел.прев. ↑

[17] Pelatiah Webster, *North Worth a Continental* (1950), допечатка Irvington on Hudson, New York: Foundation for Economic Education. ↑

[18] *A Monetary Chronology of the United States* (AIER: Economic Education Bulletin, Great Barrington, Massachusetts, 1994), S. 3. ↑

[19] Пак там. ↑

[20] James E. Edwart, *Money*, (Seattle, Washington: Principia Publishing, 1998). ↑

[21] Greenback Party — политическа партия в САЩ през годините 1874–1884. В днешно време „грийнбекс“ е синоним за хартиените пари, печатани по време и след Гражданската война до ден днешен, известни с типичния си зелен гръб — бел.прев. ↑

[22] Richard Salsman, *Gold and Liberty* (AIER: Economic Education Bulletin, Great Barrington, Massachusetts, 1994), S. 3. ↑

[23] Ernest P. Welker, *Why Gold?* (AIER: Economic Education Bulletin, Great Barrington, Massachusetts, 1995), S. 9. ↑

[24] Спомени от моя живот — бел.прев. ↑

[25] Felix Somary, *Erinnerungen aus meinem Leben* (Zürich: Manesse-Verlag, 1959), S. 411. ↑

[26] От H. L. Mencken, *A New Dictionary of Quotations on Historical Principles from Ancient and Modern Sources* (New York: Alfred Knopf, 1985), S. 471. ↑

[27] Пак там. ↑

[28] От H. L. Mencken, *A New Dictionary of Quotations on Historical Principles from Ancient and Modern Sources* (New York: Alfred Knopf, 1985), S. 471. ↑

[29] Melchior Palyi, *Währungen am Scheideweg* (Frankfurt: Fritz-Knapp-Verlag, 1960). ↑

[30] От *Pick's Currency Yearbook* от Franz Pick (New York: Pick Publishing, 1975). ↑

[31] Ludwig von Mises, *Human Action* (New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1949), S. 472. ↑

[32] Ludwig von Mises, *Human Action* (New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1949), S. 472. ↑

[33] Benjamin Graham and David L. Dodd, *Security Analysis* (New York: McGraw-Hill, 1951), S. 1–12, и Ferdinand Lips, „Die Ansichten eines praktizierenden Bankiers“, от: *Money: A Search for Common Ground* (Lugano: Progress Foundation, 1984), S. 65–81. Публикувани доклади от Progress Foundation за конференцията от 1984 г. ↑

[34] Melchior Palyi, *The Twilight of Gold* (Chicago: Henry Regnery Company), S. 7. ↑

[35] Stefan Zweig, *Die Welt von Gestern*, Bergmann-Fischer Verlag AB, Stockholm, 1944. ↑

[36] Балансовият дефицит възниква, когато ръстът на валутата, постъпила чрез внос в дадена държава, превиши ръста на валута от износа, туристическите й услуги и т.н. — бел.прев. ↑

[37] Jacques Rueff на доклад, държан на 17 март 1973 г. пред Ecole des Sciences Politiques, Paris. ↑

[38] James Dines, *The Invisible Crash* (New York: Random House, 1977). ↑

[39] James Dines, *The Invisible Crash* (New York: Random House, 1977). ↑

[40] В личен разговор на автора с Джон Екстър в Цюрих. ↑

ГЛАВА II

КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ ЗЛАТОТО ПРЕЗ 30-ТЕ ГОДИНИ И ОТХВЪРЛЯНЕТО НА БЛАГОРОДНИЯ МЕТАЛ

„Сами по себе си хартиените пари са си наред, стига да имаме идеална власт и царете ни да са надарени с божествена интелигентност.“^[1]

Аристотел

ВЪВЕДЕНИЕ

За да обясним причините защо от година на година конспирацията срещу златото расте, нека се концентрираме върху най-съществените събития от 30-те години. Водещите икономически теории по онова време са идеите на Кейн. С малки изключения това е валидно и до днес.

В книгата си *Conserwatively Speaking* американският адвокат, доцент и писател Рене А. Уормзър пише:

„В крайна сметка никое правителство не може да работи във валутна система, основаваща се на хартиените пари, без да предизвиква тежка икономическа криза и в един ден да плати за това. Тяхната система по правило означава разхищение и несъмнено води към инфлация.

През 1933 г. президентът Рузвелт ни накара да изоставим златния стандарт и да разменим златните си сертификати срещу хартиени пари. Дори ни забраниха да използваме злато като гарант в договорите. (Виж също и

«Restoring Gold Clauses» в *Contracts* на Рене А. Уормзър и Доналд Л. Кемерер, публикуван от *Committee for Monetary Research and Education Inc.*, Greenwich, Connecticut, 1975).

[2] От този момент до 1975 г. беше незаконно да се притежава злато, освен за допуснатата служебна или комерсиална употреба. Малко след гласуването на забраната (с пълномощията на Конгреса) президентът девалвира златния долар.

Тази стъпка постави началото на дефицитното финансиране и неуместната държавна намеса и ни тласна към катастрофата, в която се намираме и до днес.

Твърде е странно, че Рузвелт не разбра или не искаше да разбере колко неморално постъпи, като убеди Конгреса да приеме закона за златото. Или му беше все едно? След това той проведе разговор със сенатора Картър Глас. Когато Глас научи, че според новия закон САЩ няма да спазва договора си да изплати държавните облигации в злато, каза на президента Рузвелт следното:

«Това е позор, сър. Правителството, което притежава толкова злато, нарушава обещанието си да изплати в златни монети държавните облигации, продадени на вдовици и сираци, уверявайки ги, че това ще стане спрямо актуалната валутна стойност. То нарушава обещанието си при провал да изплати дължимото в злато. Това е позор, сър.»

И наистина беше позор.^[3]

Важно е да хвърлим поглед към историята, защото така ще стане ясно защо изобщо говорим за конспирация срещу златото. В една своя публикация със заглавие „How Americans Lost Their Right To Own Gold And Became Criminals In The Process“ проф. Хенри Марк Холцер описва как Рузвелт оправда своя закон с неясни параграфи в „Traiding with the Enemy Act“ (Закон за търговия с врага) от Първата световна война. Скоростта, с която Конгресът въведе тези промени, е очевиден аляузия за маниера, по който малко преди Коледа на 1913 г. беше гласуван „Законът за Федералния резерв“. Или един по-актуален

пример от настоящето: как през април 1999 г. беше упражнен масивен натиск върху швейцарския народ да приеме новата съдбовна конституция.

По-нататък в монографията си проф. Холцер пише:

„Един тогавашен професор от Бостънския университет обобщи подозрителните «постижения» на манипулациите със златото на «New Deal» по следния начин:

«На 6 март 1933 г. започнаха да ваят тези (...) комплексно интегрирани информации, съобщения, резолюции, закони (...), с които президентът и Конгресът манипулираха националната катастрофа. Първото нещо, което беше променено из основи, засегна парите на хората. Златото беше одържавено, т.е. държавната хазна конфискува всички златни кюлчета и монети от частния сектор, до които успя да се добере, както и всички актуални сертификати за обезпечаване на влоговете със злато. Златото, кралят на монетното дело, стана затворник; то беше държано под ключ и строго охранявано. Хазната вече не го изплащаше — дори срещу наличен сертификат. Сеченето на монети беше прекратено. Беше изобретено ново престъпление: да притежаваш пари под формата на злато се разглеждаше като „запас“ и се смяташе за неморално (...) Подготвяше се почвата за бъдещата инфлация. Дори и валутният закон от 1869 г., който гарантираше, че правителството ще урежда държавните дългове в злато, беше анулиран и повече то не се чувстваше обвързано с предишните си обещания: скъсахме със златния стандарт, и както мнозина смятаха — и с моралния.»^[4]«

По-нататък Холцер коментира:

„На практика стана така, че «New Deal» роди нова класа престъпници. За такива бяха смятани личностите, които имаха дързостта да се противопоставят на правителството да из земе златото им.“^[5]

Уормзър добавя:

„Със законите от 1933 г. на американците вече не се разрешаваше да ползват златото като парична стойност. Оттогава парите ни нямат покритие. Зад тях не се крие нищо. Преди 1933 г. банкнотите на *Федералния резерв* бяха обвързани с обещанието, че са обезпечени със злато. По-късно надписът беше променен и се твърдеше, че банкнотите можели да се разменят срещу «законните пари на Съединените щати». Най-накрая абсурдността на тази формулировка стана ясна, тя отпадна и на банкнотите ни остана само успокояващото: «In God We Trust» (На Господа се уповаваме).“^[6]

На 30 януари 1934 г. Конгресът гласува „Gold Reserve Act“. Той упълномощаваше президента да определя съдържанието на злато (златната проба) и доларовия еквивалент между 50 и 60% от предишното му съдържание от 25,8 грана^[7] от стандартното или 23,33 грана от чистото злато. Веднага след това той определи долара на 13,71 грана чисто злато, което е равнозначно на девалвация от 41%.

ЗАПОЧВА АМЕРИКАНСКАТА АНТИ-ЗЛАТНА ПОЛИТИКА

В книгата си *The U. S. Dollar — An Advance Obituary* от 1981 г. д-р Франц Пик написа следното за девалвацията на долара:

„Правителството вече не гледаше с добро око на монетарната функция на златото, запазила се в продължение на повече от 6 000 години. Последвалото след

18. век обвързване на безстойностните пари с твърдо определено количество злато придаде на валутите неустойма атрактивност, и тя траеше, докато правителствата продължаваха да ги разменят срещу жълтия метал. Но след като владетелите, и по-късно републиките, станаха неспособни да управляват финансите и съответно валутите си и да не харчат повече, отколкото получаваха, потърсиха начини да заобиколят някогашните си задължения и договори. Те просто измамиха всички онези, които бяха достатъчно лековерни да се доверят на финансовото управление. В разцвета на 19. век златният стандарт създаде базата за най-успешния период на индустриално и икономическо развитие в Западния свят. Това продължи до 1914 г. По време и след Първата световна война инфлацията, която правителствата не разбираха, а още по-малко можеха да контролират — доведе до крах на британския паунд (през септември 1931 г.) и девалвация на американския долар (през януари 1934 г.), когато цената на златото от \$20.67 беше повишена на \$35 за унция. Американският народ трябваше да плати девалвацията със собственото си злато, което отиде в държавната хазна...“[8]

Американската анти-златна политика продължава — въпреки че след края на 1974 г. притежанието на злато беше легализирано. Официалната цел е хората да бъдат държани настрана от един метал, който правителствата не могат да контролират.

Приливът на заблуждаваща анти-златна пропаганда, разпространявана от интересите на хартиените пари, не закъсня. И до днес тя се опитва да поддържа илюзията, че САЩ не се нуждае от обезпечаване на доларите със злато.

ЗЛАТНИТЕ АКЦИИ И ДЕФЛАЦИЯТА ПРЕЗ 30-ТЕ ГОДИНИ

Когато между 1929 и 1932 г. акционните борси се сринаха, индексът на индустрията Дау Джоунс загуби около 90% от стойността си. Дори пазарът на материални ценности, като този на недвижимо

имущество, се оказа тежко засегнат. Жилищните и търговските сгради загубиха до 80% от стойността си. Между 1929 и 1933 г. американският индекс за цени на дребно CPI спадна на 24%. Задържа се единствено златото. Цената му се повиши с около 75% — от \$20.67 на \$35 за унция. Заради ефекта на финансовия лост^[9] — тъй като курсът на акциите скочи непропорционално спрямо цената на самия метал — звездите на борсата станаха акциите на златните мини.

При краха от 1929 г. цените на златните акции също паднаха, но не толкова чувствително, колкото на индустриалните акции. Едва през 1933 г. започна експлозивното покачване на курса, когато цената на акциите на *Homestake Mining* се повиши десетократно. Тези на *Alaska Juneau Mines* скочиха от \$1 на 25 \$. В края на 1929 г. *Dome Mines* първоначално паднаха от \$5 на \$3, но през 1931 г. се покачиха на \$7, а през 1938 г. достигнаха \$34 7/8. В този период среброто също се развиваше много добре.

ЗЛАТОТО И ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

С избухването на Втората световна война златото се превърна в стратегическа стока. Беше наложена забрана частни лица и фирми да търгуват с него. В същото време неговите запаси в американската държавна хазна продължаваха да растат, тъй като оръжейният износ беше плащан със злато. На черния пазар цената на благородния метал рязко се повиши и запасяването със златни монети стана извънредно популярно в Северна и Южна Америка, както и в Европа.

През септември 1949 г. американската държавна хазна — в пика на „златната“ власт в Америка — притежаваше злато на стойност 24,6 милиарда долара (по \$35 за унция). От този момент нататък доларът започна да пропада с бързо темпо. Безкрайната поредица от платежни и стопански балансови дефицити показаха, че политиците и най-вече техните неквалифицирани финансови мениджъри са неспособни да опазят това количество жълт метал и неговата субстанциална власт като опора срещу бъдещи девалвации на вече изтощения долар.

БРЕТЪН УУДС

През 1944 г., преди края на Втората световна война, се случи друго съдбоносно събитие: конференцията в Бретън Уудс, Ню

Хемпшир, САЩ. Въпреки че тя се състоя преди повече от 58 години, за нашето изследване е важно да разберем какво всъщност се случи тогава. Преди всичко се оказа, че светът не е научил нищо от миналата си история, най-вече от опустошителните последствия на златно-девизния стандарт, който беше създаден на конференцията в Генуа през 1922 г. Впоследствие бяха пропуснати и други златни възможности.

През юли 1944 г. представители на 44 държави се събраха в Бретън Уудс, за да обсъдят международната валутна система на следвоенния период. Тази икономическа система, която през 1971 г. се разпадна, стана известна с името на малкото градче, където се проведе конференцията и се създаде новата международна валутна политика. Тя не беше нищо друго, освен американски диктат, целящ официално признаване на хегемонията на американския долар — единствената валута, която чуждестранните централни банки можеха да конвертират в злато.

Планът беше скроен няколко години преди това. В книгата си *The Invisible Crash* Джеймс Динс описва събитията по следния начин:

„През 1942 г. Хари Декстър Уайт за САЩ и лорд Джон Мейнард Кейнс за британската хазна планираха новата международна валутна система. Началото на финансовите проблеми беше поставено в Бретън Уудс, Ню Хемпшир, през 1944 г., когато бяха създадени Международният валутен фонд (МВФ) и Световната банка. Тъй като САЩ бяха най-голямата световна сила, не изпуснаха възможността да превърнат златно-девизния стандарт в златно-доларов стандарт. По този начин политиката на New Deal беше призната в международен план и световната икономика пое към фаталната си среща със съдбата.

МВФ изискваше от отделните държави да определят паритет^[10] на валутите си в злато или американски долари и да ограничат колебанията в обменния курс до максимум един процент от «паритета». За да им дадат време да синхронизират различните стойности на международните

плащания, фондът отпусна свои средства. Тези кредити «кастрираха» силата на златото; то загуби дисциплиниращата си функция за баланс между внос и износ. Фаталната грешка внесе абсолютен хаос в международния баланс. Опората на златото беше премахната и то бе тласнато в грешна посока. [Всъщност това беше сериозен удар срещу него и важна победа за противниците му, без светът да разбере какви щяха да са опустошителните последици в бъдеще; бел.авт.] Когато държавата вече не можеше да изравни платежния си баланс, налагайки на икономиката си строга политика за икономии, тя само трябваше да промени паритета на валутата си, което ликвидираше всяка дефлация и предизвикаше продължително «опиянение». И така, всички валути щяха да имат определена доларова равностойност. От своя страна, доларът беше обвързан със златото. Той беше мащаб. Единствено САЩ можеха да променят цената на метала и всички останали нации бяха принудени да следват покачванията или девалвациите. Тази невероятна власт, която бе дадена на САЩ, в крайна сметка доведе до злоупотреби, но лорд Кейнс и останалите финансови архитекти от Бретън Уудс бяха твърде заети да лансират своето валутно чудовище, вместо да мислят за толкова земни неща!

В Бретън Уудс беше разпоредено валутните резерви на дадена държава да бъдат или от злато, или от някаква друга конвертируема в злато валута. Всъщност това беше истинският смъртоносен удар. Те се състояха само от американски долари, а по-късно и от британски паунди, когато лирата беше стабилна и конвертируема в злато. Ударът беше смъртоносен, защото никой не забеляза как американският долар скоростно щеше да се сгромоляса. На практика всички валути бяха подкопани и се създаде международна инфлация, невиджана до момента.“^[11]

Предимствата за САЩ бяха очевидни. Новата система позволяваше безболезнено финансиране на войни, икономически експанзии из целия свят и безлимитен внос на скъпи чуждестранни стоки — просто защото банката печаташе необходимите за тях долари.

Според казаното от Лудвиг фон Мисес (в книгата му *Human Action*), конференцията в Бретън Уудс явно е преминала при много странна атмосфера:

„Повечето от държавите участнички по онова време бяха напълно зависими от благоволенieto на САЩ. Те бяха обречени на гибел, ако САЩ прекратеше борбата за освобождаването им и преустановеше материалната помощ по спогодбата за заеми (Lend-Lease-Act 1941). От друга страна, като цяло американското правителство смяташе валутната спогодба за интригантски план и прикрито продължение на Lend-Lease-Act след края на войната.

САЩ бяха готови да дават, а другите участници — особено европейските държави, все още под немска окупация, както и азиатските страни — да взимат всичко, което им се предложи. Последвалите реални проблеми станаха видими едва когато налудничавите представи на САЩ за финансови операции и търговия бяха заместени от по-реалистично мислене.

Международният валутен фонд не постигна целта си, както неговите покровители очакваха. На годишните срещи на МВФ винаги има продължителни дискусии и много конкретни забележки, както и критики относно валутната и кредитната политика на правителствата и централните банки. (...) Но финансовите операции по целия свят продължават, все едно че не съществува никакъв валутен фонд и спогодба в Бретън Уудс.“^[12]

Със споразумението в Бретън Уудс Америка пое задължението да запази стойността на долара, продавайки и купувайки неограничени количества злато за \$35 на унция. Ироничното беше, че тя трябваше да изплаща злато на чуждестранни централни банки, но не и на

американските граждани, за които притежанието на злато продължаваше да бъде престъпление. Задълженията често не бяха спазвани, защото иначе САЩ отдавна да е останала без никакво злато. За да се преустанови изтичането му от Америка, беше упражнен, естествено, и дипломатически натиск. Джеймс Динс си спомня един случай, когато президентът Джонсън не позволи на Германия да размени доларите си срещу злато, като ѝ напомни, че американските войски все още се намират между нея и Съветския съюз.^[13]

Девалвацията на валутите и контролирането на потоците на капитали и злато продължиха. Англия девалвира два пъти след Бретън Уудс. В другите държави това е още по-често явление. До 1958 г. някои големи валути никога не са били необвързани с долара. Следователно стриктността на златния стандарт липсваше по редица важни въпроси.

ЕДИН ВАЖЕН СВИДЕТЕЛ

Моят приятел и бивш централен банкер Джон Екстър си спомня:

„Мнението ми е, че още от самото начало Федералният резерв нарушава дисциплината на златния стандарт и, купувайки държавни облигации, провежда експанзивна финансова политика. Той трябваше да купува единствено злато, но изкушението да изкупува хартиени пари, които повишаваха общите банкови резерви и даваха още по-големи възможности на банките да предлагат кредити, се оказа направо неустоймо. Като цяло хората нямат никаква дисциплина. Фед не е изключение.

Втората световна война ни помогна да преодолеем депресията, и отново Федералният резерв стартира нова агресивна кредитна експанзия, купувайки държавни ценни книжа, за да финансира войната. Независимо от това, благодарение на притока на злато през 30-те години, балансът на Фед изглеждаше добре, включително и по време на войната в Корея и свързаните с нея разходи.“^[14]

Едната от основните причини за трудностите при запазването на валутната и фискално-политическата дисциплина беше доминиращото участие на държавата, чието правителство бе под влияние на философията на някой си Кейнс. Ситуацията позволи приемането на закони, които щяха да окажат фатални последици върху покупателната способност на парите и върху финансовите пазари.

„ЗАКОНЪТ ЗА ЗАЕТОСТТА“ ОТ 1946 Г.

През 50-те и 60-те години в *Barron's* излизаше седмична колонка със заглавие „The Trader“, списвана от някой си г-н Нелсън. Седмица след седмица той неуморно насочваше вниманието на читателите към последиците, които този закон щеше да окаже върху покупателната способност на валутата и борсата като цяло.

С приемането на закона американското правителство официално обяви война на безработицата и обеща да се грижи за работните места, независимо от средствата, необходими за това. Хората се надяваха, че така конюнктурата ще може да бъде преодоляна и в бъдеще държавата няма да изпада в икономически кризи като тази от 30-те години.

Целта беше пълна заетост, силно производство и стабилна покупателна способност. Между bankerите, инвеститорите и обществото те провокираха убеждението, че търговските рискове, които принципно са част от кривата на конюнктурните цикли, са вече минало. Не е странно, че това доведе до нова търговска философия и кредитен морал. Високата ликвидност, т.е. парите в брой, вече не изглеждаха толкова важни. Напротив: идеята, че от този момент правителството ще спасява страната от всякакви кризи, доведе до растящото убеждение, че трупането на все повече дългове е правилната професионална стратегия.

Растящите държавни разходи и последвалите дефицити, финансирани от Федералния резерв, постепенно започнаха да изискват повече от покупателността на долара и да изтощават споразумението от Бретън Уудс.^[15]

ФЕДЕРАЛНИЯТ РЕЗЕРВ ПРЕЗ 50-ТЕ ГОДИНИ

За този период Джон Екстър си спомня:

„По време на «епохата Айзенхауер» — с изключение на една единствена година — Фед се държеше добре. През онези години имах пост в Нюйоркския федерален резерв и отговарях за златото и международните сделки. Бил Мартин [Уилям Маккензи Мартин, младши; бел.авт.] беше председател на Фед [от 1951 до 1970 г.; бел.авт.]. Айк [Айзенхауер] не се бъркаше в политиката на Федералния резерв и нямаше нови кредити. Това е единственият период в историята на Фед, който одобрявам. Световната финансова система функционираше и балансът беше налице.

По време на мини-рецесията от 1958 г. обаче имаше лоша година — когато беше създаден кредит в размер на \$2,25 милиарда. За мое голямо изумление, аз трябваше да продам злато на стойност \$2,25 милиарда на чуждестранни централни банки, за да се запази равновесието на системата. Това си остава най-голямата загуба на злато на Федералния резерв, и то в рамките само на една година.“

В личен разговор Джон Екстър ми сподели, че направо го заболяло сърцето, като видял всичкото това злато да напуска Фед, и допълни:

„Доларите изтичаха към чуждестранните централни банки с бързината, с която Фед ги печаташе, а след това те искаха злато. За щастие през 1959 и 1960 г. Федералният резерв размисли и прекрати кредитите и загубата на злато беше преустановена.“^[16]

В книгата си *How to Invest in Gold Stocks* Доналд Дж. Хоуп пише:

„Въпреки че днес, през 1971 г., след 12 години финансови кризи, ни изглежда невероятно (а колко по-невероятно е сега, през 2003 г.; бел.авт.), през 1958 г. почти

се стигна до паника. Кабинетът се събра на кризисно събрание и в американската хазна лампите светиха до късно през нощта. Беше цитиран министърът на финансите Робърт Б. Андерсън от извънредното заседание на *House Finance Committee*. Присъствалите журналисти Робърт С. Алън и Пол Дж. Скот предадоха приблизително следното:

МИНИСТЪРЪТ НА ФИНАНСИТЕ АНДЕРСЪН: «Ликвидните доларови наличности в чужбина в момента възлизат на 17 632 милиона долара, спрямо 12 000 милиона долара през 1952 г. Освен това чужди страни притежават и американски ценни книжа на стойност 1500 милиона долара. Междувременно златните резерви на САЩ спаднаха от 23 милиарда долара (през 1952 г.) на 20 582 милиарда.»

КОНГРЕСМЕНЪТ ФРАНК КАРСТЪН (ДЕМОКРАТ, МИСУРИ): «Колко сериозна е тази загуба от 2,5 милиарда долара в злато? Постоянно чуваме противоречиви информации.»

АНДЕРСЪН: «Последиците за нас ще бъдат тежки, ако чуждестранните държави и инвеститори загубят доверието си в долара и поискат техните авоари да бъдат изплатени в злато.»

КОНГРЕСМЕНЪТ КРАТЪН: «Означава ли това, че ни очаква атака за нашето злато?»

АНДЕРСЪН: «Да, именно това е реалната опасност.»

КОНГРЕСМЕНЪТ ЛИЙ МЕТКЪЛФ (ДЕМОКРАТ, МОНАТАНА): «Искате да кажете още сега?»

АНДЕРСЪН: «Да, именно още сега! На практика ситуацията се влошава с всеки изминал ден. Работата е деликатна, не търпи отлагане и на нея не трябва да се гледа повърхностно. Когато говорим за доверието във валутата на дадена нация, имаме работа с динамит, който всеки момент може да се взриви.»^[17]

Хоуп продължава:

„Събитията се разиграха през 1958 г.! Сравнете тази особена реакция с поведението на Никсъновата

администрация, която реагира с «пълно спокойствие» и «смайваща невъзмутимост» на опустошителния балансов дефицит от \$10,7 милиарда през 1970 г., както и на дефицита от \$5 милиарда в началото на 1971 г. и на европейската доларова криза. Това напомня на тъпото самодоволство, предизвикало насилствено обществени и военни катастрофи. През лятото на 1929 г. и есента на 1941 г. шестваше същият зловещ оптимизъм. Хората казват, че прекаленото доверие води до презрение. Дотолкова бяхме свикнали с доларовата криза, че започнахме да се съмняваме дали тя изобщо съществува. Това е най-лошият от всички симптоми.“^[18]

РАЗДВИЖВАНЕ НА АКЦИИТЕ ЗА ЗЛАТНИТЕ МИНИ

През 1957 г. аз работех като финансов анализатор към *Dominion Securities* в Торонто. Веднъж президентът на фирмата г-н Джеймс Стрейти, който по онова време беше и президент на борсата в Торонто, ме повика в офиса си и ме помоли да изготвя анализ за златодобивната компания *Dome Mines*. Това беше първият ми проект за анализ и аз заключих, че фирмата е добра инвестиция, но средносрочно акциите им не предлагат никаква перспектива. Година по-късно, през 1958, курсът на акциите на *Dome Mines*, както и TSE-индексът за златото и среброто, започнаха да се покачват, което продължи повече от 35 години, и след едно по-продължително прекъсване през 80-те и 90-те години тенденцията се запази и след 2000 г.

Много държави, спрямо които САЩ имаше дефицити — Великобритания, Белгия, Швейцария, Италия — искаха злато вместо долари.

Частните инвеститори също показаха по-голям интерес към златото и акциите на златните мини. Джеймс Грант, създател на *Grant's Interest Rate Observer* и автор на множество книги, споделя:

„В края на 1958 г. златните резерви на САЩ отново имаха ниско следвоенно равнище — \$20,7 милиарда долара. Но това не беше единственият знак за

разколебаното световно доверие в долара. *Чарлс Енгелхарт* и *Дилън Рийд енд Ко* лансираха успешно нов златно инвестиционен фонд под името «American South-African Investment Trust», по-известен като ASA. Чарли Енгелхарт и другите основатели предположиха, че ще има инфлация и че инвеститорите ще имат нужда от инвестиционно средство, което да ги предпази от загуби. Продажната цена беше \$28. Накрая тя падна до \$18. През 60-те и 70-те курсът на златото се движеше осезаемо добре, преди да падне през дезинфлационерните години на 90-те. От първоначалната си емисия през септември 1958 г. до началото на септември 1994 г. ASA имаше средна печалба от около 8,2% (без дивиденди) и цената се покачи 17 пъти.^[19]

Дълги години Джон Екстър беше директор на инвестиционната компания ASA, а Джеймс Динс стана известен със слогана „All the way with ASA“.

Биковият пазар на златото беше започнал.

ОПИГЪТ НА 60-ТЕ ГОДИНИ

Според Джон Екстър финансовата криза започва с Джон Ф. Кенеди и неговите т. нар. усилия „да даде тласък на страната“. Федералният резерв се поддаде на политическия натиск и отново започна своята експанзия. (Стана това, което Джеймс Стрейт предсказа още преди време, защото през последните години на Айзенхауер вестниците и списанията вече изобилстваха от пропаганда про-Кенеди.) Това беше началото на златно-доларовия стандарт и на международната валутна система Бретън Уудс. Причината естествено беше натискът, който Дж. Ф. Кенеди упражни върху Фед да провежда инфлационна кредитна политика, което подкопа покупателната способност на долара.

Екстър:

„Още през 1962 г. всичко ми беше кристално ясно. Държах реч пред *Detroit Economic Club* и заявих, че САЩ не са в състояние да задържат цената на златото на \$35 за унция. От този момент нататък започнах да купувам злато за себе си. Купувах британски сувенири, съдържащи около една четвърт унция злато, за 9 долара парчето.

Останалото е история. Предприехме много «спасителни» опити да спрем прилива и да задържим цената на златото на \$35. Но в крайна сметка пазарът взе връх над правителствените усилия. Най-накрая системата на стабилния обменен курс се срива, когато Никсън наруши обещанието си да осребрява долларите на цена от \$35 за унция злато. Това стана на 15 август 1971 г., повратен момент в историята на САЩ — и за целия свят. Действията на Никсън предизвикаха хаос, който ние днес познаваме под името *система на свободния обменен курс*.

Но което е още по-важно: освобождаването на долара от златото премахна всички ограничения пред Федералния резерв да печата пари, купувайки държавни ценни книжа. Резултатът беше невидяна до момента експлозия на задлъжняването, която един ден ще бъде погасена от кредитна контракция, предизвикваща дефлационен колапс и нагледна икономическа криза.

Разходите на тази монетарна експанзионна политика щяха да струват на американските граждани \$13 милиарда в злато или 13 000 тона злато.“^[20]

Няма никакво съмнение, че официалната позиция на САЩ към благородния метал днес щеше да е различна, ако не бяха загубили всичкото това злато.

В книгата си *Gold and Liberty* Ричард М. Салсман пише:

„Сравнена с класическия златен стандарт, недостатъците на тази златно доларова система са очевидни. САЩ имаха възможност да разширят

предлагането на долари, за да наблюдават как те се превръщат в резерв на чуждите централни банки. Стана възможен друг тип балансов дефицит. Бретън Уудс централизира валутната система дори повече от финансовата политика по време на Първата световна война, защото глава на международната валутна система беше една единствена валута (тази на САЩ). Ядрото на действащата международна система не беше достоверността на златните пари, а тази на американското правителство. През 1961 г. президентът Джон Ф. Кенеди описа какво е нужно, за да се запази системата:

“Растежът на чуждестранните доларови запаси постави пред САЩ особена отговорност — да опази американския долар като основна резервна валута на свободния свят. Това е необходимо, защото много държави смятат долара за ценен колкото златото. Наша отговорност е да не изменим на това доверие.”

Въпреки тези високопарни изказвания, САЩ не смятаха долара за толкова добър колкото златото. Не беше и възможно, защото поученията на Кейнс бяха спазвани дословно. Само една година след речта на Кенеди САЩ вече не можеха да изпълнят задълженията си по златно-доларовия стандарт. Администрациите на Кенеди и Джонсън поведоха страната към перманентни дефицитни икономика и кредитиране, които нямат аналог в американската история.”^[21]

В анализите си Екстър и Динс с право обвиняват *Федералния резерв* за провежданата финансова политика. Прави впечатление, че двамата господа рядко споменават създаването на пари от страна на банките. Всъщност в тази драма банките бяха основното зло.

ДЕФИЦИТИ БЕЗ СЪЛЗИ

Ако човек си спомни миналото и мислено разгледа днешното крайно привидно благополучие, ще му се стори почти невероятно как централните банкери, банките и рояците бездарни икономисти

повтарят едни и същи големи грешки. Те изобщо нямат чувство и понятие за история, а само наблюдават как паричното им благо се превръща в трагедия за целия свят. На международната валутна конференция в Генуа през 1922 г. се каза, че към златото трябва да се подхожда по-пестеливо, и беше препоръчано резервите на чуждите централни банки да са в девизи (чужда валута). За да стимулира в по-голяма степен тази иновация, финансовият комитет предложи на държавите участнички да използват като резерв и конвертируеми в злато валути, успоредно със златото и кредитите, плащани в обичайната валута на държавата. Най-добрите анализи на решенията от Генуа и Бретън Уудс можете да намерите в книгата на Жак Рюф *Le Péch  Monétaire de l'Occident*, както и в американското ѝ издание *The Monetary Sin of the West*.

Още през 1965 г. в едно интервю за списание *The Economist* за „Ролята и властта на златото“^[22] Жак Рюф беше убеден, „че златно-доларовият стандарт е станал вече толкова абсурден, че никое човешко същество със здрав разум не би могъл да го оправдае.“^[23]

Жак Рюф:

„През 1961 г. писах, че Западът рискува да изпадне в кредитен колапс и че златно девизният стандарт представлява голяма опасност за западната цивилизация... Каква е същността на тази система и какви са разликите спрямо златната валута? Ако дадена държава с ключова валута страда от платежен балансов дефицит — нека вземем за пример САЩ — тя изплаща на държавата кредиторка долари, които ще бъдат касирани в нейната централна банка. Но още същия ден тези пари се отпускат като кредит на Нюйоркския финансов пазар, така че доларите се връщат обратно в родината си. Така страната длъжник не губи нищо, което кредиторката е изкарала за себе си. Ето защо държавата, която притежава ключовата валута, никога не усеща последствията на балансовия дефицит. А най-важната характеристика е, че изобщо не съществува причина този дефицит да бъде премахван, защото той остава незабележим.

Нека обясня нещата още по-ясно: да приемем, че имам уговорка с моя шивач още същия ден да ми дава назаем (като кредит) всички пари, които съм му платил. Така аз изобщо няма да се колебая да поръчвам още костюми при него, дори и да нямам реална финансова възможност за това (ако имам дефицитен платежен баланс).

В тази ситуация САЩ биха могли да изплащат постепенно балансовия си дефицит с хартиени долари. (...) Когато централните банки получат парите им, те моментално ги влагат в покупки на държавни трезорни бонове^[24] и депозитни сертификати от Нюйоркските банки, с което доларите се връщат отново в родината си. Това дава възможност средствата, изразходени току-що, да се върнат обратно.“^[25]

Тази завишена покупателна способност естествено е силно инфлационна, защото доларите, изтичащи в чужбина, се осчетоводяват два пъти: веднъж в родината си и втори път в държавата, на която са дадени. В редица статии във водещи световни вестници Рюф предупреждаваше, че ако тази система се практикува и в бъдеще, неизбежно ще последват три неща:^[26]

„1) Платежният баланс на САЩ би станал перманентно дефицитен. Задокеанските плащания няма да могат автоматично да ограничават обема на кредитите в родината. (...) Ето защо САЩ бяха [а днес са повече от когато и да било; бел.авт.] в привилегированата позиция неограничено да купуват, инвестират, кредитират и да правят дарения в чужди държави, защото американският финансов пазар изобщо не чувства влиянието на този поток от капитали. След като Щатите откриха тайната на «дефицитите без разкаяние и сълзи», беше твърде човешко да употребят това знание и да превърнат платежния си баланс в перманентен дефицит.

2) Печелившите държави ще станат инфлационни поради увеличеното количество на собствената си валута, което ще настъпи вследствие на нарасналите доларови резерви, пазени от централните банки като девизи.

3) Анулиране конвертируемостта на резервната доларова валута заради постепенното, но неограничено натрупване на подсигурителни кредити, осребрявани в американско злато.“

Последвалите събития изцяло потвърдиха фундаменталните му анализи. Но Рюф имаше чувството, че това развитие на нещата не се дължи точно на провала на системата от Бретън Уудс. Тя беше твърде ефективна, за да се стигне до упадък. Причината за колапса е свързана с факта, че в оригиналната система беше присаден чужд елемент, а именно златно-доларовият стандарт, който всъщност носи отговорността, че доларът се превърна в резервна валута. Това беше туморът, разrazil се в системата от Бретън Уудс, довел до колапс на целия организъм.

Рюф твърдо вярваше в дисциплината и автоматизма на златния стандарт. Той желаше връщането му. В тази връзка той каза следното за органите на валутната и фискалната политика:

„Наличните валутни и фискално-политически инструменти сами по себе си са ОК, но липсва решителност те да бъдат приложени бързо и точно. (...) Това се прави винаги твърде късно и твърде вяло. (...) Едва след като бъдем засегнати, разбираме, че в много държави не само липсва достоверна информация за състоянието и конюнктурата, но че тя винаги се появява с прекалено голямо закъснение и е много трудно да се приспособи към навременната и адекватна конюнктурна политика.“^[27]

И Рюф завършва:

„Аз всъщност вярвам, че финансистите, независимо от решителността и степента им на информираност, никога няма да успеят да упражнят такъв контрол върху парите, какъвто чистият механизъм на златния стандарт автоматично създава.“^[28]

[1] Aristoteles, *The Nichomachean Ethics* V, 340 г. пр.н.е.; виж също и Aristoteles, *Politeia*. ↑

[2] «Trading with the Enemy Act» (Закон за търговия с врага) всъщност не упълномощава Рузвелт да закрива банки или да анулира монетарната валута. На 5 март 1933 г. той затваря банките и прекратява плащанията в злато. Следващият петък «Trading with the Enemy Act» е допълнен пост фактум, за да даде на Рузвелт съответните правомощия. ↑

[3] René Wormser, *Conservatively Speaking* (Mendham, New Jersey: Wayne E. Dorland Company, 1979), S. 79. ↑

[4] Henry Mark Holzer, „How The Americans Lost Their Right to Own Gold and Became Criminals in the Process“ (Greenwich, Connecticut: Committee for Monetary Research and Education Inc., 1981). ↑

[5] Henry Mark Holzer, „How The Americans Lost Their Right to Own Gold and Became Criminals in the Process“ (Greenwich, Connecticut: Committee for Monetary Research and Education Inc., 1981). ↑

[6] René Wormser, *Conservatively Speaking* (Mendham, New Jersey: Wayne E. Dorland Company, 1979), S. 79. ↑

[7] Най-малката мярка за тежест на англосаксонската система. 1 гран е равен на 0,0648 грама; 1 унция съответства на 480 грана (troy). ↑

[8] Franz Pick, *The U. S. Dollar — An Advance Obituary* (New York: Pick Publishing Corporation, 1981), S. 69/70. ↑

[9] Коефициент, показващ отношението на доходите от дадена сделка спрямо средствата, изразходени за нея от участниците в пазара — бел.прев. ↑

[10] От лат. *par* — еднакъв, еднакво силен — бел.прев. ↑

[11] James Dines, *The Invisible Crash*, S. 37/38. ↑

[12] Ludwig von Mises, *Human Action* (New Haven, CT: Yale University Press, 1949), S. 478. ↑

[13] James Dines, *The Invisible Crash*, S. 47. ↑

[14] Джон Екстър в разговори с автора, 1975–1987. ↑

[15] В *Employment Act* от 1946 г., параграф 2, се казва: „С настоящото Конгресът заявява, че линията на действие и отговорността на правителството е да използва всички практически средства съгласно нуждите и задълженията си, както и спрямо останалите национални директиви (...), за да подпомага заетостта, производството и покупателната способност.“ ↑

[16] Джон Екстър в разговори с автора, между 1975 и 1987 г. ↑

[17] Donald J. Hoppe, *How to Invest in Gold Stocks* (New York: Arlington House, 1972), S. 47. ↑

[18] Пак там. ↑

[19] James Grant, *The Trouble with Prosperity* (New York: Random House, 1996), S. 49. ↑

[20] Джон Екстър в разговори с автора в периода 1975–1987 г.; виж също James Blakely, *Blakely's Gold Investment Review*, Vol. I., No. I (1989): S. 4; както и речта на Джон Екстър „Problems and Possibilities of Returning to the Gold Standard“ (Greenwich, CT: Committee for Monetary Research and Education Inc.). ↑

[21] Richard Salsman, *Gold and Liberty* (Great Barrington, Massachusetts, ARIER, 1975), S. 74. ↑

[22] От английски: „The Role and the Rule of Gold“. ↑

[23] „Return to Gold — Argument with Jacques Rueff“, *The Economist*, 13 февруари 1965 г., от: *The Monetary Sin of the West*, Jacques Rueff (New York: Mac Millan, 1972), S. 75–98. ↑

[24] U.S. Treasury Bills. ↑

[25] Jacques Rueff, *Le Pêché Monétaire de l'Occident* (Paris: Plow, 1971), S.27; американското издание: *The Monetary Sin of the West*, Jacques Rueff (New York: Mac Millan, 1972), S. 75. ↑

[26] Jacques Rueff, *The Monetary Sin of the West*, Jacques Rueff (New York: Mac Millan, 1972), S. 20; виж също *Le Monde* (Paris), 27.–29. Juni 1961 и *Fortune Magazine*, Juli 1961. ↑

[27] Jacques Rueff, *The Monetary Sin of the West*, Jacques Rueff (New York: Mac Millan, 1972), S. 42. ↑

[28] Пак там. ↑

ГЛАВА III

ГОЛЯМАТА КОНСПИРАЦИЯ СРЕЩУ ЗЛАТОТО ПРЕЗ 1960–1971 Г.

*„Златото може да си пробие път през
центъра на стражите и да разруши най-
мощните прегради по-лесно и от мълния.“*

Хорацій^[1]

*„Когато златото говори, всички свидетели
мълчат.“*

Италианска
поговорка

ЗЛАТНИЯТ КАПАН ОТ БРЕТЪН УУДС

Така гласи първата глава на една от книгите на Чарлс А. Кумбс^[2], бивш директор на *Federal Reserve Bank* в Ню Йорк, който отговаряше за дейността на американската хазна относно валутните и златните пазари. След 33 години работа във Фед, той се оттегли през 1975 г. Книгата му *The Arena of International Finance* съдържа спомените му за сензационните и спорни събития, довели до споразумението в Бретън Уудс, срива на долара и съвременните финансови кризи. Дори само разказът за неговото образование и назначаването му във *Federal Reserve Bank* говорят ясно за духа на онова време.

„Като студент от късните години на 30-те, академичното ми образование по международни финанси беше насочено към причините, а не към последствията от

световната финансова система (която в началото на десетилетието се срина). Несъвършенствата на стария златен стандарт, който наказвал непродуктивните страни с дефлация и безработица, а в същото време предизвиквал инфлация при благоденстващите им търговски партньори, ми бяха внушавани систематично. Скъсването на Великобритания със златото [по-точно със златно-девизния стандарт; бел.авт.] през 1931 г. сигнализираше за очевидния край на тази ера. Всички изпитни учебници цитираха презрителното отношение на Кейнс към златото, наречено «варварска реликва». Повечето студенти бяха убедени, че системата на свободния гъвкав обменен курс всъщност е единствената алтернатива.

Но в банката, освен някои неща за живота, научих и че златото още не си е изпяло песента.

Като млад «калибриран Кейнсиански» студент цялата работа ми изглеждаше наистина варварска. С течение на лятната ми практика в банката забелязах, че рухването на златния стандарт през 1931 г. и преминаването към гъвкави обменни курсове подготвя почвата за нова и дори още по-опасна форма на икономическо варварство. Многостранната търговия, потенцирана от девизните контроли и многобройните атаки и контраатаки на конкуриращите се помежду си валутни девалвации (станали възможни заради гъвкавите обменни курсове), видимо измести двустранната.

Когато през 1946 г., след военната си служба, отново се върнах във *Federal Reserve Bank* в Ню Йорк, открих, че по време на войната американският и британският финансов министър са направили доста реформи в световната валутна система, които бяха повлияли на конференцията в Бретън Уудс. Златото отново стана основна парична стойност и беше смятано за *numéraire*^[3] на една система, почиваща на сигурен паритет, чиито оперативни функции бяха под надзора на Международния валутен фонд със седалище Вашингтон.

Забелявах също, че през военните години президентът Алан Спроул и д-р Джон Х. Уилямс от Нюйоркския Федерален резерв енергично се противопоставяха на създаването на Международния валутен фонд и не искаха да вземат участие в конференцията в Бретън Уудс.

На практика конвертируемостта на американския долар в злато при цена \$35 за унция се оказва опорната точка на една единна световна система с фиксиран обменен курс. Изборът жълтият метал да бъде нейно *numéraire* и висш резервен актив естествено се вписваше в историческата традиция, както и в инстинктивното, ортодоксалното мислене на всички финансови кръгове тук и в чужбина.

От самото начало златото беше Ахилесовата пета в системата Бретън Уудс. С оглед на извънредната ситуация тогава, безсрочният ангажимент за обмяна на злато от страна на американското правителство беше разбираем. В края на Втората световна война нашите златни запаси възлизаха на \$20 милиарда, което беше около 60% от официалните златни запаси. През 1957 г. отношението на американските златни резерви спрямо общите доларови резерви от всички чуждестранни централни банки все още беше три към едно. На девизните пазари доларът беше колос.^[4]

По-късно Кумбс обяснява как болнавестта на системата Бретън Уудс стана все по-видима. През 1960 г. американските златни резерви от почти \$25 милиарда спадат на по-малко от \$18 милиарда.

За продължителната „ерозия“ на американските златни резерви има различни причини. Първо, цената на златото продължаваше да е \$35 за унция (фиксирана през 1934 г.) и това не съответстваше на покупателната способност преди, по време и след Втората световна война. Второ, когато европейските държави се съвзеха след разрушенията от войната, те започнаха да трупат златни резерви. По думите на Кумбс смешното в случая бе, че Вашингтон наричаше

чуждестранните централни банки, купувачи американско злато, „неблагодарни“, а често и с още по-обидни думи. Държавите, които се отказаха от златото и вместо него купуваха долари, бяха смятани за истинските приятели на САЩ.

Основната причина за продължителното изтичане на злато от американския резерв бяха американските платежно-балансови дефицити от края на 50-те. Различните военни и чуждестранни програми по възстановяване предизвикаха дълбоки политически раздори в администрацията. От една страна, американската хазна се опитваше да запази долара стабилен, а от друга — Пентагонът и външното министерство не желяеха да изоставят стратегическите американски интереси заради липса на средства.

Но имаше и още една важна причина — пазарът за централните банки не беше само един, успоредно с него работеше и частният пазар. По онова време на американците и британците като граждани на държавите, станали архитекти на Бретън Уудс, не беше позволено да купуват злато. Въпросният частен пазар се превърна в купувач на злато, когато се разбра, че САЩ изпитват големи затруднения в опазването на златната конвертируемост на долара. С други думи, поетите отговорности в Бретън Уудс вкараха САЩ в капан.

На 20 октомври 1960 г. в Лондон се стигна до спекулативно покачване на цената на златото до \$40 за унция и резултатът беше истинска експлозия от маневри спрямо американския долар по чуждестранните валутни пазари. Европейските инвеститори, най-вече в Швейцария, предположиха, че Джон Ф. Кенеди ще бъде избран за президент. Те решиха, че новата администрация ще доведе до още инфлация и впоследствие платежният баланс ще пострада още повече. В понеделник, 17 октомври 1960 г., швейцарските банки освен че започнаха да съветват клиентите си да купуват злато, самите те започнаха да правят същото. За отрицателно време цената на златото в Лондон премина границата от \$40.

Внезапната криза в доверието по-късно беше решена с публикация на американската хазна, която официално поевтини купуването на злато от Английската банка и стабилизира лондонската цена изцяло за сметка на американските златни резерви. По онова време Лондон беше центърът на международната търговия със злато. Ежедневното фиксиране на цената на метала, което ставаше в дома на

Ротшилдови, беше единствената ценова фиксация на златото в света изобщо.

Но не само проблемите на САЩ с платежния баланс събудиха спекулативния интерес към златото. Имаше и политически причини. Инцидентът с шпионския самолет U2 и отказът на съветския генерален секретар на партията Хрущов да вземе участие в среща на върха с президента Айзенхауер допълнително подкопаха доверието. Освен това руското решение от 13 август 1960 г. да издигне Берлинската стена събуди страховете от нова война.

На 6 февруари 1961 г. в една своя драматична реч президентът Кенеди обеща да опази официалната цена на златото в страната. Личната му ангажираност моментално доведе до повишаване на доверието в американския долар и на свободния златен пазар в Лондон цената на метала отново спадна до официалните \$35 за унция.

Към края на 1949 г. американските златни резерви (около 700 милиона унции; съответно \$24,6 милиарда по \$35 на унция) съставляваха почти 70% от златните резерви на всички правителства и централни банки в свободния свят. През 50-те години натрупаният платежен баланс дефицит възлизаше на \$17,5 милиарда. По това време чужденците с радост увеличаваха доларовите си запаси. Независимо от това, САЩ трябваше да платят 145 милиона унции злато. През 1960 г. платежният дефицит не намаля и вниманието към Лондонския пазар на злато чувствително се повиши. Вследствие от това в края на 1960 г. американските златни резерви намаляха до 500 милиона унции или \$17,5 милиарда.

Бяха предприети редица мерки за заздравяване на долара. На 14 март 1961 г. едно от последните неща, които президентът Айзенхауер направи по време на мандата си, беше да постанови закон, забраняващ на американските граждани да притежават злато.^[5] Частното му закупуване беше незаконно в САЩ. Странното бе, че в чужбина американските граждани можеха да купуват и притежават злато, колкото си искат.

Въведоха се различни ограничения — като напр. „Interest Equalization Tax“ през юли 1963 г., „Voluntary Foreign Credit Restraint Program“ и „Foreign Direct Investment Controls“ от февруари 1965 г. Но американският платежен дефицит се запази и в края на 1965 г. САЩ изплати нови 106 милиона унции в злато.^[6]

Вместо причината за трагедията на долара да бъде разбрана и подходът да се промени, финансовите специалисти от американската хазна не девалвираха американската валута, а решиха да действат типично тоталитарно: да потискат свободния златен пазар. В началото на 1961 г. САЩ и седем европейски държави създадоха т.нар. „Gold-Pool“, чиято задача бе да стабилизира цената на златото. Сдружението наистина се оказа успешно срещу ново поскъпване (подобно на това от октомври 1960 г.) и на Лондонския пазар златото на централните банки се появяваше всеки път, когато търсенето на метала започваше да повишава цената му. След кратък период на подобни продажби натискът за високи цени отслабна и златните наличности официално се увеличиха. На практика до златната криза от март 1968 г. цената на златото (\$35 за унция) беше контролирана. Бе въведена прословутата „two-tier“ (двустепенна) ценова система, която позволяваше едновременно две търговски цени — една фиксирана и една плаваща (Хоуп).^[7]

Реално се случи следното: епохата на реактивните самолети позволи на безпомощните банкери да организират свои затворени консултативни срещи. Т. нар. „срещи в Базел“ в *Bank für Internationalen Zahlungsausgleich* (BIZ, Банката за международни плащания) са пример за подобни събирания. Но вместо причината за повторната криза да се изследва сериозно, централните банкери и Gold-Pool скроиха общ план. Той беше стартиран през ноември 1961 г. на среща на президентите на централните банки. Основните черти на техния „брилянтен“ проект бяха следните:^[8]

- Всички централни банки да преследват общия интерес за максимално ограничаване на спекулациите на Лондонския златен пазар. Това трябва да се постигне със средствата на официалната интервенция. За да се ограничат в най-голяма степен нежеланите внезапни промени на пазара, финансовата тежест се разпределя между всички.

- Централните банки на изброените по-долу държави бяха приканени да изплатят на сдружението (Gold-Pool) злато на обща стойност **\$270 милиона**, както следва:

--	--

Германия	\$30 милиона
Великобритания	\$25 милиона
Италия	\$25 милиона
Франция	\$25 милиона
Швейцария	\$10 милиона
Холандия	\$10 милиона
Белгия	\$10 милиона
САЩ	\$135 милиона

- *Английската банка* трябваше да се намеси в Лондонския златен пазар, продавайки собствените си наличности. В края на всеки месец, в зависимост от своите дялове, участниците трябваше да възстановят нейните разходи.

- Целта беше цената на златото на Лондонския пазар да не скача над \$35.20, което приблизително съответстваше на разходите на *лосо-доставките* („местните доставки“) от лондонско злато, закупено в Ню Йорк. Пазарната цена трябваше да се потиска под \$35.20 с възможно по-малко намеса.

- Доларовите печалби от тези Pool-продажби трябваше да са конвертируеми в злато във всеки един момент за банката-приемник. Когато общите доларови наличности на дадена централна банка се движеха в рамките на нормалното, американците вярваха, че печалбите от лондонските продажби ще оправдаят очакванията. Естествено в случай, че приходите значително превишат нуждите на централната банка за доларови резерви, в Ню Йорк те биха могли да бъдат обърнати в злато. Тъй като една от целите на Gold-Pool беше да смекчи непосредствените последствия от американската интервенция в златните наличности на хазната, съществуваше надеждата, че подобни обръщения няма да се налага да се правят веднага след получаване на доларовите печалби. Всяка банка решаваше кога — дали след седмица, месец, няколко месеца, или изобщо никога — да конвертира печалбите си.

- Централните банки и САЩ трябваше да обединят усилията си около това да не закупуват злато от Лондонския пазар или отнякъде другаде — например от Русия или Южна Африка. Освен това, при

възможност, щатите трябваше да убедят и други централни банки да провеждат същата политика.

Чарлс А. Кумбс казва в книгата си, че на първо време било решено споразумението на Gold-Pools да се пази в тайна. В типичния дух на BIZ-събранията не са подписани абсолютно никакви документи. Думата на един централен банкиер се смяташе за обвързваща колкото договор.

През ноември 1961 г., първия работен месец на сдружението, *Английската банка* успя сравнително успешно да ограничи продажбата на злато до \$17,4 милиона.

След завръщането си от срещата в Базел Кумбс разработва проект за превръщане на Gold-Pool в синдикат за закупуване и продажба на злато:

„В началото на 1962 г. имаше толкова много продажби от руска страна, че сдружението успя да компенсира 17-те милиона долара от продажба на злато и до края на май успя да натрупа излишък от \$80 милиона. През май 1962 г. обаче крахът на американската борса (основно заради конфронтациите между президента Кенеди и *U. S. Steel*) и острата атака срещу канадския долар отново доведоха до спекулативни продажби на злато на Лондонския пазар. В средата на юли 1962 г. излишъкът на сдружението се беше изчерпил. (...) Но през октомври същата година дойде предизвикателството за първото голямо преразпределение на силите. По време на Кубинската криза търсенето на злато рязко се повиши. За три дни — от 22 до 24 октомври — *Английската банка* настъпи мощно с общо \$60 милиона. Странното беше, че голяма част от инвестициите на сдружението през тези три дни бяха финансирани чрез нови продажби на злато от страна на СССР. (...) Въпреки това общият дефицит до 24 октомври 1962 г. надскочи \$80 милиона. (...) Когато кубинската криза премина и руските продажби продължиха, за кратко време сдружението успя да си върне

\$70 милиона, така че нетният дефицит в края на ноември 1962 г. не възлизаше на повече от \$12 милиона. (...)

През 1963 г. частното търсене на злато чувствително намаля в сравнение с 1962 г., доставките от Южна Америка се повишаваха и сдружението увеличи златните си наличности. (...) Лошата реколта в Съветския съюз през есента на 1963 г. тотално промени картината на пазара. СССР внасяше огромни количества пшеница от Канада и други страни производителки. Руснаците, които отдаваха голямо значение на безупречната платежоспособност, вместо да прибегнат към международните пазари, решиха да финансират сделките си с продажба на злато. (...) Изведнъж Pool се оказа наводнен със злато. В рамките на последното тримесечие на 1963 г. руските продажби в размер на \$470 милиона накараха печалбите на сдружението да набъбнат до \$639 милиона, които бяха разпределени между неговите членове. През първото полугодие на 1964 г. Съветският съюз още веднъж масирано продаде злато на обща стойност \$438 милиона. Южноафриканските доставки се увеличиха с около 25%, така че до края на септември сдружението натрупа и раздаде на членовете си нови \$656 милиона. За 21 месеца Gold-Pool увеличи златните резерви на BIZ с \$1,3 милиарда, от които делът на американската хазна беше почти \$650 милиона.“^[9]

Заклучението на Кумбс за тази първа фаза е, че Pool надхвърля дори и най-смелите представи на всички участващи страни. Все пак това, което джентълмените тогава не осъзнаваха (виж анализа на Жак Рюф), бе, че споразумението от Бретън Уудс нямаше никакви шансове да издържи дълго, ако държавите — и това засяга най-вече САЩ — не приложат най-строга фискална и монетарна дисциплина. Докато траеха скъпоструващите военни разходи на щатите във Виетнам, беше въпрос на време платежният дефицит на САЩ отново да се влоши.

Но не всички споделяха розовите представи за успеха на централните банкери. Когато Чарлс Кумбс изрази открито мнението

си, че не можем непрекъснато да се доверяваме на късмета, той забрави да допълни, че обикновено пазарът винаги има последната дума. Последвалите трагични събития, продължили и до днес, показаха, че щеше да е далеч по-добре да се разсъждава малко по-задълбочено относно въвеждането на златния стандарт — докато все още имаше време. По онова време решението беше (и днес положението е същото) да се прахосват време и пари заради един златно-доларов стандарт, който потенциално беше в състояние да тласне финансовия пазар в криза, от която никога няма да може да се съвземе.

В *The Invisible Crash*^[10] Джеймс Динс ясно заявява:

„Икономическият империализъм беше естествена последица от манталитета, доминиращ във Вашингтон през 30-те години. Времето на фашизма, наложен от Хитлер, намери отражение в изтънчени манифестации, от които дори днес [1975 г.] някои хора все още не са се освободили. Количеството на стоките, които американските туристи купуваха в Европа и внасяха в САЩ, намаля и се появиха различни туристически мита. Това неприкрито отхвърляне на свободата беше прието от американците без негодувание. Под знака на капитализма върху американските фирми се оказа натиск да репатрират паричните си средства. На практика това приличаше на фашистки акт за имуществена национализация, с който правителството успя да похарчи парите на инвеститорите. И нямаше нищо общо с капитализма. Подобни измишльотини на хора с високи постове не подобават на едно демократично правителство, което твърди, че подкрепя капитализма. (...) Страхът от златото на господата от Вашингтон беше толкова голям, че те не отстъпиха пред нищо, за да докажат, че то е незадоволителна инвестиция. Анти-златната им истерия от 1933 до 1968 г. се превърна в самоизпълняващо се пророчество. Но колкото и голяма да бе властта на политиците, силата на златото я превишаваше.

На практика анти-златната политика беше в състояние напълно да срина американската златодобивна индустрия. Канада трябваше да търси средства за златните си мини, а Южна Африка се принуди да плаща на работниците си стотинки, защото това беше всичко, което можеше да си позволи. Вашингтон игнорира това напълно лекомислено. Питам се дали хората, виновни за това престъпление, някога ще бъдат изправени пред съд.

Правителството, което имаше абсолютно грешна интерпретация за златната криза, моментално прехвърли вината на «гномите от Цюрих» и «валутните спекуланти». Така виновниците, предизвикали инфлацията, си намериха жертвен агнец. Реакцията им удължи кризата, защото истинските виновници бяха прикрити.^[11]

Беше изобретен Gold-Pool, който да залива пазара със злато, когато търсенето започне да расте. Подобно потискане на свободните пазарни цени няма нищо общо със свободната инициатива. (...)

САЩ се грижеха за 50% от общите нетни продажби на Gold-Pool, което е ясна идентификация за географското местоположение на истинските виновници. През юни 1967 г. под напора на сериозната критика Франция най-накрая разумно се оттегли от сдружението.^[12]

Като допълнение към кризата на златото и долара обаче имаше и една... криза със среброто.

ДРУГИЯТ ВАЛУТЕН МЕТАЛ — СРЕБРОТО

Не е възможно да говорим за златото, без да споменем и разгледаме някои исторически факти за сребърния пазар и среброто — първия металновалутен стандарт през Античността. Въпреки че по онова време златото е познато, голямата част от него се съхранява в съкровищниците на кралските и религиозните дворци и почти не влиза в употреба. Стойността, приписвана на среброто спрямо златото, има не земен, а космичен мащаб. Хората от древността имали обяснение за това. Понеже „сребърната“ Луна преминавала през Зодиака 13,3 пъти

по-бързо отколкото „златното“ Слънце, те смятали, че и златото е 13,3 пъти по-скъпо от среброто.^[13] Вярвали, че дори и в паричните дела цари божествен ред. Известна е връзката на египетските златни съкровища със Слънцето. Смятало се е, че сребърните амулети и храмовите изображения в Ефес имат отношение към лунните цикли.

Някои приемат, че не правителства са избрали златото и среброто, а че те са се наложили като следствие от хилядолетния човешки опит, насочван от боговете, и че всъщност това са реални валутни метали, известни още от библейски времена. В древен Египет символът за злато е същият като този за Слънцето, и то било уважавано като метала на боговете. В Античността златото и среброто се пазели в светилищата и храмовете, но когато влизат в обръщение, те до такава степен дават тласък на търговията, че разменното стопанство скоро се превръща в атавизъм.

Ценово съотношение злато/сребро

Един от най-изумителните моменти в историята на парите, а той е и един от най-загадъчните, е икономическата интерпретация на ценовите съотношения между злато и сребро. През Античността то е било 10:1. В началото на Новото време се покачва до 14:1. През 18. век правителствата се опитват да го стабилизират на 15:1, естествено безуспешно. През 19. век нещата излизат тотално извън контрол и коефициентът бързо достига до ниво 60, а в края на Първата световна война отново се задържа на 16. В следвоенните години той пак започва да се покачва и по време на Голямата депресия надхвърля 100, докато по същото време среброто струва само 25 американски цента за унция. След този пик започва едно дълго и *pari passu*^[14] пропадане, съпътствано от съзнателно обезценяване, довело отново до отношението 16:1 през 1980 г. После отново следва покачване. В момента, докато пиша книгата, коефициентът Au/Ag^[15] е около 78.

Хилядолетия наред отношението се колебае между 10 и 15. Има само едно съществено изключение. В ранната египетска история отношението между двата метала е на ниво 2,5 — но за това е имало причина: липсата на сребро, което основно се внасяло от Гърция.^[16]

От биметализъм към монометализъм

Залезът на среброто като валутен метал идва в края на 19. век — първоначално като последствие от Legal Tender Act от 1862 г. и на National Banking Act от 25 февруари 1963 г. Но все пак заслугата за демонетаризацията на среброто се пада на кайзерска Германия, която след победата си над Франция през 1871 г. натрупва голямо количество злато. Ковчезниците естествено обявявали биметализма за грешка и за тях продажбата на сребро се превръща в истински източник на приходи.

Но, разбира се, най-важната причина за продажбата е в това, че в средата на 19. век започват мащабни правителствени инвестиции във финансовото дело. Ценовото съотношение злато/сребро едва забележимо се покачва. Висшите кредитни манипулации стават възможни само когато правителствата и банковите системи поемат контрола върху валутните метали. Първата крачка в тази посока бе скъсването с биметализма и въвеждането на монометализма.

Тъй като среброто е много по-разпространено между народа отколкото златото, контролът му като средство за кредитна манипулация се оказва много по-необещаващ. Логично златото се превръща в единствения валутен метал. Вероятно това е най-реалната причина за демонетизацията, защото аз все още много добре си спомням как по време на младежките ми години в Швейцария сребърните монети съвсем спокойно си съжителстваха с хартиените пари чак до 1968 г.

През същата година цената на среброто направо експлодира. Заради нарастващата инфлация хората започнаха да се запасяват с монети и среброто изчезна от обръщаемост. Допълнителна причина за загубата на монетарната роля на среброто беше девалвацията на валутите, а не само „преустановяването на биметализма“. В крайна сметка всичко бе резултат от кредитните и паричните намеси на правителствата.

А ето и гледната точка на Антал Фекете, която не е отразена в нито един учебник по икономика:

„Coinage Act [монетарният закон] от 1792 г. въведе нова система, в която съотношението на двойната валута (цената злато/сребро) беше фиксирана на 15:1. Това бе ясен

опит за валоризация, т.е. за едностранчиво постановяване на стойности. Категорично това се основаваше на вярата, че с хитрите си ходове (*by fiat*) правителството може да създава или премахва парични стойности. Впоследствие, враговете на свободата използваха тази грешка изцяло в своя полза. След сто години скоци в сравнителния коефициент злато/сребро и всевъзможни финансови експерименти (в които реалният валутен стандарт злато/сребро се движеше нагоре-надолу), през 1834 и повторно през 1837 г. (да не говорим за безпардонните опити с необезпечените грийнбекс от времето на Гражданската война) правителството започна измамата с демонетаризацията. Първоначално това стана със среброто, което постави извън закона конституционното право на хората да секат стандартизирани сребърни долари — закон, който избухливият политически говорител Уилям Дженингс Брайън нарече *престъплението от 1873 г.* Сто години по-късно правителството демонетизира и златото — закон, който аналогично може да бъде окачествен като *престъплението от 1971 г.* Въпросните закони бяха още един опит за валоризация, точно както и многобройните закончета за платежните средства, които последваха. С идването на новото хилядолетие правителството все още беше потънало във валоризационни действия. То се опита на всяка цена да потисне цената на златото, за да потули истинските размери на обезценения долар от 20. век.

Съществуват редица поуки, които човек може да си извлече от тези експерименти. Първо: правителството вероятно би могло да валоризира временно единия или другия метал, но ако се опита да направи това и с двата, то ще стане непоправимо безсилно и нестабилно. Второ, временното валоризиране на единия от двата метала би ограничило ценовите граници, но *никога* няма да бъде в състояние да избегне мощното и неконтролируемо избухване на *изменчивостта* на ценовите нива.“^[17]

След това Фекете поставя въпроса:

„За какво говори съотношението злато/сребро, биметалният коефициент?

От незапомнени времена съотношението в стойността на двата метала означава категорична стабилност, несравнима с нищо. Въпреки че никога не е константно, това съотношение винаги е стабилно и демонстрира тенденция към покачване. Равновесието в никакъв случай не е случайно. То показва мъдростта на много поколения, които ясно разбирали, че единствената опасност за паричната им система представлява спекулативният монопол (Corner). Ако пиратите или престъпните правителства биха се опитали спекулативно да изкупят единия от двата метала и да дестабилизируют стойностните съотношения, хората от миналото щяха да ги пратят на съд. Те щяха да продават скъпия метал и да купуват евтиния. Тези времена внезапно приключиха веднага след Гражданската война в Америка и Френско-пруската война от 1870/71 г. Победилите Север в САЩ и една Прусия в Европа започват да изграждат своите империи. Показват мускули, като стартират своите измами за демонетаризация, похарчват плячката си — най-голямата в историята дотогава, за да унищожат естествения финансов ред. «Уволняват» среброто от поста му. Биметалното съотношение не само е дестабилизирано, но се превръща в спусък — все едно сме попаднали във вихъра на «Големия взрив» — за преломно и катастрофално повишаване на опасността от нестабилността на цените, продължила до днес. Докато коефициентът варираше между 15 и 100, както диапазонът на колебанията, така и честотата в промените на биметалното съотношение се смятаха за нарастващи.

«Мейнстрийм-икономистите» естествено проявиха твърде слаб интерес към индекса на двата метала, както и към евентуалното му колебание. На практика стана ясно, че

финансовите им господари — правителствата, не смеят да се намесят в обществената дискусия по темата. Повече от естествено е ние да търсим обяснение за този несвойствен исторически феномен. Как може съотношението на двата метала — първите, които *Библията* споменава — внезапно да бъде дестабилизирано и да става още по-неустойчиво, след като в продължение на хилядолетия те винаги са били гарантирани?

Основната идея е, че ценовите съотношения между двата метала ясно показват насилствените и злонамерени манипулативни вмешателства на правителствата в естествения монетарен ред, инспирирани от *Комунистическия манифест*. Те направо полудяха в това да политизират паричната система и да централизират отпускането на кредити, следвайки дословно пророчествата на Маркс и Енгелс, дори това да означаваше систематично нарушаване на конституционния паричен ред и сваляне на избраното представително правителство. Дестабилизирането на ценовото съотношение злато/сребро е плод на съзнателни политически решения и целта е монетарното злато да потече към политическите каси и тези на централните банки. Близко до ума е, че ако не могат да валоризират двата метала, правителствата — в общ екшън — биха могли да направят това поне с единия от тях. Изборът им падна върху златото. Те повярваха, че златото може да се контролира много по-лесно, отколкото среброто.“^[18]

Анализът на Фекете показва, че преди „конспирацията срещу златото“ вече е имало „конспирация срещу среброто“. Следващите глави ще демонстрират, че те продължават и до днес.

Жертвата на среброто

В прекрасната си книга за инвестициите в златните мини Дон Хоуп обяснява тотално погрешното разбиране на темата сребро:

„За гражданите на Съединените щати сребърните долари и допълнителните сребърни монети представляваха единствените налични пари с вътрешна същност [т.е. имащи стойност и без обещанията на длъжника], а *Законът на Гришам* ги скри напълно. Първоначално държавната хазна с непростима несръчност се опита да припише покачващия се дефицит от сребърни монети на нумизматите. Но да се твърди, че изчезването на цялата наличност от сребърни долари на *Федералния резерв* (около \$350 милиона) плюс още почти половината от това количество, намиращото се в обращение, било дело на някакви си злонамерени «колекционери», вече е доста прекалена дефиниция за същността на колекционерите. Запасяването със сребърни монети със сигурност няма нищо общо с колекционирането.

Отказвайки се от монетите с вътрешна стойност и преминавайки към сечене на такива от неблагородни метали, държавната хазна официално обяви, че ще задържи цената на среброто на \$1.29, като непрестанно заливаше пазара със сребро от правителствения запас. Държавната хазна се фукаше, че ако било необходимо, можела да задържи цената на среброто стабилна до 1980 г. Но скоро появилият се наплив от финансовите играчи и инвеститори, които обменяха обезценените федералнорезервни банкноти срещу сребро на фиксирана цена от \$1.29, стигна такива размери, че през лятото на 1967 г. директните продажби на хазната трябваше да бъдат суспендирани. Среброто моментално надхвърли \$2 за унция.

През август 1967 г. правителството отново опита да поеме контрола на среброто. То се опасяваше, че един необуздан скок в цената му ще предизвика още повече съмнение в безупречността на кредитните долари и ще накара чуждестранните инвеститори да задържат още повече злато. Както се оказа, това беше излишно притеснение. Златните резерви все повече се топяха съгласно собственото им очевидно неизменно разписание.

Накрая от Вашингтон разпоредиха едноседмичен търг, на който *General Services Administration* (а не държавната хазна) можеше да продава на индустриалните потребители остатъците сребърни кюлчета, включително и 900-те от чисто сребро, дошли от претопяване на сребърни монети. Този начин на действие продължи до ноември 1970 г., когато правителството триумфално заяви, че повече не разполага със сребро за продан. Най-младият и вероятно последният цикъл от правителствени инвестиции на сребърния пазар, започнал през 1933 г., най-накрая приключи.“^[19]

Среброто, неуморният метал

Това е едно от заглавията в книгата на проф. Рой Джастрам за историята на среброто.

„Въпреки че среброто се е превърнало предимно в индустриална стока, все пак то запази свойствата си, с които се ползва на пазара за благородни метали. То продължава да бъде инвестиция и търговски обект за частници и институции, които искат да се застраховат от инфлация.

Между 1970 и 1980 г. фамилии от Близкия Изток и Хънт Брадърс от САЩ купуваха големи количества сребро. Други сериозни играчи също реализираха свои сделки, но не достигнаха известността на Хънтови. (...) Това подготви почвата за чувствителни раздвижвания на цените. През 1979 и началото на 1980 г. прекупуването се увеличи. Ежедневните нови рекорди в цените на среброто стимулираха още повече пазара. А след това само за една седмица цената му драматично се срина от \$48 на \$10.80. Неуморният метал показва колко експлозивен може да бъде.“^[20]

Някои смятат, че съотношението злато/сребро в крайна сметка отново ще падне на 16:1, но нека не забравяме, че среброто вече няма валутна функция. Разбира се, при бъдещи инфлации то отново би могло да се реабилитира като „златото на малкия човек“. И отново кризите и спекулациите с него ще са възможни винаги, докато емитирането на пари зависи от преценката на малка, особено привилегирована и конспиративна клика.

КРАЯТ НА GOLD-POOL

Сдружението преживя нови загуби. Та нали съществуваше и „хронично болният“ паунд. Победата на лейбъристите на изборите през октомври 1964 г. изложи лирата не само на силен пазарен натиск, но едновременно разрази спекулативното търсене на злато. Според Чарлс А. Кумбс в началото на 1965 г. покупателният натиск продължава да се увеличава, след като президентът де Гол стартира широка офанзива срещу долара и опитва да съживи златния стандарт. Виждаме, че висшите функционери от *Федералния резерв* — в случая г-н Кумбс — отново не успяха да разберат реалните причини за кризата. Генерал де Гол разбра нещата много добре, а съветникът му Жак Рюф — още повече. Странно защо, но по думите на Кумбс, отговорен за гибелта на зле създадената спогодба от Бретън Уудс се оказва де Гол:

„Арогантните изявления на де Гол само тласнаха нещата в нова и объркана посока. А съветниците му, принудили го да опре пистолет в главата на Америка, обменяйки долари срещу злато, единствено ускориха края на споразумението от Бретън Уудс и станаха причина златото никога повече да не може да изпълнява същата функция, както в миналото. Между 1962 и 1966 г. френското правителство купи от американската хазна почти \$3 милиарда в злато и, извозвайки голяма част от поверените на *Федералния резерв* златни резерви от Ню Йорк за Париж, шантажира възможностите на споразумението от Бретън Уудс.“^[21]

И Кумбс продължава:

„През март 1965 г. дори китайското правителство започна да купува злато на Лондонския пазар. До август 1965 г. Gold-Pool изхарчи за инвестиции повече от \$200 милиона. (...) В края на 1965 г. имаше ново, сериозно предлагане на злато от страна на руснаците и в края на годината сдружението реализира печалба от \$1,3 милиарда. (...) След това започна усилен внос на злато от Южна Африка, с което то имаше намерение да финансира платежния си дефицит. (...) През 1965 г. фактори като Виетнамската война повишиха търсенето на злато. (...) Индустриалното му търсене също нарасна. (...) През юни 1967 г. общият дефицит на сдружението възлизаше на \$365 милиона. (...) Спекулациите, възникнали като резултат от срещата на МВФ в Рио де Жанейро през 1967 г., накараха (заедно с разколебаното доверие в британския паунд) до края на октомври дефицитът на Gold-Pool да нарасне до \$434 милиона. (...) През юли 1967 г. се стигна до първия открит провал, когато Френската банка показа, че няма да може да продължи. (...) През ноември събитията се промениха. Кризата с британския паунд, която след войната в Близкия Изток през 1967 г. сериозно се бе изострила, в крайна сметка кулминира в поевтиняването му от \$2.80 на \$2.40 и предизвика прилив от спекулации, които пометоха английския пазар и в седмицата след 20 ноември сдружението претърпя нова рекордна загуба — \$1 006 милиона от януари до 20/24 ноември 1967 г.“^[22]

Чарлс А. Кумбс многократно нарича Лондонския пазар на злато „лондонския базар на злато“. Кризата достигна връхната си точка, когато през март 1968 г. сенатор Якоб Джавитс поиска прекратяване на дейността на Gold-Pool, както и на останалите основни промени във валутната политика на САЩ. Загубите на сдружението ескалираха лавинообразно.

До март 1968 г. златните запаси на САЩ паднаха на \$10,5 милиарда, т.е. около 300 милиона унции — и то заради неразумното упорство от страна на американската хазна, която искаше да задържи цената на златото на \$35. На кризисната среща в края на седмицата от 17 март 1968 г. във Вашингтон беше решено сдружението Gold-Pool да бъде закрито и да се постанови двустепенна цена на златото. За Джеймс Динс това означаваше:

„... очевидно последният несигурен опит от страна на валутните манипулатори на *Washington Economic Establishment* да потисне цената на благородния метал. През април 1968 г. тя достигна ниво от \$44. Последствието беше безспорна победа за златото над валутните функционери, централните банкери, икономистите и политиците.“^[23]

И заключението му:

„Така златото стана безспорният майстор на финансите и най-висшата валута за всички, които разбираха взаимовръзките.“^[24]

На 18 март 1969 г. Конгресът премахна 25-процентовото задължение за златно покритие на банкнотите на Федералния резерв. Това решение окончателно ликвидира ограничителната връзка между количеството на валутата в държавата и запасите ѝ в злато.

На 30 декември 1969 г. оповестената двойна политика на пазара беше анулирана. МВФ прие решение за закупуване на нов внос от южноафриканско злато на цена \$35 за унция, тъй като пазарната цена трябваше да е по-ниска или равна на заявената. Това беше начин за повишаване на резервите в злато. Освен това решението предвиждаше, че Южноафриканската централна банка ще продава от собствените си резерви, за да изплати своите задължения, независимо от възможните промени на пазарните цени.

МИТЪТ ЗА „ОГРАНИЧЕНОТО КОЛИЧЕСТВО НА ЗЛАТОТО“ И ВЪЗНИКВАНЕТО НА СПЕЦИАЛНИТЕ ПРАВА НА ТИРАЖ (SDRS)

Винаги когато финансовите експерти нямат никаква представа кое предизвиква повтарящите се финансови кризи, обикновено стоварват вината върху златото и разказват приказката за ограниченото му количество. Но както разбираме от историята на златния стандарт, това е доста далеч от истината. Всъщност реалният проблем е точно в противоположната посока — фактът, че има твърде много необезпечени хартиени пари и именно те доведоха до изобретяването на SDRs^[25]. Т. нар. „хартиено злато“, което беше създадено от американската хазна, министър Фоулър и държавния секретар Пол А. Волкър, трябваше да допълва златото. То беше създадено с идеята, че на пазара липсват необходимите злато и валути (т.е. американски долари). Но всъщност в световен план имаше повече от достатъчно. През 1969 г. специалните права на тираж бяха въведени в международната финансова система.

Жак Рюф коментира:

„Финансовите експерти сътвориха гениален план, за да прикрият неплатежоспособността на САЩ, като всяка държава получи определено количество особени международни резерви, които можеха да се притежават единствено от централните банки. За да се избегнат допълнителните инфлационни ефекти, количеството им трябваше да бъде ограничено. Така с помощта на специалните права на тираж, САЩ успяха да уредят само една малка част от доларовите си дългове.“^[26]

Wall Street Journal приветства това постижение на модерната финансова алхимия с въодушевление. Хоуп сполучливо казва:

„U.S. SCORES PAPER GOLD TRIUMPH^[27], а държавният секретар на хазната Пол А. Волкър с широка

усмивка заяви пред журналистите: «Ами, измъкнахме нещо от склада.» *Wall Street Journal* поздрави новата система като «сериозен успех за американската икономическа школа, защото тя е удар срещу старомодните привърженици на златото, за които то представлява единственият валутен мащаб и единственото лекарство за икономиката». Коментарът на списанието обаче пропусна факта, че SDRs имаха определена номинална стойност спрямо златото, т.е. те трябваше да се дефинират чрез определено количество от него. И така, златото си остана безспорен мащаб за стойността на парите. В допълнение, специално беше отбелязано, че SDRs никога не могат да девалвират.^[28]

Хоуп беше убеден, че планът за SDRs е една от най-големите финансови измами, съществувала някога, защото...

„... един ден историците ще сравняват този ден с други перли на човешката ограниченост, като например скандала на Джон Лоу в Мисисипи, платежния банкрут и измамата в Зюдзее. Очевиден е абсурдът свободните права на тираж да се обявят за «равни на златото» и после тържествено да се заявява, че те нямало да се обезпечават със злато. Дадена хартиена валута или кредитна единица може да бъде равна на златото само тогава, когато е конвертируема в злато (по твърдо фиксирана цена), и то без никакви ограничения.»^[29]

Ричард М. Салсман е на мнение, че специалните права на тираж бяха нещо коренно противоположно от това, което човек би си помислил за златото.^[30] Вярата на централните банки, че могат да сътворят подобна измишльотина и да я кръстят „злато“, показва до каква степен са се отдалечили от практическите аспекти на пазара. Така гръмка титулуваните по онова време SDRs не бяха нищо друго, освен безсрамен опит да се узурпира съвременната алхимия на

финансите. Появата им нито „сътвори“ злато, нито промени каквото и да било, за да се разреши реалния проблем с извънредните количества от хартиени пари и неизбежния им резултат: световна ценова инфлация. Ако направиха нещо, това е, че специалните права на тираж предизвикаха инфлация и доведоха до претенции за изкуствените пари, вместо до благосъстояние. Но и след като SDRs бяха извадени от купата със светена вода, САЩ продължиха да губят златните си резерви.

Въпреки всичко, по онова време шестваше вярата, че международните кредитни единици — „парите от нищото“ — оповестяват края на златото като валутен метал.

Какво се случи с цената на метала и акциите на златните мини? На Лондонския пазар цената бързо падна под \$35 и в Лондон, Ню Йорк и Йоханесбург играчите се надпреварваха да разпродават акциите си.

Починалият вече икономист д-р Мелхиор Пали каза силни думи за идеята с „хартиеното злато“:

„Новата резервна валута ще предизвика не само още по-небрежна финансова експанзия и световна инфлация. Приемането на SDRs означава триумф за инфлационерите. С това отпадна и последното препятствие по пътя към една изцяло контролирана «световна валута» — валута, която вероятно никога няма да намалее. Специалните права на тираж направо дословно повтарят старата грийнбек-политика, но този път в световен план.“^[31]

Д-р Пали не казва кой ще плаща за този майсторлък. Най-вероятно това ще са директорите от МВФ.

Може би американците са приложили натиск върху останалите МВФ-делегации да приемат плана им със SDRs. Дали са им да разберат, че ако планът им не мине, светът ще претърпи финансова катастрофа. После са им обяснили, че намиращите се в чужбина долари няма да могат да се конвертират в злато и рискът ще бъде приет от тях.

Когато по онова време попитах централния банкер Джон Екстър за мнението му, той отговори:

„При златния стандарт хартиените пари обещаваха, че всеки може да получи определено количество злато срещу банкнотите си. В днешно време парите не са нищо повече от «I-O-U nothing» («не ти дължа нищо»). Опитите на МВФ да заместят истинските пари (т.е. златото) с т.нар. «хартиено злато» е една от най-абсурдните концепции, които съм срещал в живота си. Аз наричам специалните права на тираж «who-owes-you-nothing-when» («кой-изобщо-ти-дължи-нещо») — наистина никой нищо не дължи, не съществуват платежни обещания, няма падеж. Това е най-безсмисленият кредитен инструмент, които хората някога са създавали.»^[32]

АМЕРИКАНСКАТА БОРСА ПРЕЗ 60-ТЕ ГОДИНИ

След Втората световна война започна едно продължително покачване на цените на ценните книжа, което в началото на 60-те доведе до надценяване на много от акциите. Това естествено не можеше да продължи дълго и в крайна сметка дойде време за поправка. Първата буря връхлетя през пролетта на 1962 г. Тъмното небе можеше да се забележи още през есента на 1961 г., когато някои акции достигнаха абсурдни нива. През настъпилата пролет цените започнаха наистина сериозно да падат и на 20 май 1962 г. направо бяхме свидетели на разпродажба. Много от акциите паднаха на половината от цената си през декември 1961 г. Онзи вторник може да бъде наречен „черният вторник“ и дори сериозни и високопрофесионални банкери вярваха, че това е повторение на 1929 г. Това обаче не се случи, като цяло ситуацията остана стабилна и свръхцените бяха коригирани. От този момент нататък пазарът започна да се съвзема и през 1966 г. индексът Дау Джоунс достигна рекордното ниво от 1000 пункта, но през октомври същата година отново падна на 744 пункта.

Лихвените проценти след 1945 г. постоянно се вдигаха и доведоха до засилваща се инфлация и нужда от нови капитали. Рендитите от ценни книжа, които през 1945 г. бяха малко над 1,5%, за десет години достигнаха около 8% (през 1970 г.), а книжата с по-

краткотрайна валидност — 10% и повече. Пазарът ставаше все по-слаб, но само някои разбраха, че светът се намира в центъра на финансова криза. Още по-малко бяха тези, които бяха наясно, че всичко беше последствие от лошото отношение към златото.

Продажбите, предимно на акции на смесени концерни, не донесоха никакви дивиденди, а само помогнаха за поглъщането на нови фирми, често много по-големи от собствените. Злоупотребяваше се с думата „синергия“, защото често дейността на фирмите, които бяха поглъщани, нямаша нищо общо с тези, с които се обединяваха.

След това ситуацията наистина излезе от контрол. Когато през есента на 1968 г. заминах за Ню Йорк, борсовият анализатор и финансист Боб Уилсън ми каза, че пазарите много напомняли на тези от 1929 г. Малко след това, през 1969 г., пазарът наистина беше погребан. През пролетта на 1971 г. индексът Дау Джоунс падна на 577 пункта. С оглед на повишаващата се инфлация, фактическите загуби бяха още по-големи. Никой не се сети, че събитията могат да имат нещо общо със златната криза. В много утвърдени, възпитани в духа на Кейнс кръгове антизлатната пропаганда беше изцяло на мода и „злато“ беше само една петбуквена дума.

[1] Хораций, Кармина III, ок. 20 г. сл. Хр. ↑

[2] Charles A. Coombs, *The Arena of International Finance* (New York: John Wiley & Sons, 1976). ↑

[3] От фр. — обратно парично звонково средство — бел.прев. ↑

[4] Charles A. Coombs, *The Arena of International Finance* (New York: John Wiley & Sons, 1976), S. 3. ↑

[5] *The Pocket Money Book* (Great Barrington, Massachusetts, AIER, 1994). ↑

[6] *The Pocket Money Book* (Great Barrington, Massachusetts, AIER, 1994). ↑

[7] Donald J. Hoppe, *How to Invest in Gold Stocks* (New York: Arlington House, 1972), S. 169. ↑

[8] Charles Coombs, *The Arena of Finance*, S. 62/63. ↑

[9] Charles Coombs, *The Arena of Finance*, S. 62/68. ↑

[10] Всеки, който се интересува от събитията през този период, трябва да прочете книгата на Динс. Девета Глава, „An Odyssey Trough the Gold Comments in the Dines Letters, 1961–1974“, звучи направо като

дневник, в който Динс си спомня за експлозивната ситуация, свързана с финансите и златото, както и за тоталното игнориране на важноста на благородния метал. ↑

[11] Виновниците естествено бяха политиците, централните банкери и обичайните банкови системи, на които се падаше особена привилегия да създават от нищото безсрочни влогове/demand deposits. ↑

[12] James Dines, *The Invisible Crash* (New York: Random House, 1977), S. 48/49. ↑

[13] Gérard Klockenbring, *Geld — Gold — Gewissen* (Stuttgart: Verlag Urachhaus, 1974), S. 18. ↑

[14] От лат. — неравно, едновременно — бел.прев. ↑

[15] Aurum (Au) и Argentum (Ag) — знаците на златото и среброто от периодичната таблица на Менделеев. ↑

[16] C. H. V. Sutherland, *Gold, Its Beauty, Power and Allure* (Wien & München: Verlag Anton Schell, 1970), S. 46.

James U. Blanchard, *Silver Bonanza* (New York: Simon & Schuster, 1993), S. 82. ↑

[17] Antal Fekete, „The Bimetallist Manifesto“, частна кореспонденция с автора от 2 септември 2000 г. ↑

[18] Antal Fekete, „The Bimetallist Manifesto“, частна кореспонденция с автора от 2 септември 2000 г. ↑

[19] Donald J. Hoppe, *How to Invest in Gold Stocks* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 174. ↑

[20] Roy Jastram, *Silver: The Restless Metal* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 157. ↑

[21] Charls A. Coombs, *The Arena of International Finance*, S. 152–173. ↑

[22] Charls A. Coombs, *The Arena of International Finance*, S. 152–173. ↑

[23] James Dines, *The Invisible Crash*, S. 51. ↑

[24] Пак там. ↑

[25] Special Drawing Right — специални права на тираж: предоставените от МВФ като кредити общи валутни единици за всички страни членки. ↑

[26] Jacques Rueff, *The Inflationary Impact the Gold Exchange Standart Superimposes on the Bretton Woods System* (Greenwich,

Connecticut: Committee for Monetary Research and Education, 1975), S. 19. ↑

[27] Щатите ликуваха заради триумфа на хартиеното злато. ↑

[28] Donald J. Hoppe, *How to Invest in Gold Stocks* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 181. ↑

[29] Пак там. ↑

[30] Richard Salsman, *Gold and Liberty* (Great Barrington, MA: American Institute for Economic Research, 1995), S. 75. ↑

[31] Melchior Palyi, „A Point of View“, *Commercial and Financial Chronicle*, 24. Juli 1969; вж. също и Hoppe, *How to Invest in Gold Stocks*, S. 180. ↑

[32] „Classic Exster Opinions“, *Blakely's Gold Investment Review*, 1989, S. 10. ↑

ГЛАВА IV

ТРЕСКА ЗА ЗЛАТО И КОНСПИРАЦИЯ СРЕЩУ ЗЛАТОТО

„Златото и среброто са свещени не заради корумпираните правителства и верните маши в ръцете им, а заради хилядолетния човешки опит, насочван от боговете. Те са истинските валутни метали, достигнали до нас чак от библейски времена.“

Антал Фекете^[1]

„Златото е владетелят на всички владетели.“

Демокрит^[2]

ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ РАЗПАДАНЕТО НА GOLD-POOL

По молба на САЩ, на 17 март 1968 г. Лондонският пазар за злато не функционираше две седмици. Когато отново отвори врати, ситуацията имаше фундаментално нова структура. В началото, след срещата на централните банкери и МВФ във Вашингтон, беше въведен двустепенният пазар (two-tier market). От една страна, централните банки и финансовата индустрия продължаваха да работят при официална цена от \$35 за унция (т.е. при нулева девалвация на американския долар), докато свободният пазар имаше свои собствени нива. Вашингтонското споразумение забраняваше на централните банкери да действат на „свободния“ пазар, те не можеха нито да продават, нито да купуват. За следващите седем години двустепенната система раздели монетарното злато от не-монетарното.

След това се случи нещо много драматично. След като Gold-Pool се разпадна, търговските агенции за злато в Лондон затвориха врати за две седмици. В този период „големите трима“ швейцарски банкери поеха инициативата и учредиха свой собствен Gold-Pool. По принцип швейцарските банки винаги са имали безупречни отношения с Южна Африка и когато никой не желаше да финансира южноафриканските правителства и проекти, те получаваха подкрепа от Швейцария и Германия. Африканските заеми лесно можеха да се пласират на швейцарския капиталов пазар. И швейцарските банки бяха много способни да направят това, отколкото английските финансови къщи. Те действаха като основни кредитори и имаха отлична възможност да финансират много златни позиции. Англичаните изобщо не успяваха в пласмента.

Швейцарските банки не само предлагаха 10% от портфолиата си за международни клиенти в злато, но бяха и основните доставчици за Флорентинската бижутерска индустрия, която, както винаги, бе на едно от водещите места в света. Освен това Швейцария доставяше метала и в други търговски центрове, като например в Близкия и Далечния Изток, и тя от дълго време уреждаше банковите им дела. Ето защо не беше никак трудно Южна Африка да бъде убедена да изнася златото си през Швейцария.

Швейцария уреждаше и голяма част от руския износ. Руснаците ценяха швейцарската дискретност. За разлика от Лондон, ние не публикувахме статистики колко руско злато сме продали. Последствието беше, че мълчаливите руснаци прехвърлиха голяма част от търговията си от Лондон в Цюрих. Те дори откриха собствена банка — *Wozhod Handelsbank*. Впоследствие тя стана много стратегическа за търговията със злато.

В книгата си *The New World of Gold*, издадена през 1981 г., Тимъти Грийн пише, че между 1972 и 1980 г. в Швейцария са влезли над 2 000 тона руско злато.^[3] Още през 1968 г. Швейцария владееше 80% от световния златен пазар. Тя не само предлагаше модерно банково дело, но и всяка от големите швейцарски банки притежаваше своя рафинерия за благородни метали.

Тъй като след срещата във Вашингтон беше забранено централните банки да купуват злато (и около \$2 милиарда^[4] в злато попадна в ръцете на играчите), изведнъж се оказа, че има

свърхпредлагане. В тази ситуация швейцарските банки изиграха съществена роля за Южна Африка и бяха богато възнаградени. От тогава Цюрих се превърна в най-големия търговски център на злато в света. По-късно, с въвеждането на фиксираните пазари, Лондон постепенно започна да си възвръща позициите. Но и в Швейцария стартира търговията с call & put options за потенциални купувачи и търговци на злато при единици от 100 унции.

ПРЕЗИДЕНТЪТ НИКСЪН ЗАТВАРЯ „ЗЛАТНИЯ ПРОЗОРЕЦ“ ИЛИ АНУЛИРАНЕ НА КОНВЕРТИРУЕМОСТТА В ЗЛАТО

Когато американските краткосрочни доларови задължения спрямо чужбина продължиха да се увеличават, френският икономист Жак Рюф реши цената на златото да бъде удвоена — за да възвърне доверието в долара. Той съобщи предложението си на Кенеди по време на посещението му в Париж, но президентът отвърнал, че не може да причини такова нещо на американския народ. През август 1971 г. обаче ситуацията стана още по-критична. Не помагаша нито двойната пазарна система, нито опитите на политиците и икономистите да успокоят нещата. През август 1971 г. краткосрочните задължения на САЩ бяха оценени на \$60 милиарда, от които около 2/3 бяха дългове към официални чуждестранни институции. При \$35 на унция златният резерв на САЩ се стопи до \$9,7 милиарда.

На 9 август 1971 г. цената на златото достигна нова рекордна цена — \$43.94. След рязка корекция на курса, акциите на златните мини започнаха постепенно да се покачват. Когато след 10 май 1971 г. германската марка влезе в системата на гъвкавия обменен курс, спечели 7%. Това означаваше, че на практика американският долар девалвира с 10%. В опит да потушат нарастващата паника около валутите, швейцарските банки суспендираха предимно доларовата търговия.

Краят на тази финансова трагедия дойде, когато Английската банка и Швейцарската национална банка (SBN) поискаха злато срещу доларовите си авоари. В *Gold and Liberty* Ричард М. Салсман написа следното, от което обаче личи, че все пак не е разбрал добре за какво става дума:

„До 1971 г. повече от половината от златото, иззето от американските граждани през 30-те години, попадна в трезорите на чуждестранните централни банки. Това беше най-големият банков грабеж в световната история. Той се извърши на забавен каданс, но не такава беше намерението на всички служители, участвали в него.“^[5]

На свой ред президентът Никсън реагира и на 15 август 1971 г. затвори златния прозорец, като забрани на американската хазна да разменя намиращите се в чужбина долари срещу злато. „Затварянето на златния прозорец“ според Салсман беше „любезен израз за неизпълнение на плащанията в злато, или с други думи — невъзможност за разплащане и нарушение на международните валутни спогодби. Това скъсване със задълженията на практика не се различаваше от дължниците на Третия свят, появили се по-късно през 80-те години. Прекратяването на плащанията в злато показваше маниера на действие на банановите републики. От този момент доларът нямаше нищо общо със златото.“^[6]

Салсман продължава:

„Когато през 1971 г. златото беше «демонетаризирано», много негови критици предвиждаха, че цената му от \$35 ще се понижи. Те предположиха, че хартиеният долар ще придаде ценност на златото, а не обратното. [За разлика от Дж. П. Морган тези хора не знаеха, че златото е пари; бел. авт.] Директорът на *Federal Reserve Boards* Хенри Уолич определи дейността на златния пазар като «странична представа», като нещо второстепенно.^[7]

Такъв беше резултатът и много функционери и икономисти всъщност аплодираха скъсването със златото.“ [курсив авт.]

Поучително е да се прочете *Extract from the Executive Statement* от 15 август 1971 г.^[8] Президентът Никсън суспендира конвертируемостта на долара и така поне петкратно стовари отговорността за финансовата криза върху международните валутни играчи. Не е достойно за един президент да намира изкупителни жертви. В крайна сметка неговият финансов министър Джон Конъли също не беше кой знае колко ерудиран в монетарното дело.

Трагично е, че обществеността — била тя американската, или европейската — не разбра какво става всъщност, за разлика от азиатските народи (но не и от централните им банкери), които винаги са били наясно с хубавите страни на това да се притежава злато. Този обрат щеше да промени света завинаги. Всичко това е още по-трагично, защото изглежда, че никой от днешните функционери от политиката и финансите не желае да припомни тези събития.

Веднъж Джон Екстър ми разказа следната история, на която можем изцяло да се доверим, защото самият той е бил свидетел:

„На 10 август 1971 г. се състоя неофициална среща на група банкери, икономисти и финансови експерти в Ментолокинг, на брега на Ню Джърси, за да се дискутира финансовата криза. Към 15:00 часа пристигна една лимузина, от която слезе Пол Волкър. По онова време той беше държавен секретар по валутните въпроси към американската държавна хазна.

Обсъждахме различни възможности за решение. Както сигурно се досещаш, аз настоявах за рестриктивна финансова политика с повишаване на лихвения процент. Но това беше отхвърлено със значително мнозинство. Останалите смятаха, че Федералният резерв в никакъв случай не трябва да протака кредитната експанзия — от страх, че би могло да се стигне до рецесия или нещо още по-лошо. Предложих цената на златото да бъде повишена, а Волкър каза, че в това имало смисъл, но нямало да може да се убеди Конгресът. Правителствата, най-вече на водещи държави като САЩ, нямало да признаят пред съгражданите си, че са девалвирали валутата, макар и това

да отговаря на истината. Просто щяло да им е твърде неудобно, още повече, че кризата, пред която бяха изправени, бе относително невидима за широката общественост. Ситуацията не беше толкова извънредна като през 1933 г., когато Рузвелт можеше да прави почти всичко, което пожелаеше.

По едно време Волкър се обърна към мен и ме попита какво бих направил аз в подобна ситуация. Отвърнах, че ако не иска да повишава лихвените проценти и цената на златото, му остава само още една алтернатива. Посъветвах го да затвори златния прозорец, защото нямаше никакъв смисъл златните ни наличности да се разпродават по \$35 за унция. Пет дни по-късно Никсън затвори златния прозорец.

С това беше прекъсната и последната нишка между златото и долара. Той се превърна чисто и просто в една фиатна (декретна) валута и *Федералният резерв* [и най-вече банките] имаха пълната свобода да прилагат кредитна и парична експанзия, както намерят за добре. Резултатът, както знаеш, беше масивната експлозия от дългове. Днес оценявам външния дълг на САЩ на повече от \$16 билиона.

Проблемът с тази планина от дългове е, че просто нищо не може да се изплати обратно. Дълговете сами по себе си имат една съществена черта: трябва винаги да бъдат връщани, ако не от длъжниците, тогава от кредиторите или, което е още по-лошо — от данъкоплатците.“^[9]

В началото на 2003 г. външният дълг на САЩ възлиза на \$32 билиона. Световният дълг се оценява на \$70 билиона. Трябва да знаем, че голяма част от тези дългове в бъдеще изобщо няма да могат да бъдат управлявани, да не говорим, че никога няма да бъдат върнати.

СВЕТОВНАТА БАНКА И МЕЖДУНАРОДНИЯТ ВАЛУТЕН ФОНД

Първоначално световната банка и МВФ бяха създадени в помощ на държавите за „уреждане“ на платежните си дефицити и за опазване

на златно-доларовия стандарт — с други думи, за да може споразумението от Бретън Уудс да продължи да функционира. В *Gold and Liberty* Салсман отбелязва:

„Когато и последната нишка между долара и златото беше прекъсната през 1971 г., технически погледнато, тези две институции станаха излишни. Но, както при всяка правителствена бюрокрация, продължиха да се борят за оцеляването си. През следващите десет години те допринесоха за кредитната криза в Третия свят, като гарантираха заеми за държавните проекти на некредитоспособни правителства. Тези бюрократични системи, финансирани с парите на данъкоплатците, продължиха да превеждат пари от производителите към непроизводителите.“^[10]

След 1971 г. двете институции станаха още по-активни. МВФ се превърна в механизъм, който разпределя авоарите на бедните между богатите. През последните години той получава все повече критики. Не само че политиката му за златото се оказа пълна катастрофа, но и на държавите, затънали в проблеми, бяха предписвани все погрешни лекарства — прекалени мерки за икономии и девалвации. Както ще стане дума в *Глава VII*, отдавна шества мнението, споделяно дори и от най-висши кръгове в САЩ, че едва ли някой ще забележи, ако тази организация бъде закрыта. Полезните ѝ функции биха могли да се поемат от *Банката за международни плащания (BIZ)* в Базел.^[11]

„SMITHSONIAN AGREEMENT“

Нито един проблем не беше решен. Проклятието на банкрутиралия долар продължаваше. В същото време *Deutsche Bundesbank* и *SNB* изкупуваха милиарди долари, за да стабилизират американската валута. Четири месеца след затварянето на Златния прозорец страните от G-10 се събраха на среща в Института Смитсоуиън във Вашингтон, за да приемат нови паритети, но основната идея за фиксиран курс, гласувана в Бретън Уудс, въпреки

всичко, остана. За първи път след 1935 г. златото от \$35 поскъпна на \$38 за унция. Това нямаше особен смисъл, защото пазарната цена вече беше \$45 за унция. Следващата официална девалвация на долара, от \$39 на \$42.22 за унция, в крайна сметка се извърши на 13 февруари 1972 г., когато пазарът повиши цената на златото на \$75 за унция.

Както се и очакваше, тази среща, известна с името „Споразумението Смитсън“, не успя да разреши нито един от належащите проблеми. Дон Хоуп заявява, че типично за увлечението му да прекалява, президентът Никсън я нарекъл най-важното финансово споразумение в световната история. Той не се изморил да уверява, че то ще доведе до нови работни места, ще възстанови стабилността на финансовата система, ще подпомогне селските стопани, ще стимулира износа, ще прекрати платежния баланс дефицит и изобщо ще доведе до просперитет.^[12]

Никсън не разбра или не искаше да разбере, че САЩ със своя експлодиращ платежен дефицит и с оглед на разширяващия се европейски пазар нямаха възможност да обменят доларите срещу злато. Но не златото беше виновно, че конвертируемостта на долара вече не можеше да се контролира; нещата опираха до банковите системи, които печатаха твърде много долари. Тъй като стойността на една валута се определя от ограниченото ѝ количество, доларът започна да губи. На девизните пазари манипулацията стана още по-голяма, защото все повече валутни играчи използваха падането на цената на долара. В същото време цената на златото се покачваше.

В края на 1972 г. индексът Дау Джоунс отново достигна 1000 пункта, но в същото време инфлацията се покачваше и беше реална заплаха на само за борсата, но и за цялата икономиката. През януари 1973 г. Франция направи още един опит да превърне златото в основа за световната валутна система, но американците нямаха никакво намерение да последват препоръките на Париж. През март същата година системата на фиксиран курс (Бретън Уудс) тотално се срива. На 26 март цената на златото в Лондон достигна рекордната цена от \$90 долара за унция.

От този момент нататък финансовата система се превърна в „анти-система“. Курсовете на валутите една спрямо друга се меняха произволно. Това отвори вратите за нови валутни девалвации — една принципно не много радваща ситуация. Парите са благо, именно

защото количеството и качеството им не трябва да бъде предавано на амбициите за печалба на една класа от особено привилегирвани частни банкери.

Системата на гъвкавия обменен курс се превърна в механизъм, пренасящ икономическото зло от една държава в друга, който влоши още повече световната икономика. Това е трагичният резултат от неразбирането, че — погледнато исторически — златото всъщност е истинските пари, избрани от колективната мъдрост на човечеството от самото начало на цивилизацията. Затова войната със златото реално означава конспирация срещу избора на пазара и е обречена на провал.

АТОМНА БОМБА С ЧАСОВНИКОВ МЕХАНИЗЪМ

Не мина много време, докато се види колко катастрофална е финансовата ситуация. Докато световният часовников механизъм се движеше по пътя на фиксирания обменен курс, не съществуваше никаква нужда от застраховане на валутите. С въвеждането на променливия курс това завинаги беше променено. За производителите на материални блага, за които е необходимо продължително време, напр. на влакове, самолети, турбини и т.н., колебанията във валутата се оказаха тежък проблем.

Волатилитета на девизните пазари от 50% за година в обменните курсове внезапно се оказа сериозен риск за всеки вносител и износител. Заради валутните флуктуации те бяха застрашени от загуба. Ето защо се появи належаща нужда от застраховане на валутата. Средствата за нея означаваха приходи за финансовия сектор.

Първоначално броят и периметърът на инструментите беше ограничен, но с течение на времето количеството на дериватните контракти, суаповете^[13], опциите и фючърсите^[14] растяха с френетична скорост, което доведе до възникване на абсолютно нов бранш. Основната идея беше, че дериватите щели да помогнат на проектите и инвеститорите да се застраховат срещу рискове. Но редица финансови катастрофи категорично показаха, че изобретателният от край време човешки дух си е създал един нов Лас Вегас. В случая с Long Team Capital Management (LTCM — хедж-фонд, в който постъпиха една шепа топ-икономисти от академичния свят и няколко носители на Нобелова награда) и най-модерните компютърни

модели не успяха да укротят „духа в бутилката“, когато руското правителство вече не можеше да плаща дълговете си.

Що се отнася до пазара на злато, хората разбраха, че пазарът на „хартиено злато“ е всъщност много по-голям от реалния физически пазар. Оценките от 1999 г. сочат, че срещу всяка физическа унция злато, която един собственик разменя, стои дериватен контракт с минимум 90–100 хартиени унции. Новите данни, които BIZ публикува на 8 май 2003 г. относно OTC (over-the-counter) дериватите за края на 2002 г., показаха, че теоретичният еквивалент на златните деривати от средата на 2002 г. до 31 декември са скочили от \$279 милиарда на \$315 милиарда, което означава увеличение с \$36 милиарда или 13% за последната половин година.^[15] Това не само напомня някакво безумно изчадие на Франкенщайн, както го нарича Джеймс Динс, но буди и доста тревоги.

Стана ясно обаче и нещо друго: количеството на дериватите, с оглед на физическото търсене, вече не беше достатъчно, за да задържи цената на златото под \$300 за унция. Тя, която в края на 2000 и 2001 г. беше около \$275 и през последните три години достигна \$290, в края на 2002 г. достигна ниво от \$347 в Ню Йорк, което е повече от 25% печалба спрямо предходната година. Факт е, че през втората половина на 2002 г. производителите на злато значително редуцираха хеджирането си. От само себе си се налага въпросът: защо в същият период теоретичната равностойност на златните деривати се покачи с \$37 милиарда? Единственият отговор може да е, че т.нар. „анти-златен картел“ — както Бил Мърфи от GATA^[16] го нарича — противодействаше с деривати срещу намаленото хеджиране на производителите и вероятно е действията му не са спрели дотук. Членовете на картела правеха това с ясното съзнание да държат цената на златото под определена граница. Нека се запитаме какви количества „муниципалности“ бяха изгърмени на пазара през 2003 г., когато през февруари 2003 г. благородният метал достигна \$388 за унция? Тези резултати показват и още нещо — че манипулациите на пазара на златото продължават.

На годишната среща на известната инвеститорска група *Berkshire Hathaway* в края на април 1993 г. известният Уорън Бъфет изрази мнение, че един ден дериватите могат да задействат катастрофална верижна реакция. В едно по-късно интервю той сподели, че ще е

трудно да се предскаже точно какви ще са последствията от едно подобно „ядрено“ избухване. В годишния си доклад за борсовата и икономическата ситуация през 2003 г. инвеститорът Бъфет, наричан още „оракула от Омаха“, окачества дериватните сделки като „бомба с часовников механизъм за масово поразяване“. В едно свое писмо от 10 март 2003 г. до Уорън Бъфет д-р Лоурънс Д. Паркс, изпълнителният директор на FAME (*Foundation for the Advancement of Monetary Education*) в Ню Йорк насочи вниманието, че \$128-те билиона в деривати, които според BIZ съществуват, не са единственият фактор за нестабилността на финансовата система и дългът на САЩ от \$32 билиона също трябва да се вземе предвид.

В реч пред *New York State Bankers Association* от началото на 1992 г. Е. Джералд Кориън, по онова време президент на *New York Federal Reserve Bank*, предупреди, че дериватите имат тенденцията да внасят елемент на „риск и деформация“ в балансите на финансови и нефинансови институти и че мениджърите не разбират с какво изобщо се занимават техните търговци и „топ-експерти“.^[17]

В един доклад от 25 декември 1996 г. до членовете на FAME д-р Лоурънс Паркс писа, че през последните години в почти всичките си речи Алан Грийнспан е говорил за „системен риск“. В две от тях, които не бяха предавани от медиите, Грийнспан споменал дори за евентуален колапс на банковите системи — разбира се, за сметка на данъкоплатците.^[18]

Резултатът от отхвърлянето на златото в крайна сметка доведе до една групова лудост, невиджана до момента. В даден момент тя би могла да се превърне в показан исторически финансов крах. Както Кейнс вече беше казал: „Един ден всички ще сме мъртви“. Циничните му забележки като нищо могат да се окажат пророчество. Все пак остава надеждата, че златото ще възкръсне и отново ще заеме полагащото му се място.

СИСТЕМИТЕ НА ХАРТИЕНИТЕ ПАРИ ВИНАГИ СА ГУБЕЩИ

Системата Смитсонийн се срути. Европейската валутна система беше изоставена, само за да бъде заменена с тази от Маастрихт през 1999 г. Изобщо едва ли някога ще съществува хартиена система, която да оцелее много дълго. Златото е единствената стока, която — сравнена

с годишното ново производство — е в достатъчни количества, за да може да послужи като пари. Освен това не съществуват условия за почтена парична система, докато правителствата продължават да се месят, да провеждат протекционистка политика и да харчат повече, отколкото имат. В революционното си произведение *Grundsätze der Volkswirtschaft*^[19] (1871 г.!) и в студията си „The Origin of Money“ (Произходът на парите) Карл Менгер, австрийски учен-икономист и откривател на маргиналния принцип^[20], предлага концепцията на ликвидността на суровините и обяснява появата на парите.^[21]

„Суровините, които при дадените локални и исторически условия бяха най-ликвидни, се превърнаха в пари. (...) Причината, поради която при всички народи благородните метали представляват обичайното обменно средство на една просперираща цивилизация, е в това, че ликвидността им далеч надвишава всички останали блага и, същевременно, защото те са особено приспособени да изпълняват съпровождащата и подкрепящата функция на парите.“^[22]

В предговора на 92 години по-късно преиздадената *The Origin of Money* проф. Антал Е. Фекете от *Memorial University* в Сент Джоунс, Канада, пише:

„Правителствата никога не са имали някаква съществена роля в историческия еволюционен процес на превръщането на златото в пари. На практика процесът няма нищо общо с нечии разпоредби: той по-скоро е непреднамерен обществен резултат на колективната мъдрост, катализиран от определени телеологични^[23] сили. От друга страна, златните монети имаха голяма конкуренция: обещанията на правителствата при поискване да изплащат злато. *Origin of Money* на Менгер ни кара да се замислим за «мъдростта» на нашите правителства, които

заграбват привилегиите на пазара и се опитват със сила да продадат дълговете си на гражданите като най-висше благо.“^[24]

В *The Times* от 12 декември 1979 г. лорд Рийс-Мог назовава нещата много сполучливо:

„Златото е притежание, а не обещание. Правителство, което притежава една унция злато, няма нужда да иска разрешение от САЩ или от която и да е друга държава, за да го превърне в пари в брой. Предлагането на злато е ограничено и точно в това е валутният му смисъл.“

Доларовата криза, разпадането на Gold-Pool, рухването на системата Бретън Уудс и войната срещу златото не бяха резултат от изоставянето на златото. Те се случиха, защото тези, които започнаха да създават пари от нищото, не спазиха обещанието си да изплатят дълговете си в злато. Починалият германски икономист и социален философ Вилхем Рьопке, до 1966 г. професор към *Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales* в Женева, предусещаше, че британското решение от септември 1931 г. и американското от март 1933 г., отдалечили ни от златния стандарт, в бъдеще ще се окажат още по-фатални.

След преждевременната смърт на Рьопке, през 1966 г. Лудвиг фон Мизес написа в *National Review* следното:

„В края на 30-те години Рьопке имаше смелостта да изкаже идеите си, въпреки че много добре знаеше какви щяха да са последствията за него. Той беше един от първите професори, които нацистите изхвърлиха. Озова се в изгнание — първоначално в Истанбул, а по-късно в Швейцария. (...) Рьопке изложи икономическите и политическите си идеи в редица чудесно написани книги, всички от които бяха издадени в Америка. В трудовете му

бяха заложени онези принципи, които показаха пътя на Лудвиг Ерхард и неговите колеги за възраждане на немската икономика от руините на нацисткия райх. Почти всичко разумно и полезно в германската финансова и търговска политика днес може да бъде приписано на влиянието на Рьопке. Той и починалият Валтер Ойкен с право са смятани за идейните автори на възродената германска икономика.“^[25]

Нека не гледаме с леко око на идеите на Рьопке, защото те и днес са толкова актуални, че съвременните политици и икономисти много биха си помогнали, ако прочетат или препрочетат трудовете му. В книгата си *Die Lehre von der Wirtschaft*^[26] той пише:

„Когато Великобритания (1931) и САЩ (1933) направиха съдбоносната крачка да откъснат валутите си от златото и от късоглед егоизъм оставиха международната валутна система на произвола на съдбата; и когато всички валути започнаха да се клатят и върху тях падна сянката на съмнението, не съществуваше парична система, която да заслужава името си. Е, ние вече с болезнена яснота знаем какво означава световна икономика без златна валута. Целият този механизъм изведнъж ще спре да функционира — защото липсват предварителните условия за него — и това, което ще остане, ще е единствено хаосът от манипулираните валути. Небрежността, с която водещите нации изхвърлиха зад борда дисциплината на златния стандарт — и това се отнася най-вече за САЩ, което е абсолютно непростимо — е само още един детайл от общия процес на дезинтеграция на законовия и морално-етическия стандарт, които до момента бяха заместител на световната правова система. Всичко ще се разложи и ще бъде подкопано, всичко ще излезе от равновесие. Светът е застрашен постепенно да привикне с несериозното отношение към конвенциите и договорите на

международното благоприличие, да провежда всякакви експерименти с валутите, да блокира чуждестранните влогове, да прилага дъмпинг, внос и износ по желание и ежедневно да дирижира всевъзможни приятелски или вражески отношения. Но преди всичко най-лошото в този процес на разложение е, че той винаги ще расте със собствени сили.“^[27]

ВЪЗГЛЕДИТЕ И ВЛИЯНИЕТО НА АКАДЕМИЧНИЯ СВЯТ

Влиянието на Кейнсианските икономически школи върху правителствата и икономистите е преобладаващо, но е и много неподходящо за разрешаването на днешните финансови проблеми, защото резултатът е силно инфлационна икономическа политика. Голяма част от идеите на този начин на мислене възникват в условията на Голямата депресия.

Винаги, когато тегленето на частни кредити намалееше, то беше замествано с дефицитни финанси на правителството. Това се превърна в модел за подсигуряване на икономиката с държавни средства в случаите, когато частният сектор не беше в състояние да тегли кредити. Проблемът със задлъжняването никога не бе анализиран сериозно. Когато правителството затънеше в дългове, недоверието се отхвърляше с обяснението, че те нямали значение, защото били към самите нас. За Кейнс златото беше „варварска реликва“.

Милтън Фридман и финансовите му привърженици излязоха на сцената на теоретичната икономика. Те обявиха, че са за свободния пазар, но по най-важния въпрос — парите — си останаха чисти интервенционисти. Централните банки са рожба на плановата икономика и са несъвместими със свободния пазар. Финансистите предпочетоха свободния обменен курс пред фиксирания и подкрепиха необходимостта от създаване на парична квота. Така, смятаха те, икономическите проблеми щели да се разрешат.

Както казва Джон Екстър:

„В тази система изглежда напълно ненужно държавите да изплащат финансовите си задължения в

стабилна валута. Дисциплината на конвертируемостта става излишна. (...) От нас се очаква да купуваме петрола с хартиени долари, независимо в какви количества ги печатаме. (...) Желанието на хората за истински, стабилни пари (обезпечени със злато) беше игнорирано. На практика жълтият метал не се смяташе за пари и се твърдеше, че той бил най-обикновена стока, подобна на оловото и цинка, без каквото и да е значение за паричната система. Дори беше предложено държавната хазна повече да не притежава злато и с времето наличните запаси да се разпродадат. След като златото набързо беше отхвърлено, хартията, банкнотите и влоговете своеволно бяха наречени пари и финансовите служби бяха подканени да създадат произволна магическа квота за количеството на парите. Оценките за нея бяха различни, но въпреки това имаше предложение тя да бъде узаконена. Никой не ни каза как тази постоянно увеличаваща се маса от хартиени дългове ще запази покупателната способност на парите. И изглежда изобщо не се осъзнаваше фактът, че перманентното увеличение на количеството пари до някаква фиксирана магическа квота един ден ще се окаже сериозен проблем на дълга.“^[28]

Екстър заявява директно:

„Кейнсианството и Фрийдманизмът са съвременните варианти на Джон Лоу. Отзвукът им е толкова силен, защото — неспазвайки дисциплината на златна конвертируемост и печатайки преднамерено пари според квоти (измислени от някакъв си политик или икономист) — ние повярвахме, че можем да измамим природата и да получим нещо гратис, да преустановим икономическите процеси и завинаги да решим проблема с безработицата — без да трябва да понесем ударите на икономическата тояга. Това, разбира се, означава, че ако един икономист или кръг от икономисти служат на дадено политически ориентирано

правителство и не им се налага да рискуват собствените си пари и умения на пазара, започват да вярват, че познанията по икономика и академичната им мъдрост са толкова задълбочени, че дори имат право да определят финансовата, фискалната, данъчната, търговската, ценовата, приходната или «която и да било» друга политика за всички нас по най-добрия начин — и че така добавят последното детайлче към мощната ни икономика!»^[29]

Изобщо не е странно, че те не могат да понасят златото, камо ли златния стандарт. Но едва ли хора като Кейнс и Фрийдман не разбираха взаимовръзките — напротив; те обаче се огънаха пред политическия дух на онова време. Най-лошото от всичко е, че те и академичните им привърженици вече повече от половин век тотално объркват главите на поколения студенти.

Наследството на икономическите политици, завладени от тези нови философии, се оказва пагубно за 20. век — век изпълнен с инфлация, паника, сривове, валутни кризи и войни. Малко бяха хората, които се опитаха да плуват срещу течението на конфронтацията. За съжаление, те не успяха в начинанието си и никой не помни имената им. Личностите, за които *res publica* винаги е била приоритет, се броят на пръсти. Швейцарецът д-р Фриц Лойтвилер е пример за това. На един обяд в началото на 70-те г. той съвсем открито заяви пред мен, че според него златният стандарт бил най-добрата валутна система на земята. Тъй като днес повечето икономисти са възпитани от момчетата на лорд Кейнс и от такива мъже като носителя на Нобелова награда, автора на прочутия учебник *Economics*, Пол Е. Самюелсън, изгледите за бъдещето са доста мрачни. Книгата, издадена от *McGraw-Hill*, гъмжи от математически формули и цветни таблици. Но ако прочетем мнението му за златото, лишено от каквито и да било исторически основания, ще се учудим как такъв повърхностен човек е заслужил Нобелова награда по икономика. Самюелсън е отличен пример за това как академичният свят на 20. век изцяло проспав всички задълбочени изследвания на валутата — по причини, натрапени отвън.

ВАЛУТНАТА МЪДРОСТ НА ПОЛ Е. САМЮЕЛСЪН

В книгата си *The Invisible Crash* Джеймс Динс казва:

„Икономическата неграмотност, която беше посята и отгледана от Самюелсън заради пиетета му към Кейнс, доведоха света до ръба на икономическата пропаст. Все още не виждаме всички следствия, макар да е ясно, че вчера в световната история се извърши важна промяна [Разпадането на Gold-Pool; бел.авт.] Обикновеният човек няма представа какво го очаква, въпреки усещането за дискомфорт — все едно живее в долина и чува глухия тътен на земетресението.“^[30]

В прословутия си *Economics*, Самюелсън говори за „the free-market tier“ (свободния пазар), както той нарича „two-tier market“ (двустепенния пазар):

„В края на краищата извън клубовете на МВФ златото напълно ще се демонетаризира [Въпрос: как златото може да бъде демонетаризирано?; бел.авт.] Търсенето и предлагането ще определят цената му, точно както това става с медта, пшеницата, среброто и солта. Затова през 1973 г. малкото останали американски златни мини продават продукцията си на цени, определени на търговете в Лондон и Цюрих.

Вносът на злато от Южна Африка е изключение. Африка иска да продава част от него на цена, не по-ниска от \$38 за унция, останалото да отива за клуба и така всички да са доволни. След 1970 г. беше направен компромис. Тъй като Южна Африка се съгласи да не манипулира цените на златото, МВФ обеща да продава новодобитото злато по официалните цени в американски долари, което беше вид свободен пазар.“^[31]

И продължава в същия дух:

„Ако купите годежен пръстен, Вашият бижутер плаща \$60 — \$70 за унция, в зависимост от курса.

Близкият Изток и Индия могат да трупат злато, колкото им душа иска. Френските търговци и международните престъпни синдикати, които не плащат данъци, крият златните си запаси в изби или швейцарски трезори. (...) Но помислете: това, че една цена може да се определя извън официалните минимални цени, изисквани от пазара, е нож с две остриета. Един шейх от Близкия Изток може да си позволи да изкара добри пари, когато купува злато за \$55 и го продава на \$68. Но все пак един ден би могъл да загуби и ризата на гърба си, ако започне да купува на \$55 и да продава на \$38,50 или дори под \$33. [Този цитат е взет от книга, издадена през 1973 г., когато добрият професор Самюелсън още нямаше как да знае, че през 1980 г. цената на златото ще достигне \$850 за унция, докато след Втората световна война доларът загуби около 90% от покупателната си способност; бел. авт.] (...) За пръв път от 15 години международната финансова структура успя да обезсмисли и да се противопостави на прищевките на спекулантите и качването и падането на цената на златото на свободния пазар.

Двустепенната система работи сравнително добре, но тя изпълнява функциите на междинен стадий и може да бъде единствено прогностично правило. Замразените и ограничените количества официално злато бързо биха предизвикали редуциране на експанзията на глобалната световна търговия, ако не съществуваше новият, приет от МВФ план за създаване на «хартиено злато» под формата на специалните права за тираж (SDRs).

Повишаване на цените на златото: това е общата цел на Де Гол, финансовия му съветник Жак Рюф, сър Рой Харолд от Оксфорд и на *Банката за международни плащания*.^[32]

Но какво да очакваме от един такъв план? Южноафриканците естествено го харесаха. Руснаците също — в качеството си на втория по-големина световен

производител на злато, както и нациите, които през 70-те години показаха, че не могат да устоят на изкушението официално да се запасяват със злато. Но той допадна и на спекулантите, жадуващи за бърза възвръщаемост.

За повечето експерти златото е анахронизъм^[33]. За тях бе истински абсурд да прахосват парите си, за да изкопават злато, а после отново да го закопават в подземията на Форт Нокс. И защо изобщо да приемаме план, който поднася на тепсия неочаквани златни богатства на страни като Южна Африка и Русия, на спекулантите, на частните и дори на официалните организации, трупаци злато? И още нещо, което говори срещу повишаването на цената на златото.

Съвременните смесени икономики няма да поемат върху себе си страданието от една дефлация и риска от масова безработица, само за да се запази автоматизма на златния стандарт. И ако неговата игра не се играе по правилата, не е изключено да се натрупат много дисбаланси и те в крайна сметка да доведат до тотална криза и икономически срив.

Дори и светът да не желае да се върне към автоматичния златен стандарт, то това, че съществува официално злато и то продължава да е важна част от международните резерви, си остава неоспорим факт. Вследствие — новите реформи на МВФ ще помогнат, както ще се уверим, и ще допълнят златото на емисионните банки с нови резервни активи. Малко по малко златото губи традиционната си роля.

(...) От гледна точка на икономиката — работни места, доходи, лихви, инфлация, икономии — златото няма никакво значение.“^[34]

А в един друг абзац професорът анализира пазара на злато по следния начин:

„На свободния пазар всички участници — купувачи, бижутери, зъболекари, организирани гангстери, неплащащи данъци, френската буржоазия, френските селяни (които също имат право да трупат злато), шейхове от Близкия Изток и швейцарски спекуланти — движат цената на златото.“^[35]

КУПУВАЧИТЕ НА ЗЛАТО

Като начало няма да правим разлика между търговците, спекулантите, шейховете, инвеститорите и т.н., а само ще видим къде отива всичкото това злато. В САЩ, както и преди, официалните кръгове смятат продажбата на злато за „нищо работа“ и разправят на хората, че всичко било под контрол, че платежният баланс скоро щял да се промени към добро и доларът безусловно оставал непокътнат. Обществото, разбира се, вече не вярва на тези успокояващи приказки и пазарът на акции през 1973/74 г. претърпя драстична коректура, оставила далеч зад себе си сривовете след Втората световна война.

Джеймс Динс казва:

„Цената на златото непрестанно растеше, а поскъпналите акции за златните мини оглавяваха почти самостоятелно ранглистите на топ-играчите — и то, въпреки че само една от сто финансови къщи притежаваше по една едничка акция на дадена златодобивна компания. Това ясно показва, че не само обществеността, но и експертите не разбираха случващото се.

На 1 април (!) 1974 г., към края на голямото поскъпване на златни ценни книжа, *Merill Lynch*, най-голямата брокерска къща в света, публикува студия за южноафриканските златни акции, която започваше така:

«Ние вярваме, че в бъдеще едно портфолио с водещи южноафрикански златодобивни акции ще представлява сериозен рендит под формата на високи дивиденди и капиталови печалби. Идеята ни се основава на очакването,

че цената на златото ще продължава да се качва и вероятно дългосрочно ще се задържи на ниво, многократно надвишаващо сегашното.»^[36]

В Южна Африка златодобивните компании бяха доминирани и контролирани от силни минни концерни, които определяха бизнеса. Печалбите на мините, за разлика от северноамериканските, през онези години бяха прилични. Вследствие акционерите не само отчетоха повишаване на ценността на капитала си, но имаха и дивиденди, които бяха естествено възнаграждение за рисковете и готовността им да инвестират. През 1968 г. *Financial-Times-Gold-Mining-Index* се покачи от около 50 на 730 пункта през септември 1980 г. Дивидентите на инвеститорите многократно надвишиха първоначалните средства, вложени в акциите.

Джеймс Динс разбра следното:

„За да може доларът отново да стане конвертируем, е нужно достатъчно количество злато и така ще се задоволи търсенето на всички, притежаващи долари, които в момента възлизат на около \$100 милиарда. Ето защо сегашните златни наличности на стойност от около \$10 милиарда, при \$42.22 [за унция], следва да скочат десетократно, за да можем всички ние да изпълним договореностите си. Това би означавало повече от \$400 (за унция).“^[37]

На 30 декември 1974 г. цената на златото достигна \$197.25 и мнозина очакваха, че нещата наистина ще излязат от контрол. Причината беше, че след 31 декември 1974 г., за пръв път след повече от 40 години, на американските граждани беше разрешено да притежават злато под каквато и да било форма. Джеймс У. Бланчард, който през 1971 г. създаде *National Committee for Legalize Gold* (по-късно го нарече *National Committee for Monetary Reform*), стартира инициативата. (Бланчард притежаваше огромен ентузиазъм — чудесно качество, типично за много американци. За разлика от Европа, където с

хилядолетия хората смятат политиката на правителствата и централните банки за абсолютно правилна, в САЩ съществуват много по-информирани и образовани личности, борещи се за връщането на почтената парична система.)

След отмяната на продължилата повече от 40 години забрана, на американците беше разрешено да купуват, притежават и продават злато във всяка форма. Заради страх от евентуални спекулации американската държавна хазна първоначално беше против легализацията, но впоследствие отстъпи.

Надеждите, че цените на златото ще се качат още повече, останаха напразни. Мнозина купуваха, очаквайки поскъпването. Малкото американци, които разбраха какво става, бяха купили злато много по-рано. Заради растежа, корекцията на биковия пазар не закъсня и цената на метала падна почти наполовина — на \$128 през 1975 г. и на \$103.05 през 1976 г. Междувременно златодобивните акции поевтиняха дори още повече, напр. индексът „Toronto S. E. Gold & Silver“ падна от 1811 на 700 пункта (в края на 1957 г., когато започна биковият пазар, той беше 247). Докато 48% от световното злато губеше все повече от стойността си, акциите паднаха дори повече — до 62%. Но помислете какво стана преди това: от 247 пункта през 1957 г. TSE-индексът се покачи на 1811 през 1974 г., което е ръст на повишение от 633%. При всяко движение акциите на златните мини се оказваха съществен индикатор, което означава, че винаги те първи започваха да поскъпват, а после самият метал. Изобщо беше странно, че в началото на март 1974 г. курсът на акциите започна да отслабва — очевиден знак, че нещо не е съвсем наред. От гледна точка на пазара, цената на златото винаги трябва да се наблюдава в релация към курсовете на златодобивните акции. Въз основа на значителните авансови продажби от мениджърите (продажба на още недобитото злато, фиксирана с определен краен срок), това отношение почти загуби смисъл.

В последвалия мечи пазар американската хазна с всичките си „грижи за спекулацията“ бързо осъзна, че това е перфектен шанс да срази „врага“ с още един удар. На 3 декември 1974 г. хазната оповести първата си продажба на злато и на последвалите два официални търга пласира сравнително малки количества от метала.

През есента на 1976 г. цената на златото достигна най-ниския си праг — \$103.05. Три и половина години по-късно при драматичното

движение на биковия пазар цената се повиши до \$850 (януари 1980 г.). В същата степен поскъпнаха и акциите на индекса „Toronto S. E. Gold & Silver“ от 700 през 1976 г. на 9644 през 1995 г., въпреки че този път нагоре беше съпътстван от редица сериозни прекъсвания и корекции.

КОИ БЯХА ВСИЧКИ ОНЕЗИ СПЕКУЛАНТИ И „ПРЕСТЪПНИЦИ“, КУПУВАЩИ ЗЛАТО?

Централните банки

По време на акциите на държавната хазна и МВФ, много централни банки купуваха злато, между които бяха *Banque de France* и SNB^[38], чиито президент д-р Фриц Лойтвилер беше убеден привърженик на сигурните пари. Западногерманската *Dresdner Bank* също бе между основните купувачи на злато от МВФ и американската хазна. Смяташе се, че значителните продажби ще са от Близкия Изток, с парите от петрола.^[39]

И други централни банки купуваха злато — вкл. Япония, Тайван, Индонезия и държавите от ОПЕС (Саудитска Арабия, Иран, Ирак, Либия, Катар, Оман и т.н.). Сингапур също бе един от големите купувачи, но това никога не беше отразено в статистиките.^[40]

Въпреки, че демонетаризиращият кръстоносен поход на американската хазна и МВФ се движеше със същата сила, централните банки продължиха да ползват златото в своите транзакции.^[41] Типични примери бяха т.нар. „Swar Agreements“ (смесени сделки) на *Reserve Bank of South Africa* през 1976 г., когато златният пазар беше слаб, а нуждата от девизи — голяма.

През 1974 г. Италия се оказа със сериозен балансов дефицит. Вместо безсмислено да продава злато, което само би намалило количеството на резервите им, италианците проявиха мъдрост. *Banca d'Italia* сключи сделка със Западна Германия, от която Италия получи заем от \$2 милиарда. Кредитът беше обезпечен с около 16,5 милиона унции злато (гаранцията се базираше на \$120 за унция). Когато платежният баланс и икономическата ситуация в Италия се стабилизираха, Италия изплати кредита и отново получи златото си. Почти 25 години по-късно иначе много консервативната SNB изведнъж реши, че има твърде много „излишно злато“, както сама го нарече. Тя искаше да се освободи от голяма част и да „инвестира“ печалбата, или,

с други думи, да обърне златото си в изкуствено създадени, необезпечени хартиени пари като доларите и еврото.

Имаше и други държави, които продаваха злато, например Португалия и Коста Рика, но те бяха в бедствена ситуация. От времето на диктатора Салазар Португалия притежаваше огромни количества злато. Но след 1972 г. резервите на централната банка повече не се увеличиха. Едва през 1980 и 1981 г. заради кризата в Иран тази банкова институция отново стана нето-купувач.

Ролята на швейцарските банки

Швейцарските банки бяха световни портфейли. Те работеха в условия на швейцарската банкова тайна и предлагаха най-доброто обслужване. Служителите им бяха добре образовани, говореха по няколко езика и бяха привърженици на консервативното управление. Хора от всички точки на земята имаха влогове в швейцарските банки, а не само френската буржоазия и френските селяни, както на Самюелсън му се иска.

Обичайната препоръка на швейцарските банки бе, че всяко портфолио трябва да съдържа златен дял от минимум 10%. Някои от банките препоръчваха дори 40%. Традиционно самите швейцарци не инвестират в злато, защото стопроцентовото покритие на валутата им означаваше, че швейцарският франк е добър колкото злато. Ето защо за тях благородният метал беше инвестиционен инструмент, подходящ повече за клиентите от страни с по-слаба валута — като например долара, британската, италианската или турската лира.

Освен това портфейл-мениджърите бяха от поколението, преживяло 30-те години на Втората световна война, изпълнени с борсови сривове. От историята бяха научили, че златото винаги оцелява — нещо, което клиентите им също бяха разбрали. Това тотално се различава от днешната ситуация, в която съвременните портфейл-мениджъри до 2000 г. са свидетели само на биков борсов пазар и им липсва опитът на по-възрастните.

Факт е обаче, че през 60-те години швейцарските банки управляваха по-голямата част от частните портфолиа и впоследствие (заради инвестиционните решения на bankerите си) оказваха най-голямо влияние върху пазара и цената на златото.^[42]

Ролята на петролните богатства и държавите от ОПЕС

В началото на 70-те заплатите и ценовата инфлация силно се увеличиха, което доведе до внушителни цени на горивата и vice versa^[43]. Арабите със закъснение разбраха, че доларът — валутата, с която им плащаха, се обезценява. Дълго време те изобщо не осъзнаваха, че години наред са били мамени. Хартиените пари, които получаваха срещу черното злато, сериозно бяха пострадали. Затова през 1973 и 1979 г. те масивно повишиха цените на петрола, за да компенсират покачването на „U.S. Consumer Price Index“ (CPI). Внезапното, почти четворно увеличаване бързо превърна много от продавачите в мултимилionери. През 1973 г. цената на един варел суров петрол беше равен на един бушел американска пшеница. През 1980 г. срещу същия варел суров петрол можеше да се купят девет бушела американска пшеница. В средата на 70-те години търсенето на злато от страна на инвеститорите от държавите производителки на петрол експлодира. Търсеха го не само отделни продавачи, ОПЕС-държавите^[44] също бяха особено активни. В тази връзка Тимъти Грийн отбелязва:

„Най-важните процеси на златния пазар след 1970 г. се определиха от интересите на централните банки (или други правителствени институции) на петролните държави — Индонезия, Иран, Ирак, Либия, Катар и Оман: те всички се запасиха със злато.“^[45]

Драматичните промени на цените през 1973 и 1979 г. бяха шок за световната финансова система и икономика. Непосредственото следствие бе един от огромните трансфери на богатство в света. Ако САЩ бяха запазили долара си стабилен, никога нямаше да се стигне до проблема с ОПЕС.

В книгата си *The U.S. Dollar — An Advance Obituary* починалият вече Франц Пик, който по онова време мнозина считаха за най-големия световен авторитет в областта на финансите и валутите, дава интересно обяснение за това как човек да чете правителствените

статистики.^[46] Според него официалните статистики са само част от истинското състояние на валутното обезценяване.

През 1973 г. износът на петрол на ОПЕС възлизаше на 29,5 милиона барела дневно (bpd — barrels per day). През 1979 г. той слабо се понижи на 28,5 bpd. Приходите обаче изведнъж скочиха от \$23,1 милиарда на \$160 милиарда за година. Докато ценовият дефлатор на правителството намери приложение, средствата от петрол на ОПЕС-държавите, изчислени по долара от 1940 г., бяха \$7,3 милиарда през 1973 г., а до 1979 г. се покачиха само до \$30,9 милиарда (т.е. според реалната покупателна способност). Така пресметнати, увеличените от ОПЕС цени изглеждат много по-умерени. Пик беше на мнение, че неофициалният му дефлатор е бил по-полезен за узнаване на истинското състояние на нещата. Според него в „неофициални долари от 40-те“ за същия този период (1973/79 г.) доходите от петрола от \$5,1 милиарда са се покачили само с \$1,2 милиарда годишно.^[47]

Тъй като повечето араби нямаха никакво понятие от заеми и акции, те инвестираха излишните си капитали в недвижимо имущество или злато. Още от библейски времена жълтият метал винаги е бил най-доброто средство за запазване на богатството и се е предавало безпроблемно от поколение на поколение. Ето защо за тях златото беше идеалната инвестиция. Него те ще пазят и в далечното бъдеще — и след пресъхване на петролните кладенци. Златото — за разлика от петрола — никога не може да бъде разхитено или изконсумирано. Много от продажбите на арабите се осъществяваха чрез швейцарските банки, на които те се доверяваха.

СЪМНИТЕЛНИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ ИЛИ РЕАЛНАТА ИНФЛАЦИЯ

Въпреки всички недостатъци, златно-доларовият стандарт от Бретън Уудс беше барометър за нивото в цената на златото. Той продължаваше да функционира, въпреки че нямаше точно достойнствата на класическия златен стандарт. Но и това, което остана от него, създаваше неприятности на американската финансова власт.

В *Currency Yearbook 1977/79* Франц Пик пише, че след „златната епоха“, завършила през 1914 г., имало хиляди девалвации, били те частични или тотални:

„В началото на Първата световна война, а след Втората дори в още по-голяма степен, валутата започна да се руши с бързо темпо, парите се обезцениха, покупателната способност силно намаля и финансовият имидж стана абсурден. Огромните икономически разрушения на Втората световна война доведоха до неизбежната валутна девалвация. В следвоенните години — белязани с икономически застои и форсирана експанзия — намеренията на предишните правителства да запазят покупателната способност на националните си валути на практика се изпариха във въздуха. Циничните и леденостудените етически интерпретации по отношение на паричните въпроси се превърнаха в правило — под прикритието на неясния «икономически растеж» и заради страховете от нови «големи депресии», подобни на тази от 30-те. Инструмент на финансовия мениджмънт се оказа национализацията, и то естествено за всички онези, които имаха глупостта да повярват на тази пропаганда. От Сталин до Картър влошената валутна политика заедно с последвалата криза бяха най-подозрителното средство в борбата с икономическия застои — и обикновено без никакъв дълготраен успех.

Истинската епидемия във финансовите отношения обаче бе предизвикана от американската анти-златна политика, която започна систематично да руши валутните системи на не-комунистическите държави. С въвеждането на двустепенния златен пазар през 1968 г. светът се изправи пред ускорена валутна нестабилност, нежелани ревалоризации (като предпазна мярка срещу безконтролната американска печатница за пари) и беше въведен нефиксираният обменен курс...“^[48]

Франц Пик беше на мнение, че САЩ започна анти-златната си политика много рано — още през 1934 г., когато американският народ трябваше да предаде златото си на хазната на цена \$20.67 за унция (преди девалвацията). Впоследствие цената се повиши на \$35.

„Америка продължи с анти-златната си политика — дори когато след 1974 г. притежанието на злато беше легализирано, за да може хората да бъдат държани настрана от един метал, който правителствата не могат да контролират. Дали това се правеше от страх, или само защото не се знаеше как златният стандарт да бъде поддържан в изправност, или бе комплекс от политически илюзии, заради които САЩ нямаше да обезпечават доларите си със злато, е трудно да се каже.“^[49]

Пик никога не увърташе, когато говореше за валута. Споменех ли думата „инвестиция“, той почти губеше самообладание. За него тя вече почти не съществуваше, защото доларът и всички останали валути, казваше той, били прокълнати да загинат. Често наричаше долара „мини долар“. В една от главите на книгата си пише, че валутите били „топящи се пари“ и „пари-фантоми“. Със съжаление констатираше, че повечето хора не се интересуват от начина на функциониране на валутната система и затова не протестират срещу постепенното изземване на богатството им чрез повишаващите се жизнени разходи.^[50]

Той беше анти-конформист в свят, който предпочиташе нагаждачите. Пик казваше: „Икономическата експанзия и инфлацията рядко се движат по паралелни пътища.“^[51] PR-изявленията във вестниците и телевизията продължаваха да изтъкват „растежа“ на brutния вътрешен продукт, без да споменават пред аматьорската публика, че заради ценовата инфлация икономиката на страната се намира в задънена улица (по отношение на brutния продукт), защото е в състояние да регистрира единствено номинален растеж. Пред обществеността преднамерено се премълчаваше, че всичките BSP-изчисления, свързани с потреблението, както и за така наречените „инвеститори“ на борсата, се основаваха на топящи се парични стойности, които изобщо не бяха коригирани спрямо базисната 1940 г. Ако осъвременяването беше направено, това щеше да разобличи в пълна степен болестното състояние и обезценяването на валутите. Причината беше проста. Последствията от намаляващия финансов

имидж бяха табу както в Москва, така и във Вашингтон. Та нали щеше да пострада престижът на правителствата!

Франц Пик смяташе, че истинските икономически данни в голямата си част не се оповестяват в официалните статистики. Според личните му проучвания официалните цифри на BSP (брутния вътрешен продукт) и нивото на личните доходи не показват истинската картина.

Официалният доход на глава от населението в периода 1940–1980 г. показва сериозен растеж, но според статистиката на Пик той всъщност е спаднал.^[52]

Трагичен обаче е фактът, че въпреки дефицитната разходна политика и всички увеличения на количеството на парите, влошената политика оказва негативно влияние на толкова прославения американски начин на живот. На практика за повечето хора жизненият стандарт се влоши, с изключение на тези, които бяха достатъчно богати и имаха позиция, позволяваща им да се предпазят или да извлекат лични ползи от хартиените пари. Въпреки всичко това, Пик имаше чувството, че:

„По един или друг начин хората на тази планета все някак ще успеят да преживеят грабителските опити (на инфлацията), причинени от правителствата — легалните или тези в сянка. Дали при подобни условия човек може да забогатее, или да запази богатството си — това е един много интересен въпрос на съвремеността. Защото в края на краищата всички хартиени богатства някога ще загубят срещу златото и среброто. Благородният метал пак ще е запазил покупателната си сила, която нескоропните правителства са се опитвали да унищожат. Официалните златни наличности от 33 000 тона и неизвестно още колко от частния сектор един ден ще се наложат и е възможно в бъдеще да накарат златото отново да изпълнява валутните си функции.“^[53]

ЦЕЛИЯТ СВЯТ КУПУВАШЕ

Арабите не бяха единствените клиенти на швейцарските банки. Френски и германски индустриалци и търговци, гръцки корабостроители, южноамерикански предприемачи, богати аристократи от цяла Европа, както и дребни вложители — всички те бяха техни клиенти. Най-големите купувачи на благородния метал обаче бяха италианците, чиито бижутери години наред внасяха стотици тонове злато и ги превръщаха в пръстени, верижки, медальони и малки кюлчета. Тяхната продукция беше изнасяна по целия свят.

В средата на 90-те години общото количество на преработваното злато в Италия достигна 500 тона годишно. Това е приблизителното количество, произвеждано в южноафриканските златодобивни мини за една година. Азия (от Турция до Югоизточна Азия) също беше сериозен купувач. Индия представляваше един огромен проспериращ бижутериен пазар по посока Дубай-Индия. Същото се отнасяше и до Женева, Бейрут и останалите търговски центрове за злато, които го доставяха на различни страни, на които бяха наложени ограничения за внос.

ЛОНДОН ОТВЪРЪЩА НА УДАРА

Докато Швейцария се превръщаше в основен влиятелен фактор за златото, ситуацията в Лондон в никакъв случай не може да бъде определена като лоша. Ако си припомним традиционните английски колонии, ще видим, че Лондон е един от водещите златни световни центрове. В това Лондонското сити видя новата си роля. Швейцарците бяха толкова заети с доставките, че пропуснаха голяма част от събитията. Ситуацията беше почти същата като тази през март 1968 г., когато лондонските златни къщи реагираха твърде мудно на разпадането на Gold-Pool. Лондонската „Good delivery“ (гарантираната доставка) си оставаше запазена марка за качество, но кюлчетата *Credit Suisse* вече бяха завладели Азия.

Следствието беше, че авансовите продажби на златните къщи бързо превърнаха Лондонското сити в най-важния център. *London Metal Exchange* много скоро изнесе нови „продукти“ на пазара, които го направиха магнит за целия свят, както се изразява Тимъти Грийн.

Швейцарците отвърнаха с нова стратегия. Те започнаха да изкупуват лондонските брокерски фирми, за да могат да осъществят част от международните си сделки. Впоследствие на сцената излязоха

и германци, французи и американци. Новият свят на златото беше станал толкова важен, че обемът на търговията надхвърли наличните физически количества.

АМЕРИКАНЦИТЕ И ОТНОШЕНИЕТО ИМ КЪМ ЗЛАТОТО

След забраната, продължила повече от 40 години, от 1 януари 1975 г. американците отново можеха да притежават злато. Липсваше обаче очакваната треска за злато. Цените на златото дори паднаха и това продължи почти две години. Защо? Мнозина бяха купували злато с очакването, че американският гигант ще се включи в пазара. Американците, които разбираха нещата, много преди това се бяха снабдили с монети, акции и инвестиционни фондове. От своя страна, институциите никога не купуваха твърде големи количества.

За хора, получили образованието си в Харвард, Принстън или Бъркли, беше твърде неамериканско да предприемат нещо. Така да се каже, това беше територия, запазена за аутсайдерите. Свитата от промиващи мозъка икономисти като Кейнс, Фридман, Самюелсън и Галбрейт беше оставила своя отпечатък. Категорично те са познавали и познават историята на сигурните пари, но по някаква причина не са взели насериозно. САЩ бяха водещата икономическа сила — защо изобщо някой трябваше да се тревожи? Освен това мнозина смятаха, че доларът си е долар, въпреки че в пика на доларовата криза имаше много случаи, в които американските туристи не можеха да обменят своите „грийнбекс“.

Издаваха се специализирани бюлетини и инвеститорските конференции никнеха като гъби. Аз посетих някои от тях и срещнах много позитивни, патриотични и приятелски настроени американци, преживели кризата от 30-те години и Световната война. Те се страхуваха и затова бяха готови да слушат тези лекции по икономика, които липсваха в Харвард — без математика и слънчеви очила, но за сметка на това плод на здравия човешки разум. Беше станало „неамериканско“ да се говори за злато. В Европа ситуацията не беше много по-различна. По-старата генерация банкери и инвестиционни съветници, които още помнеха как изглеждат и звънят златните монети (впрочем далеч по-мелодично от алуминиевите или медните), бяха пред пенсия.

Още една от причините, поради която много хора не се включиха, беше болнавата икономика и борсата, която току-що излизаше от един мечи пазар. Много от акциите загубиха 50 до 90% от стойността си от 1972 г. Последвалата рецесия намали страховете от валутна девалвация. Външният свят беше привлечен от долара.

Обществеността временно отново повярва в долара. Политиците фокусираха още веднъж общественото мнение, като повториха, че всичко било наред. Подобни действия (естествено с много по-голяма сила) имаше и през 80-те години, когато златото се появи посред един дефлационен мечи пазар. Мнозина купуваха, тласкани от погрешни представи; купуваха злато само защото търсеха нещо, чиято цена се покачва, а то не беше между акциите. Въпреки валутната роля на жълтия метал, имаше големи спекулативни покупки на злато. Тъй като цената му понякога е фрапиращо непостоянна, заради падащите цени мнозина пострадаха или направо бяха прегазени и впоследствие развиха неприязън към златото.

СОМЕХ

Основаната през 1933 г. *New York Commodity Exchange* (COMEX) е възлова борса за суровини и стоки. Реалната ѝ функция е в това да действа като търговска арена за купувачите и продавачите на метали (мед, платина, сребро и злато) и да предлага опции и предварителни договори. Въвеждайки своите „gold futures“-контракти от 31 декември 1974 г., тя се превърна във водеща авансова (за злато) и опционна борса. Търговията и привлекателната ѝ сила изразително нараснаха, но голяма част от оборота отиваше в ОТС (Over-The-Counter)-пазара^[54]. Това представляваше сериозна опасност, защото търговията на един толкова голям пазар може да бъде разбрана само приблизително, тъй като тук много малка част от числата са официални.

ПРОВАЛЪТ НА НАЙ-ГОЛЯМАТА ИСТОРИЧЕСКА ОФАНЗИВА ЗА ПОНИЖАВАНЕ ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО

Американската хазна продължаваше да е убедена, че е по-силна от благородния метал. Горедолу по същото време тя обяви първата продажба на злато, с което позволи на американците да купят обратно заграбеното им по времето на Рузвелт.^[55] През декември 1974 г., няколко дни преди на американските граждани да им бъде разрешено

да купуват под всякаква форма, Вашингтон стартира своята историческа атака за понижаване на цените. Когато през 1971 г. Никсън затвори Златния прозорец, американското правителство се побоя да не загуби още от златото си. Сега страхът беше, че повишаването на цената на златото ще дискредитира още повече долара.

Междувременно голяма част от европейците вече бяха с промити мозъци и вярваха във всемогъществото на долара. Но в Европа поне технически беше възможно да се купува злато. Най-добре организираният пазар беше швейцарският, където дори най-малките клонове в най-малките села предлагаха перфектно обслужване. Разбира се, и в Европа съществуваха много пречки, породени от бюрокрацията и плановата икономика.

В много държави бяха наложени солени ДДС-та, които плашеха потенциалните клиенти, и купуването на злато в Америка беше всичко друго, но не и просто. Съществуваха толкова много препятствия, че повечето хора изобщо се отказваха от мисълта за него. Персоналът от банковите гишета не беше кой знае колко добре образован, но все пак „достатъчно“, за да отблъсне клиентите от закупуване на злато. Освен това голяма част от хората нямаха никаква представа откъде изобщо може да се купи то. Много от тях никога не бяха виждали златна монета. Накратко, по всички правила на занаята, продажбата на злато беше утежнена. Дори и Пол Волкер нямаше представа къде са официалните места за това. Един ден той попита Джон Екстър, бившия централен банкер и директор на ASA: „Джон, абе откъде купуваш златни монети?“

В една от публикациите на AIER със заглавие *Why Gold?* от Ърнест П. Уелкър се описва много добре офанзивата за понижаване цената на златото:

„През 1975 г. САЩ с подкрепата на високопоставени членове на МВФ стартираха атака за понижаване цените на международния пазар на злато. Това беше изненадващо нападение в безпрецедентни размери и продължителност. Основната й цел беше да убеди гражданите от водещите държави, че хартиените пари са много по-добри от златото.

Успехът от тази операция щеше да е гаранцията, че ексцесивното печатане на пари може да продължи до безкрай.“^[56]

На практика не бяха жалени никакви усилия, за да може на обществеността да се внуши, че златото било варварство, неадекватно и старомодно в сравнение с гениалността на хората да създават нови, целенасочени валутни системи.

Някои икономисти дори предсказваха, че без официалното търсене то нямало да има почти никакъв смисъл за валутата. Част от наблюдателите като че ли наистина се убедиха, че без валутното търсене равностойността на златото ще се задържи на \$25 за унция.

Финансовата власт имаше основателна причина да планира и приведе в действие подобна атака. През 1973 и 1974 г. нивото на цените в повечето държави реално се повишиха в двуцифрени проценти, а цената на златото — с повече от 200%. По онова време се говореше дори за евентуална галопираща инфлация и срив на международната финансова и валутна система.

През 1975 г. се състоя първият златен търг. Бяха продадени два милиона унции. През юни същата година последва втори, на който бяха пласирани половин милион унции.

През август 1975 г. обозначаваните като G–10 най-развити индустриални нации и Швейцария решиха в движение отново да демонетаризират златото, понеже официалните резерви на G–10 и МВФ не трябваше да се повишават. Съответно беше взето решение златните наличности на МВФ да бъдат редуцирани с 50 милиона унции, от които 25 милиона трябваше да бъдат разпродадени за срок от четири години. Първият аукцион беше на 2 юни 1976 г., последният — на 7 май 1980 г.

Но златото се оказа по-силно. След като цената му достигна най-ниското си ниво от \$103.50, последва историческият му възход и през септември 1979 г. то достигна \$430 за унция.

ДРАМАТИЧНИЯТ УДАР НА ДРЕЗДЕНСКАТА БАНКА

Решителният пробив над 400-доларовия праг обаче последва, когато на търга на американската хазна от август 1979 г. *Dresdner Bank*

изяви желание за всичкото предлагано злато. Това подейства като бомба и повишаването на цените на метала навлезе в крайно спекулативна фаза. Но тя беше и заключителната експлозия, тъй като резервираността, дошла от по-скоро унилия пазар на златни мини, отдавна се беше превърнала в заплаха, че една такава висока цена на златото ще промени посоката на нещата. Между впрочем акциите на златодобивните мини досега винаги са били индикатор, който се задействаше месеци преди промяната на курса на златото.

ОФИЦИАЛНИТЕ ТЪРГОВЕ НА ЗЛАТО СЕ ПРОВАЛИХА

Дори и след увеличаването на количеството на златото от 300 000 на 750 000 унции за търг, американската хазна се оказва безсилна да спре биковия златен пазар. Едва след като през 1978 г. тя обяви, че има намерение да увеличи количеството на 1,5 милиона унции за търга през септември, пазарът реагира, с което цените слабо се понижиха.

На практика това беше сериозна атака. През януари 1980 г. цената на златото достигна историческото ниво от \$850! Обществеността започна да се страхува и боязливо се питаше какво всъщност правеха правителствата с техните пари. Минаха години, преди хората да се събудят. Когато най-накрая това стана, никаква сила вече не можеше да спре силата на златото.

ОТСТЪПЛЕНИЕТО НА АМЕРИКАНСКАТА ХАЗНА

На 16 октомври 1979 г. американската държавна хазна обяви, че ще прекрати обичайните си златни търгове. Тя изобщо не очакваше, че цената на метала ще достигне \$850. Едновременно с това беше съобщено, че те ще бъдат замествани от „внезапни търгове“, когато експертите от Вашингтон преценят, че е ударил часът на „подредения пазар“.

В публикацията си *Why Gold?* AIER^[57] изхождат от предположението, че американската хазна ще се меси в златния пазар — директно или с посредници, за да сплаши „спекулантите“, винаги когато високите цени на златото застрашават одобрения долар. Защиатавайки интересите на валутата си, американската хазната вече бе

направила това с девизните пазари и едва ли щеше да се колебае да се намеси и в златото.

ЗЛАТОТО ЗА \$850 БЕШЕ ТВЪРДЕ СЪПНО — ИРАНСКАТА КРИЗА

Щеше да е много по-добре, ако цените на златото се движеха между \$400 и \$430. Имайки предвид, че дълго време то беше обезценявано на \$35 за унция, такова ниво би било равностойно на обезценения долар след Втората световна война. Но вместо това, на Коледа 1979 г. цената на жълтия метал достигна дори \$510 и през втората седмица на януари 1980 г. предизвика истинска паника, когато стана \$850.

Една от основните причини за това рязко движение нагоре беше Иранската криза. В края на 1979 г. една студентска „гвардия революционери“ щурмува американското посолство в Техеран и взе за заложници американски дипломати. Приблизително по същото време религиозни фанатици окупираха временно Голямата джамия в Мека. Двете събития предизвикаха страхове от криза в Близкия Изток, които, от своя страна, можеха да доведат до нова криза с петрола.

През ноември 1979 г. американското правителство директно пристъпи към действия: то замрази иранското злато в нийоркската *Federal Reserve Bank*. Иранците отговориха с незаконен акт — но това, което Америка направи, влиза в същата категория. Изведнъж централните банки от целия свят разбраха, че златото им във Форт Нокс май не е на толкова сигурно място. Беше за предпочитане то да се купува и да се съхранява в лични сейфове, отколкото да се предоставя за непосредствен достъп на една чуждестранна власт. Когато богатствата на Иран бяха замразени, потърпевшите бяха толкова уплашени, че започнаха да купуват неистово злато от Цюрих. Това беше искрата, възпламенила златото — и само за няколко седмици цената му надхвърли \$800.

СРЕБЪРНАТА МИНА И БРАТЯ ХЪНТ

В книгата си *The Silver Bulls* Пол Сарнов пише:

„През 1973 г. братята Хънт от Тексас, заедно с безброй свои приятели, между които и саудитското кралско семейство, започнаха да се запасяват със сребро във всичките му варианти и дори се стремяха към тотално изкупуване. Страстта към среброто на Бънкър Хънт напомняше на вътрешната необходимост на барон фон Тисен да колекционира творби от стари майстори. И в двата случая чувството превишаваше желанието за увеличаване на богатството.“^[58]

Говори се, че Хънтови започват да купуват сребро, когато цената е около \$1.60 за унция. През септември 1980 г., много след сребърната криза, те притежаваха 63 милиона унции (*Fortune*, 11 август 1980 г.). Като цяло купуването доведе до покачване на цените, чиито пик беше през 1980 г. Скачащите от ден на ден рекордни цени стимулираха не само спекулациите с белия метал. След това по драматичен начин за седем седмици цената му падна от \$48 на \$10.80 за унция. В книгата си *Silver — The Restless Metal* проф. Рой Джастрам проследява внезапния начин, по който цената на среброто се променя от 1875 г. насам.^[59]

В пика на пазара през януари 1980 г. Хънтови можеха да ликвидират позицията си и да касират милиарди долари печалба. Но не го направиха. Срещу братята беше нанесен почти смъртоносен удар, когато през януари 1980 г. COMEX промени правомощията им, като забрани на Хънтови и съдружници да купуват сребро и им разреши да упражняват „само ликвидационна търговия“.

Нямаше съмнение, че двете събития — Иранската криза и сребърното приключение на Хънтови — повлияха на пазара със злато и обратно, повлиякоха след себе си драми и негативни последиствия.

МЪДРОСТТА НА ИЗТОЧНИТЕ НАЦИИ

През 70-те години Изтока купуваше много злато. В Мала Азия това винаги е било традиция. По времето на петролната криза арабите масово се запасяваха с жълтия метал. Купувачи имаше и от индийския субконтинент, югоизточна Азия и Далечния Изток. Въпреки че обичаха златото, тези народи се оказаха и много добре ориентирани в цените.

Докато в пика на биковия пазар Западът и централните банки продължаваха да купуват, Изтокът безшумно започваше да продава. Накрая количеството на освободеното злато бе толкова голямо, че никой не можеше да го държи под контрол — нито търговците, нито рафинериите. За кратко време цената на метала падна под \$600 за унция.

За разлика от пословичния „забързан мъж“, далекоизточните централни банкери показаха по-малко мъдрост. Банките на Япония и Тайван, с доларови резерви от неколкостотин милиарда, притежаваха твърде незначителни златни резерви — в сравнение със западните държави. (Двайсет години по-късно това все още е валидно.) Те бяха измамани по същия начин като арабите, когато продаваха петрола си в необезпечени със злато банкноти.

ПОСТОЯННАТА ПОКУПАТЕЛНА СПОСОБНОСТ НА ЗЛАТОТО СРЕЩУ ХАРТИЕНИТЕ ПАРИ

В книгата си *The Golden Constant — The English and American Experience 1560–1976* американският професор Рой Джастрам демонстрира забележителните качества на златото като средство за съхраняване на стойността. През вековете покупателната му сила е неизменна. Тя, например, е почти същата през 17. и 20. век.

„Все пак златото запазва покупателната си сила за дълги периоди от време, стигащи до половин хилядолетие. Най-изумителният аспект на това заключение е, че не златото се напасва към цените на суровините, а те към него.“^[60]

След Втората световна война до 1965 г. покачването на американския индекс за потребление (CPI) в условията на златно-доларовия стандарт е под 1%. Единствено през 1956 и 1957 г. имаше изключение от тенденцията и индексът съответно бе 2,9% и 3,0%. През 1966 г., по време на администрацията на президента Джонсън, в резултат от финансирането на войната във Виетнам инфлацията силно се повиши. През 1956 г. CPI-индексът се покачи с 3,4%, а през 1970 г.

— с 5,5%, и в крайна сметка през 1980 г., когато при Картър нещата наистина излязоха от какъвто и да било контрол, той достигна 15%.

Изобщо не е странно, че американците започнаха да „подават изборните си гласове“, купувайки злато, както им позволяваше законът.

КРАЯТ НА 70-ТЕ ГОДИНИ И ФИНАЛЪТ НА ГОЛЯМОТО ПОКАЧВАНЕ НА ЦЕНИТЕ НА ЗЛАТОТО

Покачването на цената на златото през януари 1980 г. на \$850 естествено не беше следствие от някаква разумна причина. След инфлационните години на 70-те светът беше на ръба на катастрофата, а икономическото бъдеще беше всичко друго, но не и сигурно. Все пак това никога нямаше да се случи, ако той се беше върнал към златния стандарт. Това е съвременната трагедия, довела до кризи и войни. Такъв е резултатът от изоставянето на стабилните пари — златото.

70-те бяха десетилетие, в което американското правителство, държавната хазна и системата на *Федералния резерв* се опитаха да победят златото. Това беше страхотна и ненужна война. Вредите от нея някой ден ще бъдат описани в историческите книги. Но: сражението приключи с победа на благородния метал.

Съществува и още едно важен извод от тази финансова драма. Господин Рей Викър, европейският главен кореспондент на *Wall Street Journals*, на 16 май 1973 г. писа:

„Вместо да очерни златото с всички сили и на всяка цена да го откъсне от валутната система, Америка трябваше да се опита да използва метала в свой интерес.

(...) Изглежда, че политическите активисти в САЩ трябваше да помислят повече как да превърнат златото в съюзник на американската политика, вместо да пропиляват времето си да се борят с него, сякаш че то е някакъв валутен тумор, който трябва да бъде отстранен.“^[61]

Америка е вторият по големина производител на злато в света. Страната категорично би спечелила от една процъфтяваща златодобивна индустрия. Същото се отнася и до останалите браншове

на икономиката като цяло, да не говорим за ползите на останалите златодобивни държави и изобщо за останалия свят.

[1] В частен разговор с автора от 2 февруари 2000 г. ↑

[2] Demokritos, VII, 12, от: Karl Peltzer, Das treffende Zitat, 6. Aufl. (Thun, Schweiz: Ott Verlag, 1976), S. 291. ↑

[3] Timothy S. Green, The New World of Gold (London: Rosendale Press, 1993), S. 130. ↑

[4] Timothy S. Green, The New World of Gold (London: Rosendale Press, 1993), S. 116. ↑

[5] Richard Salsman, Gold and Liberty, (Great Barrington, MA: American Institute for Economic Research, 1995), S. 73. ↑

[6] Пак там. ↑

[7] Richard Salsman, Gold and Liberty, (Great Barrington, MA: American Institute for Economic Research, 1995), S. 76. ↑

[8] Don Hoppe, How to Invest in Gold Stocks (New York: Arlington House, 1972), S. 548/549. ↑

[9] John Exster, „The U.S. and the World are...“, Blakely's Investment Review, Vol. 1, No. 1 (1989), S. 4. ↑

[10] Richard Salsman, Gold and Liberty, (Great Barrington, MA: American Institute for Economic Research, 1995), S. 76. ↑

[11] Виж следните статии: Steve H. Henkle, „IMF Money Buys Trouble in Russia“, The Wall Street Journal, 30. April 1992; „An IMF Victim“, The Wall Street Journal, 8 май 1992 г.; Scott C. Antel, „The IMF's Advice May be Worse Than None at All“, The Wall Street Journal, 10 април 1997 г.; William E. Simon, „Abolish the IMF“, The Wall Street Journal, 24 октомври 1997 г.; „Monetary Leadership“, The Wall Street Journal, 3 ноември 1997 г.; James K. Glassman, „The IMF Only Gets in the Way“, The International Herald Tribune, 10 октомври 1997 г.; Robert M. Bleiberg, „Good Money After Bad“, Barron's, 1 август 1983 г.; Anna J. Schwarz, R. Christopher Whalen & Walker F. Todd, Time to Abolish the International Monetary Fund (Greenwich, CT: CMRE, 1998); Alan Reynolds, The IMF's Destructive Recipe of Devaluation and Austerity (Indianapolis, IN: Hudson Institute, 1992). ↑

[12] Don Hoppe, How to Invest in Gold Stocks (New York: Arlington House, 1972), S. 189. ↑

[13] Виж речника в края на книгата — бел.прев. ↑

[14] Или авансови продажби, т.е. сключване на сделка, за която стоката се доставя на по-късен етап. Виж речника в края на книгата — бел.прев. ↑

[15] Виж в Интернет на адрес http://www.bis.org/publ/otc_hy0305.pdf. ↑

[16] GATA = Gold Anti Trust Action Committee — Комитет срещу монопола върху златото. През 1999 г. GATA обявява, че съществува анти-златен картел, изграден от американската емисионна банка и няколко Уолстрийт-банки, в центъра на който е канадската Barrick Gold Corporation — бел.прев. ↑

[17] Jonathan R. Laing, „The next meltdown? Fears Grow that Derivatives Pose a Big Threat“, Barron’s, 7 юни 1993 г., S. 10 ff. ↑

[18] Алан Грийнспан в реч пред International Conference of Banking Supervisors, Стокхолм, Швеция, юни 1996 г., и пред Catholic University of Louvain, Белгия, януари, 1997 г. ↑

[19] Основи на икономиката — бел.прев. ↑

[20] Принцип на оптимизация, който гласи, че при рационалния подход трябва да е налице сравнение между допълнителните ползи и допълнителните разходи при промяна на плана за действие — бел.прев. ↑

[21] Carl Menger, Grundsätze der Volkswirtschaft (Wien: Wilhelm Braumüller, 1871), S. 250 ff. ↑

[22] Carl Menger, „The Origin of Money“, Economic Journal, Band 2, 1892, S. 243. ↑

[23] От телеология (гр. „teleos“ — целенасочен) — учение, според което събитията и развитието като цяло са задвижвани от предзададени цели или идеални крайни състояния. ↑

[24] Antal E. Fekete, предговорът към „The Origin of Money“ (Greenwich, Connecticut: Committee for Monetary Research & Education, 1984), S. 17. ↑

[25] Ludwig von Mises, „Wilhelm Röpke, RIP“, National Review, Vol XVIII, Nr. 10, 1966, S. 200. ↑

[26] Теория на икономиката — бел.прев. ↑

[27] Wilhelm Röpke, Die Lehre von der Wirtschaft, 8. издание (Erlenbach, Schweiz: Eugen-Rentsch-Verlag, 1958), S. 77. ↑

[28] John Exter, „The International Means of Payment“ в Inflation and Monetary Crisis, G. C. Wiegand (Hrsg.), Washington D. C.: Public

Affairs Press, 1975, S. 137. ↑

[29] John Exter, „The International Means of Payment“ в *Inflation and Monetary Crisis*, G. C. Wiegand (Hrsg.), Washington D. C.: Public Affairs Press, 1975, S. 137. ↑

[30] James Dines, *The Invisible Crash* (New York: Random House, 1977), S. 271. ↑

[31] Paul E. Samuelson, *Economics* (New York: McGraw-Hill, 1973), S. 722.

От *The Pocket Money Book* (Great Barrington, MA: AIER, 1994). На 30 декември 1969 г. беше въведен двустепенният пазар („two-tier market“). МВФ съобщи, че ще купува злато от Южна Африка — и така въведе метод за увеличаване на златните наличности — и то за \$35 на унция, в случай, че пазарът падне под тази граница. Споразумението също така регламентираше, че Южноафриканската централна банка е разрешено да изнася на свободния пазар злато от своите резерви, за да може да спазва международните девизни споразумения; независимо от пазарната цена. ↑

[32] Е, да, поне няколко по-видни личности; бел.авт. ↑

[33] Анахронизъм — грешна историческа спецификация, ненавременен поведенение. ↑

[34] *The Pocket Money Book* (Great Barrington, MA: AIER, 1994), S. 722/724. ↑

[35] Пак там. ↑

[36] James Dines, *The Invisible Crash* (New York Random House, 1977), S. 458/459. ↑

[37] James Dines, *The Invisible Crash* (New York Random House, 1977), S. 403. ↑

[38] Schweizerische Nationalbank = Швейцарската национална банка — бел.прев. ↑

[39] Timothy Green, *The New World of Gold* (New York: Walker and Company, 1981), S. 183. ↑

[40] Пак там. ↑

[41] На 11 юли 1974 г. групата на Десетте реши, че златото може да се използва като гарант за кредити между официални институции. *The Pocket Money Book*, S. 13. ↑

[42] Виж и главата, озаглавена „The Swiss Portfolios“ в *The World of Gold* от Timothy Green. ↑

[43] От лат. — обратно, в обратен ред — бел.прев. ↑

[44] ОПЕКС (Organization of Petroleum Exporting Countries): търговска организация от тринайсет държави производителки на петрол с главно седалище Виена; основана е през 1960 г., за да балансира картела на водещите петролни страни и да провежда обща петролна политика. ↑

[45] Timothy Green, *The New World of Gold*, S. 182. ↑

[46] Franz Pick, *The U.S. Dollar — An Advance Obituary* (New York: Pick Publishing Corporation, 1981), S. 39. ↑

[47] Franz Pick, *The U.S. Dollar — An Advance Obituary* (New York: Pick Publishing Corporation, 1981), S. 39. ↑

[48] Franz Pick, *Currency Yearbook 1977–1979* (New York, Pick Publishing: 1981), S. 28 ↑

[49] Franz Pick, *Currency Yearbook 1977–1979* (New York, Pick Publishing: 1981), S. 69/70. ↑

[50] Пак там. ↑

[51] Пак там. ↑

[52] Franz Pick, *The U.S. Dollar — An Advance Obituary* (New York: Pick Publishing Corporation, 1981), S. 33 ff. ↑

[53] Пак там. ↑

[54] „Под тезгяха“, т.е. сделки между участниците на финансовия пазар, сключени извън борсата — бел.прев. ↑

[55] През 1934 г. златото на американските граждани беше откраднато и „депонирано“ в банки, за което те получиха сертификати, кито трябваше да са конвертируеми в злато. Златото беше конфискувано, а сертификатите бяха отменени. В началото на 1963 г. обещанието за обезпечаване със злато повече не беше отпечатвано върху американските долари (параграф IV, член 34 от процеса Реджиналд Хауи срещу Банката за международни плащания, гражданско дело No. 00-CV-12485-RCL, към U.S.-окръжен съд в Бостън, Масачузетс). ↑

[56] Ernest P. Welker, *Why Gold?* (Great Barrington, Massachusetts, AIER, 1981) S. 33. ↑

[57] Ernest P. Welker, *Why Gold?* (Great Barrington, Massachusetts, AIER, 1981) S. 33 f. ↑

[58] Paul Sarnoff, *The Silver Bulls* (Westport, Connecticut: Arlington House, 1980), S. 3. ↑

[59] Roy Jastram, *Silver — The Restless Metal* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 69. ↑

[60] Roy Jastram, *The Golden Constant* (New York: John Wiley & Sons, 1977), S. 132/189. ↑

[61] Rey Vicker, *The Wall Street Journal*, 16. Mai 1973, цитат по: *The Invisible Crash* von James Dines. ↑

ГЛАВА V

НЕ ТОЛКОВА ЗЛАТНИТЕ ГОДИНИ НА 80-ТЕ

„Въпреки че те [хартиените пари] нямат никаква вътрешна стойност, ако все пак ограничим количеството им, обменната им стойност ще е равна на стойността на златните монети (...) Опитът обаче показва, че няма държава и банка, сдобила се с неограничена власт, без да злоупотреби с нея. Ето защо печатането на хартиени пари трябва да бъде под опеката на определени контролни органи и като че ли няма нищо по-добро от това банкнотите да бъдат обезпечавани в златни монети или слитъци.“^[1]

Дейвид Рикардо,
икономист (1817 г.)

НАЧАЛО НА НИСКИЯ КУРС НА ЗЛАТНИЯ ПАЗАР

Цената над \$800 не би могла да се запази дълго време и когато среброто се сринна, златото падна на \$475 за унция. През следващите десет години, грубо казано, то се движеше между \$300 и \$500. По време на политически или финансови кризи естествено цената му се доближаваше до \$500, а след шока отново ставаше около \$300. Горният праг беше докосван два пъти — веднъж през 1982 г. и после през 1985 г.

Последният път, когато цената на златото достигна \$500, беше през декември 1987 г. след октомврийската криза, но това всъщност не бе нищо повече от циклична почивка след мечия пазар.

През последните години на управлението на Картър ситуацията се влоши тотално. Инфлацията беше извън контрол. След това, през 1979 г., Пол Волкър стана председател на системата на *Федералния резерв*. Първоначално инфлационният процес продължи, но след това Волкър успя да наложи контрол над лихвите. Междувременно Роналд Рейгън стана президент. За кратко време Волкър успя да ограничи регресиращата покупателна способност на долара. Стратегията му рефлектира в стабилни цени и подобри позицията на американския долар на международните девизни пазари. Според издание на *Barron's* от 4 октомври 1999 г. той беше този, който успя да намали инфлацията от 12% на 3–4%, преди да предаде скиптъра на Алан Грийнспан през 1987 г.^[2] Рендитите от заемите също намаляха от върховите 15% на дългосрочните 6%, а основният лихвен процент — т.е. основата за лихвените проценти на банковото кредитиране — спадна от 21% на 8% през 1980 г.

СВЕТЪТ ПО ПЪТЯ НА КОНСЕРВАТИВНАТА ИКОНОМИЧЕСКА ПОЛИТИКА

Към края на 70-те и началото на 80-те години американската и британската икономика имаха много общи неща. И двете нации като че ли бяха на ръба. Политически погледнато, и в двете държави имаше силно консервативно движение — или поне така изглеждаше външно. Забелязваха се изненадващи паралели между 20-те и 80-те години: управляваха консервативни правителства; търговията и богатството бяха възхвалявани; новият американски президент провеждаше очевидна консервативна политика. През 80-те години управляваха Роналд Рейгън (в САЩ) и Маргарет Тачър (във Великобритания).

През тези две десетилетия намаляването на данъците даде възможности за кредитиране, а ефективното олихвяване за кредитора се повишаваше. През 20-те години данък печалба беше редуциран до 25%. През 80-те той падна от 70 на 28%! И в двете десетилетия консуматорските разходи на домакинствата, задвижвани от увеличаващи се дългове, бяха основният двигател на растежа. За 20-те години един икономически историк писа следното:

„Народът задлъжня по всички линии в усилието да си купи дом и стоки за широко потребление. (...) В двете десетилетия броят на работните места в сферата на услугите се увеличи, но не и в производството. И в двете десетилетия се ширеше убеждението, че благоденствието ще е продължително и дори че никога повече няма да има рецесия.“^[3]

Съществуват много прилики, но и много разлики. Ето още нещо:

„През 20-те години САЩ бяха най-големите световни кредитори. През 80-те — най-големите световни длъжници. От 1920 до 1930 г. американското правителство отчиташе ежегодни печалби. От 1980 до 1990 г. напротив — САЩ натрупа сериозен дефицит. Държавният дълг през 20-те се понижи с повече от 33%. Затова пък през 80-те години той се увеличи с 342%. През 20-те Щатите имаха забележителна печалба от външната си търговия. През 80-те имаха най-големия платежен дефицит от която и да било икономическа нация в човешката история.“^[4]

В много отношения 80-те години бяха десетилетие на ексцесии. Последствията им са видими в общата система и най-вече в натрупаната планина от дългове. В продължение на много години дълговете в САЩ растяха (да не говорим за останалия свят) много по-бързо от вътрешния брутен продукт. Това е много сериозно, защото доларът бе поел ролята на световна валута.

АМЕРИКАНСКАТА КОМИСИЯ ПО ЗЛАТОТО

През 1981 г. президентът Рейгън, който беше привърженик на златния стандарт, предложи на Конгреса да свика комисия по златото. Той беше разтревожен от размера на ценовата инфлация, лихвите и безработицата. Все повече хора се питаха дали пък златният стандарт няма да сложи край на финансовата криза. Експертната група от 17

човека събра голямо количество документация за функцията на златния стандарт и използването на златото като валутен метал. Както се очакваше, събранието на комисията беше манипулирано и вместо да бъде анализиран, беше решено благородният метал завинаги да бъде освободен от валутната система. От 17-членната комисия само двама (д-р Рон Пол, народен представител от Тексас, и търговецът Люис Лерман) бяха „за“ златния стандарт.^[5]

ДОБИВЪТ НА ЗЛАТО ПРЕЗ 80-ТЕ ГОДИНИ

Високите цени на златото и модернизиранияте технически средства на златодобивните компании доведоха до осезаемо повишаване на продукцията в Западния свят. Това се случи в период, когато централните банки не участваха като купувачи и доверието в хартиената валута бавно намаляваше. През 80-те години годишният добив нарасна от 962 тона (1980) на 1746 тона (1990). През 1980 г. Южна Африка беше най-големият световен производител — със своите 70% или 675 тона. Десет години по-късно делът ѝ беше само 37%, когато САЩ осемкратно увеличи производството си. Австралия, третият по големина производител, дванайсетократно увеличи добива си на 197 тона, а Канада, четвъртата държава в списъка, набираше скорост с 300-процентово увеличение — 158 тона.

Съгласно книгата на Майкъл Кайл *The Case for Gold in the 1990s*, най-същественото нещо в развитието на това десетилетие може да бъде видяно от позицията на търсенето, а именно: че капацитетът на международния пазар — особено на бижутерията и паричните инвестиции — „абсорбира“ рекордното производство на злато и стабилизира цените.^[6] Ситуацията доби още по-голямо значение, когато швейцарските портфолио-мениджъри започнаха да купуват злато от депозитите на своите клиенти, докато почти останаха без пари. През цялото десетилетие на 80-те течеше пропагандата, че златото най-накрая окончателно е изиграло ролята си на парично средство.

ЗЛАТОТО КАТО БИЖУ И ЗНАЧЕНИЕТО МУ ЗА ЗЛАТОДОБИВНАТА ИНДУСТРИЯ

В есето си „The Near Death & Resurrection of the Gold Mining Industry“ д-р Лоурънс Паркс от *Foundation for the Advancement of*

Monetary Education (FAME) стига до някои интересни изводи. Златодобивната индустрия, която в момента е в доста деликатна ситуация, ще спечели, ако направи основна преоценка на сегашните си стратегии:

„Златото като бижу" не е позитивна стратегия. Злато, превръщано в накити, е *контра*-индикатор за просперитета на производителите му. Колкото по-голямо количество се заделя за украшения, толкова *по-ниска* е цената на метала, толкова *по-ниски* са печалбите на производителите му и толкова *по-ниска* е борсовата цена на компаниите им. (...) Забележително е, че от 1987 г. (годината, в която *World Gold Council* влезе в действие) пласментът на бижута и цената на златото повече от 14 години са в постоянна и очевидно *негативна* корелация. Винаги, когато цената на златото спада, продажбите на бижута се увеличават — и *vice versa*. С оглед на това твърде негативно взаимодействие, всеки трябва да е наясно, че бижутерийната индустрия не е източник на доходи за производителите на злато. (...) Когато цената на метала е ниска, нейната печалба нараства. Но ако нуждата от злато за нещо по-съществено нарасне, търсенето на метала за естетически цели намалява. (...) Най-висшата цел на златото е пазарът, и производителите следва да се концентрират върху него, а не върху бижутерийната индустрия, която, както се вижда, има второкласна цел."^[7]

КАК ПРОИЗВОДИТЕЛИТЕ РЕАГИРАХА НА НИСКИТЕ ЦЕНИ?

Лоурънс Паркс говори и за това:

„Производителите на злато реагираха на занижените цени като инженери: т.е. *технологично*. Те се концентрираха върху иновациите за добив на злато. Създадоха нови, по-ефикасни методи за производство и

бяха находчиви в откриването на нови залежи. Но въпреки всички постижения в областта на технологиите и новооткритото злато, доходите им не нараснаха — нещо, което беше валидно и за техните акционери.“^[8]

Вярно е естествено, че интересът към бижутата не означава бижута с малко златно съдържание. В Азия, например, голямата част от бижутерийната търговия е равнозначна на високи карати с не толкова фина изработка, защото за тях това по-скоро е инвестиция.

На 29 декември 1989 г. последният годишен фиксинг на златото беше \$401 за унция.

[1] David Ricardo, *Complete Works*, Piero Sraffa (Hrsg.), (Cambridge University Press, 1966). ↑

[2] William Pesek, „Happy Anniversary“, *Barron's*, Vol. 79, Issue 40, 4. October 1999, S. 28/30. ↑

[3] James Dale Davidson & William Rees-Mogg, *The Great Reckoning* (New York: Summit Books, 1991), S. 143. ↑

[4] Пак там. ↑

[5] Ron Paul & Lewis Lehrman, *The Case for Gold — A Minority Report of the U.S. Gold Commission* (Washington D. C.: Cato Institute, 1982). ↑

[6] Michael Kile, *The Case of Gold in the 1990s* (Perth, Australia: Gold Corporation, 1991), S. 12. ↑

[7] Lawrence Parks, „The Near Death & Resurrection of the Gold Mining Industry“ (New York, FAME, 2000). Виж също и в Интернет на адрес www.fame.org. ↑

[8] Пак там. ↑

ГЛАВА VI

КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ ЗЛАТОТО ПРЕЗ 90-ТЕ ГОДИНИ

ДЖОН ЛОУ — МЪЖЪТ, КОЙТО СЪСИПА ФРАНЦИЯ

„Той открива европейския континент и три години странства из него. Посвещава се на финансовото и банковото дело в страните, през които минава. (...)

Подробно се запознава с търговията и ресурсите на едва ли не всички държави и от ден на ден убеждението му, че никоя страна не може да просперира без хартиени пари, се засилва. (...)

Лоу използва всяка възможност да инжектира финансовите си доктрини в хора, близки на трона, т.е. в тези, които няма да имат никаква решаваща роля за правителствата в далечното бъдеще. (...)

Когато се представя пред кралския двор, той е посрещнат с големи почести. Лоу предава на регентите два текста, описващи бедите, в които Франция ще изпадне в бъдеще заради девалвирана валута. Заявява, че металните пари, без да са допълнени от хартиени, са крайно недостатъчни за търговията на една развиваща се държава. (...)

Изброява много разумни аргументи за ползата от кредитите и предлага да му се разреши да създаде банка, която да поеме управлението на кралските приходи и да печата банкноти, които ще бъдат обезпечени както от тези приходи, така и от недвижима собственост. (...)

По негово време всички банкноти стават платежни по курса на фиксирана емисия. Последната е направо гениално изобретение и моментално превръща хартиените му пари в по-ценни дори и от благородни метали. (...)

Стойността на старите акции ежедневно се покачва и списъците, предизвикани от колективния блян на нацията, стават толкова дълги,

че се взема решение да се раздадат не по-малко от 300 000 нови акции.

(...) И ето че Лоу е на върха на щастието, а народът бързо достига зенита на своето заслепение. (...)

Без значение на възраст, пол и обществено положение, хора играят на борсата с акции на «Мисисипи»: дружеството на Джон Лоу. (...)

Често те само за няколко часа се покачвали с 10–20% и много хора със скромен живот, събудили се сутринта бедни, вечер си лягали заможни. (...)

Предупрежденията на парламента, че прекаленото печатане на пари рано или късно ще доведе страната до банкрут, не са чути. Регентството, което няма никакво понятие от финансово дело, смятало, че една такава система, дала толкова положителен резултат, никога не би предизвикала ексцесии. (...)

Година по-късно, през 1720: когато предупредителният сигнал прозвучава, никакъв трик не успява да възвърне доверието на хората в хартиените пари, които не са конвертируеми в злато. М. Ламберт, председател на парламента, открито заявява пред регентите, че той далеч предпочитал да има на влог сто хиляди ливри в злато, отколкото 5 милиарда в хартиени банкноти. (...)

Лоу не бил луд, нито мошеник и по-скоро самият той бил измамен — някой, който не злоупотребявал, а с когото злоупотребили. Той добре познавал философията и реалните принципи на кредитната система. Разбирал финансовите въпроси и проблеми по-добре от всеки друг, но когато системата му се срива с гръм и трясък, това става не по негова вина, а заради онези, с чиято решителна намеса тя е създадена.“^[1]

КОИ СА ПРИЧИНИТЕ ЗА СЛАБОСТТА НА ЗЛАТОТО В КЪСНИТЕ ГОДИНИ НА 90-ТЕ?

През 1999 г. световният добив на злато е около 2500 тона: приблизително равен на очакванията за 2000 г. и на този от 1998 г. Годишното търсене обаче беше около 4 000 тона. Как е възможно цената на златото година след година да поевтинява, след като търсенето е толкова голямо и все повече се увеличава?

Как е възможно за месеци, ако не и за години, Нюйоркската борса да затваря на цени, по-ниски от фиксинга в Лондон? Можем да наречем случилото се манипулация, защото ежедневно, в последните

часове и минути, пазарът в Ню Йорк унищожаваше задокеанските повисоки нива на цените на златото.^[2] Как е възможно всеки ден нюйоркските търговци на злато да правят за смях колегите си от лондонските златни къщи? Кога Ню Йорк щеше да престане да контролира златото? Кога щеше да приключи тази крайно странна ситуация?

Виновен ли е бумът на пазара с акции?

След кризисния период, продължил 36 години, през 1981 г. инфлацията в САЩ достигна връхната си точка. Цените на природните ресурси и лихвените проценти се повишиха още повече. Кредитите бяха по-атрактивни от когато и да било. През 1981 г. започна най-голямото покачване на цените на облигационния пазар, а през 1982 г. — най-голямото покачване на пазара на акции и точно за две седмици индексът Дау Джоунс за промишлеността се повиши от около 800 на 11 000 (приблизителен растеж 1400%).

Това беше период на много обществени преструктурирания. Тенденцията за глобализация на световните пазари на акции доби огромна популярност и се появиха безчет нови инвестиционни фондове. През 1987 г. първите знаци за прегряването започнаха да се забелязват. През октомври същата година станахме свидетели на най-големия срив в историята на американския пазар на акции. Кризата обаче се оказа временна и агресивната финансова политика помогна нещата да се възстановят. От този момент нататък публиката беше на мнение, че дезинфлационната тенденция няма да продължи дълго и че — за да се запази покупателната сила на капитала — е най-добре да се инвестира в акции вместо в някакви други инструменти.

Тези събития бяха крайно неблагоприятни за инвестициите в благородни метали — поне до 1999 г., когато повечето суровини достигнаха дъното и започнаха да се съвземат: първият знак, че зад кулисите се надига нова инфлационна вълна. Най-ясно това показва цената на суровия петрол, която през 1998 г. достигна най-ниската си точка, а впоследствие се повиши повече от тройно.

Въпреки че дефлационната ситуация с растящ пазар на акции със сигурност не е идеалната среда за оживена търговия със злато, все пак причините за ниските му цени през това десетилетие са сложни. Почти всички фактори, накарали пазара на акции да се раздвижи, принципно

биха могли да се окажат положителни и за златото. Системата разполагаше с голяма ликвидност и загубата на покупателност продължава и днес. Изглежда че цената от \$400 до \$450 за унция е оправдана, ако анализираме занижената покупателна сила, която доларът има след Втората световна война. Освен това през 90-те години (за разлика от предходното десетилетие) търсенето на злато започна да превишава добива.

Следните факти биха могли частично да обяснят ситуацията, свързана с цената на златото:

- Продажби на злато с цел реструктуриране на портфолиата, особено от швейцарските банки, докато повечето от тях стопиха резервите си;

- Дефлационна икономическа ситуация;

- Бум на пазара с акции, което ги превърна в основен конкурент;

- Свръхпредлагане на злато, вкл. продажбите и кредитите от централните банки;

- Демографско изместване на притежателите на злато. В злато инвестират преди всичко по-възрастните, а след това наследниците им го разпродават — нещо, което се случи и във Франция.

Първа, втора и пета точка са основни, но другите две може и да не издържат сериозната критика. Няма нещо, което да даде отговор защо златото не е подходящо за инвестиция, след като курсът на акциите се повишава, дори и да продължава да се счита, че техните разрастващи се пазари се дължат на успеха на хартиените пари. Силите, оказващи положителен ефект върху акциите, например разклатената финансова политика и бързо увеличаващото се предлагане на пари, принципно би следвало да са добри и за златото.

Вина носят централните банки (4. точка). Но този факт не е достатъчно задоволителен. Нека се вгледаме малко по-отблизо, защото те държат сериозни авоари в злато. Естествено тенденцията е процентният им дял от световното злато да намалява. Преди 1971 г. всичкото добито злато, което не беше превръщано в бижута, влизаше в трезорите на централните банки. Оттогава те са нето-продавачи, че даже и на по-дълбоко ниво.

Ролята на централните банки като *продавачи* е преувеличена. Повечето от техните продажби, реализирани обикновено от BIZ в Базел, са насочени към трезорите на други централни банки.

Продажбите на злато обикновено имат негативни последици върху курса заради медийната врява, която ги съпровожда, а не заради реалните продадени количества. Заплахата от централните банки намалява, защото притежанието на благородния метал в частния сектор все повече се увеличава. Такава е тенденцията. Докато преди 50 години 70% от световното злато беше собственост на централните банки, днес делът им е по-малко от 25%.

След началото на 90-те години анализите ми на златния пазар се оказваха по-често неверни, отколкото верни, въпреки че събирах цялата достъпна информация. Не можех да разбера — въпреки подобренията се ситуация (търсене/предлагане) — защо цената на златото не се повишаваше. Потърсих обяснение и мина цяла вечност, докато разбера какви сили бяха замесени в това.

Дали не бяха централните банки?

На 6 февруари 1996 г. посетих *J. Aron & Co.*, една от най-известните компании за благородни метали в Лондон. Тя е дъщерна фирма на прочутата *Goldman, Sachs & Company* от Уолстрийт. Нейният бивш председател Робърт Рубин по онова време беше министър на финансите на САЩ. Междувременно той се отказа от поста си. Един брокер от Йоханесбург, Мертън Блек от *Ivor Roy Jones* — междувременно притежание на *Дойче банк* — ме представи в *J. Aron & Co.* Имах среща с Нийл Р. Нюит, шефа на фирмата, и Филип Сълифорд, генерален директор.

Въпреки че никога преди не се бях срещал с тези господа, оказа се, че те ме познават по име и — както ми се стори — се държаха доста открито. Сълифорд предвиждаше голямо търсене на злато за инвестиции от страна на американските фондове и слаб интерес от страна на Близкия Изток. Нюит смяташе, че курсът ще падне, и заяви, че централните банки биха стопирали всяко негово покачване. Той участваше в златния пазар от 1968 г. и оттогава беше в постоянен контакт с тях. Явно знаеше какво говори. Естествено мнението му беше, че от 35 000-те тона злато, притежание на банките, би трябвало да се продава или заема само една малка част от него — не повече от 3 500 тона. Общият ни разговор се оказа в моя полза — узнах, без никакво съмнение, че централните банки контролират цените на златото.

Напуснах сградата малко слисан, питайки се какъв е интересът им да поддържат цената на собствените си вложения ниска. Веднага след това посетих *Deutsche Morgan Grenfell*, където Робърт Вайнберг ми каза, че фирмата *J. Aron & Co* била много активна в търговията със злато. Те проявявали голям интерес към инвестициите в златодобивни компании. Вайнберг спомена също, че Нюит бил общоизвестен с упорството си да се застъпва за ниския курс на метала. Беше разбираемо, той знаеше каква е играта.

След като напуснах дъщерната фирма на *Goldman Sachs*, все още не проумявах какъв точно е интересът на централните банки от ниския курс на златото. Като продавачи за тях е нормално да се опитват да продават на възможно най-високата цена. Във финансовия свят купувачът е този, който има интерес от ниската цена.

Тъй като централните банки са отговорни за управлението на капитала, трудно може да се разбере едно такова парадоксално поведение. Резултатът от посещенията ми беше, че джентълмените от *J. Aron & Co.*, които работеха за централните банки, без съмнение имаха повече информация за лесна експлоатация. Това, което до момента не знаех, беше, че точно това са хората, които съветваха централните банки.

Не бяха само централните банки!

И така открих — за съжаление малко късно — кой имаше най-голям интерес да поддържа ниска или поне непроменена цената на златото. Не бяха централните банки — бяха булион банките. Търговията с комисиони за тях е по-важна от стабилната финансова система. Банкерите в случая са в затруднено положение. Техните печалби идват като следствие от пазарния волатилитет. Ако съществуваше финансова стабилност, приходите им щяха да намалеят, най-малкото в областта на тяхната дейност. В крайна сметка банките са тези, които упражняват контрола върху валутната система. Те са валутната система.

С течение на годините алчните за комисиони търговци на злато бяха заети с това да разпространяват слухове и страхове, че цената на златото има само една посока — надолу. За да завладеят бизнеса на производителите, търговците година след година предсказваха ниски цени. Но кой знае какъв е броят на собствените им празни продажби?

Централните банки и повечето правителства дестабилизируют златото

На една конференция на 19 ноември 1999 г. в Париж, организирана от *World Gold Council*, след доклада си за „The International Monetary System at the Turn of the Millennium“ Роберт Мъндел, професор в *Columbia University* и носител на Нобелова награда за икономика за 1999 г., направи следните забележки:

„Златото е зависимо от много дестабилизиращи фактори — не на последно място от усилията на правителствата да предизвикват това. (...) Огледайте се какво се случи с правителствената политика по отношение на златото през последните 20 години. Никой не продава злато, когато цената достигне \$800 за унция. Това би бил добър бизнес и щеше да подейства стабилизиращо, ако се случеше. Но златото се продава тогава, когато цената му е ниска, англичаните продават златото си точно когато то е на дъното [същото правят и швейцарците; бел.авт.]. Елементът «правителство» продава, когато цените са ниски, и не продава, когато са високи — така то дестабилизира всичко. Правителствата трябва (...) да купуват евтино и да продават скъпо.“^[3]

И значи какво всъщност целят политическите правителства, при положение, че са виновни за дестабилизацията и потискането на цената на златото? Те просто искат да поддържат налудничавата илюзия за фалшивите пари.

ВАЖНИТЕ ПРОМЕНИ В ДЕЙСТВИЯТА НА ЕМИСИОННИТЕ БАНКИ ПРЕЗ 90-ТЕ В СРАВНЕНИЕ СЪС 70-ТЕ ГОДИНИ

Една от целите на тази книга е да информира и да насочи вниманието към редица важни промени и действия на централните банки, влияещи върху пазара на злато и световната икономика. Теоретично ролята на една независима централна банка е в това да

пази и защитава целостта на родната си валута. Поне така се заявява пред обществото. Истинската роля на централните банки, поне на тези от *Федералния резерв*, обаче е в това да доведат останалите банки до ликвидност, когато балансите им са разклатени. Те са т.нар. „lenders of last resort“ (кредитори от последна инстанция). Понятието обозначава функцията на централната банка да осигурява необходимата ликвидност, както и на финансовия пазар при кризисни ситуации, и да запазва функционалността и стабилността на финансовата система. Необезпечените хартиени валути винаги ще се сричат. Примерите с Русия, Мексико, Индонезия, Тайланд, Южна Корея, Турция и кои ли не още са предостатъчни, но централните банки продължават в същия дух.

Дали пропагандата им има влияние върху публиката, разбираме от думите на проф. Мъррей Ротбард:

„Официалната легенда твърди, че те са необходими, за да обуздават гибелната тенденция на търговските банки към свръхекспанзия. В противен случай тези висши конюнктури винаги стигали до провал. Една «непартийна», доминирана от общия интерес централна банка щяла да ограничава тесногърдата, ограничената и егоистичната тенденция да се прави печалба за сметка на общото благо. Явният факт, че именно bankerите са тези, които заявяват това, показва колко благородни и безкористни всъщност са тези институции.

Както се убедихме, банките отчаяно се нуждаят от централна банка. Причината обаче е не защото искат да ограничат своята естествена склонност към инфлация на парите. Не, точно обратното. Централните банки трябваше да помогнат в това дело — и експанзирайки, всички те да избегнат последствията от пазарната конкуренция. В качеството си на «кредитор последна инстанция», централните банки им позволяваха и окуражаваха да предизвикват инфлация, когато принципно трябваше да намаляват количествата на кредитите си, било то само за да оцелеят. Накратко — реалната причина за създаване на

Федералния резерв и ходатайството за него от страна на големите банки беше коренно различна от разтръбяваната. Вместо в името на общия интерес да изградят институция, която да контролира собствените им печалби, банките поискаха централа, която да повиши доходите им. Тя трябваше да им даде възможност да могат да създадат инфлация, многократно надхвърляща тази на свободната конкуренция.“^[4]

Заради автоматизма на златния стандарт, през 19. век за инфлацията съществуваше строга граница. Правителствата и търговците живееха, осъзнавайки факта, че прекаленото увеличаване на парите ще бъде наказано със загуба на злато. То щеше да започне да изтича от страната. Непосредственият резултат щеше да е „автоматичен“ дефицит на количеството валута, докато отново не започнат да се съблюдават уравнилението бюджет и стабилната финансова политика. Златото се беше доказало като естествена спирачка и нямаше нужда от централни банки.

От това става ясно защо не само централните, но и търговските банки мразят златото. Те не могат да го понасят, защото неговата цена е барометър, отчитащ експанзията на банковата система. То ясно показва кога е необходимо въздържание. Златният стандарт изисква дисциплина. Напротив, при „фалшивата парична система“ не е необходима истинска валута и дори е нежелана, за какво са иначе „спасителите от последна инстанция“? Затова политиците нямат никакво намерение да върнат банковата система към златния стандарт и централните банки искат да ликвидират златото. Функцията на „кредитора от последна инстанция“ и златният стандарт са несъвместими.

ДЕЙСТВИЯТА НА WORLD GOLD COUNCIL (WGC)

WGC публикува редица монографии за златния пазар и политиката на централните банки спрямо златото, които хвърлят светлина към някои страни на „новия златен свят“. Ето някои от тях:

- Промяната на паричната функция на златото

- Централните банки през 90-те години — управлението на капитала и ролята на златото
- Дериватните пазари и ролята на златото
- Златнообезпеченият пазар — десетилетие на растеж
- Златото от минната индустрия — развитие и перспективи

WGC е организация, създадена и финансирана от златодобивната индустрия, за да поощрява световния пласмент на злато. Но въпреки че публикува различни статии и организира открити конференции, мотивите ѝ остават неясни. Тя се застъпва най-вече за златото във вид на бижута. Превръщането му в украса между впрочем е неговата маргинална и малоценна страна. Освен това тази индустрия има голям интерес от ниска цена на златото.

От 1987 — годината, в която започва да работи — WGC участва в маркетинга на златото. Организацията кажи-речи никога не говори за неговата поддържаща финансова функция. Струва ми се, че рекламата на жълтия метал във вид на бижутерия не е в интерес нито на индустрията, чиито интереси WGC същност би трябвало да представлява (златодобивната индустрия и нейните акционери), нито на страните, произвеждащи метала. Златото е твърде ценно, за да се използва само за украса. Явно организацията не разбира това или пък не желае да го разбере.

Но както тя, така и златодобивната индустрия трябва да осъзнаят, че най-важната му функция е способността да съхранява финансовата стойност на парите. Макар и да не е много очевидно, днес златото все още е сърцето на капитализма и без съмнение ще възвърне някогашната си функция — докато светът продължава да се бори с катастрофалните ефекти на сегашната икономика. Ако WGC не разбере това и не предприеме никакви стъпки в посока на ограничаване на тази ситуация, то значи настоящата им дейност е много съмнителна и всички досегашни усилия от тяхна страна носят печата на грешката. В тази връзка Робърт Прингъл, изпълнителният директор на WGC, ми писа в писмо от 3 декември 2002 г., че неговата организация била провела много изследвания за практическите валутни аспекти на златото, но по „политически причини“ в момента не било уместно тези разсъждения да стават публично достояние.

Бързото решаване на трагичната ситуация би се отразило благотворно върху цената на златото. Нужен е обрат в мисленето на членовете на минната индустрия, но илюзията на някои големи производители, че ако цената на златото пада или поне е ниска, ще могат лесно да купят малките производители, преди цената да се е повишила, продължава твърде дълго! Непростимо е, че WGC използва статистиките на *Gold Fields Mineral Services* (GFMS) и при това продължава да плаща за тях. GATA и златодобивната индустрия подозират GFMS, лондонска консултантска фирма, специализирала се в областта на природните суровини, че непоправимо разкрасява статистиките си — и най-вече данните относно заетото и продаденото авансово злато — в полза на манипулаторите.

РОЛЯТА НА ЗЛАТОТО ЗА ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА (ЕЗВ) И ЕВРОТО

Първоначално съществуваха много неясноти относно ролята на златото в новата европейска валутна система. Възникнаха съмнения дали изобщо металът ще има някакво участие. Накрая се реши не всички резерви на ЕЗВ да бъдат в хартиени пари и 15% от тях да са в злато.

Това, разбира се, е разумно и задължаващо. В крайна сметка не можем да инсталираме някаква нова фиатна валута и да се надяваме, че тя ще е силна. Злато може да има много, но ако то не е обвързано с хартиените пари, те си остават необезпечени пари. Естествено възниква въпросът: *възможна ли е изобщо подобна връзка, подобен „линк“, когато всичкото европейско злато се намира в САЩ, т.е. е недостъпно?* Европейците получиха обещанието, че еврото ще е голям успех, а на германците се каза, че то ще е поне толкова стабилно, колкото германската марка. Интересен е фактът, че това е първият случай в историята, когато една обща валута е създадена преди политическото обединение. Странно, но Европейската банка има президент, а Европа все още няма финансов министър. Всяка страна има свое финансово министерство и собствена централна банка. Но най-лошото е, че ЕЗВ няма никакъв контрол над европейската банкова система, която продължава да създава евро от нищото. Всеки, който желае подробно да изследва споразумението от Маастрихт и появата на еврото, е добре да се запознае с книгата на Бърнард Конъли *The Rotten Heart of Europe — The Dirty War for Europe's Money*, издадена

през 1995 г. от *Faber and Faber Limited*, Лондон и Бостън. В нея авторът описва как след падането на системата Бретън Уудс през 1971 г. *Deutsche Bundesbank* се оказва най-важната европейска институция и това просто беше трън в очите на французите. Бърнард Конъли, отговарящ пред Европейската комисия по въпросите на обменния курс, който след излизането на книгата набързо беше уволнен, днес е консултант към една международна финансова организация.

Стартирането на еврото на 1 януари 1999 г. беше голямо събитие. Преди въвеждането му учени, политици и PR-специалисти се надпреварваха да го представят пред европейците като най-великия пакт за стабилност и най-големия шанс за тяхното бъдеще. Само германското правителство похарчи 80 милиона германски марки за реклама на еврото. Целта на PR-кампанията беше да заличи справедливите възражения срещу новата валута. Слабостта ѝ през първата година не беше изненада, ако си припомним как повечето държави водеха „креативно балансово счетоводство“ и прилагаха свои „методи“ за икономически баланси, само за да могат да покрият донякъде критериите на Маастрихт.

В последно време новата валута започна да се ползва с доста голямо доверие. Но какво ще се случи, когато ЕУ един ден приеме източноевропейските държави? Доверието в еврото може да се повиши, ако Европейската банка започне да купува злато и по този начин се обвърже с него в бъдеще. Ако обаче тя реши да не го прави, бъдещето на фиатната европейска валута не изглежда никак розово. Д-р Бруно Бандулет, издател на германския инвестиционен справочник *Gold & Money Intelligence*, пише следното в една своя статия, озаглавена „Еврото — кой се страхува от г-н Дуизенберг?“:

„Откакто на 1 януари 1999 г. еврото се появи на бял свят като виртуална парична единица, то е бездържавна, синтетична хартиена валута без никакъв истински политически авторитет за подкрепа. *Европейският съюз* не е оптималната парична среда. На практика човек не може да прави единна валутна политика, която едновременно да защитава интересите и на Германия, и на Испания, и на Ирландия.

Европейската централна банка представлява една мултикултурна институция, която все още не е развила своята «corporate identity» (корпоративна идентичност).“^[5]

Когато през 2002 г. девизните пазари навлязоха в нова фаза на доларова слабост, еврото се заздравя. Но нека правилно разберем новата му сила: тя се базира на слабостта на долара.

В една статия, поместена в *Zeit-Fragen* от 28 октомври 2002 г., Райнхард Коради нарече пакта за стабилност на еврото „пясъчна кула“.

„При валутния съюз не става дума за война или мир, а за сериозните интереси на международните концерни. Зад критериите за конвергенция не се крият усилията на правителствата за стабилност, а широко скроена измама срещу загрижените граждани. Още тогава комисарят Проди потвърди непочтените намерения и ненадминатия цинизъм на евро-архитектите, като заяви, че критериите за стабилност били «глупост»... Ако свържем несериозната подготвителна дейност за валутния съюз и актуалните дългове на страните членки с изказването на Проди за стабилността, то подозренията ни, че еврото преследва една единствена цел — да разклати из основи националната държава — ще се окажат верни! Форсираното разширение на изток катализира допълнително стратегията за краха. В тези държави — въпреки болезнените намеси за населението — все още липсват солидни фундаменти за стабилния финансов ред. Ще спечелят интернационалистите, функционерите на глобалната икономика и едрият капитал... Европейският съюз е срещу хората... Той е продукт на международните концерни и няма нищо общо със свободното обединение на европейските народи... Нека те успеят да намерят сили и начини да се откъснат от оградите на Европейския съюз. Това се отнася както до страните членки, така и до новите кандидати и Швейцария като нечленуваща държава. Европеизацията и глобализацията не са естествени

процеси. Те се правят от хора. Ето защо съществува възможност за политика и икономика, ориентирани според общата воля на хората.“

Много малки Аржентини?

В едно читателско писмо до *Neue Zürcher Zeitung* от 4 март 2003 г. под мотото „От какъв Европейски съюз се нуждаем?“ някой си Ян Виха от Мюнхен писа, че ЕУ щяла да е подкупваща теория, ако не била възникнала от идеята да се създаде противоположен полюс на Америка [и да се премахне *Бундесбанк*; бел.авт.]. Хората трябвало да се стремят към прагматичната идея на Де Гол за една свободна „l'Europe des Nations“, в която всяка държава и всеки народ запазва суверенитета, свободата и достойнството си.

Но както и да е. Днес, когато обикаляме Европа, всичко изглежда толкова лесно. На човек не му се налага постоянно да обменя пари, това се прави само в Британия и Швейцария. Ако обаче се вгледам в икономиките на отделните държави, особено на Германия, ми се струва, че последната дума за еврото все още не е казана. Принципно е вярно, че толкова различни икономики като тези на Германия и Португалия, или например на Гърция, не могат да имат една и съща валута два дена подред. Вече имаше достатъчно икономически и банкови кризи поради некомфортните самоубийствени обменни курсове, които бяха наложени на една или друга държава. Примерът с Аржентина, чиито валутен борд се обвърза с надценения долар, е категоричен. По тази причина вероятно не е грешно да се спекулира с идеята, че благодарение на изкуствената валутна система на Европа биха могли да се появят нови Аржентини.

Еврото contra долара или появата на втора данъчна система

Е да, хубаво е, че на човек не му се налага да обменя пари във всяка европейска държава, но едва ли точно това е причина за възникването на еврото. Намерението е освен доларовата данъчна система да се създаде и такава в евро. Защо доларът е данъчна система? Съдбата на съвременната икономическа и финансова система е определена от препоръките на някой си Джон Мейнард Кейнс и Хари

Декстър Уайт, които в края на Втората световна война скицираха споразумението Бретън Уудс. Те създадоха това, което по-късно генерал Де Гол нарече „прекалена привилегия“ — правото, дадено на победителите САЩ да развнопоставят доларите си на златото и те да са резерв за емисионните банки по целия свят. Както е известно, на 15 август 1971 г. президентът Никсън наруши споразумението, като отказа да обменя доларите на чуждестранните емисионни банки в злато — и това постави началото на кредитната експанзия, която подлъга американците да смятат, че в някои отношения останалият свят трябва да се съобразява с тях.

С годините кредитната експанзия — или по-скоро задлъжнялата икономика — растеше и американското общество прибягна до внос на все повече блага и безогледно купуване на активи по целия свят, докато в крайна сметка се стигна до търговския дефицит, който днес е повече от \$500 милиарда. За съжаление „прекалената привилегия“ доведе до прекалено обедняване на останалия свят. Важно е да се разбере, че търговският балансов дефицит не представлява нищо друго освен данък, който САЩ налага на всички. Тъй като Америка никога не е имала намерение някога отново да обезпечи доларите си (които печата от нищото), тази доларово резервна система не е нищо друго освен един *световен данък*, събиран от САЩ. Той е тотално несправедлив и ще доведе до обедняване на света в полза на Америка. Същото искат да постигнат и дванайсетте европейски държави с еврото. Но това не е по-хуманно, тъй като желанието на Европа е да изгради собствена данъчна система, за да си поделат този бизнес с Щатите. Ако *това* е целта на европейските архитекти, то нека поне се стремят към истинска здрава валута.

Войната в Ирак — война на петрола и парите

През януари 2003 г. Уилям Кларк от университета Джон Хопкинс написа в експозето си *The Real Reasons for the Upcoming War with Iraq: A Macroeconomic and Geostrategic Analysis of the Unspoken Truth*, че реалната причина за войната в Ирак е много по-проста, но и много по-шокираща. Причината е, че САЩ на всяка цена искат да възпрепятстват ОПЕС да приеме еврото за алтернативна и резервна валута при петролните трансакции. За да успеят, беше абсолютно задължително да сложат ръка върху Ирак — държавата с вторите по

големина световни петролни резерви. Саддам Хюсейн реши съдбата си, когато в края на 2000 г. в ООН поиска да обърне своите \$10-милиардни резервни фондове „Oil for Food“ („Петрол срещу храна“) в евро. За Буш II това беше сигнал да включи в програмата си нова война в залива. Научната статия ясно показва истинските движещи причини: шока за Федералния резерв, че във време, когато търговският дефицит на САЩ се доближава до \$500 милиарда, държавите, произвеждащи петрол, руснаците, азиатците и целият останал свят малко по малко започват да разширяват валутните си резерви с евро.

САЩ ликвидира долара или края на една резервна валута

В първата седмица на май 2003 г. представители на *U.S. Federal Reserve* и *Европейската централна банка (EZB)* се срещнаха, за да дискутират лихвените проценти. Стана ясно, че европейците повече няма да се оставят да бъдат обърквани от американските желаниа за понижаване на лихвите. Това беше първият сигнал, че ЕС скъсва със САЩ както парично, така и политически и не желае да прилага кредитна експанзия. Европейската банка каза „Не“ и имаше причини за отговора си. Между 1900 и 1970 г. държавният дълг на Америка скочи от \$2 милиарда на \$400 милиарда. От тях \$250 отидоха за финансирането на двете световни войни. Следователно т.нар. „мирен дълг“ възлиза само на около \$140 милиарда. След 1970 г. американският дълг от \$400 милиарда стана \$6400 милиарда, т.е. голямата част от него (97,5%) се създаде след 1970 г.

Ето защо няма да е странно, в случай че настъпи отдръпване от долара. Съгласно последни данни, през февруари 2003 г. чужденците са разполагали с \$5 милиарда американски ценни книжа и са разпродали евтино други на стойност \$8,6 милиарда. В момента, когато пиша тези редове (средата на май 2003 г.), доларът загуби 19% спрямо еврото само за последните 12 месеца. При подобни обстоятелства е ясно, че един ден емисионните банки просто няма да приемат долара за резервна валута или в най-добрия случай той ще трябва да сподели тази роля с еврото. Тук казвам „в най-добрия случай“, защото вероятно доларът ще бъде отхвърлен спонтанно и повсеместно, след което се очаква хаос, в който цялата международна търговия ще се свие.

Това е наследството от 30 години глобална хартиена икономика, в която финансово-политическата дисциплина отиде на вятъра. Как се стигна дотам? Отговорност носят три събития:

- Изоставянето на златния стандарт през 1914 г.

- На 31 януари 1934 г. президентът Рузвелт самоволно девалвира американския долар, с което цената на една унция злато стана от \$20.67 на \$35.00. За останалия свят това означаваше, че отсега нататък той трябва да плаща по 35 долара за унция вместо досегашните 20.67.

- На 15 август 1971 г. президентът Никсън „довърши“ окончателно нещата, като затвори Златния прозорец. От този момент нататък САЩ отказваше да изплаща злато срещу американски долари. Хегемонията на долара идва като резултат от споразуменията в Бретън Уудс, показателно наречени от генерал Де Гол „неограничена кредитна институция“ и „прекалена привилегия“, която в крайна сметка ще доведе до залеза на тази доларова хегемония.

Като швейцарец аз първоначално бях настроен срещу еврото. С оглед на факта, че САЩ са способни сами да затрият собствената си валута, не бих могъл да лиша бащите на еврото от едно сигурно пророчество. Еврото е необходимо като противотежест. Но все пак е ясно, че при златния стандарт никога нямаше да има подобна валутна катастрофа. Разпадането на финансовия ред води до валутна война и в крайна сметка до истинска, оръжейна война. Още едно доказателство за глупостта на управляващите, които не искат да разберат, че единствено златният стандарт е този, който може да гарантира просперитет, мир и свобода.

Официално известните едри продавачи на злато

В края на 1999 г. световните златни резерви на валутните авторитети възлизаха на 33 500 тона, което е с около 3200 тона по-малко от 1975 г. За бягство на централните банки от златото не можеше и да се говори.

Важността на купеното чрез финансовите институции злато е толкова преувеличена, че пропагандата може да бъде еднозначно наречена част от военния план срещу метала. Съществуват съкрушителни доказателства, че Федералният резерв стартира масивна PR-кампания, за да дискредитира златото.

На 12 юни 2000 г. *Bloomberg* информира, че на официален обяд в *International Precious Metal Institute* (IPMI) в Уилямсбърг, Вирджиния, икономистът от Федералния резерв Дейл Хендерсън казал, че световните централни банки вече не се нуждаели от злато, защото през последните четири години то загубило почти една трета от стойността си. Той допълнил, че златните резерви ставали все по-маловажни и централните банки трябвало да ги разпродадат.^[6] Това е част от доклад на *Федералния резерв*, резюмиран от Хендерсън. Той заявил, че ускорената продажба на злато от страна на централните банки и намаляването на добива му за отделните държави и бижутерийната индустрия са изгодни.^[7]

Заклучението от това невероятно изказване на един икономист на Фед е, че явно американското правителство е обявило война на живот и смърт срещу златото. Когато един такъв специалист на *Федералния резерв* прави подобно официално изявление, то задължително е съгласувано с актуалната политика на Фед. В противен случай никой не би се осмелил да говори подобни неща. Първият път, когато тази политика стана малко по-видима, беше по време на азиатската криза. Всичко се срива — от пазара на акции през валутите, та чак до недвижимото имущество. Единствено златото не промени позицията си. Точно както и при други подобни случаи в миналото. Но беше толкова очевидно, че това не убягна на тези, които искаха да превърнат долара в *единствената* световна валута. В крайна сметка атаката срещу златото не е непременно правилното решение за американския пазар на акции.

Част от антизлатната манипулационна стратегия е продавачите на злато винаги да се споменават поименно. В някои случаи дори по три пъти: първо, когато сделката се оповестява; втори път, когато се реализира; и трети път, когато тя приключва. Странно, но *купувачите* си остават анонимни.

Преди 40 години една някога много консервативна държава, Канада, се превърна в крупен продавач на злато. Защо всичкото това злато да се съхранява в трезорите на централната банка, когато има още толкова много в земните недра? Резултатът от тази късогледа политика се отрази в девизния курс на канадския долар, който преди 40 години беше по-скъп от американския, и то по време, когато последният беше все още кралят на валутите.

Подобно е мисленето и в Австралия. Не е голямо чудо, че австралийските златни мини са едни от най-агресивните кръшкачи и търговци на авансови продажби в златодобивната индустрия. При мистериозни обстоятелства през 1997 г. австралийската централна банка, *Reserve Bank of Australia*, разпродаде 167 тона злато на обща сума 2,4 милиарда австралийски долара.

Други двама крупни продавача бяха Белгия и Холандия, които искаха „да сложат ред в страната си“, преди Европейската банка да поеме нещата в свои ръце. Белгия съобщи, че има намерение да използва парите от продажбата на 200-те тона злато за изплащане на огромния си дълг. Според един високопоставен източник белгийците били накарани да продават с „оръжие под носа“. Холандските социалисти продадоха 400 тона, уж за да са наравно с Германия по златни резерви. Други продавачи през 1991/1992 г. бяха Русия и Ирак — две държави със свои специфични проблеми. През тези две години официално бяха продадени общо около 900 тона държавно злато. Продаваха и други — *и се намери кой да купи всичкото това злато!*

КОГАТО ЦЕНТРАЛНИТЕ БАНКИ ПРОДАВАТ ЗЛАТО, ВАЛУТИТЕ ОТСЛАБВАТ

Австралийският и канадският долар са нагледен пример за това какво се случва, когато златото напусне страната. И двете държави са богати на природни ресурси и всъщност би трябвало да са едни от най-богатите нации на земята. Но да имаш злато или какъвто и да било друг ресурс в земите си, не означава автоматично благоденствие. Идеален пример в това отношение е Русия. Австралия и Канада никога не са водили войни, но въпреки това дълговете им са астрономически. Най-вече на Канада. Вследствие на това валутите им загубват от стойността си, което означава и изяждане на спестяванията и пенсиите на гражданите.

Но нека не забравяме и още нещо: дори и валутите да не са обвързани по никакъв начин със златото, все пак не е случайност, че някои държави имат много по-големи златни резерви, отколкото други. В Швейцария, например, те бяха резултат не на спекулации, а на лишенията и усилената работа от страна на по-старите поколения. Нека сме наясно, че държавите, в които разпродажбата на златни резерви внезапно стана официална политика, явно правят

фундаментален завой към някаква друга философия, към някаква категорична промяна към лошо.

Тази ситуация постепенно излиза на повърхността в някога най-консервативната от всички страни — Швейцария. Държавата влезе във валутната война и във войната за девалвация. Новата ѝ финансова политика може да се разбере само по един начин: обезценяване на валутата, за да се подпомогне експортната индустрия. Идеалният начин за налагане на подобна политика винаги е бил продажбата на злато срещу хартиени пари. И тъй като вторичният ефект е потискане на цената на златото, с един изстрел Швейцарската национална банка улучи два пъти. Но най-важното — тя улучи кокошката, която снасяше златни яйца.

ТЕОРИЯ НА КОНСПИРАЦИЯТА

„Всъщност защо централните банки продават злато — или може би неусетно попаднаха в ръцете на късите продажби?“ — пита френският хронист и финансов експерт Пол Фабра, позовавайки се на растящото обществено безпокойство по отношение на продажбите на централните банки.^[8]

По мое мнение статията му е толкова кристално ясна и убедителна, че трябва да бъде отпечатана във всички световни вестници. Авторът е познавал президента Де Гол и финансовия експерт Жак Рюф. Той стига до заключението, че централните банки продават злато в отговор на винаги „летливите“ държавни облигации и така играят старата опасна игра. Името на тази игра на Уолстрийт е „performance“. Продавайки злато (собствените си наличности с истинска стойност!), за да купят необезпечени хартиени пари срещу относително оскъдни рендита, централните банки, които винаги трябва да бъдат платежоспособни, рискуват именно платежоспособността си. Пол Фабра пита:

„Възможно ли е да говорим за дългосрочни резерви, когато късите печалби станаха аргумент за сигурност? Не, защото в един свят, в който истинските пари се заместват от необезпечена хартия и резервите все повече се попълват

от хартиена чуждестранна валута, международната финансова система прилича на картонена кула.“^[9]

И продължава:

„Никой не отиде по-далеч от *Швейцарската национална банка*, която — исторически погледнато — е известна с предпазливостта си. Дори преди да започне да продава злато, тя конвертира голяма част от девизите си (предимно под формата на американски съкровищни бонове) в чуждестранни държавни облигации (американски, германски, японски и холандски). През пролетта на 1999 г. Английската банка съобщи, че печалбите от продажбите ѝ на злато ще бъдат използвани по същия начин. Докато инвестираха в държавни ценни книжа, те обаче пропуснаха факта, че облигационните пазари изпаднаха в критична ситуация. През 1994 г. това стана съвсем очевидно.

Но най-лошата ѝ постъпка със сигурност е евтиното заемане на злато, което впоследствие се продава от кредитополучателите и се инвестира във високо олихвени облигации на американската хазна или дори в акции. Днес вече този т.нар. «gold carry trade» замести «yen carry trade», при който ниско олихвената йена се заемаше на пазара, само за да бъде продадена веднага след това и печалбата да се инвестира в доларови или паундови заеми (срещу висока лихва). Заемането на стоки и блага, което не се практикуваше от Средновековието, отново беше възкресено, но този път разкрасено с доизпипани техники на модерното инвестиционно банкиране. Централните банки се излагат на голям риск, заемайки златото си [което представлява не друго, а имуществото на страната и гражданите!; бел.авт.] срещу оскъдна лихва от 1,5–1,9% чрез търговски посредници на хедж-фондове или златни мини, преди последните изобщо да са произвели реално нищо. Когато дават тези заеми, по-късно използвани за

авансови или празни продажби, самите банки се превръщат в à la «евтини» продавачи и по този начин сами потискат цената на инвестицията си, имаща истинска реална стойност — златото! Не по-малко отвратително е, че така те обезценяват не само собственото си имущество, но и спестяванията на милиони хора по света.“^[10]

ГЛУПОСТИТЕ НА МВФ

Една от най-грубите лъжи беше предложението за продажба на части от златния резерв на МВФ, уж за да се подпомогнели икономиките на развиващите се държави. В понеделник, 15 март 1999 г., президентът Ширак откри огъня. На следващия ден президентът Клинтън започна да стреля. На третия ден се включи и финансовият министър на САЩ Рубин, някогашен партньор на Уолстрийт-фирмата *Goldman Sachs*:

„Международният валутен фонд по всяка вероятност ще продаде 5–10 милиона унции злато, за да финансира програма за съкращение на дълговете; продажбата трябва да се проведе внимателно.“^[11]

И това ако не е манипулация, не знам какво е. И тримата по едно и също време имаха една и съща брилянтна идея. Че повечето развиващи се държави случайно бяха и златодобивни държави, не беше важно. Допълнителното влошаване на пазара на златото и ниската му цена би могло да предизвика още по-големи щети в икономиките на държави като Южна Африка, Гана, Мали, Перу и т.н.

Предложението на МВФ беше критикувано като още един опит за манипулация на пазара на злато. За щастие, предложението на Клинтъновата администрация се натъкна на силна съпротива от страна на Конгреса. То беше изтълкувано като безогледно и агресивно. Конгресменът Джим Сакстън от *Joint Economic Committee* зави, че новите продажби на МВФ биха могли допълнително да влошат кредитния пазар и че означават изтичане на парите на данъкоплатците

в джобовете на някои определени кръгове, като например тези на нестабилните и често корумпирани правителства, свръхзаплатените държавни бюрократи, неплащащи данъци, и паразитните фирми на Уолстрийт.^[12]

Ето един блестящ пример как цели нации са увреждани от механизъм, за който се твърди, че ще е в тяхна полза. Така например въпросното предложение за намаляване на дългове трябваше да подпомогне най-вече Гана, класифицирана като бедна развиваща се държава (НІРС, Heavily Indebted Poor Countries). Единственият проблем е, че златото съставлява 40% от износа на Гана. Но цената на метала се потиска именно от продажбата на златото на МВФ, който уж гради програма за намаляване на дълговете!

Подобни маньоври дестабилизираат и Южна Африка, най-големия производител на злато в света. Естествено САЩ, Австралия и Канада също са потърпевши. Истината е, че цялата манипулация на минната индустрия коства на данъкоплатците милиарди долари и трябва да се заклейми като престъпление.

Но най-тежкият удар срещу златото и цената му се оказаха две събития, които по-нататък ще разгледам в детайли. Едното беше продажбата на швейцарско злато, а другото — тръжните продажби на Английската банка.

МЕДИИТЕ СА СРЕЩУ ЗЛАТОТО ИЛИ „КОЙТО СЕ СМЕЕ ПОСЛЕДЕН, СЕ СМЕЕ НАЙ-ДОБРЕ“

Десетилетия наред медиите правеха всичко, за да подкрепят върхушката в усилията ѝ да дискредитира и извади от строя благородния метал. Немско-швейцарските телевизии още преди години престанаха да дават информация за цената на златото. *Neue Zürcher Zeitung* не падна по-долу. Когато през 1999 г. южноафриканският златен индекс се промени, информационните агенции просто го пропуснаха. Един хубав ден курсът на акциите *Western Areas Ltd.* престана да бъде съобщаван, въпреки че ставаше дума за най-богатата златна мина в света, която ще продължава да добива злато и в следващите 70 години. Тенденцията напоследък се подсили и от курса на *Durban Deep*, второстепенна компания, за която кореспондентът на *Neue Zürcher Zeitung* в Южна Африка до момента не е казал нищо добро. На цели страници се изреждат цените и опциите на дериватите, но човек напразно търси новия S.A.-Gold-

minen-Index. Добре, че поне австралийският минен индекс все още се споменава.

Дори *Barron's* се промени. Вече го няма Робърт Блайберг, списващ уводните статии, който разбираше функцията на златото като валутен метал. Хората, които днес правят тези коментари, нямат и понятие за истинските пари и без съмнение ще е по-добре, ако изобщо не си губим времето с тях. На 11 май 1999 г. *Toronto Globe and Mail* публикува статия със заглавие „Gold No Longer Glitters“. Статията приветстваше продажбата на злато от централните банки като „разумна и отдавна очаквана мярка“. В нея изрично се споменава, че след 80-те, Канада в рамките на 15 години разпродаде по-голямата част от златните си резерви.^[13] В отговор на статията проф. Антал Фекете от *Memorial University of Newfoundland* написа до редактора следното:

„Дали това е истина, се вижда от състоянието на канадския долар!

За същия период той, сравнен с американския, загуби една трета от стойността си. Последният, от своя страна, изгуби девет десети от стойността си, което, между другото, е резултат от неспазването на международните златни задължения на САЩ през 1971 г. — акт, който в статията си красиво сте нарекли «прекъсване на златната връзка».^[14]

„ЗЛАТЕН СКРАП“ ИЛИ „ЗАЛЕЗЪТ НА ЗЛАТНАТА ЕПОХА“

Двете цитирани заглавия са ясен пример за многобройните анти-златни статии, появяващи се в безпросветния финансов печат. Почти ежедневно се пишат нови, за да се поддържа измамата пред лицето на обществото. Но топ-коментарът под заглавие „Death of Gold“ е дело на Кенет Гудинг. Той пише, че „Златото винаги е било нещо повече от обикновен благороден метал — хората дори са давали живота си за него. Но тези времена отдавна отминаха. Златото изпадна в немилост и в момента е най-обикновен метал и лоша инвестиция.“^[15] Гудинг е мъж, прекарал по-голямата част от професионалния си живот в

приказки срещу златото — проблем, който само един психолог може да обясни.

„ОСКАР“ ЗА НАЙ-ДОБРА И НАЙ-ПРОДЪЛЖИТЕЛНА ХАЙКА СРЕЩУ ЗЛАТОТО

Питър Л. Бернщайн написа цяла книга, за да докаже, че златният стандарт вече няма никакъв смисъл. При всеки удобен случай той се подиграва със златото като парично средство. За да подкрепи изказванията си, дори се позовава на някогашния британски премиер министър Бенджамин Дизраели, който заявил пред група търговци от Глазгоу, че: „ще е голяма заблуда, ако кажем, че финансовият просперитет и благосъстоянието на Англия се дължат на златния стандарт. Нашият златен стандарт не е причината, а резултатът от благосъстоянието ни“.^[16]

Що се отнася до златото, политиците обикновено грешат. Освен това е исторически факт, че премиерът Дизраели, който през целия си живот остана голям романтик, не винаги е бил съвсем наясно с нещата. Но това едва ли е някаква трагедия, когато негов съветник е Ротшилд.^[17]

Нека цитираме аргументите на един друг историк, лорд Уилям Рийс-Мог:

„Аргументът, който ме убеждава в случая със златото, е, че то функционира. (...) Нека първо разгледаме историята на Британия. След реставрацията на крал Чарлс II през 1660 г. до избухването на Първата световна война Великобритания оперира с неограничаван от нищо златен стандарт. (...) От 1661 до 1913 г., с изключение на периода на Наполеон, цареше вътрешна и външна конвертируемост в злато — толкова пълноценна, че всички останали парични форми категорично могат да бъдат смятани за удобни, преносими негови квитанции. Златото беше пари и парите бяха злато. (...) Цените в Британия по онова време са не само стабилни, но съществува и трайна бъдеща тенденция за равновесие. (...) Не можем да наречем този период лишен от събития. (...) Факт е, че през всичките тези 252 години — от 1661 до 1913 г. — цените спаднаха с

10%. С други думи: през цялото време, догато златото изпълняваше функцията на валута, цените бяха стабилни. (Източник: *The Economist*, 13 юли 1974 г.)

Но нека не гледаме само британската история. Хронологически в САЩ виждаме по-кратки периоди и по-чести финансови експерименти. От 1879 до 1914 г. доларът е фиксиран чрез закон и на практика е конвертируем в злато. Графика номер 62 в *A Monetary History of the United States* на Фридман и Шварц показва високата степен на ценова стабилност в търговия на едро, което напълно отговаря на стабилността във Великобритания.“^[18]

Повърхностните и неверни изказвания на Бернщайн лесно могат да бъдат оборени с примерите на Германия и Швейцария. Германското икономическо чудо почива върху успешната Дойче марк на Лудвиг Ерхард. Без своя франк Швейцария никога нямаше да може да стане водещ банков център и индустриална сила с най-високия брутен вътрешен продукт на глава от населението. Бернщайн е опроверган и от Джон Мейнард Кейнс. В книгата си *Tract on Monetary Reform* от 1923 г. той пише:

„Днешният индивидуалистичен капитализъм (...) предполага стабилен стойностен мащаб и без такъв не би могъл да функционира ефикасно, и дори може да не оцелее.“^[19]

От друга страна, Бернщайн явно не е на особено високо ниво, след като смесва златно-девизния стандарт от 1922 г. и златно-доларовия стандарт от 1944 г. с класическия златен стандарт от 19. век.
^[20]

ЗЛАТО И КУЛТУРА

Постоянно се натрапва въпросът: дали кампаниите за дезинформация по отношение на златото се оркестрират от отделни

личности, или от влиятелни групировки, които искат да изкупят всичкото злато? Или нещата стоят по този начин, защото политиците и тези, които финансират кампаниите им, искат да вменят на хората вяра в хартиената и фиатната валута, само за да могат да отпуснат още повече края на дълговете?

На първо място представителите на финансовия свят, а не непременно политиците са тези, които имат най-голяма изгода от необезпечените хартиени пари и които искат въртележката да продължава весело да се върти.

Дали наистина светът стигна дотук, или само се обърка и хората забравиха всички финансови уроци на историята?

Случайност ли е, че търговските и военните офанзивни преобладават във времена, когато законът и редът са нереални и цели нации са политически и икономически дестабилизирани? Светът не загуби ли моралните си акции по същото време, когато се срива и финансовата му система? Или само заради някаква нелепа случайност той изпадна в хаоса, като малко по малко загуби моралните корени и чувствителността си за история? Не се случва често исторически книги да проследяват историята на парите. Каква беше причината за културата, възхода и благосъстоянието през Ренесанса, която изостави веднъж завинаги мрачното Средновековие? Как Англия се превърна в световна империя? Само с меч? Не, тя имаше по-добра валутна система, която се базираше на златото. Ето още един, още по-провокативен въпрос: а защо Англия загуби владенията си?

ФРЕНСКАТА БАНКА И ЗЛАТОТО

В една публикувана през май 1997 г. статия в *World Gold Council* А. Душатъо, директор на отдела за девизен и резервен мениджмънт на *Banque de France*, обяснява защо централните банки имат нужда от злато като гарант за прецизен валутен мениджмънт. Ето един цитат от неговите разсъждения:

„Има голяма разлика между спекулантите, които се отнасят към златото като към някаква обикновена стока, например петрол или други метали, и финансовите служители, чието внимание към него е голямо, тъй като в

очите на обществото златните резерви са основа, на която се гради доверието във валутата.

Златните резерви са знак за паричен суверенитет. Само в крайно драматични икономически и социални кризи финансовите власти посягаха на златните резерви.

Те служат за гарант срещу сътресенията в международната финансова система. В тази връзка е показателно, че последното рязко покачване на цената на златото в началото на 80-те съвпадна с опасенията от краха на международната финансова система като резултат от латиноамериканската криза на дълговете. [Виж също случая за германските кредити за Италия; бел.авт.]^[21]

Pourvu que cela dure... или нека се надяваме, че френската банка няма да промени политиката си.

ЦЕНТРАЛНИТЕ БАНКИ ДЕЙСТВАТ БЕЗРАЗСЪДНО

Мненията и психологията са два важни фактора за търговията със злато. Когато пазарът на акции процъфтява, по правило няма кой знае какъв интерес към инвестиции в злато. Това е оптималната възможност за манипулация на жълтия метал. Както ще научим по-нататък, през ноември 1996 г. се разнесе новината, че Швейцария ще освободи големите си златни резерви. Тогава цената беше около \$386 за унция. В същото време останалите институции — вкл. МВФ и Банката за международни плащания — официално разполагаха с 34 726 тона. При цена \$386 на унция това означаваше резерв на стойност \$416 милиарда. На следващия ден цената падна на \$376 — равнозначно на загуба от повече от \$11 милиарда. Цената на златото така и не успя да се съвземе и падна на нива \$290–300 — и се задържа така в продължение на месеци. При цена \$300 за унция всички официални резерви се изчисляват на \$324 милиарда.

Когато през пролетта на 1999 г. *Bank of England* обяви, че има намерение да разпродаде на търг голяма част от златото си, цената беше около \$295 за унция и се бореше да надскочи психологически важната бариера от \$300. Новината обаче драматично доведе до още по-голямо поевтиняване, подсилено и от продажбите на

спекулативните фондове. Когато цената на златото достигна \$250, общите световни резерви паднаха на \$270 милиарда, т.е. след съобщението на Швейцария загубата цифром и словом беше \$146 милиарда.

Но нека не се забравя и друго. Съществува важна и все по-очевидна разлика между световния добив и търсенето на злато. Без продажбите и заемите на централните банки цената му отдавна щеше да се е повишила. Въз основа на продължаващото обезценяване на валутите можем със сигурност да кажем, че в условията на свободния пазар (каквито няма) златото би се оценявало много по-скъпо, отколкото днес. При цена от \$500 за унция стойността на официалното злато щеше да е около \$540 милиарда. Това е с около \$200 милиарда повече от тогавашните \$270 до 280 милиарда. Следователно става дума за сериозна сума, ако се има предвид, че от заемане на злато централните банки печелят само \$500 милиона до максимум \$1 милиард годишно. На всичкото отгоре със златните заеми те рискуват един ден никога повече да не видят златото си, в случай че на пазара има недостиг на гаранционни продажби (т.нар. „Short Squeeze“).

КАКВО ЦЕЛЯТ ЦЕНТРАЛНИТЕ БАНКИ ВСЪЩНОСТ?

Никой нормален търговец няма да продължи да действа по начин, който понижава цената на собствената му инвестиция. Всъщност никой не знае това по-добре от централните банкери. Те също така стопроцентово са наясно, че показната им борба с инфлацията не служи за нищо повече, освен да укротят и излъжат лековерната публика. Интересът на централните банки е перманентното обичайно функциониране на банковите им системи. Това споразумение им осигурява огромни печалби — за 1999 г. само в САЩ: около \$350 милиарда нето, след приспадане на данъците^[22] — с условието, че банкнотната система остане непокътната. За да могат да продължават да експлоатират тази незаслужена и лесна машина за пари, те анатемосват, разрушават и елиминират златната валута, т.е. това, което хората биха избрали в условията на свободния пазар.

В открито писмо до *Financial Times*, както и до *Wall Street Journal*, през 1997 г. американският финансов експерт Ричард М. Помбой убедително писа:

„Защо го правят [централните банки]? Първо, защото много от тях не осчетоводяват колебанията в цената на своето злато. Но въпреки всичко обезценяването е факт, напълно безразличен към тяхното счетоводство. Второ, някои западни централни банки не харесват златото, защото то изисква дисциплина и служи като гарант за запазване на стойността. Освен това то е в конфликт с царящото мнение, че централните банкери добре познават коректната равностойност на паричните средства, необходима за не-инфлационния растеж.

Живеем в епоха, когато хартиените авоари не се проверяват и доверието в централните банки е достигнало зенита си. Третата причина за случващото се съвсем спокойно би могло да е желанието на банките да представят златото за много по-неатрактивно спрямо държавните облигации, за да финансират дефицитите. В крайна сметка те са насърчени да продават чрез посредници, които непрестанно правят негативни коментари за златото, за да могат и те да спечелят достатъчно.“^[23]

Един японски банкиер, с когото се запознах на една конференция на *World Gold Council* в Париж през 1999 г. и който иска да остане анонимен, ми довери, че Япония не можела свободно да купува злато, докато американските военни кораби кръстосват Пасифика, за да гарантират „сигурността“ на Япония.^[24] Вероятно същото се отнася и до Тайван.

Трудно е подобни неща да бъдат проверени, но изглеждат доста правдоподобни, ако си спомним как на държави като Кувейт, Шри Ланка, Бангладеш, Уругвай (някога толкова просперираща, че беше наречена „Швейцария на Южна Америка“) беше внушено да загубят златото си, като го разпродадат.

„КРЪСТНИКЪТ НА ЕВТИНИТЕ ПАРИ“

В статия с такова заглавие един американски университетски професор твърди, че централните банки наричали себе си валутни бастиони.^[25] Но на практика самите те често ставаха причина за кризите и винаги печелеха от решенията, които вземаха впоследствие. Когато bankerите на емисионните банки промениха законите на златния стандарт и го замениха със златно-девизен стандарт, те се сдобиха с привилегията банките им да печатат собствени, необезпечени с нищо хартиени банкноти. Това подготви почвата за икономически кризи. Днес действат подобни механизми. Централните банки продават или дават на заем златото си в момент, в който финансовите пазари много приличат на картонени кули. Това е безотговорно.

От тези няколко факта можем да направим извода, че централните банки естествено няма как да са приятели на златото — или както вече се каза: ролята на „кредиторите от последна инстанция“ (битийното оправдание за наличието на емисионно банково дело) е несъвместима със златния стандарт.

След като човек не може да има доверие на тези банки и те не са в състояние да управляват богатството, натрупано с работа от поколения, то мястото им е някъде другаде. Аз дори твърдя, че те не са запомнили нищо от историята. Но какво правят булион bankerите?

Единственият им мотив е „печеленето на пари“. С *gold carry trade* те изкарват добри пари; заемат банково злато с лихва от около 1%, веднага го продават (с което пазарът се наводнява от изкуствено предлагане) и, инвестирайки 5% от печалбата в държавни облигации, правят сериозен оборот. Кой би могъл да ги упрекне в нещо?

Самият председател на *Федералния резерв* Алан Грийнспан беше този, който на 24 и на 30 юли 1998 г., съответно пред *House Banking Committee* и *Senate Agriculture Committee*, предложи „... централните банки да имат готовност да отдават по-големи количества злато, в случай че цената се повиши“. И след това безпрецедентно позволение за манипулации, емисионните банки създадоха базата за най-грандиозната финансова трагедия в човешката история.

Никой не го беше грижа, че манипулаторите (жестока, но правилна оценка) в лицето на правителства, емисионни и булион банки — тотално игнорираха свободния пазар. На алчните булион банки беше разрешено да посегнат на печалби, които всъщност

принадлежаха на златодобивните компании, техните акционери, минните работници и не на последно място на самите държави производителки. През последните 40 години, въпреки очевидната ситуация, никое златодобивно дружество не протестира срещу откритата манипулация за потискане цената на златото.

КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ ЗЛАТОТО ВОДИ КЪМ ПРОПАСТТА

Нека не забравяме: както и преди, ние сме във война. Онези от нас, които помнят зловещия опит с Gold-Pool, могат да го потвърдят. Кои бяха враговете и манипулаторите на златото? На първо място, това е американската хазна, която предложи на останалите емисионни банки да поддържат цената на жълтия метал ниска. При повишаващ се балансов дефицит, който щеше да отслаби долара и да застраши системата на Бретън Уудс, златото отново се оказа барометър. Цената му започна да се покачва, но това изобщо не влизаше в сметките на емисионните банки и правителствата. Съвсем открито бяха препоръчвани продажби на злато и в крайна сметка те се осъществиха. Вместо да се заемат с причините, те счупиха барометъра.

Едно от разумните обяснения защо правителствата и централните банки продължават да потискат цената на златото, виждаме във факта, че то винаги е било политически метал: откакто той съществува, владетелите (правителствата) винаги са се месили. Днес причините за страха на американската хазна са различни. Исторически, валутната роля на златото е несъвместима с модерната финансова система, която е стъпила на необезпечения долар. След трийсет години — откакто президентът Никсън се отказа от своето златно спасение — последваха девалвации и нестабилност на валутите в скандални размери.

След 1971 г. нито една валута вече не е обезпечена със злато — с изключение на швейцарския франк, който съвсем наскоро беше освободен от жълтия метал. Резултатът е планина от дългове с астрономически размери. Днешната глобална хартиено валутна система не се базира на нищо друго, освен на доверието и надеждата, че един ден дълговете ще могат да бъдат изплатени. Единственото, което би могло сериозно да разклати това доверие — и следователно фундамента на системата — е покачването (и то най-вече рязкото покачване) на цената на златото в американски долари. Емисионните

банки, все едно дали имат количества, малко или никакво злато, не желаят да виждат никакво поскъпване, защото се страхуват от посланието, което то ще излъчи към общия пазар. То би повлияло и върху търговските банки, които са „gold-short“, т.е. продават при падащ курс.

Трябва ли Америка да промени ситуацията? Въз основа на финансовите споразумения, появили се след залеза на системата Бретън Уудс, американският търговски балансов дефицит драматично се увеличи. Ние достигнахме до „точката, от която няма връщане назад“, и нещата се влошават. В условията на сегашния животозастрашаващ доларов стандарт американците могат да си купят всичко на този свят с необезпечени с нищо хартиени долари. Част от тях отново се връщат в родината си чрез чуждестранните инвестиции в американските капиталови пазари. Възможно ли е държавата винаги да има отрицателни нива на авоарите? Да не би Америка да е открила начин за обезвреждане на икономическите закони или да ги е провесила с главата надолу? Естествено, че не. Ситуацията не е розова. Години наред американците могат да си позволяват да консумират повече и да пестят все по-малко само защото актуалните международни финансови споразумения позволяват на някои от играчите на пазара, най-вече от финансовия сектор, по прикрит начин да изсмукват чуждото богатство. Разбираемо е защо някои правителствени инженери и бюрократи вярват, че най-добре щяло да бъде, ако има само една валута и тя е американският долар, възприет от всички, с което животът ни щял значително да се улесни.

Еквадор е първото опитно зайче, което „доларизира“ икономиката си, като прие американската валута за официално парично средство. Може би ще има и други; на собствен риск Аржентина показва как може да завърши един опит за стабилизация на икономиката, когато песото се обвърже с американския долар. Клинтъновата/Рубиновата политика на силния долар буквално направи икономиката ѝ на парчета.

Бари Райли писа във *Financial Times*:

„Да се приеме чужда валута, без посоките на развитие да съвпадат, е много опасно. Една такава груба

грешка вкара Великобритания в сериозни затруднения в началото на 90-те години, когато Германия, чиято конюнктура беше нажежена от обединението, определяше лихвения процент за европейския обменен курс.

Е, разбира се, едва ли можем да очакваме, че САЩ ще се разтревожи кой знае колко за аржентинската икономика, след като дори не обръща внимание на своята.“[26]

Идеята за единна парична система, която първоначално ще се състои от няколко валутни блока (долар, йена, евро), а по-късно от един единствен, очевидно е творение на някой правителствен или МВФ-икономист. Така целият свят ще има еднаква валутна политика: „Made in Washington, D. C.“. Ето една важна причина за войната със златото. Дано Бог ни опази от това лепкаво чудовище!

Кръгът на инженерите-майстори, които заради собствените си краткотрайни интереси искат да глобализират света колкото се може по-бързо, се отдалечиха от реалността и (надценявайки себе си) станаха толкова арогантни, че е абсолютно невъзможно те да решат кризата. Тези хора забравиха, че накрая винаги триумфира пазарът и че изборът на свободата е златото. Но — както при всяка друга война — ще има много загубили, а спечелилите ще са тези, които са купували.

Междувременно военният арсенал се усъвършенства и доста нарасна. Gold-Pool от 60-те и търговете на американската хазна и МВФ са средновековни методи в сравнение с днешната хитра система. Преди всичко старите средства действаха моментално и непосредствено — и всеки знаеше какво да очаква. Днешната конспирация е потайна, студена и безпощадна. Тя опустоши държавите производителки на злато и златодобивната индустрия.

Генералите, които командват бойните действия, са най-изкусните и най-рафинираните хора, които финансовият свят някога е виждал. Те воюват с помощта на силни армии, съставени от богати булион и гигантски инвестиционни банки. Те дори разполагат с един вид „чуждестранен легион“ — в лицето на международните централни банки. Най-модерното им оръжие — дериватният пазар — ги поставя в

положение само с едно натискане на бутона да предизвикат страхотна експлозия. Нека само се надяваме, че тя няма да се превърне в атомна бомба.

Все пак опасността от тази „атомна бомба“ е, че самите генерали нямат никакъв контрол над нея. Световната икономическа криза е възможна във всеки момент. Тя може да се окаже много по-унищожителна от всички останали драми, на които човечеството е било свидетел. Не е изключено да преживеем голямо земетресение, което сериозно ще разтърси света (икономически, политически, пазарно) и ще го промени завинаги. Няма ли да е мъдро да се справим с тези генерали? Златото не е враг. Врагът е липсата на класическия златен стандарт — система, гарантираща благото.

ДРАМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ НА ЗЛАТНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕЗ 80-ТЕ И 90-ТЕ ГОДИНИ

През последните 40 години свободният пазар на злато липсва. През 60-те то се продаваше по заповед на американската хазна, чието намерение беше да запази статуквото на ниските цени, контролирани от сдружението Gold-Pool на централните банки. По онова време цената на жълтия метал беше истински финансов барометър, сигнализиращ приближаваща доларова криза.

През 70-те хазната и МВФ отново поставиха златото под чехъл. Както знаем, всички опити се провалиха. Цената — от \$35 за унция през 1934 г. при Рузвелт, през 70-те години достигна \$850. След 1981 г. златото беше в мечи пазар, но невидимите ръце на правителствата и централните банки продължиха да го натискат надолу.

Заради негативния резултат от неуспелите вмешателства през 60-те и 70-те години всички смятаха, че САЩ повече няма да докоснат златните си резерви, които внезапно се бяха стопили на 8100 тона. Смяташе се, че Америка ще се оттегли, когато европейците се разделят със своето злато. Скоро тезата се оказа несигурна, защото след Втората световна война очевидно нямаше да има отделни ревизии. По тази причина официалната информация беше съмнителна. Изнасяните доклади започнаха да тревожат анализаторите, вследствие на което данните за намиращото се в хазната злато се променяха многократно.

Предполагаше се дори, че със златото на Америка се е случило нещо мистериозно. В средата на 90-те американското правителство започна акция срещу цената му. По това време основен прицел беше

швейцарското злато. В последните дни и седмици в Бретън Уудс Швейцария беше заобиколена от държави, достатъчно „нахални“, за да искат да обменят излишните си долари срещу американско злато. И имаха абсолютно право за това.

Със своите 2590 тона Швейцария притежаваше един от големите златни запаси в света. Заради тази гаранция валутата ѝ беше изключително силна. Това бе трън в очите на държави с по-слаби валути. Ето защо много високопоставени личности започнаха да смятат, че било крайно време старомодните швейцарци да станат малко по-модерни и да продадат половината от златото си — с което враговете на благородния метал насрочиха ново сражение.

нови съюзници: булион банки, инвестиционни банки и хартиено злато

Преди САЩ да легализира притежанието и търговията със злато, единственият фючърсен пазар беше *Winnipeg Commodity Exchange*. Когато на 1 януари 1975 г. металът отново бе разрешен, ситуацията коренно се промени и фючърсните пазари в САЩ и Лондон взеха нещата в свои ръце. Растеше ново чудовище, което не само щеше да засенчи реалните количества, но и да отвори широко вратите за манипулация на цените — и то без изобщо да намеси физическото злато.

Беше пресметнато, че обемът на фючърския пазар е около 800 до 1000 тона дневно, при положение, че световният годишен добив е около 2500 тона.

Средството за поддържане на нереалистичната цена на златото (без то изобщо да бъде намесвано) се нарича „leverage (лостово управление) чрез деривати“. Едно от последствията след прекратяването на системата Бретън Уудс бе гъвкавият обменен курс за валутните пазари, който направи хеджирането успешно. Човешкият дух обаче е много изобретателен. Съвременните все по-екзотерични хедж-продукти (деривати) създадоха нови оръжия за война със златото.

GOLD LOANS/FORWARD SALES

Както всеки знае, кюлчето злато (както и банкнотата) не се олихвява. Но в началото на 80-те креативни мениджъри от Уолстрийт откриха начини да променят това. Те изобретиха бизнеса със заемане

на злато/авансови продажби (gold loans/ forward sales) и пробутаха идеята на някои собственици, а и на такива, които притежаваха все още недобития метал. Централните банки със своите „непродуктивни“ резерви от благородни метали започнаха да заемат златото си срещу лихва (gold lease rate), която принципно беше между 1% и 2%. То отиваше при минните компании, които се захранваха с евтини кредити (обичайна лихва 3–4%). Лихвените ставки бяха толкова ниски, че никъде другаде компаниите нямаше да намерят по-изгодни условия. Предприемачите на златодобивната индустрия, които знаеха, че могат да подсигурят кредитите със собствена продукция, продаваха златото си на касовия или срочния пазар и моментално получаваха пари в брой или печелеха по-високи цени в бъдеще.

Както се вижда, новият бизнес предлагаше на всекиго по нещо: чрез златото си централните банки си осигуряваха постоянен доход, а мините — пари в брой, като се застраховаха от падане на цените. Имаше възможност парите да се използват за интензивни сондажи или за нови инвестиции и съоръжения, а инвестиционните банкери касираха тлъсти хонорари от двете страни на транзакциите без никакъв риск.

Но скоро първоначалните идеи останаха на заден план. Вместо да представлява гаранция, а новият бизнес бързо се превърна в крайно експлозивна спекулативна машина с все по-нови инструменти, които в крайна сметка доведоха до създаване на gold loans и forward sales. Впрочем, между новите инструменти бяха и spot deferred sales, contingent forwards, variable volume forwards, delta hedging, puts и calls. Окуражени от тези многообещаващи печалби, инвестиционните банкери не си губиха времето и не пропуснаха аргументи за падането на курса, за да разширяват постоянно и безцеремонно клиентския си кръг. В това отношение австралийците бяха най-агресивни. Понякога авансово продаваха до седемгодишни продукции от все още недобито злато.

Това, което централните банки и златодобивните предприятия първоначално направиха, беше, че оплетоха действията си в един порочен кръг, водещ до все по-ниски цени на златото. Следователно, ако някой искаше да манипулира пазара на злато, трябваше само да е убеден и да се погрижи централните банки да заемат колкото се може повече злато, а златодобивните компании да сключват повече

гаранционни сделки. След това биха могли да поседнат и да наблюдават с наслада как ден след ден комисионите им растат. Какво ги интересува, че подкопавали цената на златото?

ЗА КОИ ИГРАЧИ ГОВОРИМ?

Имената им са емблеми на банковия елит: *Goldman Sachs, J. P. Morgan, Chase*; както и булион и големите банки като *Deutsche Bank, Société Générale de France, UBS* и *Crédit Suisse*. Всички те създават един нов, високодоходен бизнес, действайки като посредници между наивните централни банки, които получават нищожни лихви не само за това, че курсът на собствените им инвестиции се потиска, но и за риска, че могат да загубят всичко.

Оскъдните печалби, които централните банки получават от несигурните си сделки (оценени на \$500 милиона до \$1 милиарда *per annum*^[27]), са незначителни в сравнение със стотиците милиарди нереализирани счетоводни загуби, които понасят с ниската цена на собственото си злато. Нека ги попитаме защо дават на заем златото, което е собственост на народа, срещу толкова ниски лихви? И дали те изобщо осъзнават риска от тази операция? В крайна сметка няма абсолютно никакъв смисъл да се отдава злато срещу толкова мизерни лихвени проценти, а на всичкото отгоре и да се рискува то да не бъде върнато.

С действията си банките потискаха цената по всякакъв начин — било то чрез спестяванията на хората, било чрез печалбите на златодобивните компании, или с цените на техните акции. Това продължи години — и то нямаше нищо общо с физическите пазарни условия на предлагане и търсене. В крайна сметка дори и златото да няма никаква парична функция в съвременната финансова система, пак няма никакъв смисъл цената му да се потиска само заради интересите на алчните булион банкери и мениджъри от хедж-фондове, които спекулират при падащ курс. Факт е, че по време на война винаги може да се плати със злато, дори всички други платежни средства да са невалидни. От края на 2000 г. златото отново започна да изпълнява своята полезна и историческа функция за гарантиране на портфейлите в несигурни времена. От тази гледна точка конспирацията срещу него също няма смисъл.

За някои от златодобивните мини тази игра се оказва смъртоносна. Те фалираха или бяха закривани, въпреки че при почтени пазарни условия можеха и да просперират. Стотици хиляди хора изгубиха работата си, както и шанса да изкарат прехраната си достойно. Средствата и спестяванията им бяха погълнати от икономиката, което допълнително влоши състоянието на златодобивните държави. Освен това тези страни нямаха подкрепата на организации като МВФ — институция, която не пропуска възможност да понижава цената на метала. Тя прави това с реални продажби или с редовни публикации, съдържащи внимателно подбрани печатни съобщения със същия ефект. Много е лицемерно да се проливат крокодилски сълзи за бедността в Африка, когато ситуацията категорично може да се промени, ако манипулацията на цените на златото просто бъде прекратена.

Последни в бизнеса със заемано злато се включиха *Deutsche Bundesbank* и *SNB* (Швейцарската национална банка). Тъй като тези две централни банки притежават едни от най-големите златни резерви, последициите от техните заеми бяха негативни.

GOLD LEASE RATE

Gold lease rate, т.е. лихвеният процент, начисляван при заемане на злато, е ратата, срещу която централните банки са готови да дават назаем златните си резерви или, по-точно казано, да ги рискуват. Лизинговата рата понякога, но не винаги, е добър индикатор за движението на златния пазар, защото донякъде отразява действията на различните участници. Такъв беше случаят, когато на 27 септември 1999 г. с т.нар. „Washington Agreement“ се реши да се лимитира обемът на продажбите и заемането на злато за следващите пет години. За няколко часа обичайната лихва — между 1 и 2% — скочи на 9%, това моментално рефлектира върху пазара и можеше да възникне паника от страна на заемодателите. На 11 август 1999 г. участниците в пазара и анализаторите забелязаха растящо напрежение, когато шестмесечните лихви се повишиха на 4,12%. В същото време цената на златото беше \$257 за унция. Заключението беше, че интересът към лизинговия пазар спада. Но когато централните банки решиха да ограничат продажбите, за няколко дни златото скочи на \$330, а лихвата — на 9%. Очевидно това беше моментът, когато тъмните облаци над златния пазар

започнаха да се разнасят. Факт е обаче, че най-големият излишък не дойде от покупките на емисионните банки, а от техните заеми.

ХЕДЖ-ФОНДОВЕТЕ И ИНВЕСТИЦИОННИТЕ БАНКИ СЪЩО ПОДКОПАВАТ ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО

Не беше необходимо много време, за да може браншът на хедж-фондовете да открие, че цената на златото ще остане задълго под натиск и че празните продажби са истински рай за спекулантите. Създадох се позиции, които нямаха никаква връзка с основите на златния пазар. Показателен пример за това колко не на място могат да бъдат определени фондове (дори тези, начело на които седят носители на Нобелова награда) е колапсът на компанията *Long-Term-Capital-Management* (LTCM) през октомври 1998 г., когато руснаците забавиха плащанията. Въпросната фирма беше довела изкуството на лостовото управление до крайност. Нюйоркският Федерален резерв организира спасението им, защото крахът на LTCM вероятно можеше да увлече цялата финансова система по подобие на колапса на австрийската *Bank Creditanstalt* през 1931 г. Всичко това ясно показва каква беше ситуацията с финансовия свят.

Един от най-окаяните и доста съмнителни комерсиални центрове, покръстен от инвестиционните банки, е т.нар. „Gold Carry Trade“, нова версия и наследник на „Yen Carry Trade“. Банки, фондове и други финансови играчи заемаха йени за продължителен период и почти нулева лихва, продаваха ги и купуваха американски съкровищни бонове, с което превръщаха високата лихвена печалба в пари в брой. Както става ясно, всичко вървеше повече от идеално, докато курсът на йената беше нисък или продължаваше да пада. Но когато това се промени, се очерта един нов и не толкова щастлив сценарий. „Gold Carry Trade“ на практика означаваше същото. Заемаше се злато, впоследствие то се продаваше (с ценови натиск) и се инвестираше в американски трезорни бонове. Съществуваше и друг, дори по-лош механизъм за заемане на злато. То беше продавано и парите се инвестираха в акции, между впрочем в сектора за високи технологии. Донякъде това допълнително подгръвяваше манията за борсови акции. Докато траеха новите банкови практики, цената на златото оставаше трайно потискана. Колкото по-лошо беше настроението на златния пазар, толкова по-уверени ставаха инвестиционните банкери.

ГЛУПОСТТА НА ЦЕНТРАЛНИТЕ БАНКИ ИЛИ ЗАЩО ДА ЗАЕМАШ ЗЛАТО ОЗНАЧАВА ДА ПРОДАВАШ ЗЛАТО

С всички сили централните банки се стремяха да опазят тази спекуляционна оргия и златните заеми за булион банките продължаваха. Единственото нещо, което пропуснаха, беше, че да заемаш злато, е същото като да го продаваш. Те игнорираха възможността, че може и да не успеят да си върнат златото — поне не под формата на физически метал. Причината е относително елементарна: заемът се дава и веднага след това металът се продава — и обикновено той отива в ръцете на бижутерите. Хиляди тонове злато, собственост на централните банки, изчезват завинаги по пътя на лизинга и оценките за общите къси позиции възлизат на 5000 до 16 000 тона — или това е равнозначно на две до шест годишни продукции. Всъщност на какво се надяват банките?

Джулиан Баринг, анализатор на златни мини и една от големите личности на златната сцена в Лондонското сити, който за съжаление почина през септември 2000 г., каза следното за златните заеми на централните банки:

„Мъдростта на централните банки да заемат злато, с което други след това заливат пазара, е безспорна.“^[28]

ЦЕНТРАЛНИТЕ И ИНВЕСТИЦИОННИТЕ БАНКИ СА ПРИЧИНАТА ЗА КАТАСТРОФАТА НА ЗЛАТОДОБИВНАТА ИНДУСТРИЯ

„Продажбите и заемите на емисионните банки са най-сериозният фактор за мечия пазар на злато. Тъй като ръководствата на златодобивните компании са твърдо убедени, че падането на курса ще продължи (т.е. безконечните продажби на централните банки), те се впуснаха в авансови продажби и други подсигурителни сделки, уреждани от булион търговците.“^[29]

В годишника на *Gold Investment Review* Джон Хатауей писа през 1999 г., че без този натиск цената на златото никога нямаше да падне толкова. Следователно същото стана причина и за късогледството на златодобивната индустрия. Тя продаваше това, което все още не е произвела, и вземаше назаем злато от емисионните или булион банките. Подмамена от евтините кредити, стартираше проекти, които при нормални условия на пазара щяха да са нерентабилни. Но колкото повече падаше цената на златото, толкова по-трудно беше да се запази рентабилността или поне да се ограничат загубите. За да оцелеят, много компании потърсиха спасение в добива на висококачествена руда. Така те продаваха злато на ниски цени и в неудобен момент, с което съкратиха живота на мините си. На практика това напълно провали експлоатацията им.

Когато през пролетта на 1999 г. Английската банка обяви програмата си за продажби, стана още по-очевидно, че цената на златото се манипулира. Златодобивните компании от години поддържаха цената на най-ниското ниво и предизвикваха истинска хедж оргия. Дори традиционни не-хеджъри като *J. P. Morgan*, един от ключовите манипулатори на златния и дериватния пазар, започнаха да го практикуват.

Но сега поне стана ясно, че един ден целият този абсурден театър ще приключи. Началото на края започна през септември 1999 г. След години спекулация и празни продажби пазарът на злато беше разпокъсан до такава степен, че централните банки започнаха да се събуждат. Те забелязаха, че дори само за да спасят кожата си, трябва да променят нещо. За споразумението във Вашингтон се срещнаха представители на 15 европейски централни банки, вкл. на Швейцария, за да ограничат бъдещите заеми и продажби за следващите пет години.

**БЕЗОТГОВОРНОТО ХЕДЖИРАНЕ СЪСИПВА ЗЛАТОДОБИВНАТА ИНДУСТРИЯ И ЦЕЛИ ДЪРЖАВИ:
ТРАГЕДИЯТА НА АШАНТИ И ГАНА**

Внезапното покачване на цената на златото даде две мигновенни жертви: големия африкански производител *Ашанти* от Гана и *Камбиор* от Канада. Гана е една от силно задлъжнелите африкански държави. През 1992 г. 31% от населението ѝ живее в пълна мизерия, а 27% от децата страдат от недохранване. Износът ѝ на злато и какао са основните две девизни позиции. Понижаването на цената на метала

директно рефлектира върху икономиката. От 1993 до 1997 г. износният дял на какао падна от 50% на 30%. В същото време дялът на златото се покачи от 15% на 39%. Така се роди надеждата, че по-високите приходи от износа на злато ще укрепят държавната икономика, защото от време на време цената на какаото драматично варираше.

Мали, съседна държава, петата по бедност в света, е в подобна позиция. За 2001 г. д-р Марк Бристоу от *Randgold Resources Limited* очакваше брутният вътрешен продукт (ВІР) от златодобив в Мали да се повиши от 15% на 18%. По думите на правителството златодобивната индустрия е най-големият работодател в страната и данъците от нея се равняват на около 20% от държавния приход.

Златните богатства на западноафрикански държави като Буркина Фасо, Гана, Бряг на слоновата кост, Мали и Сенегал са легендарни. Гана, родината на народа на Акан, някога бе толкова известна със златните си полета, високоразвитите си технологии за златодобив и прекрасните си златари, че целият район беше наречен „Златния залив“. Още през 15. век португалски търговци описват един крал на народа на Акан, покрит от глава до пети със злато.

Монарсите на Гана и Мали подчертавали знатния си произход със златни украшения и бляскаво облекло. През 1324 г. Манса Муса, крал от Мали, предприема поклонение до Мека. Той минава през Египет, където е посрещан с почести. Хронистите от онова време разказват, че египтяните били силно впечатлени от златните му богатства. Съществуват слухове, че докато траело посещението му в Мека, цената на метала поевтиняла, понеже той буквално удавил пазара със златото си. Според преданието, когато поема по обратния път, той взел със себе си египетски майстори златари, защото обещал на султана на мамелюците Ал-Давадари да въведе система от златни монети. Убийственото влияние на колониалните сили, а по-късно и индустриализацията довеждат до залеза на тази феодална култура. За щастие, много от тези произведения на изкуството, свидетелстващи за африканското майсторство, днес се излагат в музеи и изложби.^[30]

Не е странно, че държави като Гана, Мали и останалите възлагаха големи надежди на модерните средства за златодобив и на чуждестранния капитал, като се надяваха, че с тях ще подобрят благосъстоянието си. През септември 1999 г., когато *Ashanti Goldfields Co.* едва не банкрутира; те получиха сериозен удар. Любопитното е, че

по време това съвпадна с оповестяването на Вашингтонското споразумение — договор, който уж трябваше да е от полза за производителите на злато.

Но каква беше причината за случилото се? Цената на метала, която от пролетта започна да пада, само за седмица скочи от \$269 на \$307 за унция. Трябваше да прозвучи вик на радост, но той се оказа болезнен вопъл, когато стана ясно, че за някои от участниците — в случая за *Ashanti* — повишаването на цените означаваше гибел. Компанията беше сключила хиляди дериватни контакти (общо 2500!) с не по-малко от 17 банки, между които и *Goldman Sachs* — основният им финансов съветник.

По данни на *Financial Times* от 2 декември 1999 г. *Goldman* е продал голям асортимент деривати на златодобивни компании.^[31] Голдман стоеше начело на т.нар. „големите четири“ инвестиционни банки, действащи като съветници на *Ашанти*. Другите три бяха *Credit Suisse Financial Products*, *Société Générale de France* и швейцарската *UBS*.

За *Ashanti* и Гана резултатът от всички тези професионални „съвети“ приключи катастрофално. В края на юни 1999 г. хедж-счетоводството на компанията показваше печалба от \$290 милиона. В началото на октомври той се превърна в \$570-милионна загуба, а на всичкото отгоре имаше и иск за вноска (Margin Calls) в размер на \$270 милиона. По-късно банките малко сконфузено обясниха, че бизнесът с хеджиране бил по „настояване на клиентите“. Трагичната истина обаче е, че една от най-богатите световни златни мини беше съсипана от алчност, безотговорност, крайно неподходящи преценки и от пазар на злато, който напълно бе загубил връзката си с реалността. Най-накрая беше разработена тригодишна отсрочка, защото никой не можеше да си позволи *Ashanti* да потъне. Някои от „големите играчи“ в индустрията имаха възможността да глътнат най-апетитните парчета.

Съдбата на компанията породи мнението на редица наблюдатели, че на златото не трябвало да се разрешава да поскъпва. Парадоксалното беше, че високият курс не само съсипа предприятието, но така увлече и други силно хеджирани компании. И не на последно място, това постави намесените банки в много неудобна ситуация — да не говорим за невърнатите кредити и заеми на емисионните банки.

За пръв път в историята на златния пазар бяхме изправени пред абсурдната ситуация голям производител на злато да не желае поскъпването на метала, поне за момента. Изключение правеха притежателите на кюлчета или монети и акционерите на компании като *Agnico Eagle Mines, Gold Corp.* и *Glodfields Limited*. Имаше много неизвестни как *Barrick* ще се измъкне от тази ситуация, защото те бяха смятани за „бащите на всички хеджъри“, една от най-високите позиции, ако не и най-високата на наличните златни фондове и номер едно във всеки списък на златодобивни акции. Както винаги, трагедията си остана за сметка на народа на Гана.

ГАРАНЦИЯ ИЛИ СПЕКУЛАЦИЯ?

Дефиницията на английския глагол „to hedge“ (застраховам, подсигурявам курса) е следната:

- a) средство за предпазване;
- b) самозащита от загуба или неуспех от противоположни компенсаторни действия;
- c) застраховане срещу колебания на цените;
- d) самостоятелна финансова защита чрез покупки или продажби на авансови стоки с цел застраховане от загуби вследствие на колебания в цените.

Думата „спекулирам“ има следната дефиниция:

Поемане на търговски риск с цел печалба, най-вече чрез покупко-продажби, вследствие на пазарните колебания.

В чистата си форма хеджирането позволява на мениджърите да застраховат проектите си срещу неочаквани промени на цените. Тъй като финансовите пазари чувствително се интернационализират, новосъздадените финансови инструменти са рефлекс на новите пазарни отношения. Спокойно можем да направим извода, че невероятният растеж в търговията с платими в злато финансови инструменти се доближават повече до плановете за бърза златна печалба, отколкото до застраховките срещу риск. Хеджирането се наложи заради ниските лизингови печалби. Ако ценовият фиксинг на бъдещата продукция (както се видя от *Ashanti* и *Cambior*) е предпазна мярка срещу падане на курса и въпреки нея се застрашава съществуването на производителите, в случай че цените се повишат —

това със сигурност вече не е „хеджиране“ (в смисъл на застраховка), а чиста спекулация.

МОЖЕ БИ БЛЕСТЯЩО БЪДЕЩЕ?

През юни 1999 г. *World Gold Council* публикува подробен доклад за състоянието на някои от най-бедните държави:

„Никой не обърна достатъчно внимание на факта, че по време на краткосрочното развитие на цената на златото пострадаха някои от най-бедните държави.

От 42-те силно задлъжнели страни (НІРСs) повече от 30 са производителки на злато, а 12 от тях добиват над 3 тона годишно. Без да преувеличаваме, общото количество благороден метал на част от НІРСs за 2000 г. възлиза на 200 тона. Спрямо преобладаващия курс за 1999 г. приходите от износа се равняват на \$1,6 милиарда.

В девет от тези държави делът на печалбата от износа на злато е поне 5% и по всяка вероятност това ще стане и с други пет държави, а в бъдеще те може да се окажат и повече. В някои страни като Гана, Гвиана и Мали златото е повече от една пета част от износа. В близко бъдеще Гвинея и Танзания вероятно ще станат част от тази група.

Държавите на юг от Сахара, които са 33 от всичките 41 НІРСs, в момента произвеждат 25,1% от световното злато. Три четвърти от него — 18,5%, се произвежда от Южна Африка, но в глобалната продукция след 1990 г. делът на останалите се удвои.

За бедните страни на юг от Сахара златото означава почти \$7 милиарда годишен приход, дошъл от чужбина.

Негативното влияние на падащия курс на златото за тях е много повече от обикновено колебание на експортните приходи. Златодобивната индустрия предизвиква мултипликационен ефект [което засяга и САЩ, Канада, Австралия и другите златодобивни държави; бел.авт.], като създава допълнителни работни места, което

означава и допълнителен държавен приход. Минното дело стимулира развитието на законовата, физическата и финансовата инфраструктура.

В някои случаи златодобивната индустрия е една от малкото възможности за диференциация на износа и за производителския капацитет на дадена държава — което често означава критична фаза за процеса на развитие.

Парадоксът е, че бъдещият растеж на тези нации ще бъде подкопан от тези, които предлагат помощ, а именно от МВФ, както и от правителствата на развитите страни.

Поради постоянната заплаха от продажба на злато чрез МВФ, Швейцария и Великобритания, цената силно падна. Някои високопоставени служители от МВФ споделиха, че щели да бъдат щастливи, ако фондът продадал всичките 311 тона метал, за да финансира изплащането на дълговете. [Сега, когато пиша тази книга, това вече е минало; бел.авт.]

Продажбите или дори само заплахата от продажби от страна на централните банки и официалния сектор представляват най-важния фактор, стопиращ покачването на цената. В резултат златодобивната индустрия в развиващите се държави е сериозно възпрепятствана и това намалява възможностите за истински, дългосрочен и траен икономически растеж в НРСs.“^[32]

Примерът на най-големия производител — Южна Африка, е красноречив за пазара на труда през последните години. По данни на *South African Chamber of Mines* през 1987 г. южноафриканската златодобивна индустрия разполагаше с 564 000 работни места. През 1996 г., когато започнаха плашещите продажби от страна на Швейцария, броят им падна на 345 000, а впоследствие бе редуциран с още 100 000. Докато част от съкращенията са за сметка на рационалните подходи в минното дело, по-големият дял е резултат от ниските цени на златото. Ако направим сметка, че от едно работно място в златодобивните компании зависи издръжката средно на дванайсет души, е очевидно, че милиони хора са обречени на мизерия.

Но само когато прибавим и мултипликационния ефект, можем да видим реалните размери на конспирацията срещу златото. Чуди ли се още някой, че престъпността в тези иначе мирни нации расте?

ДАЛИ ХЕДЖИРАНЕТО ЩЕ УБИЕ КОКОШКАТА, СНАСЯЩА ЗЛАТНИ ЯЙЦА?

Джулиан Баринг прави следния коментар:

„Ако авансовите продажби на златодобивните компании са толкова печеливши, както предприемачите постоянно твърдят, то акциите трябваше да поскъпват всеки път, когато бъде обявена такава продажба. Но подобно нещо няма.“^[33]

Ако малко по-внимателно се вгледаме в хеджирането, ще открием, че то се е превърнало почти изцяло в спекулация. Антал Фекете, проф. към *Memorial University of St. John's*, Канада, описва някои от съвременните хедж-практики по следния начин:

„Хедж-революцията започна през 1985 г.; *Barrick Gold* (по онова време наричан *American Barrick*) беше един от пионерите в бранша. Хеджирането беше брилянтна идея, поне по начина, по който *Barrick* я разви в началото. Той превърна златодобивната индустрия в отделна категория, доколкото тя бе единственият икономически сегмент, който успя със собствени сили да се измъкне от блатото на дълговете.

Строго погледнато, тяхната политика, както е описана в годишните им доклади (виж преди всичко тези за 1994, 1995 и 1996 г.), не е практикуване на хеджиране, а упражнение по спекулация. *Barrick* се надяваше, че цената на златото няма да изпълни фокуса, преповтарян от 1968 г. насам — да се покачи и никога да не се върне на старото си ниво. Ако все пак такава нещо станеше, то празните продажби на *Barrick* и Сие се грижеха да потушат всяко

движение нагоре. На практика това бе революция. Производителят на злато се оказа в странна позиция и всъщност излезе най-големият враг на златото. Заради едностранното хеджиране той задуши всяко покачване на курса още в зародиш. Резултатът от новаторството на *Barrick* бе конкуренцията на празните продажби, обхващаща една цяла индустрия. Това деморализира пазара най-вече като предлагане, но и като търсене. Индустрията пострада: всички искаха да купуват възможно най-бързо. Но за потенциалните купувачи и тези, които имаха дългосрочни интереси, нещата се оказа още по-лоши. Изглеждаше, че индустрията загива. В крайна сметка т.нар. «хеджъри» съсипаха собствения си пазар. Или поне унищожиха всякаква възможност за покачване на курса и предопределиха бъдещето. Силната и винаги присъстваща свита от спекуланти беше изтласкана от пазара със злато и се принуди да се включи и приспособи към стратегиите на *Barrick*.

Но дори и от гледна точка на *Barrick* унилатералните (т.е. едностранчивите) авансови продажби се оказаха краткотрайна и ненадеждна политика. Агресивното преследване на този тип печалби изключи всички консервативни принципи. Както се и очакваше, краткосрочната политика скъси живота на златните мини на *Barrick*. Изглеждаше, че в дългосрочен план те нямат никакъв шанс. Ниската цена на златото погълна рентабилните златни жили по-бързо дори от прахосническа експлоатация. Вследствие на загубите фирмата трябваше да закрие пет от десетте си предприятия и то не заради изчерпване на залежите, а заради паднали цени. *За пръв път в историята в мирно време бяха закривани все още продуктивни златни мини — не поради прекалено висок добив, а поради срив в цената на златото.* Това означаваше сериозна загуба на капитал под формата на замразени златодобивни мини и съоръжения. Никой не можеше да предвиди подобно фиаско — най-малкото директорите на *Barrick*. Как беше възможно? Повечето

наблюдатели изтъкваха факта, че докато съществува съвсем ясен лимит за производство на касово злато, т.е. някакъв производствен капацитет, няма граница за «продукцията» на авансовите контракти. Едва ли не пожелание, платежът можеше винаги да се отложи в бъдещето. Антиконсервиращите минни действия и агресивната политика на празните продажби на *Barrick* бяха равнозначни на наводняването на пазара с неограничени авансови контракти за злато.“^[34]

Производствените разходи за най-ценните златни находища на фирмата могат да бъдат редуцирани до около \$150 на унция — но докога ще има висококачествени руди?

„Благодарение на хеджирането, златото и хартията пропадат едновременно“^[35], казва Фекете.

Според него единственото решение на дилемата е в билатералния, т.е. двустранния хеджинг. Този вид транзакции означават, че подсигурителната политика на авансовите продажби трябва да се допълни и уравни от авансови покупки. До момента покачването на цената на златото винаги беше контрирана от авансови продажби — но отговор не последваше.

„Важно е да се разбере, че при златните мини нито авансовите продажби, нито авансовите покупки се очаква да имат нещо общо със спекулацията, а да са това, което са — гаранционни сделки в интерес на предприятието и акционерите.“^[36]

През есента на 2000 г. попитах проф. Фекете дали ще ревизира отношението си към *Barrick*. Отвърна, че мнението му изобщо не се е променило, а точно обратното.

„Вероятно искате да добавите сериозното обвинение, че [*Barrick*] умишлено заблуждава акционерите,

кредиторите и цялата общественост. Години наред в отчетите си, на срещи на акционерите и на пресконференции *Barrick* демонстрираше високи печалби и това се дължеше на способността му да постига по-високи от официалните пазарни цени за новодобитото злато през цялата въпросна година. Подобни доклади за големи печалби бяха удостоверявани от известни екзаминатори и те никога не бяха поставяни под съмнение от страна на научния свят, да не говорим за специализирания финансов печат.

Достатъчно добре ни е известно какво биха казали академиците и финансовата преса, ако едно добре котирано предприятие оповести, че от днес ще произвежда и изнася на пазара версия на «перпетуум мобиле» от 21. век.

Barrick се прочу с развитите инструменти на хеджирането, с които постигаше «чудото» винаги да продава злато на по-висока цена от пазарната. Защо да не споделят «тайната» си с американските селяни? Няма ли да е прекрасно, ако и те можеха винаги да пласират пшеницата си на по-високи цени от тези на пазара? Къде са стопанските организации, които искат на висок глас да споделят тайната си как превръщат камъка в хляб?

Barrick, за съжаление, не можеше да сподели нищо с никого, защото «чудото» е възможно единствено с измама. Ако сме снизходителни, щяхме да предположим, че икономическите инспектори просто не разбираха какво потвърждават. В противен случай те никога нямаше да жертват името си за подобен трик, който целеше да подведе обществеността. Всъщност уликите ни карат да направим други изводи. Още тогава икономическата контролна гилдия на съучастниците можеше да бъде обвинена в конспирация.

Не е било, няма и никога няма да е възможна авансова продажба на злато на по-висок курс от пазарния, постигнат за същата година — все едно да превърнеш оловото в злато.

Това, което *Barrick* прави, в действителност е следното: фирмата продава злато, което е заела дългосрочно срещу минимални лихви, и инвестира печалбите във високоолихвявани американски ценни книжа. След това преизчислява доходите си, повишени от лихвените приходи (благодарение на позитивната съвместимост между олихвяването на американските ценни книжа и процента на заеманото злато) — все едно, че те са били спечелени от по-високата продажна цена за унция. Защо е тази очевидна измама? Защото транзакцията остава недостатъчна и печалбите са само в «хартия», докато всички транзакции не се завършат и зетото злато не бъде върнато на собствениците му. Все пак има вероятност хартиените печалби никога да не могат истински да се реализират. Възможно е и авансовите задължения един ден да приключат със страхотни загуби. За такъв сценарий не е необходимо да става кой знае какво, стига само цените на златото да се върнат на по-високите нива, на които се търгуваше преди години.

Barrick просто приема, че «нещо, което се покачва, после трябва да падне». Когато цената на златото се покачи — да речем на \$200 за унция, се очаква, че след известно време тя отново ще поевтинее. Тези, които са финансово издръжливи — тук визирам и *Barrick* — ще са в състояние да преодолеят бурята, разразила се заради покачването на цената на метала. Всички авансови контракти винаги могат да бъдат отсрочени — ако е необходимо и с цената на загуби, докато цената най-накрая се понижи. Ето защо *Barrick* и останалите винаги бяха на печалба.

Но истината е, че всичко, което те постигнаха, е да прикрият изискванията за вноските от търговията си със злато и да законспирират потенциалните си задължения спрямо акционерите и кредиторите си. Това е измамата, която SEC и останалите контролни органи на американското правителство трябваше да разкрият и разгласят. Вместо това те останаха неми и глухи.

През 1968 г. все още нямаше *Barrick*. Но нека хипотетично предположим, че е съществувал. Да приемем също, че фирмата продава заетото злато по \$38 за унция (което на златодобивните компании от онова време би им се сторило страшно находчиво). В този случай *Barrick* щеше отново да револвира златните си кредити, т.е. да ги отсрочи с безперспективната надежда, че цената на златото ще е толкова любезна един ден да падне под \$38 за унция, за да може фирмата отново да излезе на печалба. Но след 1968 г. — когато американската държавна хазна престана да спазва задълженията си да изплаща злато на \$35 за унция на чуждестранните емисионни банки — цената хвъркна и никога повече не се върна на старите си нива. При това положение *Barrick* щеше да има пълна загуба, но въпреки това щеше да говори за обилни печалби, защото съзакятните им банки щяха да им позволят да конвертират празните си продажби в злато по \$38 за унция. Бих могъл да допълня, че позицията на американската хазна спрямо чуждестранните ѝ кредитори в лицето на централните банки днес е много по-слаба, отколкото през 1968 г.

В историята често се е случвало цената на златото рязко да се повиши и никога повече да не се върне на старите си нива. По тази причина всяка счетоводна сметка, задължена да достави печелившо злато някога в бъдещето, (стига човек да е готов да чака достатъчно дълго), е просто измама. Това никога нямаше да бъде допуснато в общество, в което законодателите носят отговорност за договорните закони. И измамата със същата отговорност щеше да бъде разкрита от икономическите инспектори и държавните власти.

Точно както законът забранява търговците на зърно веднага да пресмятат позициите си на авансовия пазар за пшеница като реално налично количество зърно в балансите си, така и на златодобивните мини трябва да се забрани да изчисляват и съставят баланса си от продаденото заемано злато, както правят с печалбите от новодобитото злато. За зърнените силози съществува

определена задължителност за авансова позиция. Добре е да има подобно нещо и за празните продажби на златните мини. До момента, в който тези позиции не бъдат реализирани докрай, е логично да няма и никаква печалба. А «дотогава ще изтече много вода» — го е изразила твърде сполучливо поговорката.

За цивилизацията ни е срамно, че позволява на тази отвратителна конспирация на булион банките, златните мини, икономическите контролни органи и правителството (пред очите на академичните среди и широката общественост) толкова обиграно да мами, прилагайки своите хедж-фокуси и авансови продажби.

Подобна очевадна и продължаваща злоупотреба с доверието е възможна само в условията на хартиена валута. Един от най-силните аргументи в полза на златния стандарт е този, че в неговите условия нямаше да се толерират подобни злоупотреби в отношенията между честни и почтени хора.^[37]

На 18 декември 2002 г. *Blanchard & Co.*, най-голямата американска организация за продажба на дребно на злато, и клиентите им заведоха дело срещу *Barrick Gold Corp.*, Торонто, и *J. P. Morgan Chase & Co.*, Ню Йорк, за незаконни манипулации на цената на златото. *Blanchard & Co.* ги упрекнаха, че с празни продажби и дългогодишно потискане на цената на златото са спечелили \$2 милиарда. Организацията е на мнение, че заради тези незаконни действия клиентите ѝ са понесли големи загуби.

На 12 февруари 2003 г. дойде новината, че *Barrick Gold Corp.* е уволнил без предупреждение генералния си директор Рендъл Олифант. Олифант беше един от директорите, които се смятаха за пионери в системата на хеджирането. Причината била в отговор на недоброто развитие на компанията в последно време и на намерението тя отново да си възвърне предишния „блясък“. Спрямо последната година, и въпреки покачването цената на златото, акциите на *Barrick* паднаха с 12%, докато в същото време курсът на *Gold Corp* и *Goldfields Ltd.* —

две компании, непрасктукуващи хеджиране — се покачи съответно с 40% и 12%.

ВЕРОЯТНОСТТА ЗА КАТАСТРОФА НА МИННАТА ИНДУСТРИЯ

Златодобивните предприятия продаваха злато, което още не бяха добили, като го заемаха от централните и булион банките. Продаваха го и касираха пари в брой в противоречие с обещанието към кредитора да възстановят златото му с бъдещата си продукция. После използваха парите за инвестиции, усъвършенстване на съоръженията, мерки за намаляване на разходите и обратни покупки на акции. Но все някога трябваше да изкопаят липсващото злато, за да попълнят празнотата на това, което първоначално са взели назаем, а впоследствие са продали.

Тази смъртоносна игра най-напред стана популярна в Австралия, където през 1982 г. предприятията започнаха „авансово“ да продават злато. Примерите с *Ashanti* и *Cambior* ясно показаха докъде може да доведе всичко това. Да се надяваме, че те двете не са върхът на пословичния айсберг. Ясно е, че самата индустрия е в ситуация, която едва ли би могла да е по-зле. Тед Бътлър отбелязва много сполучливо:

„Тъй като бъдещата продукция беше вече разпродадена, вместо радост имаше плач и скърцане със зъби.“^[38]

На 18 август 2000 г. Лоурънс Паркс направи следното заключение:

„Ако сегашната тенденция продължи в същия дух, след няколко години тази индустрия ще е само спомен, мините ще са затворени, работниците ще се окажат на улицата, а акционерите — разорени. Отдавна вече липсва обичайният тип бизнес. Нужно е производителите спешно да осъзнаят състоянието си и да променят курса. Старите несполучливи концепции, калкулации и стратегии трябва да отпаднат.“^[39]

Студията завършва с надежда за бъдещо възстановяване, но само в случай, че производителите на злато предприемат стъпки за възраждане на бранша им:

„За да се възстанови позицията на производителите на злато по силата на свободния пазар и избора на свободните хора, е достатъчна само реабилитацията му като валута с еднаква стойност навсякъде по света; валута, която ще е вечна като звездите; валута, която е постоянна като прилива и отлива, или както *American Federation of Labor* [американски профсъюз] казва: златото е стандарт за всяка велика цивилизация! [Наистина ще е добре динозаврите в индустрията да разсъждават в този дух, преди да е станало твърде късно; бел. авт.]“^[40]

ЗЛАТОТО И ЗЛАТНИТЕ АКЦИИ ПРЕЗ 90-ТЕ ГОДИНИ

Фирмата *American Investment Services Inc.* обобщава неотдавнашните събития на пазара на злато по следния начин:

„През 1999 г. цената на златото средно беше \$278 за унция. Това е с 5,3% по-малко от средната цена през 1998 г. Цената от 1999 г. е най-ниската от 20 години насам.

Производството е увеличено с повече от 2 ½ пъти, докато растежът чувствително изостава. В бъдеще то би могло да спадне, тъй като ниските цени възпряха много частни проекти. Нето преработването превишава чувствително производството на златодобивните мини, като разликата се покрива основно от продажбата на официалните резерви. Обявяването на подобни продажби и свързаното с това хеджиране изглежда са причината за многото колебания на цената на златото през годината.“^[41]

През повечето време (на 90-те) цената се движеше в определени граници. Но погледът към която и да е схема показва, че слабостта реално зависеше от заплахата на швейцарските продажби. Предумишлено (или не) страната ни беше подмамена в най-големия мечи маньовър на 90-те години, защото притежаваше едни от най-големите световни златни богатства. Швейцарската заплаха беше дамоклев меч, висящ години наред над пазара, което донесе милиарди печалба на спекулантите на мечия пазар, а в същото време минната индустрия, акционерите и притежателите на банкови сметки изгубиха милиарди. Но привилегията да низвергне златото се падна на Bank of England, която беше под влияние на Лейбъристкото правителство.

American Investment Services стигна до заключението, че дори може да се постигне трайно повишаване на цените, в случай че западните предприемачи се върнат на инвестиционния златен пазар. Именно те бяха най-големите купувачи през 70-те, когато само за десет години цената на метала скочи от \$35 на \$850.

През последните години цените на златните акции се движеха нагоре-надолу като влакче на ужасите и в края на 1997 и началото на 1998 г. достигнаха най-ниското си ниво. Южноафриканските мини опитаха да рационализират бизнеса и да намалят разходите си, за да се приспособят към ниската цена на метала. В това отношение *Randgold & Exploration Company Limited*, Йоханесбург, постави началото на нова революция. Направеното от тях няма аналог в историята на златодобивната индустрия. Преди африканската минна индустрия работеше със скъпа система и остарели мениджмънт договори. Майчината фирма (*The House*) извличаше дивиденди от отделните мини и освен това печелеше от редица други услуги, докато златните залежи не се изчерпеха.

Randgold & Exploration бяха първите, които реформираха производството. Успешният опит да се намалят разходите и да се увеличи ефикасността превърнаха мениджмънта в отговорен фактор за производителност и финансов успех. След пет години и серия объркани сливания, реорганизации и обособявания в самостоятелни единици *Randgold* постепенно се превърна в холдинг. 49% от настоящия му капитал са част от *Randgold Resources*, една от активните южноафрикански фирми за сондаж, която наскоро успешно разработи проекта „Морила“ в Мали. През 2000 г. към него се

присъедини и големият *AngloGold Ltd. Randgold & Exploration* притежава дялове на различни предприятия, но най-съществен е пакетът за минно дело в различни части на Африка.

Randgold & Exploration, която произлезе от *Rand Mines*, загуби всичките си мини, включително *Durban Deep* и *Harmony*. Единствено благодарение на реформата, повече от 100 стари и обречени на разруха мини успяха да бъдат спасени. Много от включените предприятия бяха реструктурирани и в повечето западноафрикански държави беше лансирана успешна програма за сондаж. С „Морила“ *Randgold Resources* под ръководството на Роджър Кебъл и д-р Марк Бристоу — съвместно с *AngloGold*, най-мощната златодобивна компания в света — направи най-голямото откритие в Мали за десетилетието. Създаденото през 1985 г. *Durban Roodeport Deep Ltd (DRD)* също беше загиващо предприятие, преди новите собственици да стартират успешна програма за модернизация и развитие. След промяната на ръководството през 2001 г. те естествено се забавиха.

Модернизацията скоро обхвана и други участници, като *AngloGold* и *Goldfields Ltd*. Те взеха ключови решения относно сондажите, модернизацията и сливанията, които гарантираха оцеляването им. Много успешна се оказва *Harmony*, която междуременно се превърна в една от най-големите златодобивни компании.

КОИ БЯХА СПЕЧЕЛИЛИТЕ И КОИ ЗАГУБИЛИТЕ В КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ ЗЛАТОТО?

Историята винаги е показвала, че във войните има повече загубили, отколкото спечелили. Но дори и победителите не печелят толкова, колкото потърпевшите губят, защото войната означава унищожение и разруха.

Войните със златото не са изключение. Дори един бегъл поглед показва, че на практика, победители няма:

Намесени страни	спечелили	загубили
Златодобивни компании		X
Акционери, собственици		X
Държави, добиващи злато		X

Централни банки		X
Притежатели на влогове		X
Световна икономика		X
Световен работен пазар		X
Данъкоплатци		X
Инвестиционни банки, булион банки	X ^[42]	X
Купувачи на злато, напр. бижутери		X
Прекупвачи на злато, напр. хедж-фондове	X ^[43]	

Победители, печелещи в дългосрочен план, са купувачите на злато — и това най-вече е бижутерийната промишленост. Тя купува метала на неестествено ниска цена. Истинските победители обаче са финансовите къщи като *Goldman, Sachs* и т.н., застанали от страната на празните и авансовите продажби. Когато в крайна сметка цената един ден експлодира, същите хора, профитирали от фиатна валута, е много вероятно да притежават по-голямата част от златото, а не е изключено и златодобивните компании.

Тези, които до момента са в най-неизгодна позиция, са златодобивните предприятия, служителите и най-вече акционерите им — заради милиардите загубени долари от приходи, дивиденди и пазарна капитализация. В това отношение водещите компании винаги касираха печалбите си, независимо дали индустрията загиваше, или не. В бизнес с толкова голям риск, би трябвало тези, които носят отговорността за него (акционерите), да получават съответното възнаграждение. Ако то липсва, те ще отстъпят и ще напуснат потъващия кораб. Предположението ми се базира на очевидния курс на акциите на златодобивните компании; но то би означавало и лош знак за бъдещето, защото мините постоянно имат нужда от свеж капитал за своите съоръжения, оборудване и резервни средства. Тъй като през последните години сондажите на практика са почти напълно преустановени, изразходваните резерви не могат да бъдат допълнени. Ако тази тенденция продължи в бъдеще, много скоро мините ще бъдат изчерпани и затворени. Тъй като днес се намираме на прага на нов възход на златото, съществува надеждата, че в тази индустрия ще се влее нова сила и нов дух.

Фактът, че в сферата съществуват все по-малко специализирани инвеститори, Джулиан Баринг коментира по следния начин:

„Професионалните инвеститори в златодобивните компании са толкова изтощени, че тази индустрия едва ли разчита на тях като на сериозен източник на капитали. Тя трябва да потърси други инвеститори, но те пък не познават нашите «правила». Почти не знаят или не ги е грижа колко струва пазарната капитализация на една резервна унция. (...) Искат само да развият бизнес, който да е по-печеливш от който и да било друг.“^[44]

ЮЖНА АФРИКА БИ МОГЛА ДА СПЕЧЕЛИ ВОЙНАТА

Южна Африка, най-големият производител на злато в света, трябва да осъзнае всички аспекти на златото — символното значение и практическата му роля. Почти 3000 години златото е най-доброто парично средство. То беше световна валута през 19. век — когато парите на отделните държави имаха точни фиксации в злато. Именно тази негова употреба даде гениалния автоматичен механизъм, гарантиращ цялостната парична система, стабилността, благополучието и икономическия растеж. Както показва горчивият опит, никоя друга система дори не се и доближи до качеството на златния стандарт. Свободната международна и многостранна световна икономика изисква глобална валута. Тази валута е златото и тя е изборът на свободния пазар, тъй като то е най-добре функциониращата парична форма. Ето защо не трябва да съществува никакво съмнение, че — за да са възстанови пълният потенциал на световната икономика — трябва да следваме пътя на златния стандарт. Глобалната парична система, или, както я наричат днес, новата финансова архитектура, е не само трудна, тя е невъзможна без златото.

Това трябва да разбере Южна Африка (а и Русия). Нека е ясно, че страната произвежда най-ценния продукт за бъдещата световна валутна реформа. Ако Африка приеме идеята, ще осъзнае, че трябва да се бори срещу всеки несериозен алианс, твърдо решен да подмине и дори да унищожи нейния продукт. Тя трябва да вникне в символния

смисъл на златото, просъществувал повече от 5000 години и надживял всякакви епохи.

Нека Южна Африка повиши съзнанието си относно ролята на златото и изясни собствената си позиция на финансовата сцена. Държавата би трябвало да защити златото и да не се поддава на подигравките и дискредитациите на всички, които искат да го тълкуват само като култов предмет от миналото. Всеки производител на сирене се бори за продукцията си. Време е страната да приеме дългосрочна стратегия и да се докаже като водеща сила в бранша. В сътрудничество с консорциуми от отворени и предвидливи златодобивни мини тя може да стартира PR-кампания, за да възроди интереса на света към златото и златния стандарт.

Всички големи златодобивни държави в Африка би трябвало да имат интерес от подобна кампания. Нека Южна Африка си спомни как САЩ като пионерска държава успя да се превърне във водеща икономическа сила без никаква Световна банка или МВФ. Тя направи това със собствени сили и с помощта на златото.

Голяма част от тогавашното финансиране беше във вид на златно обезпечени заеми. И това е нещото, което Южна Африка, Русия и останалите златодобивни държави трябва да научат и практически да осъществят: финансиране на растежа чрез златно обезпечени заеми, вместо да разхищават, продавайки толкова важното злато на безценица. Мисля, че това е техният път. И единственият им шанс за възраждане на икономиката и бъдещ просперитет. Модел в това отношение е Швейцария, която би могла да послужи за пример как една държава постигна най-високия жизнен стандарт, без самата тя да притежава земни богатства. Южна Африка има несравнимото преимущество да притежава златни залежи.

Златото като пари е препятствие за инфлационната политика и корупцията. То е подготовка за свободното общество и е възможно най-ликвидният продукт, най-доброто средство за запазване на стойността. Само стабилното закотвяне на икономиката в центъра на вечните природни закони ще ни даде удовлетворително дългосрочно решение за проблемите на Южна Африка (в частност) и на света (като цяло).

[1] Charles Mackay, *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds, Money Mania — The Mississippi Scheme 1719 and 1720* (London: Richard Bentley, 1841), S 1ff. ↑

[2] На 6 октомври 2000 г. Бил Мърфи от организацията GATA заяви в колонката си в LeMétropoleCafé, че в Европа и Близкия Изток златото се търгува 40–42 пъти по-скъпо сутрин и малко преди затварянето на пазара винаги е потискано от COMEX. Освен това:

На 6 декември 2000 г. в Gold Sextant на Реджиналд Хауи със заглавие „Evidence of Gold Manipulation on the COMEX“, Майкъл Болзър публикува подробният си анализ, наречен „Anomalous selling in COMEX gold, 1985 to November 2000“.

В процеса, който адвокатът Реджинълд Хауи заведе в Бостън пред Американския окръжен съд за Масачузетс на 7 декември 2000 г. (Unites District Court for the District of Massachusetts, Boston) срещу Банката за международни плащания в Базел, Швейцария, различни правителствени служители, централни банкери и определени златни банки, беше отправено обвинение в манипулация на цената на златото от 1994 г. до настоящата година, провеждана с помощта на официалните власти и големите златни банки. Изглежда, че конспиративната схема цели три неща: 1) избягване на високите цени на златото, за да не се допуснат никакви предупредителни сигнали за инфлацията в Америка; 2) избягване на високите цени на златото, за да не се допуснат предупредителни сигнали за слабостта на американския долар в международен план, и 3) защита на банки, частни лица и институции, които са финансирали самите себе си със златни заеми с ниски лихвени проценти. Това е „измама“ за пазара на физическо злато и намесените лица биха рискували големи загуби, в случай че цената му се повиши. Виж приложението. ↑

[3] *Gold and the International Monetary System in a New Era*, World Gold Council Conference, Paris, 19. November 1999, (London: World Gold Council, 1999), S. 47 ↑

[4] Murray N. Rothbard, *The Case Against the Fed* (Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 1994), S. 83. ↑

[5] Bruno Bandulet, „The Euro: Who is afraid of Mr. Duisenberg?“, *Ambiance Magazine*, специализирано издание на частните банкери, Цюрих, септември 2000 г., S. 27. ↑

[6] Dale Henderson, доклад пред Conference of the International Precious Metals Institute (IPMI), Williamsburg, Virginia, 12 юни 2000 г., в Интернет на адрес www.LeMetropoleCafe.com, 21 септември 2000 г. ↑

[7] Federal-Reserve-Report, от Dale Henderson и икономисти от University of Chicago и Amherst College, май 2000 г., в Интернет на адрес www.LeMetropoleCafe.com. ↑

[8] Paul Fabra, „Les banques centrales jouent-elles à la Baisse de l'or?“, Les Echos, (Paris, 16. Mai 1999). ↑

[9] Пак там. ↑

[10] Paul Fabra, „Les banques centrales jouent-elles à la Baisse de l'or?“, Les Echos, (Paris, 16. Mai 1999). ↑

[11] „IMF Folly“, The Northern Miner (Don Mills, Canada), 29 март до 4 април 1999 г., S. 4. ↑

[12] Изказване на конгресмена Рон Пол, „Clinton Administration Proposal that IMF Sell-Off Gold Holdings“ и в Интернет на адрес www.house.gov/banking/31799pan.htm, 17 март 1999 г. ↑

[13] Уводната статия на Globe and Mail, Торонто, 11 май 1999 г. ↑

[14] Писма до редактора на Globe and Mail, май 1999 г. ↑

[15] Kenneth Gooding, „Death of Gold“, Financial Times, London, 13/14 декември 1997 г., S. 1. ↑

[16] Peter L. Bernstein, The Power of Gold (New York: John Wiley & Sons, Inc., 2000), S. 258. ↑

[17] Robert Blake, Disraeli (London: Eyre & Spottiswoode, Publishers Ltd., 1966). ↑

[18] Sir William Rees-Mogg, The Reigning Error (London: Hamish Hamilton Ltd., 1974), S. 68/71. ↑

[19] John Maynard Keynes в: Tract on Monetary Reform (1923), прецитат по The Reigning Error от Уилям Рийс-Мог, S. 258. ↑

[20] Peter Bernstein, The Power of Gold, S. 68. ↑

[21] A. Duchâteau, Central Banking and the World's Financial System (London World Gold Council, Mai 1997), Nr. 15, S. 52/54. ↑

[22] \$350 милиарда е брутна печалба с приспаднати данъци. ↑

[23] Richard M. Pomboy, „An open letter to central bankers, gold mining companies and gold investors“. Публикувано в Financial Times (London) и Wall Street Journal, 9 юни 1997 г. ↑

[24] Виж също Paul Volcker и Toyoo Gyohlen, Changing Fortunes (NY: New York Times Books, 1992). ↑

[25] „Godfathers of Easy Money“, Financial Times, London, 21 октомври 1998 г. ↑

[26] Barry Riley, Financial Times, London, 14/15 юли 2001 г., S. 20.

↑

[27] От лат. — годишно — бел.прев. ↑

[28] „Julian Baring, 1935–2000“, World Gold, Vol. 3, No. 10 (октомври 2000 г.), S. 14. ↑

[29] John Hathaway, Gold Investment Review — Annual Review 1999, Tocqueville Asset Management, L. P., 11 януари 2000 г. ↑

[30] Timothy F. Garrard, Afrikanisches Gold (München: Prestel Verlag, 1989). ↑

[31] Lionel Barber & Gilliam O'Connor, „All things to all men“, Financial Times (London), 2 декември 1999 г. ↑

[32] World Gold Council, A Glittering Future? Gold Mining's Importance to Sub-Saharan Africa and Heavy Indebted Poor Countries (London, June 1999), S. 4. ↑

[33] „Julian Baring, 1935–2000“, World Gold, Vol. 3, No. 10, (октомври 2000 г.), S. 14. ↑

[34] Antal E. Fekete, Gold Mining and Hedging (St. John's, Kanada, Memorial University of Newfoundland, 1998), S 2/3. ↑

[35] Пак там. ↑

[36] Пак там. ↑

[37] Антал Е. Фекете, E-mail до автора от 3 ноември 2000 г. ↑

[38] Ted Butler, Gold Digest, www.Gold-Eagle.com, 16 август 1997 г. ↑

[39] Lawrence Parks, The Near Death & Resurrection of the Gold Mining Industry (Woodside, New York: Taylor Hard Money Advisors, Inc., 2000), S. 1. ↑

[40] Lawrence Parks, The Near Death & Resurrection of the Gold Mining Industry (Woodside, New York: Taylor Hard Money Advisors, Inc., 2000), S. 9. ↑

[41] Gold and Mining Investment Guide, American Investment Services Inc. (Great Barrington, Massachusetts, 31 май 2000 г.), S. 34. ↑

[42] Инвестиционните банки преди всичко се интересуват от комисионите и за тях сегашната парична система е „златна мина“, от която ще черпят колкото им е възможно по-дълго. Но ако съществуваше процъфтяваща индустрия, печалбите от комисиони

щяха да са далеч по-ниски, защото дейността на фирмите щеше да е много по-широка, щяха да се появяват нови предприятия и участници на борсата. Така щяха да спечелят икономиките на всички държави, добиващи злато и зависещи от обема на златодобивната индустрия, както и от свързания с нея мултипликационен ефект върху голяма част от почти всички обществени дейности. ↑

[43] На хедж-фондовете беше разрешено да притежават авоари в злато и да купуват акции на златодобивни компании с цел печалба. Що се отнася до перманентните падащи акции, те са крайно опасни за пазара в тази си фаза. От опит знаем, че никоя треска не е толкова силна, колкото треската за злато. ↑

[44] „Julian Baring, 1935–2000“, World Gold, Vol. 3, No. 10, октомври 2000 г., S. 14. ↑

ГЛАВА VII

ИЗМЯНА КЪМ ШВЕЙЦАРИЯ

„Ако предадем златодобива в ръцете на правителството, ни очаква все по-обезценена валута.“^[1]

Лоурънс Уайт,
ИКОНОМИСТ

„Изкуството на войната е много важно за държавата. То е въпрос на живот и смърт, път, който води или към сигурност, или към разруха. Ето защо то е предмет на изследване, което при никакви обстоятелства не можем да пренебрегнем — нито днес, нито утре...“^[2]

Сун Дзъ (Китай, ок.
500 г. пр. Хр.)

„Цената на свободата е вечен растеж.“^[3]

Уендъл Филипс
(1811–1884)

*„В **Битие** на **Стария завет** се казва, че златото е добро. Едва ли точно монетарната му прелест е очаровала библейските отци — а и по онова време липсваше шоуто на централните банки. Затова «no charm, no harm»! Нещо, което хилядолетия наред е било високо ценено, няма как да изчезне за няколко години“^[4]*

ТРАГИЧНИЯТ ОБРАТ НА КОНСПИРАЦИЯТА СРЕЩУ ЗЛАТОТО

През 90-те години конспирацията срещу златото навлезе в своята трагична и вероятно последна фаза. Основната цел бе богатата Швейцария. Сражението се подготвяше дълго преди реалното събитие. На практика основите бяха положени преди доста време: когато се ковяха плановете за включване на независима Швейцария в големи международни организации. Битката за швейцарското злато започна през 1992 — годината, в която Швейцария стана член на МВФ.

Само няколко години по-късно, през 1996 г., SNB радикално промени политиката си спрямо златото. Почти четвърт век преди това, след като през януари 1973 г. под ръководството на Фриц Лойтвилер швейцарската емисионна банка освободи обменния курс на валутата си, дойде и следващата историческа промяна. Но този път тя бе по-драматична от когато и да било. Само малцина разбраха какви щяха да са последствията за Швейцария като суверенна държава. Същото важи и за позицията ѝ на финансов център и свързаните с това дългосрочни последствия за икономиката. Десетилетия наред неутралността на страната и стабилната ѝ валута градяха доверието на света в швейцарската банкова система. Причината беше много проста: швейцарският франк имаше 100-процентово златно покритие и на това се дължеше неговата сила.

В края на 1996 г. швейцарското правителство съвместно с SNB стигна до изненадващата констатация, че в днешно време 40% от покритието на франка са излишни. Това бяха сензационните открития на експертна група, създадена да разработи план за елиминирането на тези „старомодни“ правила и то без твърде много да шокира бдителния швейцарски гражданин. За мнозина никога не е съществувало съмнението, че банкнотите и краткосрочните влогове винаги трябва да се обезпечават със злато и че това беше една от опорните точки на международния респект спрямо швейцарския франк и швейцарската банкова система.

По данни на годишния доклад на SNB от 1995 г. златните резерви на Швейцария покриват само 43,2% от номиналната стойност

на намиращите се в обращение банкноти. През 1990 г. те все още бяха 46%. Тъй като количеството на банкнотите от година на година нараства, нещо трябваше да се промени. Законово постановената цена на златото от SFR 4595 за килограм беше напълно нереалистична, защото пазарната цена беше около SFR 15 000. (Пет години по-късно, когато пиша това, цената е все още SFR 15 000.) Най-добрата възможност за бързо и чисто решение щеше да е изравняване на официалната цена с пазарната — или поне приблизително, както направиха френската и италианската централна банка. Това решение едва ли щеше да е по-трудно от историческото дело на Лойтвилер.^[5] През 1996 г. беше немислим сценарият цените просто да се повишат поради влизането на Швейцария в МВФ (1992 г.). Съгласно Articles of Agreement на МВФ обвързването на валутите със злато е забранено. А представете си, фондът твърди, че работел за здрава финансова система! Според статутите на МВФ е много по-лесно валутите да се обвържат със свинско шкембе или соя, отколкото със злато!

Десетилетия наред SNB беше непоклатима като скалите в Гибралтар. Не защото финансовите ѝ отчети винаги бяха на ниво, не, имаше и много грешки. Но в трезорите ѝ се пазеха 2590 тона злато, което означаваше истинска гаранция. Това беше четвъртият по големина златен резерв в света, възлизащ на 8% от общото административно злато или приблизително колкото златните резерви на Германия — страна около десет пъти по-голяма от Швейцария.

**РЕШЕНИЕТО НА ШВЕЙЦАРСКАТА НАЦИОНАЛНА БАНКА ДА СЕ ОТКАЖЕ ОТ НЕЗАВИСИМОСТТА СИ
(ПОРАДИ СОБСТВЕНАТА ѝ ГРУБА ГРЕШКА)**

Нещата се променяха. В началото на 90-те швейцарската икономика беше в застой, а безработицата — необичайно висока. SNB знаеше, че най-ефикасното средство за отслабването на швейцарския франк е скъсването му със златото, т.е. разхлабването на монетарната дисциплина. Златната връзка така или иначе трябваше да прекъсне, защото след постъпването си в МВФ на Швейцария бяха наложени неговите правила. Това не беше странно. През 1965 г. американският президент Линдън Б. Джонсън направи същото, когато обеща пред народа „оръдия и масло“. Той разхлаби връзката между долара и златото, а Конгресът създаде условия Федералният резерв да

притежава минимум 25% резерв в златни сертификати за инвестициите на членуващите банки.

ХРОНОЛОГИЯ НА ШВЕЙЦАРСКАТА ВАЛУТНА ПРОГРАМА

1992 г.

Швейцария се присъединява към институциите на Бретън Уудс

„Всяко военно действие се основава на заблудата.“^[6]
Сун Дзъ (ок. 500 г. пр. Хр.)

„Швейцарската национална банка няма намерение да продава ничие злато.“^[7]

Член на управителния съвет на SNB, 20 юни 1992 г.

Следователно финалът на историческата връзка на швейцарския франк със златото беше през 1992 г., а не през 1996 или 1999 г. Решението беше взето, когато тя постъпи в МВФ. Съгласно член 2b, параграф IV от Articles of Agreement на фонда, обезпечаване със злато е забранено и Швейцария падна на колене под ръководството на два Бундесрата — на ЕС и интернационалиста Флавио Коти и на социалдемократите и бившия преподавател по икономика на търговията Ото Щих. Единствените, които нямаха понятие какво става, бяха швейцарските граждани. На тях истината никога не беше казана.

През последните години правителството и набъбващата администрация изградиха мощна PR-машина за целите на директното въздействие върху общественото мнение. Днес вече е в реда на нещата, преди всяко народно допитване, тя да заработи на пълни обороти, за да окаже силен натиск върху съзнанието на нацията и предложенията на правителството да бъдат реализирани. Цялото това упражнение не само е нелегално, но е и за сметка на данъкоплатците. Това няма нищо общо с демокрацията.

Преди Швейцария да се присъедини към рожбата на Бретън Уудс, правителствено-пропагандната-машина безцеремонно „продаде“

на обществото „необходимостта от влизането“ и по най-фалшив начин го представи за най-добрата форма на взаимопомощ. Нацията, създаде Червения кръст, винаги е била чувствителна към хуманитарната помощ. Въпреки силния натиск, гласуването не мина съвсем еднозначно. Само 55% бяха „за“. Нищо и никакъв резултат, като имаме предвид и това, че множеството — иначе добре информираното гражданство, нямаше никаква представа за същинските действия на МВФ: и това до ден днешен продължава да е така. Единствената по-голяма групировка, която ясно се изказа против влизането в МВФ, беше *Швейцарската народна партия (SVP)*.

МВФ

През март 1992 г. Алан Рейнолдс от *Hudson Institute* каза следното:

„През юли 1944 г. Великобритания и останалите икономически сили се срещнаха на конференция в Бретън Уудс, щата Ню Хемпшир, за да създадат МВФ. Целта трябваше да е укрепване на валутната стабилност. Но основната идея, на която се опираше учредяването на МВФ, стана несъстоятелна на 15 август 1971 г., когато президентът Никсън суспендира златната конвертируемост на долара. Никой обаче не направи предложение МВФ да бъде разпуснат. Вместо това бюрократите на фонда започнаха да събират оправдания за съществуването си. Затова и правилникът на фонда беше преработен — за да легитимира съществуването си в новата гъвкава парична система. В следващите години експанзията на МВФ рязко нарасна — с очевидното намерение да оправдае ролята си и да се предефинира в новите условия.“^[8]

Квинтесенцията на статията беше, че като цяло МВФ не е изиграла никаква полезна роля. Още през август 1983 г. в *Barron's* Роберт М. Блайберг коментира, че след Бретън Уудс МВФ сътвори едва ли не безкрайна броеница от безсмислени постижения. Бившият американски външен министър Хенри Кисинджър и финансовият

министър Уилям Е. Саймън се изказаха за премахване на МВФ. На 24 октомври 1997 г. Саймън писа в *Wall Street Journal*, че МВФ е безполезен, отживял и ненужен. Заключение то му беше:

„Конгресът и Сенатът имат златна възможност да наложат отдавна просрочената елиминация на МВФ. От доста време не съществува основателна причина тази напълно ненужна институция да се издържа от парите на данъкоплатците.“^[9]

Алан Рейнолдс допълва, че дори МВФ да има някаква полезна роля, то тя е неясна.

В една статия, публикувана от *Committee for Economic Research and Education* (СМРЕ), известната икономистка Ана Й. Шварц и Р. Кристофър Уолън, бивш директор на отдела по инвестиционно банкиране към *Prudential Securities Inc.* в Ню Йорк, както и Уолкър Ф. Тод, бивш адвокат на *Federal Reserve Bank* на Кливланд и икономически съветник, се обединиха около мнението, че заради неуспехите на МВФ било време фондът, както и *Exchange Stabilization Fund* на държавната хазна, да бъдат закрити.

От 1992 г. насам и вследствие на съдбоносното решение на лошо консултираното швейцарско правителство изобщо не е необходимо швейцарските данъкоплатци да се обременяват с разходите за членството ни в МВФ.

Швейцаристан

От този момент за кръговете на МВФ Швейцария стана „Швейцаристан“. През ноември 1992 г. *Neue Zürcher Zeitung* (NZZ) съобщи, че стартът за останалите държави в групата вероятно ще е труден.^[10] Едва ли имаше две мнения по въпроса. За да си подсигури място в ръководството на МВФ, Швейцария беше принудена да се обедини със страни, с които нямаше никакви или почти никакви политически и икономически отношения, да не говорим за каквито и да било исторически или културни обусловености. Това бяха преди всичко централноазиатски републики, част от бившия СССР —

Азърбейджан, Киргистан, Туркменистан, Узбекистан и Таджикистан. Интересното е, че докато пиша книгата си *Gold Wars*, директорското място на Швейцария в МВФ не е много сигурно, както на пръв поглед изглежда от ревизията на квотите.^[11]

Как така Швейцария се отказа от собствената си идентичност и се подчини на една организация, която след колапса на Бретън Уудс съвсем очевидно беше загубила *raison d'être* (правото си на съществуване)? Влизането в институцията от Бретън Уудс означаваше не само край за швейцарската валута, но дългосрочно поставяше под въпрос челната позиция на страната като един от водещите финансови центрове в света. В крайна сметка *classe politique* (политическата класа) и големите банки бяха тези, които наложиха волята си и лекомислено предадоха независимостта на Швейцария. Още веднъж: или реалните основания за влизането в МВФ бяха премълчани и умишлено прикрити, или пък правителството не знаеше какво прави.

И двете неща са истина. Нямахте причина Швейцария да стане членка на МВФ и това, което се оповести, беше просто несериозно. Въпреки традиционния ѝ неутралитет, правителството неотклонно следваше стратегия на интернационализиране на швейцарската политика. „Ние трябва да станем част от международната общност“ или „Не можем да останем отвън“ бяха най-употребяваните „аргументи“ на Бундесрата и Националната банка — и продължават да са същите.

Независимо от факта, че Швейцария вече изразходва милиарди франкове от данъци и постоянно разширява ролята си в процесите на взаимопомощ, Бундесратът спешно се нуждае от членство във всяка възможна международна институция. Тъй като Швейцария е малка страна, е ясно, че никога няма да има кой знае какво влияние. След години наблюдения на швейцарската политика, политическия живот и след многото ми контакти с висшестоящи политици, стигнах до заключението, че правителството няма никакво понятие от финансови дела. То няма представа какво трябва да направи или какво е направило. Убеден съм, че само единици от тогавашните народни представители осъзнаваха дълбоките последствия от влизането ни в МВФ. Явно никой не разбираше, че на забавен кадър течеше политическото и икономическото самоубийство на Швейцария.

Как беше възможно банките и банковите институции на една малка държава да станат водещи световни центрове, откъдето се управляваха голяма част от международните инвестиционни портфейли? Беше възможно, защото златното покритие на швейцарската валута означаваше доверие. След краха на системата Бретън Уудс, франкът остана единствената световна парична единица, обезпечена със злато. Тази своеобразна притегателна сила и гаранция за стабилност станаха причина за завистта на застъпниците на доларовия стандарт. Швейцарският франк се ползваше с харизма, която доларът нямаше. Естествено е връзката му със златото да е непоносима за архитектите на Новия световен ред (New World Order).

Как швейцарците бяха накарани да се откажат от златния си стандарт? Най-лесният път се оказа постъпването на страната в МВФ. Защо? Защото МВФ, въпреки твърденията си, че работи за валутната стабилност, не позволява на страните членки да обвързват валутите си със злато и принципно е настроена срещу него. Следователно най-доброто решение беше влизането на Швейцария в една организация, настроена срещу златото — МВФ. Така франкът загуби своето неповторимо качество. И малко по малко Швейцария ще загуби водещата си позиция в банковото дело.

За конспираторите този шахматен ход беше истински триумф. Те най-накрая се докопаха до това, към което се стремяха толкова дълго: пълната отмяна на паричната функция на златото. От този момент нататък беше нужно съвсем малко Швейцария да бъде убедена да започне да продава златото си, с което цената му затъна още повече в пропастта. Решаваният механизъм беше задвижен и конспираторите трябваше само да изчакат. Конспирацията срещу златото навлезе в окончателната си фаза.

1995 г.

World Gold Conference — SNB запазва златните си резерви

На 19 юни 1995 г. Жан Звален, един от тримата директори на SNB, на Световната конференция по златото в Лугано заяви, че не смята продажбата или мобилизацията на златните резерви за добра идея. В речта си по откриването той определи златото като ултранадеждно:

„Нека го кажем направо: *Швейцарската национална банка* в никакъв случай не възнамерява да продава или мобилизира златните си резерви. Причините за това са много. Валутният ни закон — остатък от «добрата златна епоха» — ни възпира от съкращаване или мениджмънт на златните ни резерви. Увеличаването им автоматично не означава продажба. В миналото то се постигаше най-вече с повишаване на девизните резерви. (...) Освен това златото, което е покритие на парите ни, трябва да съществува и под формата на монети и слитъци, което съответно изключва даването му на заем. Такъв тип заем означава кредитен риск, който не можем да подминем. Но и отвъд закона, който рано или късно ще бъде актуализиран, съществуват икономически и стратегически причини за трупане на злато. То, въпреки че вече е почти изцяло демонетаризирано, си остава заместител на парите. Не че нямам доверие в сегашната валутна система на необезпечените банкноти: хартиените пари, вкл. влоговете и електронните пари са много надеждни. Но това, което искам да кажа, е, че златото е ултранадеждно. Златните резерви са последното спасение на «кредиторите от последна инстанция». И накрая, златото е единственият резерв, който никой не смята за любезност. Затова анализът за разходите и ползите от златните резерви трябва да е сравнително обстоен. В него влизат ситуации, които изобщо може да не настъпят. Освен това трябва да имаме предвид и човешката природа. От хилядолетия златото е било знак за благополучие, престиж, доверие и благонадеждност. Лоялността на *Швейцарската национална банка* към златото без съмнение увеличава славата ѝ и упованието в нея.“^[12]

Един известен експерт по златото, който присъстваше на конференцията в Лугано, в личен разговор ми каза, че станал свидетел на това, как представители на големите търговски банки се опитвали да убедят Звален да заема злато и как той се противопоставил.

Цената на златото в Цюрих на 19 юни 1995 г., 16.00 ч.: \$391.
В края на 1995 г. Жан Звален напусна поста си.

Врагът отвътре

През годините ляво ориентирани медии, социалисти и икономисти притискаха SNB да управлява активите си по-ефикасно. Съществуваха постоянни дискусии затова дали законовото изискване за частично златно обезпечаване съществено не се различава от първоначалните икономически функции, т.е. дали не представлява ограничително средство при правенето на пари. Една от най-острите, но и най-глупавите атаки дойде от страна на един университетски професор. Томас фон Унгерн-Щернберг считаше, че е неправилно Швейцария да ограничи периметъра си заради SNB, която очевидно била неспособна да изкара по-големи печалби от авоарите на страната. Той изчисли, че вместо SNB да дреме върху златното си богатство, можела да изкара милиарди с модерна инвестиционна политика. Всички тези пророци — били те медии, академични, политически или финансови кръгове — се оказаха вътрешни врагове, защото по крайно глупав начин искаха да променят една стратегия, която повече от век доказва напълно своята ефективност.

1996–2000 г.

Какво е общото между швейцарското злато и Гьотевия Фауст?

На сцената излезе едно ново поколение SNB-служители. Те имаха други представи за златото. Може би някога бяха чували за златен стандарт, но не го разбираха. Не бяха преживели кризата през 30-те години или някой запомнящ се срыв на борсата. Повечето от тях бяха родени след войната и хранеха почти религиозна вяра към пазара на акции. Днес повечето инвестиционни банкери реагират определено негативно, когато стане дума за злато. Много от тях никога не са виждали златна монета. Единственото злато, което познават, разкрасява съпругите им. Вече повече от 20 години металът е в мечи пазар. Всички преминават към „универсалната вяра“, вследствие на което акциите, не на последно място и заради повсеместната налична „ликвидност“, постоянно се покачват. Затова не трябва да се учудваме,

че в умовете на бъдещото поколение банкери металът ще играе все по-малка роля.

Колелото се завъртя през април 1996 г., когато намиращият се пред пенсия президент на националната банка Маркус Лусер, преди адвокат, определи 40-процентовото покритие на швейцарската валута като „реликва от миналото“. Известният с консерватизма си специализиран печат на Цюрих пое курса на анти-златната тенденция и се обедини с растящия брой критици на портфейлното мениджърство на централната банка. Твърдеше се, че заради лошо управление се губят милиарди, които с право принадлежали на народа. Левите политици, икономистите и печатните издания, които обвиняваха SNB в непрофесионализъм, бяха още един товар за клетите банкери.

През ноември 1996 г. Петер Клаузер, юрист на SNB и ръководител на експертна група, оповести резултатите от направените изследвания и заключи:

„Днес парите се базират изключително на доверието в институциите, които ги печатат. Златото се превърна в стока. (...) То е демонетаризирано.“^[13]

Клаузер започна доклада си с цитат от Гьоте — *Фауст I*, когато Маргарете казва: „Но всичко към златото тегли, всичко от него зависи.“^[14] За съжаление, Клаузер не продължи цитата. Във втората част Йохан Волфганг фон Гьоте много красноречиво описва „предимствата“ на хартиените пари.^[15] Гьоте, един от най-големите философи и поети на всички времена, ясно описва експериментите на Джон Лоу във Франция, както и скандалът с асигнатите по време на Френската революция. Той е разбирал принципа на хартиените пари.

Ето едно доказателство за проникателността му относно икономическите въпроси:

Канцлер

Днес мойта старост ме ощастливява.

Съдбовната хартийка е пред мен,

Превърнала бедата в хубав ден!

*„Да знаят всички: този лист хартия
хиляди крони значи, тук се крие
като залог богатство неоткрито,
в земята императорска зарито.
Но щом го изкопаят в близки дни,
хартийките то в миг ще замени...“*

Императорът

*Измама подозирам, фокус друг!
Кой моя подпис е преправил тук?
Нима е ненаказан той?*

Ковчежник

*Спомни си,
че тази нощ ти лично се подписа!
На празника ти беше Пан велик
и канцлерът те приближи за миг
и промълви: „С драскулки на перото
даряваш на народа си доброто!“
ти драсна ги и всичко уреди,
чрез фокусници се охияди!
Но за добро на твоята империя
щампосахме веднага цяла серия:
по десет и по петдесет, по сто —
народно благоденствие е то!
Градът потънал беше в мъртва плесен,
а днес шуми от щастие понесен.
За всички твойто име радост бе,
но гледат го сега като небе.
Едва сега е азбуката цяла,
спасен е всеки чрез инициала! (...) ^[16]*

Но да се върнем на SNB и Клаузер: преди да се случи всичко това, той (чиито доклад предизвика земетресение на златния пазар) беше напълно неизвестен за финансовите среди. В кариерата му има един пикантен детайл: Клаузер е председател на управителния съвет на

една от респектиращите швейцарски компании *Orell Füssli AG*. По случайност тя е една от водещите печатници за пари в Швейцария и неин главен акционер е SNB.

На 25 ноември 1996 г., малко след като новината от доклада на Клаузер стана известна, цената на златото падна. *Barron's* коментира това така:

„В четвъртък цената на златото падна на най-ниското си ниво от 29 месеца насам, на около \$376 за унция, веднага след информацията за швейцарски продажби на злато.“^[17]

Предния ден цената беше \$386. Понижението с \$10 за унция означаваше загуба от почти \$10 милиарда за един единствен ден за всички златни наличности на централната банка, да не говорим за загубите на вложителите от целия свят. Търговците ликуваха. На 27 ноември 1996 г. един от тях, кореспондент на UBS, в ежедневната си статия, носеща циничното заглавие *Precious Thoughts* (златни мисли), написа следното:

„Г-н Клаузер едва ли може да твърди, че е бил лошо цитиран; този [доклад] ще бъде прочетен от всички и цената на златото бързо ще падне на \$360. Направо приказка на ужасите [думи на търговеца; бел.авт.]: покачването на откритите авансови COMEX-контракти до 11 000 при поевтиняване с \$2,50 означава исторически ден, в който могат да бъдат изградени нови, по-големи, по-добри позиции на падащия курс...“^[18]

През септември Самуел Шмид, по онова време председател на т.нар. Комисия по златото, дойде в офиса ми и ме попита какво мисля за доклада на Клаузер. (Шмид междуременно беше избран за народен представител и е член на швейцарското правителство.) След като прегледах документа, казах, че най-важното задължение на

Централната банка е да пази целостта на валутата си и че предложените промени в закона за Националната банка не биха могли да гарантират именно това. Точно обратното: в случай че новата политика бъде приета, възникват редица рискове. Посъветвах председателя на парламентарната комисия да се изкаже против промените. Заемите на злато са лоша политика, излагаща заемодателя на голям риск, който никоя централна банка не трябва да поема. Това би било не само рисковано, но и наистина глупаво.^[19]

Deutsche Bundesbank и SNB започнаха да дават заеми в злато в по-късния етап на мечия пазар. Писах до един член на парламента, че печалбите от заемите в злато, равняващи се на най-много 50 милиона швейцарски франка годишно, както и лихвеният процент малко над 1% не са достатъчни, за да се рискува богатството на нацията. Този начин на действие би намалил златните резерви на страната и съответно общото световно имущество. В допълнение, това сериозно би засегнало златодобивната промишленост и икономиките на близките страни.

Беше изминала малко повече от една година след изказването на Жан Звален в полза на златото, когато в годишния си доклад от 1996 г. SNB приветства с малко неясен бюрократичен език предложението за ликвидиране на златните резерви.^[20]

За съжаление, дискусиите на „мъдрите мъже“ от SNB никога не станаха обществено достояние. Възникват два въпроса. Ако тези хора действат с официални средства, защо обществеността не научи нищо за резултатите им? И какво се опитваха да потулят те с цялото това съзаклятничество? Методите им отдавна нямат нищо общо с демокрацията.

Е, разбира се, няколко детайла излязоха на бял свят. Стана ясно, че въпросната групировка има намерение да ликвидира 40-процентното обезпечение с един удар. Защо на части, когато може наведнъж? Не е странно, че това беше решено през 1992 г. — именно в годината, в която Швейцария влезе в МВФ. Депутатът Самуел Шмид имаше бърз ум и достатъчно присъствие на духа, за да удължи блокирането на закона. Той заяви пред правителството и хората от SNB, че или могат да проведат моментална частична ревизия и редукция на резерва до 25%, или ще трябва да чакат една година, докато новата швейцарска конституция бъде одобрена от народа.

Предложението гласеше „Take it or leave it“. Те приеха и в началото на март 1997 г. беше гласуван закон за частична ревизия на Националната банка. Най-накрая и *Schweizerische Nationalbank* щеше да участва в заемите със злато и потискането на цената му. С това обаче приключи и подкрепата на Самуел Шмид за швейцарското злато. Шмид, за когото в посветените кръгове отдавна се знаеше, че има намерение на всяка цена да стане член на Бундесрата, ми разказа, че междуременно поддържал контакти с финансовия теоретик от Берн Ернст Балтеншпергер. В една статия под заглавие *Кой има полза от валутните резерви?*^[21] проф. Балтеншпергер заявява, че според него продажбите на злато били изключително актуални. По-късно той стана съветник на Националната банка и член на експертната група „Реформа на валутата“. Беше пропусната голяма възможност. С малко повече воля и убеждение можеше да се предизвика обрат в нестабилния като цяло Бундесрат, както и в зле управляваната Национална банка. Но трагедията е, че никой нищо не разбра. Интервютата и изказванията по телевизията ме убедиха, че финансовият министър Вилигер е слабо информиран относно историята и практиката на валутата и свърши крайно лоша работа за страната си.

На 18 март 1997 г. финансовият печат обяви, че експертна група на швейцарското Министерство на финансите и SNB е разработила множество печеливщи мениджмънт-стратегии за резервна валута — с други думи, дишаха чистия въздух на модерната портфейл-теория.^[22] В 90-тия годишен доклад от 31 декември 1997 г. SNB даде абсолютно неудовлетворително обяснение за намаляването на златните резерви. Редукцията до 25% била задължителна, защото иначе SNB щяла да наруши предписания лимит за златните заеми.^[23] Едва ли някой би могъл да разтълкува подобно изказване, но още по-невероятно изглежда, че SNB прибегна до него.

За мен като гражданин със стари швейцарски корени, това е чиста измама. Подобни машинации нямат нищо общо с традиционното швейцарско мислене и начин на действие. При приемането на новите чуждестранни процедури ние швейцарците бяхме още доста резервирани, и то най-вече когато ставаше дума за промени от такъв характер. Естествено, успоредно с въздействието на негативните медии имаше и перманентно недоволство. За мен обаче няма и най-

малкото съмнение, че подстрекателите за този тип обрат в съзнанието се намираха отвъд океана. Някои чуждестранни майстори-стратегии с голям опит и заредени с брилянтни тактики дори успяха да захаросат своите модели пред швейцарските централни банкери — признак на гениалност, на която биха завидели Клаузевиц^[24] и Сун Дзъ, ако бяха още живи. За тези чуждестранни заговорници единствената златно обезпечена валута, швейцарският франк, беше последната пречка към приказния свят на глобалните необезпечени хартиени пари. На кого е притрябвала една малка страна в сърцето на Алпите, която има наглостта да притежава най-добрата валута в света? Съкровището от планините трябваше да бъде плякосано с необичаен маньовър.

Ако дочетете книгата докрай, ще се убедите, че театърът, в който се разиграха събитията, се нарича конспирация. Едва ли съществува нещо друго на този свят, което да създава повече проблеми на мераклиите-стратегии, освен златото. Тези политици на властта изобщо не ги е грижа за холокоста или съдбата на бедните, неоправданите хора, които трябваше да загубят живота си през Втората световна война. Те не се интересуват от историята на отделните държави, от езиците и културите им. Те познават само своята култура — долларовата култура. В човешката история е имало много амбициозни политици, желаещи да бъдат господари на вселената. Тази мечта все още броди из някои арогантни умове. За да се създаде свят с едно единствено световно правителство, с една централна банка и една валута, трябваше да бъде унищожена най-голямата и най-важната преграда — златото.

Но както казах преди: конспирацията срещу златото или битката за швейцарското злато принципно беше спечелена още през 1992 г., когато страната влезе в МВФ. Това беше решителният момент, който обикновено предпазливите и исторически стабилните швейцарци пропуснаха. Останалото беше сравнително лесно. Но използваните оръжия бяха нечисти и скандални. Страната можеше да запази достойнството си, ако ги нямаше големите банки.

През годините швейцарските банки бяха много успешни в експанзията си и навсякъде по света имаше техни клонове. Днес почти половината от сделките на големите банки са обвързани със САЩ. Но в трудни времена, когато липсва ред и законност, това съвсем не е много умна политика. Заради ангажиментите им в чужбина,

швейцарските банки рискуват да станат жертва на натиска. Може би не трябваше да откриват свои филиали в големи страни като САЩ или Германия. Нека се поучим от историята. Може би швейцарските банки трябваше да останат на своя земя и да устоят на изкушението за бързи пари. Страната ни днес щеше да е в много по-изгодна позиция.

Златната война срещу Швейцария като финансов център

Началото беше поставено с упреци към Швейцария за ролята ѝ по време на войната. Един лаком за сензации американски сенатор от Ню Йорк, Алфонсо Д'Амато, започна да критикува ролята на Швейцария по време на Втората световна война. Той я обвини, че се е колаборирала с германското нацистко правителство. Фактът, че Д'Амато беше президент на *U.S. Senate Banking Committee*, ясно говореше какви са истинските му намерения. Цел на масивния обстрел бяха Швейцария и законите за банковата тайна, банковите центрове и техните златни резерви. Пресметнато на глава от населението, Швейцария притежаваше най-много злато от всички останали държави в света. За сравнение: в края на 1996 г. по пазарни цени златните резерви възлизаха на 115% от намиращата се в обращение валута, спрямо само 21% покритие на американския долар и само 20% на германската марка. Това бе причината за респекта към швейцарския франк в чужбина.

Това бяха съвременни конкистадори, които вече не нападаха златото на майте в Мексико, на инките в Перу и на жителите на Колумбия, а на Швейцария. Войната не се водеше с меч, а с много опасни оръжия: клеветите на медиите — както чуждестранните, така и, за съжаление, швейцарските. Намиращата се в Сен Гален частна банка *Wegelin & Co.* заявява следното в своя *Investment Commentary*:

„Определени заинтересовани групировки, подкрепяни от един преднамерено шумен американски сенатор и от медиите, постепенно усилваха натиска върху швейцарските банки и страната като цяло. Нещата катализираха още повече с едно дело пред Нюйоркския съд срещу трите най-големи швейцарски банки, които бяха

дадени под съд за повече от 20 милиарда швейцарски франка.“^[25]

С всеки изминат ден оргията на дълговете ставаше все по-голяма.

Тоталната война^[26]

На 9 юни 1999 г. Джейн Х. Ингрейъм писа:

„*New York Times* и *Washington Post* отприщиха лавина от шокиращи обидни обвинения срещу високоуважаваната швейцарска банкова индустрия, като използваха нещастieto на евреите за стръв. Обвинението: швейцарските банки продължавали да притежават златото, депозирано от евреи, които станали жертва на холокоста. Предвождани от легендарно богатия Едгар Бронфман (член на крайно влиятелния *Council on Foreign Relation, CFR*^[27]), собственик на мултинационалната спиртна империя *Seagram* и президент на Еврейския световен конгрес, «парите без наследници» бързо се превърнаха в «хуманитарна» спасителна мисия срещу «злоупотребата с евреи», на които вратите на банките се хлопвали «под носа» им, когато потърсели правата си. Никъде в тази дългосрочна пропагандна кампания нямаше и най-малкото доказателство за «неизплатен авоар»“^[28]

Съгласно *Jewish Bulletin of Northern California* на една среща от 10 март 1998 г. Едгар Бронфман заявил, че е настъпил моментът на Швейцария да се обяви „тотална война“.^[29] За да постави Швейцария на колене, Бронфман използва изрази, напомнящи езика на словесните атаки срещу враговете на Третия райх, които неговият пропаганден министър правеше преди 60 години.

Естествено, напълно беше пропуснато, че още през 50-те години и още веднъж през 1962 г. Швейцария проучи всички

„неподвижни“ влогове на хора, изчезнали през войната. По онова време швейцарските банки изплатиха на оцелелите евреи двуцифрени милиони (и то от високата част на скалата). Като директор на една от ключовите частни банки, която бе в ръцете на еврейска фамилия, аз станах свидетел на тези плащания и подчертавам сериозността, с която се провеждаха инспекциите във всяка една швейцарска банка. В допълнение мога да кажа, че всеки служител доброволно направи дарение в полза на помощната акция за Израел.

Въпреки всичко натискът беше толкова убийствен, че правителството се принуди да даде съгласието си за независима комисия по случая. В нея влизаха прочути личности и тя трябваше отново да инспектира направеното от банките. Неин ръководител беше не някой друг, а вездесъщият Пол А. Волкър, бивш председател на *Федералния резерв* и член на CFR, както и на *Trilateral Commission*^[30]. *The American Spectator* разкри, че работата не само е голяма измама, но на всичкото отгоре и много очевидна:

„За съжаление, не съществува нито един надежден документ как и откъде е постъпило златото през 30-те години в Швейцария. Да създадем такъв днес, 60 години по-късно, е невъзможно, дори той да е дело на т.нар. «изтъкнати» личности.“^[31]

Междувременно швейцарското списание *Journal de Genève* информира за едно изумително предупреждение от страна на Бронфман:

„Едгар Бронфман е на мнение, че ако швейцарските банкери не използват възможността да възвърнат славата си, това ще е залезът на Швейцария като един от най-големите световни банкови центрове, защото в такъв случай тя няма да се ползва с абсолютно никакво доверие. В крайна сметка свободният свят трябвало да накаже тази система.“^[32]

Голиат срещу Давид.
Джейн Ингреъм продължава:

„Шокиращата истина е, че американско-европейската клика от посветени имаше властта да материализира тази заплаха. Че тя бе разбрана от швейцарския Бундесрат, стана ясно много скоро. Първоначално последва информация за швейцарска хуманитарна помощ — седем милиарда швейцарски франка, чиито лихвени печалби щели да са за нуждите на «хора» със значителни финансови затруднения. Прибягна се до тази мъглява формулировка, защото до момента не можеше да се докаже нищо по-конкретно за предполагаемото еврейско богатство. Накратко — седемте милиарда нямаха нищо общо с «парите без наследници». Но Бронфман и кръговете, които атакуваха банките, ликуваха: и имаше защо!»^[33]

Швейцария пада на колене

Такова е заглавието на една книга от Луци Щам^[34], швейцарски адвокат и член на Консервативната партия, с прецизно разследвана информация.

„С учудване разбираме, че обект на атаките стана именно Швейцария, която по време на Втората световна война успя да бъде независим и хуманитарен «оазис на демокрация в морето от тирания»... Беше нападната точно нашата страна, която въпреки трудните години е една от малкото държави, приела огромен брой бежанци — на глава от населението например 40-кратно пъти повече от еврейските бежанци в САЩ... Всъщност цел на офанзивата бяха швейцарските банки, въпреки защитата на клиентите им, докато в други държави влоговете се вливаха тихомълком и еврейската собственост съзнателно се

присвояваше като държавна... Критиката идваше точно от страна на САЩ, която по онова време, блокирайки самоволно швейцарските активи (6,3 милиарда франка, т.е. значително повече от златото, заграбено от Германия), беше отговорна за затрудненото положение на Швейцария... Това беше невероятно поради факта, че страната ни никога не е водила военни действия и въпреки това беше готова да отговаря със самопризнания, пари и обещания за плащания. Но още по-странно бе колко много швейцарци с пълно гърло пригласяха на чуждата политика и се превърнаха в обвинители и свидетели срещу собствената си страна. Това бе не просто лоша защита, а съзнателно ощетяване на държавата.“

Никой не можеше да принуди Швейцария да направи каквото и да било. Тя беше в позиция на силата, но стана жертва на едно слабо, късогледо и — относно международните взаимовръзки — хронично зле информирано правителство. Непростимо е, че то не послуша нито веднъж собствения си посланик във Вашингтон, д-р Карло Ягмети, който предупреди Берн за случващото се извън и във Швейцария. Америка щеше да бъде респектирана от силата. Но какво да направи човек в подобна ситуация? Много просто: по онова време Швейцария притежаваше огромен брой американски ценни книжа. Дори само една малка част от тях да бяха обърнати в злато, посланието щеше да е ясно. Освен това тя винаги е имала добри отношения със САЩ. Доказателство за това е швейцарската подкрепа на американските интереси в Иран след тогавашната криза. Швейцария не можеше да бъде принудена към каквито и да било плащания, ако правителството, парламентът, SNB и големите банки разберяха около какво се въртеше тази лъжлива кампания.

В допълнение, към непростимата слабост, проявена от официалните власти, на заден план се беше спотаил и един силен вътрешен враг. Говоря за невероятно късогледия начин на мислене от страна на пропагандните инженери, най-вече за политиците и медиите. Швейцария загуби много от доверието, постигнато от миналите поколения.

През февруари и март 1997 г. швейцарските банки, индустрия и SNB изплатиха общо 270 милиона франка на т.нар. холокост-фондове. На 12 август 1998 г., след внимателно организирана и концентрирана атака на един американски адвокат и *World Jewish Congress*, банките бяха готови за „глобално решение“ и изплатиха \$1,25 милиарда поради напълно безпочвен страх от санкции!

Ако Бундесратът и SNB бяха послушали съвета на бившия президент на Националната банка и BIZ Фриц Лойтвилер, това можеше да бъде избегнато. Още месеци преди това Лойтвилер се беше ангажирал в изграждането на специален фонд за жертвите на холокоста. Той посредничеше между швейцарските банки и индустрията, от една страна, и *World Jewish Congress* — от друга. Зад кулисите убеждаваше големите банки да предоставят 100 милиона швейцарски франка, а от представители на индустрията идваха сигнали, че ще бъдат добавени още 50 милиона.

Когато САЩ започна да заплашва Швейцария с бойкот, Лойтвилер започна контакти със SNB. Предложението му беше Националната банка да предостави още 200 милиона: 100 от тях щяха да са за нуждите на централната банка, а останалите 100 — авансов резерв за плащанията на Швейцарската федерация. След разговори с някои високопоставени членове на *World Jewish Congress* Лойтвилер беше твърдо убеден, че 350 милиона швейцарски франка ще са достатъчни, за да удовлетворят критиците.

Уинстън Чърчил за ролята на Швейцария във войната

„От всички страни, запазили неутралитет, Швейцария заслужава най-голямо уважение. Тя беше единствената международна сила, която осъществяваше връзката ни с брутално разделените нации. Каква е ролята ѝ, можеше ли да ни даде търговските предимства, които желяхме, или необходимото на германците, за да запази държавата си? Тя е демократична страна и отстояваше свободата и независимостта си; въпреки етническата си принадлежност, трогна голяма част от партиите ни.“^[35]

Един банкер от Уолстрийт и приятел на Швейцария
Добре информиран, той каза следното по тази тема:

„Някой трябва да припомни на «мъдрите господа» от Швейцарската национална банка, че нация от 4 милиона граждани, заградена от големи световни сили, няма друг избор, освен да търгува с Германия. Поне по-старото поколение показва здрав разум да настоява за плащания в злато, вместо да приема марката на Райха.“^[36]

Хари Шулц също взе думата:

„Независимо от етическия аспект, изглежда не е случайност, че правителствата усърдно експлоатират темата за нацисткото злато, за да дискредитират Швейцария и да упражнят натиск върху нея с единствената цел да направи компромис с банковата си тайна.“^[37]

Един централен банкер в ролята на доставчик на парични средства

Тогавашният президент на SNB Ханс Майер, полковник от швейцарската армия, е известен с предпазливостта си. Речите му никога не са били особено интересни, а прогнозите и коментарите му за икономиката — особено прозорливи. Но между Коледа на 1996 г. и новата 1997 г., докато разхождал кучето си, имал внезапно озарение: фонд за солидарност! Швейцария щяла да повиши стойността на златото си и да внесе 7 милиарда франка за хуманитарни цели. Пресата писа, че когато му дошла идеята, все едно нещо му светнало. Той имал чувството, че страната ще направи голям скок напред. Като съветник на правителството вероятно е споделил мислите си с Каспар Вилигер, чиято фамилия лично беше засегната от събитията през Втората световна война.

Хронология за събитията в съкратен вид

26 януари 1997 г.: Бундесратът решава да създаде Фонд за солидарност.

5 март 1997 г.: Президентът Арнолд Колер оповестява предложението да се създаде фонд за тези, „които понасят мизерия и лишения не по своя вина“^[38], а финансирането на проекта да се реализира чрез ревалоризация на златните резерви. По-късно стана известно, че цялата идея е доста невнимателно планирана и страда от сериозни недостатъци, да не говорим, че в случая става дума за решение с неясни последствия и евентуално неподозирани странични ефекти.

Същия ден в 10:09 GMT *Ройтерс* съобщи, че „швейцарците планират да продават злато...“.

Три дни преди това федералният президент заяви, че семейното богатство (т.е. швейцарското злато) не трябва да се пръска по глупав начин.

Курсът на златните акции, които от началото на годината се бяха повишили с 20%, рязко паднаха.

6 март 1997: Neue Zürcher Zeitung

Плановете за продажба на злато засегнаха пазара: „Все едно МакДоналдс да прекрати бизнеса с хамбургери.“^[39] Цената на златото падна на \$354.85 или с \$5 от крайната цена от миналия ден (\$359.85), както UBS-търговците правилно предполагаха.

17 март 1997 г.: Съобщение на Бундесрата за ревизия на Закона за Швейцарската национална банка, вследствие на който минималният резерв става от 40 на 25%.^[40]

25 март 1997 г.: Фриц Лойтвилер критикува златните фондове. Лойтвилер, един от най-респектиращите световни централни банкери, бивш президент на SNB и BIZ, каза, че „предложението е недомислено“, и постави въпроси относно независимостта на банката. Той бе загрижен, че една от най-независимите централни банки се поддаде на натиска да употреби златните си резерви за политически мотивирани проекти.^[41]

Както *World Gold Council* съобщи, Лойтвилер смятал, че на държавата не е позволено да посяга към „толкова ценните до момента резерви“. Заради „недомисленото“ предложение Централната банка

щеше да „загуби невинността си“.^[42] Други — като напр. бившия финансов министър Ото Щих, критикуваха предложението и го нарекоха „фокуснически трик“.^[43] Лойтвилер каза, че по различни начини, но безуспешно се е опитал да влезе в контакт със SNB и че е разочарован от безгръбначието на Ханс Майер.

Влиятелният президент на SVP в Цюрих Кристоф Блохер беше абсолютно против Фонда за солидарност, а бившият директор на SNB Лео Шюрман каза, че стартирането на еврото ще е тест за издръжливост на швейцарския франк.^[44] В периоди на валутни турбуленции Швейцария винаги би могла да разчита на златото си и затова не трябваше да го продава.

19 юни 1997 г.: Гласуване на частичната ревизия на Закона за Националната банка.

1 ноември 1997 г.: Новият закон за SNB влиза в сила.

Последната пречка за продажба на злато от SNB: Швейцарската конституция

Ако човек разговаря с швейцарските граждани, впечатлението е, че всички смятат, че народът трябва да реши съдбата на златните резерви. Но не беше така. Не и според мисленето на членовете на Бундесрата и директорите на SNB, които постоянно търсеха начини да постигнат заветната си цел и да се „освободят“ от швейцарското злато, без да включват народа. Последната голяма пречка за това бе швейцарската Конституция.

На 10 октомври 1997 г. видният член на законодателната камара и член на Швейцарската народна партия и Националния съвет (камара на парламента) д-р У. Шлюер дойде в офиса ми. Той беше член на парламентарната комисия, отговаряща за новата Конституция. Изглеждаше много възмутен, защото когато изложили пред него и комисията новия законопроект, забелязал, че клаузата за златните резерви просто липсва. Никъде нямало дори думата „злато“. Когато попитал за причините на тези изменения, отговорът бил, че те повече не можели да се регламентират с Конституцията, тъй като през 1992 г. Швейцария била поела отговорност пред МВФ да изостави каквото и да било златно обезпечаване.

Пропагандната машина на правителството заработи отново и стотици политици обясняваха пред обществото защо новата Конституция трябва да бъде одобрена. Обществеността трябваше да

вземе бързо решение. Никога в историята на Швейцария на гражданите не е даван толкова кратък период за толкова важен въпрос с неясни и непредвидими последствия за бъдещето. Правителството се подготвяше години наред, а на хората бяха дадени три седмици да проучат осъдителния документ. Въпреки че нямаше кой знае какво надмощие за приемане на предложеното от правителството, много малко хора стигнаха до заключението, че декретът за отмяна на златното обезпечаване е фатален и това завинаги ще промени съдбата на Швейцария. Единствената партия, гласувала срещу новата Конституция, отново беше *Швейцарската народна партия (SVP)*.

Сбогом на швейцарската независимост

Такова беше заглавието на една статия от Джейн Х. Ингреъм в *New American*. Нейното заключение е, че швейцарските граждани са се отказали от финансовата си стабилност и независимост и така подготвили пълната си асимилация от ЕС.

Статията започва така:

„С едва доловимо мърморене на недоволство беше постигнато привидно невъзможното. Поради липса на яснота, тази пролет швейцарците решиха да се разделят с неповторимата стабилност на валутата си, както и с финансовата сила и независимост на страната си. Без да осъзнават последствията от прекъсването на златната връзка, гражданите на Швейцарската държава — единствената директна демокрация в света — одобриха Конституция, която отменя традиционната конвертируемост в злато (условието за златни резерви), направили швейцарския франк «добър, колкото злато».

В миналото за една единствена конституционна промяна на гражданите се даваше минимум един месец за ориентация и дебат. Но този път, бързо и без никакви дебати, те трябваше да дадат гласа си за повече от 100 параграфа, които съдържаха сериозни промени, засягащи формата на управление, войската и културата им. Очевидно бързането беше необходимо, за да не могат швейцарците да

забележат, че техните закони, права и традиции са подчинени на международните закони и мандати, което не на последно място означава и коварна атака срещу семейството.

Накратко, този невероятен документ демонтира повечето естествени компоненти на обществения живот — като свобода, национална идентичност, семейство и личен живот. Тяхното място е заето от социалистически цели като «право» на работа и жилище. Следващите стъпки в тази посока са неизбежни, което означава пълно приемане на *Европейския съюз*.“^[45]

Можем само да поздравим Джейн Ингреъм за този прецизен анализ. Вероятно никога няма да стане ясно дали всичко това бе дело на невидими инсайдери, въпреки че последствията са доста очевидни. Както винаги, Бундесратът и SNB трябва да отговорят на едни и същи въпроси: кой причини това на швейцарските граждани? Някой във и/или вън от страната? Кой бяха влиятелните политици, които сломиха швейцарския финансов център, после отмениха швейцарската банкова тайна и потискаха цената на златото?

По американски данни те са обществена тайна. Естествено, докато траеха дискусиите, не присъстваше никой. Но според слуховете трима прочути личности — Волкър, Грийнспан и Рубин — са убедили управляващите и bankerите в Швейцария, че продажбата на злато е чудесен начин да се покаже пред света нещо важно: швейцарците са скъсали окончателно със „спорното“ си минало и най-накрая се дистанцират от преклонението си пред златото. На кого е необходимо злато в един глоболизиращ се свят? Трагичната равностметка е, че посегателството над Швейцария всъщност е коварен удар срещу свободата. Като никоя друга нация Швейцария винаги е развявала флага на независимостта. Институции като банковото дело, стабилността му, гарантирана от златните резерви, и същинската демокрация са част от нея. Свят, в който поддръжниците на всемогъщото световно правителство все повече желаят да определят живота на индивида, не трябва да се толерира.

ЦЕЛТА НА ТАЗИ КНИГА

Намерението ми е да информирам обществеността, че ние всъщност се намираме в центъра на трагична валутна, финансова и златна криза. Естествено целта на книгата не е обсъждането на *Доклада Волкър* или ролята на Швейцария по времето на Втората световна война. Споменах накратко обвиненията срещу държавата, само защото те имат връзка с конспирацията срещу златото и за да покажа различните причини за това защо и как тя беше въввлечена в драмата.

Комисията Волкър, която на 2 май 1996 г. беше одобрена от швейцарското банково сдружение, имаше двойна функция: от една страна, се целеше в банковата тайна, а това означаваше, от друга страна, и в самата банкова система. Подобни тактики с удоволствие се прилагат и от неизбрани ЕС-служители в Брюксел.

Щетите, които машинациите на комисията Волкър причини на банките, възлизат на повече от 1 милиард франка. Потенциалното дългосрочно последствие на това непрестанно „упражнение“ обаче далеч надхвърля моментната финансова загуба. Сериозността идва не само от това, че става дума за слава и престиж, но най-вече и за гласуваното на Швейцария доверие. В крайна сметка всичко това трябва да се смята и за заплаха спрямо швейцарската икономика и посегателство срещу свободата; свободата сами да определяме съдбата си.

Още една от причините за появяването на книгата се крие в намерението ми да покажа колко фалш, лъжи и трикове станаха част от конспирацията. Най-непростимото обаче е, че заговорниците използваха най-безобразното от всички възможни средства: страданието и нещастията на милиони хора, загинали в концентрационните лагери. Изпълнителният директор на *Barrick* Петер Мунк, самият той еврейски бежанец в Швейцария по време на войната, открито призоваваше тази „оргия от обвинения“ срещу Швейцария да бъде прекратена. И други видни евреи също потвърдиха, че опитът да се предъвква миналото прилича все повече на машина за доставка на пари.

В книга си *Between the Alps and a Hard Place* Анджело М. Кодевила разбулва как реалната история на Швейцария по време на Втората световна война беше погребана от една модерна кампания за морален натиск. Държавата беше обвинена, че подкрепяла нацистка

Германия като цяло и затова също носела отговорност за холокоста. Кампанията провокира ужасен прецедент, при който една влиятелна групировка (големите кредитори на администрацията Клинтън-Гор) използва властта на американското правителство грубо да фалшифицира историята и да спечели за себе си неочаквани и незаслужени финансови средства. Кодевила казва, че в случая дългосрочните интереси на САЩ били напълно забравени заради краткосрочните дела на един привилегирован кръг от управляващата партия — и това е наистина отвратителен резултат. Той доказва и как анти-швейцарската кампания всъщност не намира никакви потвърждения на обвиненията си, но въпреки това успява да накара две от най-големите банки на една приятелска страна да олекнат с \$1,25 милиарда.^[46]

Един от най-агресивните обвинители и клеветници на Швейцария — бившият държавен секретар на американското Министерство на външните работи и приятел на экс-президента Клинтън мистър Стюарт Айзенщат, междувременно започна да изразява много по-умерена гледна точка относно ролята на Швейцария във войната. Той оповести на глас чувството си, че е напълно погрешно Швейцария и нацистка Германия да се подвеждат под един знаменател. Излизащият два пъти в седмицата швейцарски вестник *Scweizerzeit* допусна, че промяната в мисленето на Айзенщат се дължи на новата му и очевидно много доходна служба. На практика новата му фирма *Covington & Burling* поддържа приятелски контакти с най-голямата швейцарска банка UBS.^[47]

По-късно стана ясно, че промяната в убежденията му всъщност не е много истинска. В края на 2002 г. Айзенщат издаде книгата си *Imperfect Justice* (Липсващо правосъдие), в която отново се намеква, че Швейцария укривала слугите на Хитлер. На корицата има бял кръст на червен фон, но гербът е обезобразен: швейцарският кръст закрива кюлчета злато, оформени като свастика — символа на нацизма.^[48]

ПРОДАЖБИТЕ НА ЗЛАТО ОТ SNB БИХА МОГЛИ ДА ОЗНАЧАВАТ МАРИГНАНО ЗА ИКОНОМИКАТА И ГОЛЕМИТЕ ШВЕЙЦАРСКИ БАНКИ

Името Маригнано вероятно говори нещо само на швейцарците. Недалеч от Милано е разположено малкото градче с италианско име Меленяно (преди Маригнано). Хората, пътуващи по магистралата или

с влак, почти не го забелязват. Но за швейцарците то е една от важните теми в часовете по история, защото означава края на бляскавия период от 14. и 15. век, когато швейцарските воители били смятани за непобедими.

Свободолубивите швейцарци били най-добрите войници на времето си. Те прогонват австрийската династия на Хабсбургите от териториите им, които херцог Чарлз Бургундски завладява след три решителни битки и завзема провинция Ломбардия заедно с Милано. Тъй като географски погледнато Швейцария е предимно планинска страна, стопанството ѝ не предлага кой знае какви възможности и повечето млади хора нямат шансове за препитание в родината си. Затова хиляди от тях ежегодно заминавали за чужбина, за да изкарват пари, служейки (и умирайки) като войници на крале и папи.

И до днес Ватикана е запазила традицията и има на разположение швейцарска гвардия. Тази традиция е останка от миналото, когато папството е разчитало на швейцарските войници да водят войни и да завладяват територии. В прочутата битка при Маригнано през 1515 г., в атака е хвърлена малка армия от 20 000 души пехотинци срещу артилерията на френския крал Франц I, който имал в армията си почти същия брой швейцарци. Тази битка бележи обрата в историята на Швейцария като велика военна сила. След загубата тя решава да пази неутралитет и в бъдеще да стои настрана от чуждестранните политически събития.

Подобна е ситуацията и днес. Големите швейцарски банки са активни във всички точки на земното кълбо и затова са изложени на голям риск от натиск на ревнивата конкуренция. Преди швейцарците имаха успех, но вероятно станаха твърде силни и влиятелни. Тогава притежаваха три големи банки, днес имат само две. Две от тези „три големи“ се сляха по необясними причини. Твърде добре ликвидната *Schweizerische Bankgesellschaft* (UBS), принципно много успешна банка с оценка AAA, беше погълната от по-малката *Schweizerischer Bankverein* (SBC), която имаше нужда от ликвидност!^[49]

Големината не е всичко. Не е необходимо банките на всяка цена да са големи. Те преди всичко трябва да са солидни, да предлагат добри услуги на клиентите си и да са рентабилни за акционерите си. Това всъщност е всичко.

Неповторимият златен резерв на Швейцария дари валутата и съответно банковата ѝ индустрия с необходимия респект, от който имаха нужда, за да спечелят доверието на международните клиенти. В момента, в който SNB се прости с половината от златните си резерви, стана ясно, че тя загуби и част от респекта към себе си. Позицията на Швейцария в международното банково дело никога няма да е същата. Докато нейната икономика се развиваше добре и в света цареше твърде много несигурност, за швейцарските банки винаги имаше достатъчно работа, дори и другите банкови центрове да скъсяваха дистанцията. Но ето че самотитната слава на банков център на SNB и на големите банки беше, поне отчасти, ненужно проиграна.

Ограниченото мислене е типично вече не само за SNB, но и за останалите големи банки. Какво получава SNB в замяна за златото, което в момента продава? Всичко, което е спечелила досега, са светещи точки на компютърния монитор, които уж са някаква претенция за гаранция и стойност. Но фактическият въпрос е кои са истинските печеливши и губещи страни в новата златна политика на Швейцария? Гражданите със сигурност не са на страната на победителите. Те бяха измамани.

Забелязва се още една драстична промяна при големите банки. Те се опитват да разширят максимално доходите си от такси. Какво биха казали акционерите, ако знаеха, че „техните“ банки са между водещите т.нар. „големи четири“ инвестиционни банки, които подготвиха хеджирането и дериватната политика на златодобивната компания *Ashanti*, малко преди тя да колабира през 1999 г.? С други думи, банките бяха част от синдиката, който помогна на Ашанти и Гана да загинат. Това ли ще е бъдещата роля на швейцарските банки? Ако отговорът е „да“, каква ще е следващата им стъпка? И в коя далечна точка на света ще ударят?

Последното общо събрание преди началото на златните разпродажби

SNB не си губеше времето. През юни 1999 г. беше отхвърлен законът за продажба на злато. Въпреки това, на 26 септември същата година, с *Washington Agreement*^[50] SNB освободи 1300 тона „излишно“ злато. Те бяха включени за разпродажба, въпреки че валутният закон,

разрешаващ това, беше гласуван от парламента едва три месеца след Вашингтонското споразумение, т.е. чак в края на декември!

Но което е още по-лошо: все още съществуваше възможност за референдум, чиято давност изтичаше през април 2000 г. Тя обаче изобщо не беше изчакана. Това повдига въпроса кой даде право на SNB да включи тези 1300 тона в споразумението преди самото гласуване? Всичко беше още едно доказателство как Бундесратът и SNB открито застанаха срещу собствения си народ и тотално пренебрегнаха демократичните разпоредби.

През 1999 г. SNB значително увеличи златните заеми и от 187 тона (през 1998 г.) те скочиха на 316 тона. Това значеше, че тя не научи нищо от полу-банкрута на LTCM, от който UBS спечели близо 1 милиард швейцарски франка. В края на 1999 г. наличните златни заеми възлизаха на около 4,7 милиарда франка. Доходите от новата машина за пари бяха нищожни — 57,8 милиона, или само с 15 милиона франка повече от последната година (т.е. „олихвяване“ с около 1%). Докато общата печалба на SNB през 1999 г. от 4,4 милиарда франка може да се отдаде на по-високата стойност на доларовите й запаси, то изгледите за 2000 г. не бяха никак розови, защото в края на 1999 г. SNB включи нова позиция в счетоводството си: над 20 милиарда в евро. Дори да счита златото за рисково, тя може би скоро ще разбере, че необезпечената с нищо хартиена валута е още по-опасна.

Националната банка почувства слабостта на долара

Главният редактор на икономическия отдел на *Neue Zürcher Zeitung* Г. Шварц писа следното:

„Именно по времето, когато Швейцарската национална банка (SNB) се разделяше с «излишните» си златни резерви, нормално е човек да се запита — четейки първоначалните данни от годишните доклади — как всъщност вървят делата без златото. Естествено след дванайсет месеца нещата могат да са съвсем различни, но през изтеклата година резервите категорично допринесоха за нейната успешност.“^[51]

През изминалата година доходът на SNB беше почти наполовина — 2,2 милиарда франка (от 4,1). Освен това лихвените печалби от резерва през 2002 г. бяха почти напълно стопени от обменния курс. Жак Трахслер, издател на финансовото *Zyklen Trends Signale*, всеки

месец е пресмятал загубите на SNB от продажбите на злато. Имайки предвид лихвената печалба, според Трахслер в края на януари 2003 г. те са 600 милиона франка.^[52]

Ниската цена на златото заради SNB и Neue Zürcher Zeitung (NZZ)

Тъй като до референдум така и не се стигна, на годишното си общо събрание SNB обяви, че продажбите на злато започват на другия ден. Предишния ден преданият на правителството *Neue Zürcher Zeitung* излезе със заглавието „Слабият блясък на златото като инвестиция“^[53]. В статията се казва, че дейността на златодобивните компании намалявала и благодарение на многото информации от страна на медиите относно алтернативните възможности за инвестиции (деривати) златото било доста неатрактивно за инвеститорите.

След една седмица цената на златото падна с няколко долара и достигна най-ниското си ниво — \$270 долара. Дори да е имало и най-малкото съмнение относно позицията на SNB и лоялния към правителството NZZ в този злонамерен унищожителен поход срещу златото, то беше разсеяно. SNB може да бъде упрекната в лош мениджмънт относно златните държавни богатства, но NZZ трябва да бъде привлечен под отговорност, че премълчава истината или още по-лошо: че умишлено подвежда гражданите. Другата възможност е самите редактори да не са били наясно, но това едва ли е толкова вероятно.

Колко заблуждаваща е информацията на вестника относно SNB, се вижда от една друга негова статия от 5 януари 2001 г. със заглавие „Златна благословия за Националната банка — 25,4 милиарда франка нето ревалоризационна печалба“^[54] А SNB не беше направила нищо друго, освен че в Деня на труда (1 май за Европа) постави нова цена на златото в счетоводните си документи: от антикварните, нереалистичните 4595 швейцарски франка за килограм (от 1971 г.), на пазарните 15 291. С други думи, водещият швейцарски ежедневник похвали факта, че SNB с почти 30-годишно закъснение отбеляза счетоводна печалба, въпреки в широките кръгове да се знаеше, че същата банка заедно с *Bank of England* прилежно помагала на американската хазна и Златния картел да манипулират и съответно да потискат цената на метала.

Лицемерието на вестника стигна дори и по-далеч. Едва в края на статията той споменава, че през 2000 г. SNB има девизна загуба на стойност 1,1 милиарда швейцарски франка, в сравнение с печалбите от 4,7 милиарда за 1999 г. Това не е толкова странно, тъй като „донорът за Фонда за солидарност“ Ханс Майер, една година преди това беше убеден от елегантния президент на *Европейската централна банка* холандеца Вим Дуизенберг да закупи евро за повече от 20 милиарда франка. Крачката на Майер извън златото и в посока на еврото беше направена в момент, когато всички бяха убедени, че в близко бъдеще новата европейска валута ще се обезцени и ще отслабне.

Какво можеше да се очаква от 2001 г.? Тъй като администрацията на Буш преследва различна доларова политика от тази на Клинтън/Рубин и защото Грийнспан и Ко създадоха нужните стимули за борба на Федералния резерв с очевидния стрес в банковото дело и хода на икономиката, изглеждаше, че курсът на долара за дълго време се е изплъзнал от девалвацията. Но това едва ли щеше да доведе до добри резултати за SNB. При подобни обстоятелства здравият разум недвусмислено ни подсеща за златото. Странно, но в докладите на SNB не се споменава нищо за успех от бизнеса със заеми на злато. Междувременно SNB продължава да продава златото ни на дъмпингови цени.

Съгласно *Библията* никой не е пророк в собствената си държава. Затова нека се позовем на един коментар на председателя на *Федералния резерв* Алан Грийнспан относно международните продажби на централните банки. При изслушване на 20 май 1999 г. пред *House Banking Committee* за международната финансова система той каза следното:

„Все пак централните банки са наясно, че когато съобщават продажбите си за злато, цената пада и ниските котировки им носят по-малки печалби. Никой търговец с малко самоуважение не би допуснал подобна глупост.“^[55]

Но *Швейцарската национална банка* го допусна!

Фиксирана цена на златото заради SNB?

Отпадна още едно съмнение. Съзнателната цел на SNB през всичките тези години в крайна сметка се оказа отслабване на швейцарския франк, дори с цената на влоговете на гражданите. Това бе най-съществената причина, поради която златото трябваше да изчезне. Колко силен е бил натискът на експортния бизнес върху SNB, вероятно никога няма да узнаем, а и принципно това вече няма значение. В краткосрочен план слабият франк би могъл да е от полза за някои износители, но дългосрочно подобна ограничена политика води към национална катастрофа.

Централните банки много добре знаят, че живеем в свят на постоянна девалвация на валутите и несекващи финансови войни. В подобна ситуация златото е единствената стратегия за отбрана. На тях им е добре известно, че огромен брой хора се застъпват за ролята на златото като валутен резерв. От едно изследване, проведено за *World Gold Council*, разбираме, че повечето хора във Франция, Германия и Италия са на мнение, че централните им банки трябва да запазят сегашните си златни резерви и дори да ги увеличат.^[56]

Вече се появиха разсъждения, че от швейцарските продажби на злато всъщност не се печели нищо материално. В своя уебсайт американският адвокат и инвестиционен съветник Реджиналд Хауи съобщи на 16 април 2000 г. за основателните си подозрения, че това швейцарско злато най-вероятно ще бъде заместено от друго, което преди е било заето от централните банки на европейския пазар. Така те отново ще могат да възстановят нивото на златните си наличности, което отговаря на официално оповестените златни резерви и то чрез доставка на

„... достатъчно физическо злато, което да покрие непостъпилите златни кредити в счетоводствата на централните банки от евро-зоната, които ще се вляят директно през *Банката за международни плащания*. Швейцарските продажби намаляват риска от мъчителни платежни проблеми, които биха възникнали при покачваща се цена на метала, особено на златния пазар, реализиращ — заради авансовите си продажби — две до четири годишни продукции. Ограничаването на риска с

продажбите на Швейцария чрез централните евро-банки (които заедно притежават по-голямата част от световното злато) са повод за радост — поне не би трябвало да са насочени срещу растящите цени на метала.

За края на 1999 г. общото количество на златните резерви на европейските държави беше 12 457 тона (...), ако приемем, че 10 до 12% от него се заема, което е около 1250 — 1500 тона. (...) При подобни обстоятелства продажбите на Швейцария биха могли да се окажат последният елемент за безпроблемното протичане на всички или на повечето неизпълнени заемни сделки със злато в счетоводствата както на централните банки в евро-зоната, така и за SNB. Ядрото на плана беше възможността заетото злато в балансите на европейските централни банки да бъде заместено с такова, което е било купено от швейцарците, а заетото злато в баланса на SNB да може да се замести с това, което е откупено от Холандия и Австрия. (...) Планът също така щеше да позволи на търговските и булион банките да се застраховат от неплатежоспособност чрез хартиени инструменти — в случай че се стигне до силно покачване курса на златото.“^[57]

КОЙ ПРОБИВАШЕ ДУПКИ В ШВЕЙЦАРСКОТО СИРЕНЕ?

Потайниченето, с което SNB и Министерството на финансите си служеха по темата „злато“, е възможно само в държава, белязана от корупция и шуробаджанащина. Много често в управителните съвети на по-големите швейцарски компании се срещат все едни и същи хора — политици, банкери, офицери от армията и други посветени. В тях цари клубна атмосфера, която направо е на границата на кръвосмешението (а ние знаем до какво води то!). Скоро някой каза, че за един швейцарец креслото в управителния съвет на някоя голяма компания или банка било много по-ценно от благородническа титла. Опасността обаче е в това, че лошите новини или влошаващата се бизнес ситуация често се укриват, докато кризата окончателно не стане очевидна за всички. Малък пример е *SwissAir*. Видя се как една някога

печеливша фирма лесно може да бъде срината с лош мениджмънт и небрежен управителен съвет, който твърде слабо познава бранша. Цюрихското финансово-застрахователно дружество, Осигурителният институт и Credit Suisse са допълнителни примери и списъкът с подобни катастрофи расте. За щастие, има и хора като Кристоф Блохер, които осъществяват кръстоносни походи срещу тези затворени кръгове.

Ако някога бъде хвърлена светлина върху истинските причини защо SNB се раздели с половината от държавното злато, би могло да се окаже, че говорим за най-трагичното събитие в историята на Швейцария. На уебсайта на *LeMetropoleCafe*, в статията със заглавие „Who Put the Holes in the Swiss Cheese?“, проф. фон Браун изрече неизреченото:

„Решението на Швейцарската национална банка да продаде половината от златните си резерви в края на един много дълъг мечи пазар, на мен, като дългосрочен наблюдател на златния пазар, ми се стори повече от подозрително. Ставаше дума за едно от онези съобщения, които явно бяха предизвикани от липса на време, защото всичко стана много набързо. Швейцарското банкерство съществува вече твърде дълго, за да се поддаде на прибързани решения, при това когато става дума за опорите на стабилността — златото, и естествено — банковата тайна. Коректно е да допълним, че тя вече не е това, което беше някога. Но да продадеш половината от резервите си в злато, е нещо невъобразимо.

Какво знаеше SNB, което швейцарските политици не подозираха? Този въпрос се налага от само себе си. Възможно ли беше тя да има нужда от достъп до огромно количество злато по съвсем различна причина от тази, която се съобщаваше на лековерния швейцарски народ: че новото законодателство позволявало златото да се продава по желание?

Възможно ли е достъпът до голямо количество физически метал да е нужен за определени швейцарски

банки, за да могат да покрият дериватните си позиции, държани от техните търговски и булион отдели? Дали тези заеми не бяха заплаха за швейцарската банкова система и единственото възможно покритие да е националният резерв, т.е. националното богатство?

В последно време Швейцария наистина се прояви на няколко големи сцени, предприемайки редица сливания на фирми, напр. на *Credit Suisse* с *First Boston*. След това последва сравнително бързото обединение на *Schweizerischer Bankverein* с *UBS*, както изглежда този път малката риба погълна голямата, да не говорим за многото директори на *UBS*, които набързо бяха изпратени с по едно «goodbye». Никога не разбрахме какво всъщност се е случило, но със сигурност можем да приемем, че ненадейно заявените и светкавично проведени обединения, особено когато една малка банка поглъща мениджмънта на някоя по-голяма, по всички закони означава, че нечий баланс спешно се нуждае от помощ.

Каква беше играта при тези сливания? Дали не съществуваше заплаха за златните деривати? Дори сливането на *Chase Manhattan* с *J. P. Morgan* стана за относително кратък срок. В началото изглеждаше така, все едно *Goldman Sachs* е първоначалният избор на *J. P. Morgan*. След първите Due Diligence [фирмени и фактически проверки^[58]] обаче отговорът беше «не, благодаря». *J. P. Morgan*, както и *Chase Manhattan* са едни от много спряганите имена на златния пазар, подобно на *Deutsche Bank* — още един кандидат-жених за *J. P. Morgan*, който обаче бързо се оттегли, може би с малко помощ от *Bundesbank*. Кой може да каже какво ставаше зад кулисите на централните банки, ако оставим настрана типичното за този бранш празнословие?

Помогна ли LTCM-кризата на *SNB*, когато ставаше дума за собствените ѝ «локални» банкови позиции? Одобрението за швейцарските продажби дойде през април, след като през 1999 г. вече беше обявено. Представете си го само!^[59]

Американският брокер Джоузеф Дж. Кациоти от *Ingalls & Snyder*, Ню Йорк, в една своя статия предлага следната интерпретация:

„Особено интересна е поредицата от събития, довели до сливането на *Chase Manhattan* и *J. P. Morgan & Co* (JPM). Тези две фирми имаха значителна преднина при златно-девизните позиции. Офертите за злато, необходими за успеха на този тип бизнес, намаляваха, което означаваше проблематична игра в бъдеще. Четвъртък, 7 септември, финансовият директор на JPM и лидер на дериватната стратегия Питър Хенкок внезапно напусна поста си, за да «се отдаде на собствени проекти». Понеделник, 11 септември, председателите на JPM и *Chase Manhattan* се срещнаха за 5 минути, за да обсъдят сливането. Пет минути!?! Дали на срещата не е присъствал някой с насочен пистолет? Имаше нещо прекалено спешно в тази афера, което много ме учуди и ме накара да се запитам дали евентуално Фед не беше организирал всичко. Когато една работа се върши с такава трескава бързина, то вероятно проблемът е сериозен. Напускането на Хенкок насочва към проблеми с отдела по дериватите. Ако заключението ми е правилно, намерението на Фед да обедини огромните дериватни позиции на двете банки под един покрив има смисъл, в случай че е необходима спасителна акция. От практическа, както и от политическа гледна точка, би било много по-лесно да се спаси и оправдае един «Wall-Street-Fat-Cat»^[60], отколкото двама.“^[61]

Професор Браун разсъждава:

„Световният дериватен пазар се оценява на \$100 милиарда, респектираща цифра, която ни подсеща какви

количества пари са необходими, за да може играта на деривати да продължи — игра, в която лежащият в основата реален свят е само малка част от тази сума. Не е ли интересно? С какво играчите ѝ ще уредят дълговете си, за да изпълнят своите задължения, след като нещата вървят в такава посока?“^[62]

ПОВЕЧЕ НИКАКВИ ПРОДАЖБИ НА SNB ЧРЕЗ BIZ

На 24 март 2001 г. швейцарските медии съобщиха, че SNB ще продава „излишното“ си злато чрез първокласни институции, с които вече има бизнес отношения. Преди сделките ставаха чрез BIZ (Банката за международни плащания) и сега SNB имаше намерение да продаде нови 100 тона до края на септември.

На пръв поглед това изглеждаше изненадващ ход, но може би не е точно така. Намиращата се в Базел BIZ, често наричана централната банка на централните банки, беше критикувана от различни страни. Тя плануваше да откупи 13,73% от акциите на частните си акционери. Те от своя страна енергично се противопоставиха, защото предложената цена им се струваше твърде ниска. Впоследствие, на 7 декември 2000 г. (деня на нападението над Пърл Харбър) BIZ, пет елитни инвестиционни къщи, както и висши служители от американската държавна хазна и *U.S. Federal Reserve Board*, включително Алан Грийнспан, който беше обвинен от адвокат Реджиналд Хауи пред *U.S. District Court* в Бостън, се опитаха конспиративно да потиснат цената на златото.

BIZ беше обвинена не само че участва в търговията със златни заеми на централните банки, но и със злато на МВФ. Това още веднъж показва катастрофалната функция на МВФ. Той постигна една от най-големите си победи срещу благородния метал през 1987 г., когато депозираното в МВФ американско злато беше разпродадено чрез *Английската банка*. С този ход в рамките само на един ден цената му падна с \$100.^[63]

Комитетът срещу монопола върху златото (GATA), създаден през 1999 г., е организация, която през последните години систематично проследява всяко движение на златния пазар. Тя също

така смята, че решението на SNB да продава злато беше взето, за да се спасят собствените ѝ булион банки от неудобните им къси златни позиции. GATA заяви причината да смята, че до голяма степен BIZ се е превърнала в инструмент на конспиративната клика срещу златото, потискаща цената на метала, т.е. същата групировка, срещу която Хауи отправи обвинение. Организацията е на мнение, че продажбите на Швейцария през BIZ бяха прекратени, защото в противен случай щяха да бъдат сметнати за продажби чрез Златния картел. Както Бил Мърфи от GATA каза: „Вероятно (чрез BIZ) швейцарското злато щеше да бъде изпратено на отчаяните англичани, вместо на швейцарските банки“.^[64]

Времето ще покаже дали тези сценарии са били верни. Обществеността вероятно никога няма да научи истината, освен ако не се случи нещо, което да извади на бял свят реалните причини. Събитие, което би могло да предизвика нещо подобно, е експлозията на курса на златото. От някогашния Gold-Pool знаем, че жълтият метал е силен и страховит противник. Когато мигът за повишаване на цената настъпи, скандалът на века ще гръмне с невъобразим грохот. Това би могло да стане в момент, когато водещите индекси на акциите, като напр. Дау Джоунс Индъстриъл или Насдак паднат на ниски нива. Можем да предвидим, че подобни събития биха имали травматични и дългосрочни ефекти върху обществеността. Междувременно швейцарците продължават смело да продават златото си на най-ниските цени.

ДОВЕРИЕТО ВЪВ ФРАНКА

Още през 1999 г. *Financial Times* изрази учудването си:

„Загуби ли швейцарският франк славата си на сигурен пристан? (...) Той е съвсем малко по-стабилен от бедното евро. Швейцарската национална банка също няма намерение да повтара грешките от средата на 90-те години, които тласнаха страната в най-голямата рецесия след 30-те. Но както и да е, SNB е поела труден курс.“^[65]

Френският икономист и финансов журналист Пол Фабр казва:

„SNB се приспособяваше според тенденцията на времето. Швейцарската финансова институция се включи в груповия танц. Освен на валутните, тя стана активен играч и на финансовите пазари, на които цареше пълна суматоха.“^[66]

Какво означава всичко това? Че SNB загуби добрата си репутация. Фабр смята, че банката изцяло е променила политиката си преди четири години и тази промяна не е била за добро.

През юни 2000 г. той писа, че на практика борсите са поели функциите на централните банки.^[67] Това би обяснило забележката на Алан Грийнспан към члена на *House Banking Committee* д-р Рон Пол, направена на една конференция. Грийнспан каза, че нито можел да назове точно количеството на парите, нито да ги управлява.^[68] Преди няколко години Фриц Лойтвилер изрече нещо подобно. Когато през 1984 г. напусна поста президент на *Банката за международни плащания*, той разговаря с няколко журналисти относно бъдещите си планове. Думите му направо бяха пророчески. Той се боеше, че растежът на компютърните транзакции затруднява „безупречната преценка“ за платежоспособност на търговските банки. Така за централните банки практически било невъзможно да пресметнат финансовия поток.^[69]

По случая „измяна спрямо Швейцария“ американският адвокат Робърт Лендис прави следния извод:

„(...) Заради единния световен апарат, даващ предимство на Фед, швейцарците си създадоха проблеми, предавайки златото си. Със сигурност те не са единствените; списъкът с жертвите на САЩ/МВФ-интригите е дълъг. Но измежду жертвите на развитите страни станалото е безпрецедентно. Англия съзнателно или не сключи свещен съюз à la Фауст. Швейцарците обаче бяха измамени.“^[70]

Съобщението на британската хазна от 7 май 2000 г., според което Английската банка щяла да продаде 415 тона от златните си резерви, предизвика обществено недоволство. Според *World Gold Council* пет от седем запитани британци били против продажбата на злато.

В седмиците преди продажбата цената колебливо растеше и почти стигна нивото от \$290. За някои от аналитиците то беше критичната граница. Пазарът вече беше свикнал с безбройните слухове за швейцарските продажби и програмите на МВФ „за подпомагане на развиващите се държави“. Малко по малко доверието се връщаше. Вследствие на естествените отношения на търсене и предлагане дори се очакваха по-високи цени на златото. Но мероприятието на британците дойде като гръм от ясно небе. Цената веднага падна с \$8 под \$280 за свободна унция. На 20 юли тя се срина до 20-годишното ниво от \$252.80.

Известният с анти-златното си поведение *Financial Times* на 9 май 1999 г. коментира малко ехидно:

„Треската за злато започна — но в обратна посока. След решението си да разпродадат на търг повече от половината от британския 715-тонен златен резерв, хитреците от хазната побягнаха към вратата, последвани от байсерите на останалите централни банки. Добре е, че Британия иска по-разумно да използва златото си. В момента то съставлява 43% от нетните резерви, което е безотговорно. Естествено може да изглежда твърде примитивно да се удря по него с цяла редица търгове, вместо безшумно да се продава на ликвидния пазар. Но прозрачността в крайна сметка ще се изплати, когато започне да успокоява страховете от тайни неизброими продажби.

По тази причина е странно защо британското правителство задържа останалите 300 тона. Дял от 18% от всички нетни резерви представлява сериозна позиция за една непечеливша стока, която през последните години се

доказа като мизерна инвестиция, дори и донякъде да играе ролята на запазващо покупателността средство по време на глобални кризи.

След като хазната поуспокои пазарите, тя би могла да прави това постоянно и да разпродаде всичкото злато.“^[71]

Последствието от неочакваните действия на британците беше, че акциите на златодобивните компании попаднаха под голям натиск. Те се принудиха да се наводнят с нови и фатални хедж-задължения в момент, когато пазарът на злато би могъл да достигне дългосрочно най-ниските си нива. Златодобивни фирми като *AngloGold* и *Goldfields* обвиниха правителството на Блеър в непрофесионализъм, защото с действията си окуражи спекулациите, постави цената на метала под допълнителен натиск и дестабилизира пазара на злато. Премиерът на Южна Африка Табо Мбеки протестира, че решението щяло да има „потенциално опустошителен ефект“ върху страната му.^[72]

За канцлера Гордън Браун се каза, че се учудил и обидил от изказването на Мбеки. Когато една делегация от профсъюзни лидери, водена от южноафриканския министър на минното дело, искаше да се срещне с него в Лондон, за да се спрат продажбите на злато, Браун не намери време да ги приеме и прехвърли срещата на по-ниско ниво на своя заместник.

В писмо от 3 юни 1999 г. кралската хазна даде следния отговор на един загрижен от търговете лондонски банкер, за когото търговията с акции на златодобивни компании, метал и петрол е ежедневното му препитание:

„Сър, също както и другите страни, Обединеното кралство трябва постоянно да преоценява официалните си девизни и златни резерви. През 60-те години златото беше център на международната финансова система, но оттогава световната икономика напредна. Вследствие на това особенният му статус избледня. Правителството е на мнение, че финансово погледнато, е абсолютно разумно да се редуцират златните наличности от нетния резерв на

страната. Целта на това реструктуриране е постигането на уравнивесен портфейл чрез увеличаване дела на девизите.“^[73]

Една седмица по-късно, на 11 юли 1999 г., канцлерът на кралската хазна Браун каза пред колегите си, че планът да се продаде повече от половината британско злато не е негов.^[74]

От позицията си на член на лондонския *Carlton Clubs*, който е близък до *Консервативната партия*, на 3 юни 1999 г. написах следното писмо до многоуважавания Питър Финли, президент на политическия комитет на клуба:

„Уважаеми сър,

Убеден съм, че *Консервативната партия* би спечелила голямо уважение и полза, ако се противопостави на продажбите на злато, които очевидно са разпоредени от чуждестранни кръгове. Защо? Първо, защото мнозинството от британците е против тези продажби на държавните златни резерви. На второ място, знаем от историята, че британската империя е била изградена върху златния стандарт. Той е просъществувал 250 години — до избухването на Първата световна война. Дори през този период да е имало колебания на цените, като цяло те са били стабилни, имало е равновесие. Доказателството: индексът през 1664 г. е 100, а през 1914 г. 90 пункта. Знаем какво се случи с паунда и останалите валути, когато светът се раздели със златния стандарт на 19. век. Моето убеждение е, че ако Великобритания и нейните политици знаеха повече за златото, Англия все още щеше да притежава империята си.“

Отговорът беше, че лидерът на кралската опозиционна партия г-н Хаг споделял мнението ми относно продажбите.

На дебатите в долната камара на британския парламент, за разлика от второкласните празнословия на швейцарското народно

събрание, поне могат да се чуят някои реторики, особено когато става дума за речите на сър Питър Тапсъл. Той заяви, че смятал решението за продажбата на 415 от всичките 715 тона злато за лекомислено и насочено срещу националния интерес на Великобритания. Продажбата на този съществен елемент на британския валутен резерв ще ограничи свободата на действие, ще редуцира влиянието на международните финансови институции *и ще отслаби Обединеното кралство като финансова сила.* [курсивът е мой; бел.авт.]

„1. Съобщението на лордканцлера до момента струва на данъкоплатците повече от 400 милиона паунда, което е повече от разходите на Англия за войната в Косово.

2. Решението ограничава валутната независимост на Великобритания. Когато една държава разполага със златни резерви, това винаги означава потвърждение за независимост и валутен суверенитет.

3. Решението има привкус на краткосрочно положение. От правителството и централните банки се очаква да работят дългосрочно за интересите на страната си.

4. Решението е заплаха за Лондонския златен пазар, защото ограничава способността на хазната да се грижи за адекватна ликвидност. Много участници в пазара са на мнение, че след като продажбите приключат, хазната няма да разполага с достатъчно злато, за да изпълни функцията си и да запази Лондон като център на световния златен пазар.

5. Приблизително 20% от печалбите трябва да бъдат инвестирани в йени — чуваме от страна на хазната...

6. Концепцията на резервния мениджмънт, който е в основата на решението, се оказва голяма грешка. След продажбата делът на златото в общия резерв на Обединеното кралство ще е само 7%, т.е. малко по-малко от този на Албания.“^[75]

Въпреки привидно растящата свобода на медиите, не се чуват никакви дебати около английското злато. Американският експерт по златото Бил Мърфи от GATA има впечатлението, че повечето играчи на пазара днес вярват, че ниската цена на златото се определя от усилията на определени официални центрове:

„Тъй като плановете на Швейцария и разсъжденията на МВФ не са достатъчни, за да се държи цената на метала ниска, американската марионетка Англия се оказа най-прекият път към светкавичен дъмпинг.“^[76]

Американският инвестиционен съветник Джеймс Търк, издател на *Freemarket Gold & Money Report*, беше цитиран от *Barron's* на 31 май 1999 г.:

„От месеци твърдя, че централните банки манипулират цената на златото. Съобщението на британското правителство от 7 май доказва това още веднъж. (...) Натискът върху цената пасва идеално на един друг стимул, тласкащ централните банки към манипулация. Златото е барометърът, с който мениджмънтът на централните банки измерва валутата и икономиката на дадена страна. Покачващата се цена на златото е признак за настъпваща заплаха — например инфлация или банкови проблеми. Падащата или ниската цена за пазара е признак, че националната валута и икономика са в ред. Естествено, за централните банкери щеше да е по-добре, ако златото не висеше над главите им като Дамоклев меч. Затова те конспирираха срещу него.“^[77]

Досега всички британските търгове бяха прекалени. В някои случаи златото се купуваше от големи златодобивни компании, за да редуцират или уредят своите хедж-позиции.

Инвестиционният съветник Реджиналд Хауи, носител на наградата на *Bank Lips AG* за 1992 г., на 29 февруари 2000 г. коментира финансовото обезоръжаване на Англия и направи паралели с Втората световна война, когато британците трябваше да напуснат Европа, но по-късно се върнаха с помощта на Америка. С един толкова нищожен златен резерв правителството на Блеър няма да има достатъчно злато, за да се включи в евро-зоната, особено ако „таксите по присъединяването“ се удвоят. В случай че това стане, Британия ще обърне поглед на запад и ще потърси нови съюзници — а именно NAFTA (*North American Free Trade Agreement*). Или, както го формулира сър Питър Тапсъл:

„Който продава злато, накрая губи независимостта и валутния си суверенитет.“^[78]

ЗЛОВЕЩИ ПАРАЛЕЛИ В СЪДБИТЕ НА ДВА ФИНАНСОВИ ЦЕНТЪРА

На предишните страници се опитах да обясня как новата политика за златото на SNB превърна авторитетната Швейцария в губеща страна. Тя ще отстъпи от позициите си във финансовия свят, банковите центрове и икономиката ѝ ще загубят много. Ще видим колко скоро ще се изпълнят тези предсказания. Изглежда, че същото е валидно и за Лондон, който някога беше една от световните финансови столици. Докато Англия все още имаше златен стандарт, „Old Lady of Threadneedle Street“, както наричат Английската банка, беше най-силната централна банка в света.

Всичко е въпрос на доверие. Докато съществуваше респект към златото, доверието беше голямо. Както швейцарската, така и британската централна банка се радваха на стабилна репутация и бяха солидни представители на истинското централно банково дело. Но естествено, когато започнаха да продават златото си, те започнаха да го разменят за хартиени пари, създадени от нищото, които логично винаги ще се обезценяват. При подобни условия бъдещето ще поднесе още по-голяма несигурност.

Лондон отбеляза кулминационната си точка като световен търговски и банков център. С течение на времето всички, по онова

време сияйни имена на банковото дело, постепенно изчезнаха — или защото се сляха, или защото бяха погълнати от гигантските и агресивни американски, германски и швейцарски банки. След като в началото на 2000 г. *Schroders* премина към *Citicorp*, а няколко месеца по-късно *Robert Fleming* беше купена от *Chase*, остана само още една историческа търговска банка: *N. M. Rothschild*. Едно друго прочуто име, *Baring*, наричани някога „петата власт“, преди няколко години изчезна само за броени седмици поради некомпетентни спекулации на един от техните търговци с деривати.

Грийнспан, председател на Фед, съвсем определено е против продажбите на злато, но...

Днес не съществува нито един централен банкер, който да е по-наясно със златния стандарт и валутната роля на метала като мистър Грийнспан. Историческата му статия „Gold and Economic Freedom“ стана популярна по целия свят. Това е едно от най-добрите описания за неделимостта на златото и икономическата свобода.

От време на време Грийнспан изпуска по някоя носталгична забележка колко по-добър и сигурен бил златният стандарт, сравнен с настоящата Анти-система. Той винаги предупреждава за „системния риск“, който по негово мнение във всеки момент може да доведе до катастрофа. Една такава драма обаче, според Грийнспан, не би била възможна в условия на златен стандарт. Именно затова той вероятно смята, че централните банкери, които продават златото си, постъпват наистина глупаво. Следните забележки, които направи след съобщението за продажбите на Английската банка, са типични за него:

„САЩ трябва да не се отказват от златните си резерви. (...) Златото продължава да бъде висшата форма на платежност в света. През 1944 г. по време на войната Германия можеше да плаща само със злато. Никой не приемаше хартиени пари — напротив, златото вървеше навсякъде.“^[79]

За съжаление, през последните три-четири години, когато стане дума за заеми в злато, възгледите на Грийнспан стават все по-мъгляви. Той обаче някак достатъчно ясно успява да каже, че „... емисионните банки няма да се колебаят да повишат заемите си, в случай че цената на златото се повиши“^[80]. Това изказване всъщност не означава друго, освен че Грийнспан няма нищо против конспирацията срещу златото.

Тъй като според него централните банки на практика гарантират, че ще манипулират цената, колкото е необходимо, то байсерите, спекулантите и манипулаторите от всякакъв вид не биха и мечтали за по-добро предложение. Това радикално се различава от идеите на Грийнспан от *Gold and Economic Freedom*, където защитава свободния пазар.^[81]

Следователно сцената за манипулацията на цената на златото и най-голямата финансова измама на всички времена беше готова. Ако цената на метала беше предоставена на пазара, повечето акции нямаше да достигнат толкова измамни нива, както стана в началото на 2000 г.

Но всичко това говореше и за още нещо. Тъй като САЩ очевидно не възнамеряваше да продава собствения си огромен златен резерв^[82], явно чуждестранните банки като *Bank of England* и *SNB* бяха тези, които потискаха цената на благородния метал. Подобни обяснения поставяха златото и под постоянен психологически натиск. Ще има малко купувачи, когато високопоставени служители ден след ден предупреждават, че определени инвестиции ще се обезценят. Централните банки правят това, въпреки че рискуват собствените си богатства — да не говорим за влоговете на стотиците милиони хора от всички краища на света. В това време хора от златодобивната индустрия и цели нации завършват в приютите за бедни. Милиони губят икономическа сигурност, докато безработицата и мизерията се разпространява в минните комплекси.

На 7 юни 1999 г. Хари Бингам от *Van Eck Global* писа:

„Сега само 23% от световното злато е притежание на централните банки, в сравнение със седемдесетте процента преди началото на опитите за потискане на цената му. В момента общото злато на всички централни банки ще е достатъчно за търговски цели за не повече от трийсет дни, което значи, че последствията от продажбите им в най-добрия случай имат временен характер. Преди, когато доверието в централните банки беше по-голямо, официалните продажби се смятаха за контрапродуктивни, независимо кой притежаваше златото. Който имаше злато — имаше парите.“^[83]

Междувременно *SNB* и Английската банка продължават продажбите на златните си активи. Успоредно с нехайната им и безогледна политика се топи и респектът към двете нации. Обединеното кралство, някога глава на колосална империя, след Първата световна война губи все повече влиянието си. Сега наред е

Швейцария. Някога толкова силната калвинистка етика, която поддържаше моралната и физическата държавна независимост, беше забравена до такава степен, че страната стана плячка едва ли не за всякакви арогантни групировки, кръгове или нации. Не е странно, че обикновеният човек се чувства неспокойно и неудобно на улицата и смята, че хората от високите постове го предават.

Ситуацията се промени и при SNB. През есента на 2000 г. Ханс Майер преждевременно напусна поста си. За негов наследник с помощта на отвратителни политически маньоври беше избран Жан-Пиер Рот. Ръководството на SNB първоначално се спря на Бруно Геринг, но впоследствие Бундесратът надделя. В миналото Рот многократно изразяваше мнението, че златните резерви са рискови. *Neue Zürcher Zeitung* го представи като човек, който дължи своята слава на златното си досие — с други думи, на факта, че е продавал злато.^[84] Това, което направи той, беше да разпродаде на безценица изработените от родителите ни национални богатства. Майер, който беше отстранен по несъстоятелни причини преди края на мандата си, се опита да изчисти съвестта си с първоавгустовски речи (1 август е Националният празник на Швейцария). Междувременно и Бруно Геринг напусна Националната банка и я замени с частен бизнес.

В заключение може да се каже, че разпродажбата на швейцарските златни резерви убягва на каквито и да било логика и разумни основания. Много вещи лица от бранша споделят това мнение. На 24 април 2001 г. на обяд в сградата на Ротшилд в Лондон^[85] Робърт Гай, дългогодишен председател на фиксинга в Лондон, каза, че *участниците в пазара* никога няма да разберат защо швейцарците са продали златото си.

ЗЛАТНИЯТ БАЛАНС НА ЛОНДОН

От известно време кралят на металите се намира в подем, който би могъл да продължи години наред. Колкото по-висока е цената, толкова по-голям е позорът на отговорниците по продажбите. Периодично се появяват коментари за скандалната английска политика спрямо златото.

Ето няколко примера:

„Британската хазна губи \$350 милиона заради продажба на злато.“ — пише икономическият журналист Файсал Ислам на 10 февруари 2002 г. в Лондонския *The Observer*. Но стана и още по-зле. Във *Financial Pages* от 5 април 2003 г. се казва:

„Британският министър на финансите загуби £ 850 милиона..., един смесен портфейл, състоящ се от евро, американски долари и йени, който спечелихме с продаденото си злато, сега струва £ 2,1 милиарда. Ако бяхме запазили златото си, той щеше да е £ 2,95 милиарда. Загубените пари щяха да стигнат за два шотландски парламента, както и за 200 основни училища, 60 гимназии и 6 болници с най-доброто техническо оборудване. Те щяха да са достатъчни и за заплати на 40 000 медицински сестри, 45 800 полицейски офицери или за закупуването на 9411 средно статистически шотландски жилища. Гордън Браун, дружката на швейцарския финансов министър Вилигер, днес най-често е обвиняван в непрофесионализъм.“

А КАК СТОЯТ НЕЩАТА С ШВЕЙЦАРИЯ ПРЕЗ 2003 Г.?

В началото на 2002 г. Швейцария се присъедини към ООН. И от този референдум резултатът също беше неубедителен, само 55% „за“. На мнозина им беше ясно, че Швейцария няма какво толкова да прави в тази организация, освен при всеки удобен случай да бъде използвана като касиер. Един американски бизнесмен се обърна към мен със следните думи:

„Е, дотам ли стигнаха нещата? Вече ви приеха в ООН. Какво следва? Международната финансова клика изцяло ви контролира. Това влизане за Швейцария е равнозначно на смъртоносна целувка. След това ще се озовете и в НАТО, и в ЕС (еврото), а после ще станете едно

европейско нищо. Доброволно се отказахте от свободата и уникалността си.“

На 22 септември 2002 г. швейцарският народ трябваше да даде гласа си по един особен проект: да реши какво да се случи с печалбата от продажбата на 1300 тона швейцарско злато от *Швейцарската национална банка*. Трябваше ли тези пари (около 20 милиарда франка) да влязат в касите на АНВ^[86], както препоръчваше инициативата на Швейцарската народна партия? Или да се инвестират срещу лихва и по една трета от годишната печалба да се изплаща на т.нар. Фонд за солидарност, на кантоните и на АНВ? И двете предложения бяха отхвърлени. Докато фантазиите на „Фонда за солидарност“ забиваха смъртоносната си игла, борбата за разпределение на т.нар. излишен златен резерв отново се разрази, точно както беше предсказал Фриц Лойтвилер.

Некомпетентните служители на SNB седмици наред продаваха злато на ниски цени, по един тон на ден, а ако цената на златото се стабилизираше, се случваше да добавят по още два тона седмично. Колко ли капитал пропадна? Финансовият експерт Жак Трахслер (в публикацията си *Zyklen Trends Signale* от 30 януари 2003 г.), както вече споменах, го оценява на 600 милиона франка. Разбира се, възможно е господата от Националната банка да не са го направили от малоумие — но тогава те просто са част от международната елитна съзаклятническа клика срещу златото. Един ден със сигурност ще бъдат бичувани, подобно на британския финансов министър Браун, а когато пазарът на злато дългосрочно започне да върви нагоре, ще изглеждат като пълни глупаци.

ПО СЛЕДИТЕ НА НАЦИОНАЛНОТО ЗЛАТО?

Така гласи едно подзаглавие на статия, разположена на цяла страница в *Neue Zürcher Zeitung* от средата на септември 2002 г.^[87] В нея се твърди, че според някакъв упорит слух, част от федералното богатство се пазело в подземията под паркинга между Националната банка и Парламента в Берн. Освен това, продължава статията, било близо до ума, че SNB разполагала с депо за злато и в центъра на международната търговия — Лондон, близо до Английската банка.

Носела се мълва, че швейцарско злато има и във форт Нокс, САЩ — и вероятно трябва да ѝ вярваме.

Истина е, че Националната банка и Министерството на финансите мълчат, когато стане дума за това къде се пази швейцарското злато. Затова не е странно да има слухове, които твърдят, че всичкото SNB-злато вече е в чужбина (по-точно: в САЩ, в един подземен сейф на Фед в Манхатан) — което впрочем се отнася и до златните резерви на останалите държави.

На 9 март 2003 г., поради несигурността от войната в Ирак, вестник *Blick* излезе на първа страница със статия под заглавие: „Дали златото ни все още е на сигурно място при военния диктатор Буш?“ Къде е златото ни? Точно това иска да разбере днес депутатът от SP (Швейцарската социалдемократическа партия) Паул Гюнтер. В деня на парламентарния контрол, понеделник, 10 март 2003 г., отговорникът по националната сигурност към Бундесрата зададе три въпроса:

— Вярно ли е, че голямата част от златните резерви на Швейцария се намират във форт Нокс, САЩ?

— Съществуват ли и други държави и места, където се съхраняват големи количества швейцарско злато?

— С каква скорост, при какви обстоятелства и от кого това злато може да бъде изтеглено отново в Швейцария?

Според статия в *Tagesanzeiger* от по-следващия ден, 11 март 2003 г., членът на Бундесрата Вилигер, който винаги е демонстрирал, че не разбира нищо от темата, отговори, че няма представа къде точно се намира златото, но ако е в САЩ, това не би го обезпокоило, защото в случая ставало дума за правова държава.

Но депутатът от SP не е единственият, който не получи отговор. Още преди години депутатът от SVP (Швейцарската народна партия) д-р Улрих Шлюер направи подобно запитване и също остана сам с въпросите си. *Blick* съобщава, че преди пет години, когато Националната банка беше застрашена от американските акции за събиране на помощи, окръжният представител от SVP на кантон Апенцел Карло Шмид заяви:

„Всички златни резерви трябва да бъдат изтеглени от САЩ!“

Под това заглавие в *Zeit-Fragen* от 7 октомври 2002 г. публикувах своя статия със следните разсъждения: „Резултатите от референдума в Швейцария за продажбите на златото от Националната банка бяха различни от желанието на правителството. Народът не желаше парите от тях да отиват нито за пенсионно осигуряване, нито за съмнителния Фонд за солидарност. Заради общата воля и разумното държавно управление са необходими две неща: Националната банка моментално да прекрати продажбите на злато, а след това отново да се въведе обезпечаването на франка със злато (успоредно с излизането на Швейцария от МВФ). Гражданската инициатива следва да предизвика съответните дебати.“^[88]

Причината за призива е ясна: гласуването през октомври 2002 г. ясно показва, че швейцарците искат да запазят златните си резерви. През всичките години, откакто тече дискусията, не съм срещал нито един човек, който да е съгласен с тази продажба. Независимо от това Швейцарската национална банка продължава да ни лишава всеки ден с по един тон „излишно злато“. Известно ни е, че златото е свобода, и един ден ще сме загубили част от нея. Докато някой не започне да мисли и докато SNB се съгласява с повелята на Фед, нищо няма да се промени. Един германски университетски професор веднъж каза:

„Когато един ден скандалът избухне, народният гняв няма да познава граници. Ще има мъртви.“

[1] Lawrence White, *Free Banking* (Brookfield, Vermont: Edward Elgar Publishing, 1993), цитат по: Richard Salsman, *Gold and Liberty* (Great Barrington, MA: AIER, Economic Education Bulletin, 1995), S. 87.

↑

[2] Sun Tzu, *The Art of War*, London: Hodder & Stoughton, 1981), S. 15. ↑

[3] Wendell Phillips, аболиционист (противник на робството), говорител и автор на вестникарска колонка в *The Liberator* в доклад пред Massachusetts Antislavery Society, 1852 г. ↑

[4] Jean Ywalen, член на борда на SNB, на World Gold Conference в Лугано, Швейцария, на 9 юни 1995 г., от речта му по откриването. ↑

[5] Виж 75 Years Swiss National Bank, 1982, S. 162: „Конфликтът между параграф 19. и 20. може бързо да се реши, ако SNB бъде упълномощена да приближи цената на златните се резерви до пазарна. Дългосрочното решение естествено изисква цялостна ревизия на швейцарския валутен закон.“ ↑

[6] Sun Tzu, S. 17. ↑

[7] Andrew Smith, The Swiss Revolution, „Central Bank Gold: The Picture of Less Reserve“ (Zürich: UBS Ltd, 18. April 1997). ↑

[8] Alan Reynolds, The IMF's Destructive Recipe of Devaluation and Austerity (Indianapolis: Hudson Institute, 1992), S. 4. ↑

[9] William Simon, „Abolish the IMF“, The Wall Street Journal, 23 октомври 1997. А 18. ↑

[10] „Helvetistan vor der Bewährungsprobe“, Neue Zürcher Zeitung, 31 октомври/1 ноември 1992 г., S. 33. ↑

[11] Richard Gerster, „Ist die Schweizer IMF-Sitz in Gefahr“, Neue Zürcher Zeitung, 21 август 2000 г., S. 13. ↑

[12] Jean Zwalen, „Gold — Always a Topical Subject“, реч по откриването на Financial Times World Conference in Lugano, 19 юни 1995 г. ↑

[13] Peter Klauser, „Geld und Gold, zur Reform der Schweizerischen Währungsverfassung“. Лекция в университета Сент Гален, Швейцария, 19 ноември 1999 г. ↑

[14] Johann Wolfgang von Goethe, Faust, der Tragödie erster Teil. ↑

[15] Johann Wolfgang von Goethe, Faust, der Tragödie zweiter Teil.

↑

[16] Johann Wolfgang von Goethe, Faust, der Tragödie zweiter Teil. (Превод Кръстьо Станишев; бел.прев.). ↑

[17] „Commodities Corner“, Barron's, 25 ноември 1996 г. ↑

[18] Andrew Smith, Union Bank of Switzerland, ежедневни препоръки за търговци, 27 ноември 1996 г. ↑

[19] По онова време все още бях достатъчно наивен да вярвам, че патриотизмът към националната валута все пак ще мотивира швейцарските банкери. Но съм се лъгал. Те искаха да обезценят валутата. На практика всички световни централни банки са машини за инфлация и освен това нямат почти никакъв интерес от стабилните

пари! Всъщност — и най-вече това се отнася до САЩ — централната банка е изобретение на банките. Те я покръстиха, създадоха ѝ лоби и de facto я контролират. Целта на централната банка не е запазването на валутата, а запазването на банковата система и печалбите ѝ. ↑

[20] Швейцарска национална банка, 89-ти годишен доклад, Берн, 1997 г., S. 36. ↑

[21] Finanz & Wirtschaft, No. 98 от 17 декември 1997 г., както и моят отговор във Finanz & Wirtschaft в рубриката Читателски писма от 7 януари 1998 г. ↑

[22] „Hoffen auf höhere Nationalbank-Ausschüttungen — Reduzierte Gold-Deckung“, Neue Zürcher Zeitung, 18 март 1997 г., S. 13. ↑

[23] Schweizerische Nationalbank, 90. Jahresbericht, Bern, 1998, S. 34: „Тъй като златните заеми на Националната банка застрашават предписанията за покритие на банкнотите в обращение, квотата за златно покритие беше намалена от 40 на 25 процента (пар. 19. ал. 2 NBG).“ ↑

[24] Карл Филип Готлийб фон Клаузевиц (1780–1831) — известен пруски генерал и военен стратег. Трактатът му „За войната“ оказва силно влияние върху развитието на военното дело в цяла Европа. Днес теориите му намират приложение в маркетинга и управлението на фирмите — бел.прев. ↑

[25] Wegelin & Co., St. Gallen, Investment Commentary, Nr. 179, 4 април 1997 г., S. 2. ↑

[26] William L. Shirer, The Rise and the Fall of the Third Reich — A History of Nazi Germany (New York: Simon & Schuster, 1960, преиздадена от Crest Books, 1962), S. 357: „В книгата си Der Totale Krieg, издадена през 1935 г. в Германия и грешно преведена на английски като The Nation at War, генерал Лудендорф изтъква необходимостта икономиката на държавата да продължава да се развива по същия тоталитарен начин, за да може да посрещне нуждите на една тотална война.“

Ерих Лудендорф (1865–1937) е политик и генерал от Първата световна война. Изразът „тотална война“ по-късно е приписван на министъра на пропагандата Йозеф Гьобелс. На митингите в края на Втората световна война той крещи пред фанатизираната тълпа: „Искате ли тотална война?“. ↑

[27] Съвет за външна политика — съвременно полу-тайно общество, целите на което се пазят в тайна. Тази организация винаги се оказва замесена в конфликти от различен международен характер. Нейни членове са по-голямата част от американския елит, напр. повечето директори на ЦРУ, Бил Клинтън, Клинтъновата администрация и т.н. — бел.прев. ↑

[28] Jane H. Ingraham, „Goodbye Sovereign Switzerland“, The New American, Nr. 15, 1999, в Интернет на адрес www.thenewamerican.com/tna/1999/07-19-99/vol15no15_swiss.htm. ↑

[29] Luzi Stamm, Der Kniefall der Schweiz (Zofingen, Schweiz: Verlag Zofinger Tagblatt, 1999), S. 245. ↑

[30] Трилитералната или Тристранната комисия — също едно от съвременните тайни общества, в което, подобно на CFR, членуват голяма част от американския политически елит — бел.прев. ↑

[31] Jane H. Ingraham, „Goodbye Sovereign Switzerland“... ↑

[32] Jane H. Ingraham, „Goodbye Sovereign Switzerland“, The New American, Nr. 15, 1999, в Интернет на адрес www.thenewamerican.com/tna/1999/07-19-99/vol15no15_swiss.htm. ↑

[33] Пак там. ↑

[34] Luzi Stamm, Der Kniefall der Schweiz, S. 9/12. ↑

[35] Luzi Stamm, Der Kniefall der Schweiz; Щам цитира Memoires на Уинстън Чърчил, Vol. VI, T. 1, S. 437. ↑

[36] Joseph J. Cacciotti, лично писмо до автора, 12 август 1999 г. ↑

[37] Harry Schultz, The International Harry Schulz Letter, 24 февруари 1997 г., S. 6. ↑

[38] Пълният вариант на обръщението на президента Арнолд Колер е публикувано в Neue Zürcher Zeitung от 6 март 1997 г., S. 15. ↑

[39] „Die Schweiz und die jüngere Zeitgeschichte, Erklärung von Bundespräsident Arnold Koller vor der Bundesversammlung“ Neue Zürcher Zeitung, 6 март 1997 г., S. 15. ↑

[40] Schweizerische National Bank, 90. Jahresbericht, Bern, 1998, S. 34. ↑

[41] „Leutwiler Assails Gold Fund“, The Financial Times, London, 25 март 1997, S. 2. ↑

[42] „Leutwiler gegen Stiftung aus Goldreserven“ и „Der Tabubruch“, Neue Zürcher Zeitung, 24 март 1997 г., S. 7. ↑

- [43] „Otto Stich gegen Stiftung“, Tages Anzeiger, 10 март 1997 г., S. 1. ↑
- [44] „Noch eine Stimme gegen SNB-Goldveräußerungen“, Neue Zürcher Zeitung, 10 април 1997 г., S. 23. ↑
- [45] Jane H. Ingraham, „Goodbye Sovereign Switzerland“... ↑
- [46] Angelo M. Codevilla, предговор към *Between the Alps and a Hard Place: Switzerland in World War II and Moral Blackmail Today* (Washington, D. C.: Regnery Publishing, Inc., 2000). ↑
- [47] U. Schlüer, „Stuart Eizenstats Mäßigung“, Schweizerzeit, 13 юли 2001 г., S. 8. ↑
- [48] Виж Sonntag Zeitung, 15 декември 2002 г., S. 1. ↑
- [49] UBS понесе едни от най-големи загуби при загиването на Long Term Capital Management (LTCM). Тя, която някога имаше най-добрия мениджмънт от трите големи швейцарски банки, успя да се съсипе с всякакъв вид дериватни дългове. Амортизацията от \$700 милиона беше най-голямата в драмата около LTCM. Виж също: Roger Lowenstein, *When Genius Failed — The Rise and Fall of Long Term Capital Management* (New York: Random House, 2000). ↑
- [50] Със Washington Agreement on Gold петнайсет европейски централни банки обявиха, че за следващите пет години ще ограничат официалните си продажби на злато до 2 000 тона и за същия период няма да има нови сделки за заеми в злато. ↑
- [51] Neue Zürcher Zeitung, 7 януари 2003 г., S. 17. ↑
- [52] Jaques Trachsler, *Zyklen Trends Signale*, No. 193 от 30 януари 2003 г. ↑
- [53] „Gold glänzt kaum als Anlagemittel“, Neue Zürcher Zeitung, 28 април 2000 г., S. 33. ↑
- [54] „Goldsegen für die Nationalbank ß Netto 25,4 Milliarden Franken Aufwertungsgewinn“, Neue Zürchner Zeitung, 5 януари, 2001 г., S. 17. ↑
- [55] Bloomberg, 20 май 1999 г. ↑
- [56] „Gold Reserves and Public Confidence“ (London, New York: World Gold Council, 1999). ↑
- [57] Reginald Howe, „Gold Unchained by the Swiss; Ready to Rock“, www.goldsextant.com, 16 април 2000 г. ↑
- [58] Due Diligence в случая — експертна проверка на състоянието на бизнеса и печалбите, както и за приключването на

годината; провежда се от външни експерти, проверяващи всички данни, проекти и рискове. ↑

[59] www.LeMetropoleCafe.com, 20 февруари 2001 г. ↑

[60] Американски жаргон за богаташ или донор на политическа партия — бел.прев. ↑

[61] Josef J. Cacciotti, Newsletter, 31 октомври 2000 г.

Виж също „J. P. Morgan ends not with a bang but a whimper“, Financial Times, 23./26. Dec. 2000, S. 1, където на „някога уважаваното“ общо събрания на акционерите някои от тях изразяват разочарованието си от мизерния и неналожителния край на Morgan: „Бил Смит, елегантно облечен млад мъж, който се представи като съветник, попита защо банка, която някога е била толкова голяма, че можела да спаси финансите на американското правителство, трябва да бъде продадена. — «Как да ви кажа, през последните години ние доста отслабнахме.» Акционерката Ейвъли Й. Дейвис изрази загрижеността си с думите: «Облечена съм в черно — гарваново черно — защото съм в траур.» Преди това заяви, че основателят на банката Дж. Пиърпонт Морган — вместо да се обърне в гроба, щял да възкръсне и да прокълне сливането.“ ↑

[62] www.LeMetropoleCafe.com, 20 февруари 2001 г. ↑

[63] Robert Chapman, „Gold Potpuri“, The International Forecaster, 26 март 2001 г., www.gold-eagle.com. ↑

[64] Jay Taylor, www.gold-eagle.com. ↑

[65] „Lex Column“, Financial Times, London, 3 юли 1999 г., S. 22.

↑

[66] Paul Fabra, Les Echos, 3 юли 1999 г., S. 52. ↑

[67] Paul Fabra. „Chronique: La vraie banque centrale, c’est la bourse!“, Les Echos, 16/17 юни 2000 г. ↑

[68] U.S. House Committee on Banking and Currency, Hearing on Congress, 17 февруари 2000 г. ↑

[69] Fritz Leutwiler, The Economist, 14 юни 1997, S. 110. ↑

[70] Robert Landis, писмо до автора, 6 април 2001 г. ↑

[71] „Lex-Column“, Financial Times, London, 8/9 май 1999 г., S. 24. ↑

[72] „Gold Sales Not My Idea, Says Brown“, The Sunday Times, 11 юли 1999 г., S. 45. ↑

[73] John Kidman, HM's Treasury, Debt and Reserve Management Team, писмо до А. Р. Махалски, 3 юни 1999 г. ↑

[74] „Gold Sakes Not My Idea, Says Brown“, The Sunday Times, 11 юли 1999 г., S. 45. ↑

[75] Sir Peter Tapsell, Parliamentary Debates (Hansard) Commons, сряда, 16 юни 1999 г., Vol. 333, Col. 104, S. 45. ↑

[76] www.LeMetropoleCafe.com ↑

[77] „Barron's Mailbag“, Barron's, 31 май 1999 г. ↑

[78] Parliamentary Debates (Hansard) Commons, сряда, 16 юни 1999 г., Vol. 333, Col. 104, S. 45. ↑

[79] Алан Грийнспан, изказване пред U.S. House Banking Committee на 24 юли 1998 г. и пред Американската сенатска комисия по селско и горско стопанство и храните на 30 юли 1999 г. ↑

[80] Пак там. ↑

[81] С Алан Грийнспан лично съм се срещал един път. Това стана по времето, когато бях директор на Rotschild Bank AG Zürich, а Грийнспан още работеше в консултантската си фирма Townsend-Greenspan. Есето му Gold and Economic Freedom ме беше впечатлило до такава степен, че го показвах на всичките си клиенти. За един от тях, много заможен германски индустриалец, който не знаеше английски, аз дори го преведох на немски език. Известно време след това една американска брокерска фирма спонсорира реч на Грийнспан в Цюрих. Той говори за американската икономика пред финансовата общност от Цюрих в изискания Hotel Baur au Lac. Представител на брокерската фирма и един мой приятел ми представиха Грийнспан с надеждата, че той вероятно ще се зарадва като разбере, че един швейцарски банкер си е направил труда да преведе есето му на немски. За наша изненада Грийнспан изобщо не изглеждаше радостен от новината. Той направи кисела физиономия, внезапно ни обърна гръб и без да каже нито дума, се отдалечи от нас с уверена стъпка. ↑

[82] В последно време подозренията, че САЩ все още притежава оповестените 261,5 милиона унции злато, депозирани в американската хазна, растат. Първо, от 1955 г. насам не е имало нито една независима счетоводна ревизия на американските златни резерви. Второ, през септември 2000 г. беше предприета една странна прекласификация на доклада на хазната (Treasury Report). Повече от 54 милиона златни унции смениха категорията си от „Gold Bullion Reserve“ на „Custodial

Gold Billion“ без обяснение. Още по-мистериозен е Treasury Report от май 2001 г. (в Интернет на адрес www.fms.treas.gov/gold/index.html), в който понятия като „Reserve“ и „Custodial“ (попечителство) напълно са отпаднали и са заменени от „Deep Storage Gold“ (дълбок златен запас).

↑

[83] Harry J. Bingham, Weekly Gold Market Update, Van Eck Global, 7 юни 1999 г. ↑

[84] „Wahl Roths zum SNB-Präsidenten“, Neue Zürcher Zeitung, 19 февруари 2000 г., S. 218. ↑

[85] N. M. Rothschilds & Sons, London, е мястото, където се определя фиксинга на златото. Това започна през 1919 г. и от тогава фиксингът се прави два пъти дневно — в 10.30 ч. и в 15.00 ч. ↑

[86] Швейцарският пенсионен осигурителен институт — бел.прев. ↑

[87] Neueste Zürcher Zeitung, Nr. 213 от 14 септември 2002 г., S. 15. ↑

[88] „Freiheit verliert man in kleinen Dosen“, статия в Zeit-Fragen, Nr. 41, 7 октомври 2002 г., в Интернет на адрес www.zeit-fragen.ch/ARCHIV/ZF_97c/T01.HTM. ↑

ГЛАВА VIII

КАКВО СЕ СЛУЧИ С НЕМСКОТО ЗЛАТО?

Но има и още един важен въпрос: **Къде изобщо се намира немското злато?** Според официалните статистики, със своите 446 тона (или 110,6 милиона унции) Германия притежава второто по големина златно съкровище в света (след САЩ). Когато *Европейската банка* започна да функционира, в рамките на тогавашните споразумения *Бундесбанк* трансферира 232 тона (24 милиона унции) от златото си към *Европейския валутен институт*.

Навсякъде по света централните банки са много сдържани, когато стане дума за резервите им и по правило информацията, която дават, е оскъдна. Бих определил това като странно поведение, защото в крайна сметка златото е собственост на народа, а не на служителите. За съжаление, и в Швейцария нещата не са по-различни. От дълго време вече американците премълчават каквато и да било информация. Постоянно се чуват гласове, които настояват за икономическа инспекция на американското злато. В крайна сметка все още никой не знае какво количество злато беше продадено от Джонсъновата администрация по време на Виетнамската война. На заинтересованите лица винаги се казва, че подобна счетоводна ревизия щяла да струва много скъпо. Така например почти 1700 тона злато (около 21% от общия златен резерв на САЩ), намиращи се в *Американския монетен двор* в Уест Поинт, Ню Йорк, бяха преименувани от „Gold Billion Reserve“ на „Custodial Gold“.^[1] Промяната беше извършена без каквото и да било обяснение. Американският експерт по златото Джеймс Търк предполага, че става дума за германско злато. „Custodial Gold“, в превод на немски „тройханд-злато“, означава нещо като упълномощен ползвател на злато. Но тъй като „custodian“ в американската употреба означава и „пазач“ (но и настойник), а „to take into custody“ — „арестувам някого“, е добре да се запитаме какво точно се крие зад тази формулировка? През юни 2001 г. обозначението се смени още веднъж. Всичкото злато, складирано във форт Нокс, Уест Поинт и

останалите депа, вместо „U.S. Gold Reserve“ или „Custodian Gold“ беше прекръстено на „Deep Storage Gold“ (в превод: дълбок златен запас). Възникват нови въпроси: дали в случая не става дума за все още недобитото злато, намиращо се дълбоко в земните недра?... И ето че отново се върнахме на Гьоте и неговия *Фауст*, когато канцлерът казва на кайзера:

*„Да знаят всички: този лист хартия
хилйади крони значи, тук се крие
като залог богатство неоткрито,
в земята императорска зарито.
Но щом го изкопаят в близки дни,
хартийките то в миг ще замени.“*

Джеймс Търк обяснява комбината по следния начин:^[2] Бундесбанк заема 1700 тона злато, т.е. половината от общия си резерв от 3400 тона. Останалите 1700 тона са изтъргувани с *U.S. Exchange Stabilization Fund*, а той, от своя страна, го дава в заем на булион банки и за целта обещава на Бундесбанк 1700 тона, които се намират в американската хазна в Уест Поинт, Ню Йорк. Крайният резултат: трезорите на Бундесбанк са празни!

При всички положения оскъдните данни за местоположението на немското злато за германците са всичко друго, но не и успокояващи. Докато пет години беше кореспондент на *Financial Times*, Дейвид Марш научи следното за Бундесбанк:

*„Бундесбанк е уникална измежду най-важните световни централни банки, притежаващи злато, защото във франкфуртските си трезори тя съхранява само една незначителна част от него — някакви си 80 тона, т.е. малко повече от 2% от златния си резерв. Остатъкът от него се намира в трезорите на други централни банки — *Federal Reserve of New York, Bank of England* и (естествено в много по-малки количества) във Френската банка.“*^[3]

И продължава:

„По време на студената война Бундесбанк смяташе за много по-сигурно да складира златото си в чужбина, вместо във Франкфурт, където лесно можеше да бъде пленено от съветските военни сили. Но когато Германия се обедини, щеше да е разбираемо, ако поне една част от златото беше репатрирано. Но много по-правдоподобно е да допуснем, че заради международната финансова дипломатия то е останало там, където се е съхранявало преди.“

Оттогава естествено изтече много вода. През последните години Бундесбанк, както и Швейцарската национална банка, започнаха бизнес със заеми в злато. На едно писмено запитване на депутата Мартин Хофман (Берлин) парламентарният държавен секретар към Министерството на финансите д-р Барбара Хендрикс, също депутат от Бундестага, отговори (22 август 2002 г.), че *Deutsche Bundesbank* съхранявала голяма част от златния си резерв в свои трезори в страната. Що се отнася до заемите в злато, по думите ѝ, инвестираното количество метал е малко (до 9% от общите наличности). Съгласно казаното, следва да приемем, че откакто излезе книгата на Дейвид Марш, голямата част от немското злато се е завърнало в родината си. Но точно тук започват недоразуменията, защото според Хендрикс „... от търговско-икономическа гледна точка е изгодно жълтият метал да се остави колкото е възможно по-дълго в търговските центрове, защото съхранението му там е по-евтино, отколкото транспортирането му до Германия и построяването на специални трезорни съоръжения.“^[4] Отново ще похваля далновидността на бившия френски президент генерал Шарл де Гол. Той не смяташе, че подобно нещо изисква големи разходи, и до САЩ беше изпратен боен кораб, който върна френското злато в родината му.

Като цяло отговорът на Б. Хендрикс не е много задоволителен. Всичко, което е важно, е поверително и не може да се съобщи открито, като например отговорът на въпросите: „Къде се съхранява немското злато?“, „Колко от него се пази в САЩ?“, „Каква част се пази в

Германия?“ Нищо странно няма във факта, че в Германия упорито се говори, че немското злато е в Уест Пойнт, САЩ, и трезорите на Бундесбанк във Франкфурт са празни. Но и данните за заемите в злато, дадени от Хендрикс, не са убедителни и то по следната причина. Американският финансов експерт Франк Венерозо, който като никой друг изследваше статистиките за златото, преценява, че между 10 000 и 16 000 тона метал са напуснали официалните трезори и са били заети или разменени. Това показва, че приблизително половината от златото на централните банки е дадено в заем.^[5] Но тъй като се знае, че един голям притежател на злато — Франция — не заема злато (за най-голямото златно съкровище в света — на САЩ, не се знае нищо), данните на Хендрикс са много съмнителни.

Подобен отговор е не само недостатъчен, защото ако се замислим колко здраво работи германският народ, докато стигне до това златно богатство, обяснението е направо нахално и граничи с опекунство над народа от страна на държавата.

Когато след Втората световна война трезорите на Райха бяха съвсем празни, трябваше да се почне от нулата. Всичко стана възможно заради Федерална Република Германия, която през 60-те и 70-те години имаше огромен износ. В този период, когато жълтият метал беше на цени \$35 и \$42 за унция, германците натрупаха един от най-големите златни резерви в света. Но реално германските златни резерви трябва да бъдат отнесени най-вече към годините 1951–1958, когато половината от немския излишък в ЕЗУ (*Европейски съюз за международни плащания*) беше уравнивяван в злато от европейските им партньори. Бундесбанк никога не е трансферирала долари в злато. По политически причини тя дори изцяло изключваше САЩ. Заради обезценяването на долара и започналото от този момент поскъпване на златото (от \$35 на \$300), от гледна точка на времето би трябвало да определим това като груба грешка. Ограничителната политика се дължи най-вече на д-р Карл Блесинг, който беше президент от 1958 до 1969 г.

БУНДЕСБАНК УСПЯ ДА СЕ РАЗДЕЛИ СЪС ЗЛАТОТО СИ ИЛИ КАКВО ОСТАНА ОТ БУНДЕСБАНК?

В края на януари 2002 г. цената на жълтия метал постепенно започна да се повишава и от \$280 за унция, на 8 февруари 2002 г. стана \$308. Тогава Ернст Велтеке, президент на Националната банка,

внезапно връхлетя с новината, че след 2004 г. (изтичането на Вашингтонското споразумение) *Deutsche Bundesbank* имала намерение да обърне част от златните си резерви в акции. Пазарът на злато изтръпна при подобни новини и цената на унцията моментално падна на \$293. Същият номер беше изпълнен още два пъти — на 25 март 2002 г., отново след поскъпване на метала, когато имаше тенденция той да надскочи границата от \$300, и след едно съобщение в печата от 11 април 2002 г. Този път обаче трикът на Велтеке не успя. Цената на златото почти не помръдна. Пример за още една манипулация, чиято изходна точка мнозина подозират: Велтеке покорно се е вслушал в съветниците си от Уолстрийт, защото вследствие на късите им позиции (т.е. някои търгувачи с благородни метали банки вземат назаем злато от централните банки и отново трябва да го върнат) всички имат интерес да изплатят златото обратно на възможно най-ниски цени. Но може би германските банки също имат подобни къси позиции. Затова не е странно, че хората започнаха да вярват в теориите за конспирации. Както се и очакваше, унищожителната критика се стовари върху Велтеке. Въпреки това Вим Дуизенберг, президент на *Европейската централна банка*, замаскира всичко, като обясни, че нямало нищо ненормално, ако от време на време банките купували и акции.

ЕМИСИОННИТЕ БАНКИ КУПУВАТ АКЦИИ

Когато през 1997/98 г., по време на югоизточната криза, валутният институт на Хонг Конг (*Hong Kong Monetary Authority*), за да успокои кризисната ситуация, купуваше акции, цялата световна критика се изсипа върху страната. Този ход дори беше смятан за национализация. Но Хонг Конг имаше своите основания. Не само неговият долар беше силно застрашен, промените щяха да се отразят и на китайския юан — който, както е известно, е обвързан с американския долар — и то в най-неподходящия момент, с непредвидими последствия за целия регион. Ясно е, че по-късно акциите можеха да бъдат продадени на печалба.

Американците отидоха още по-далеч. На 25 и 26 януари 2002 г. във *Federal Open Market Committee* (FOMC) съвсем открито се дискутираше въпросът какви „спешни, неконвенционални мерки“ да се предприемат, ако лихвите не са достатъчни да се преодолее рецесията. През септември 2002 г. Японската централна банка съобщи,

че има намерение да се снабди с акции директно от резервите на търговските банки, за да намали волатилитета на пазара на акции и да заздравя стабилността на финансовата система. *Neue Zürcher Zeitung* с право отбеляза в броя си от 19 септември 2002 г., че тези толкова изненадващи мерки оставят отворен въпроса за независимостта на Японската централна банка.^[6]

Година преди това италианската държавна банка, *Banca d'Italia*, се отдаде на странна търговия, като по съвета на носителя на Нобелова награда Робърт Мъртън инвестира \$100 милиона в хедж-фонда LTCM (*Long-Team Capital Management*). Същата компания по-късно едва не предизвика срив в световната финансова система, ако не беше Алан Грийнспан, по чието нареждане това беше предотвратено от един банков консорциум. Като отведен ход за въпросната инвестиция същият Мъртън обеща на италианските финансисти парична помощ от Уолстрийт, за да се създаде пречка за конвергентните критерии за постъпване в Маастрихт.^[7]

ЕМИСИОННИТЕ БАНКИ СА ПОЛИТИЧЕСКИ

В продължение на много години *Deutsche Bundesbank* и *Schweizerische Nationalbank* (SNB) бяха примерните момченца между централните банки. Но периодът на стабилност приключи. От 1997 г. SNB спекулира с резервите си, за да изкара пари от тях — и то колкото е възможно повече. В сравнение с миналото и *Deutsche Bundesbank* не прилича много на себе си. Въпреки че си спечели най-голяма репутация между европейските централни банки, тя никога не е била независима от управлението в Бон. Това показва опитът на Вилхелм Воке (от 1948 до 1957 г. президент на *Bank deutscher Länder*^[8]) с Конрад Аденауер, както и на Карл Ото Пьол (президент на Бундесбанк от 1980 до 1991 г.) с Хелмут Кол, който по отношение на обединението на Германия, в противоречие на волята на Бундесбанк, наложи обменен курс на валутите, оказал се по-късно най-голямата грешка за Германия и световните финансови пазари. Може би някогашният президент на Райхсбанк Ялмар Шахт изрази това най-добре, когато на 18 март 1933 г., казвайки следното в едно радиопредаване:

„Невъзможно е да се ръководи централна банка, без да има хармония с политическите правителствени принципи.“

Естествено *Бундесбанк* няма какво толкова да заявява, защото днес властта притежава *Европейската централна банка*, а тя официално все още има достатъчно злато. Ако в бъдеще централните банки искат да се ангажират с борсите, човек наистина трябва да се попита дали тези институции мислят за своята ликвидност, напр. в случай на голяма финансова криза.

В крайна сметка централните банки са „кредитори от последна инстанция“, т.е. нещо като последно спасение, в случай че банковата система изпадне в криза. След това всичко зависи от състава на активите. Нека помислим дали днес е най-подходящият момент да се продава злато и да се купуват акции.^[9] По времето на златния стандарт старата *Райхсбанк* имаше съвсем други принципи. В един обемен труд, озаглавен *Речник на селското стопанство*, том 2, стр. 301, от 1898 г., четем следното:

„Голяма част от инвестициите са опасни като резултати, тъй като по време на политически кризи те могат да бъдат продадени изцяло и единствено на загуба.“^[10]

Какво всъщност искаше да каже Велтеке със странното си изказване?

Ернст Велтеке, президент на *Deutsche Bundesbank*, т.е. някой, за когото се предполага, че е консервативна личност, само за няколко седмици направи три изявления, според които *Бундесбанк* щяла да продава злато и да инвестира печалбата в акции. Германия е страна, в която родителите и прародителите на сегашното поколение са страдали от хиперинфлацията по време на Ваймарската република. Един хляб тогава е струвал повече от 1 милион райхсмарки, а в края на тази трагедия валутата е служела за тоалетна хартия. Германците с право имат дълбоко вроден страх от инфлация и от срив на валутната система. Затова имаха толкова злато — досега. Алиса в Страната на чудесата би казала: ще става все по-странно и по-странно.

ПОЛЕТ НА ФАНТАЗИЯТА?

Английският финансов експерт Алф Филд дава съвсем различна хипотеза, като добавя, че тя все пак е предположение:

„Защо германците изведнъж решиха да продадат част от златото си? Това, което направиха, е безсмислено — да намалят цената със съобщения в пресата. Ако имах 3500 тона злато, щях да имам интерес от възможно най-високата цена. По мое мнение Бундесбанк би разменила златото за акции само ако е поставена до стената.“

Нека предположим, че най-голямата германска банка или група германски банки дълги години са заемали злато от *Бундесбанк* (*Бундесбанк* дава заеми в злато само на германски банки) — да речем 1200 тона, т.е. около една трета от германските златни резерви и естествено повече, отколкото се заявява пред публиката. Срещу заема си Централната банка получава около 1%. Нека приемем, че банките продават това злато на пазара. 1200 тона са 42,2 милиона унции, които по средно \$300 са \$12,66 милиарда. Да допуснем, че банките не могат да се застраховат срещу промени в курса и затова искат да ликвидират транзакцията, но пък *Бундесбанк* си иска златото обратно. Какво да се прави? Едната от възможностите е продадените 1200 тона да се купят обратно. Но идеята не е много добра, защото пазарът на злато бавно, но сигурно се повишава. Освен това една толкова голяма покупка би изстреляла цената на метала в космоса. Ако тя скочи от \$300 на \$600 за унция, германските банки биха претърпели загуба от 12,6 милиарда. За някои от тях това е достатъчно, за да станат неплатежоспособни. Така или иначе е нужно решение и те се обаждат на *Бундесбанк*: „Уважаеми господа, много съжаляваме, но имате проблем.“ Онези сигурно са се сетили за вица, че ако някой изтегли от банката \$1000 и не ги върне, проблемът е негов. Но ако изтегли \$100 милиона и не ги върне, банката има проблем...

Проблемът на *Бундесбанк* наистина е сериозен. Тя излъга за количеството на заетото злато. А сега ще трябва да признае, че голяма част от него липсва. Това едва ли би се харесало на германците. Единственият изход за нея ще е, ако превърне транзакциите на заетите 1200 тона злато в реална продажба. Следващото неудобство обаче е, че

банките нямат достатъчно пари в брой, за да платят на *Бундесбанк* \$12 милиарда. Те са инвестирали парите си в акции, чието състояние, заради мечия пазар, никак не е розово. Ако решат да продават сега, пазарът тотално ще колабира.

Следователно *Бундесбанк* трябва да изпие горчивата чаша. Тя съзнава, че златото го няма, а длъжниците не могат да платят. Затова се решава на единствената ѝ останала възможност и приема акции и облигация вместо злато. Най-естествената стъпка в тази ситуация: неколkokратно оповестяване на новината, за да може публиката да се подготви за „продажбата“ на немското злато и замяната му с акции и облигации! Може би звучи фантастично, но все пак има зрънце истина. Нека оставим читателя да прецени.^[11]

Вероятно теорията на г-н Филдс не е толкова невярна, ако си спомним, че заради сериозни манипулации на цената на златото на 7 декември 2000 г. (денят на нападението над Пърл Харбър) Реджиналд Хауи заведе дело срещу BIZ, шефа на Фед Алан Грийнспан, американския министър на финансите Лари Съмърс и група елитни банки, между които и германската *Бундесбанк*. Хауи твърдеше, че *J. P. Morgan & Co. Inc.*, *Chase Manhattan Corp.*, *Citicorp Inc.*, *Goldman Sachs Group Inc.* и *Deutsche Bank AG* в продължение на години задушават с масивни продажби всяко покачване на метала на Нюйоркската стокова борса COMEX. Естествено обвинението беше отхвърлено от американския съдия Линдзи — но не поради липса на доказателства, а с отговора, че адвокат Хауи нямал пълномощия на прокурор.^[12]

Хауи просто доказва как тези търговски банки въртят прекрасен бизнес със заетото от емисионните банки злато. Те го вземат срещу ниска лихва, обикновено 1%, след което веднага го продават и влагат печалбата във високолихвени ценни книжа. Този бизнес, наречен „Gold Carry Trade“, беше успешен години наред и те спечелиха милиарди. Но тъй като това означаваше силен натиск за златодобивните компании, акционерите им, страните производителки и потърпевшите, всички те преживяха трудни времена. Краят на тази „игра“ беше сложен от споразумението във Вашингтон през септември 1999 г., което ограничи продажбите и заемите. Междувременно търговските банки дължат на емисионните банки между 10 000 и 16 000 тона злато, което трябва да изплатят и то без това да предизвика покачване на курса.

БУБА^[13] БАЙ-БАЙ

Във водеща статия с това заглавие от 17 декември 1997 г. *Financial Times* описва успеха на *Deutsche Bundesbank*:

„През годините тя си спечели голямо доверие. Дори и половината от финансовите ѝ намерения да се окажеха погрешни, отношението на публиката едва ли щеше да се промени. Погледнато ретроспективно, тя бе изключително успешна и тайната на успеха ѝ е в историческото минало на Германия.“

Случаят Буба

Може би германците не би трябвало да съжаляват особено, ако разберат защо Бундесбанк днес, за разлика от миналото, не играе никаква съществена роля. Отговорът се крие в историята на Европа. Нека дадем думата на двама господата, занимавали се с темата повече от много други. В книгата си *The Bundesbank: The Bank That Rules Europe* Дейвид Марш казва следното:

„Въпреки че Бундесбанк седи на трона на европейските пари, нейните конкуренти искат да ѝ отнемат лидерството. Важен мотив зад кампанията на Европейския икономически и валутен съюз (EWU) е желанието на останалите европейски държави — най-вече на Франция, да отслабят финансовото ѝ надмощие. Ентусиазмът на Франция за обща европейска валута и единна европейска централна банка се дължи на желанието да ограничи германската банка и в крайна сметка да я ликвидира.^[14]

... Европейският валутен съюз изпълнява желанието на Италия и Франция да прекърши крилата на германците.^[15]

... До последния момент Бундесбанк не разбра, че французите и италианците са готови на всякаква цена да отслабят германската марка. (В случая те дори се съгласиха да структурират EZB по модела на Буба.)“^[16]

Бърнард Конъли казва:^[17]

„Водещи френски социалисти, между тях и бивши премиери, бяха на мнение, че договорите от Маастрихт биха помогнали за победата над «старите демони» в характера на германците.^[18]

... За френския елит парите не са средство за функциониране на икономиката, а средство за власт. Затова за решаващия изход в тази европейска война на валутите беше важно да се обезвреди Бундесбанк.

За целта Германия беше подмамена към политически съюз, въпреки че тя изобщо нямаше намерение да «дава».^[19]

... *Бундесбанк* не направи никакви усилия да разясни на немската публика какво означава EWU. Тъй като на критиката за европейския интеграционен процес не се гледаше с добро око, банката не пророни нито дума. Вместо да обясни ситуацията — а именно, че става дума за унищожаването на германската марка, *Бундесбанк* се концентрира върху условията, които по нейно мнение са важни за EWU, защото новият валутен ред за останалата част от Европа означаваше удължаване на режима на германската марка.^[20]

... Някогашният президент на *Бундесбанк* Карл-Ото Пьол покъсно каза в едно интервю, че ако хората бяха разбрали какво всъщност означава EWU — че не *Бундесбанк*, а някаква друга институция ще взема финансовите решения — биха оказали сериозна съпротива.^[21]

ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА И ОТНОШЕНИЕТО КЪМ ЗЛАТОТО В БЪДЕЩЕ

На практика *Европейската централна банка* беше създадена при съвсем други условия, в период, когато информацията беше много необходима. За да бъдат оправдани новите реалности, тя ще има нужда от много фантазия, ако иска да постигне престижа, на който преди се радваше *Бундесбанк*. Но само фантазията няма да е достатъчна.

На 30 юли 1997 г. Юрген Йеске писа във *Frankfurter Allgemeine*:

„Ако *Европейската централна банка* иска да бъде успешна колкото *Deutsche Bundesbank*, преди всичко трябва да изпитва същия респект към валутата, който се споделя от политиката.“^[22]

ГЕРМАНСКИЯТ ГРАЖДаниН

През последното столетие Германия изгуби валутата си два пъти. Сега тя загуби и *Бундесбанк*, и германската марка. При това не се знае дали голяма част от немското валутно злато не липсва съвсем. Тъй като *безумията на правителствата* нямат граници, на разумния гражданин

не му остава друго освен да вземе съдбата си в свои ръце и да създаде свои собствени златни резерви, докато металът е толкова евтин.

[1] Виж в Интернет на адрес <http://207.87.26.43/gold/00-09.htm>. ↑

[2] В Интернет на адрес www.fgmr.com. ↑

[3] Marsh, David. *The Bundesbank: The Bank That Rules Europe*, London, William Heinemann Ltd, 1992, S. 61/62. ↑

[4] Писмо на г-жа д-р Б. Хендрикс, парламентарна държавна секретарка към Министерство на финансите, Берлин, 22 август 2002 г. ↑

[5] „Gold Derivatives, Gold Lending, Official Management of the Gold Price and the Current State of the Gold Market“ by Frank Veneroso & Declan Costelloe, Пети международен симпозиум по златото, Лима, Перу, 17 май 2002 г. ↑

[6] Виж статията в *Neue Zürcher Zeitung* от 19 септември 2002, С. 21. ↑

[7] Dunbar, Nicolas, *Inventing Money — The Story of Long-Term Capital Management and the Legends behind it*, Chichester, England, John Wiley & Sons Ltd., 2001. ↑

[8] Основана на 1 март 1948 г., предшественик на централната Бундесбанк — бел.прев. ↑

[9] „Qu’est devenue la Bundesbank?“, *La chronique de Paul Fabra*, *Les Echos*, Paris, 5/6 април 2002 г., S. 49. ↑

[10] Elster, Ludwig, *Wörterbuch der Volkswirtschaft in zwei Bänden*, Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1898. ↑

[11] В Интернет на адрес www.lemetropolcafe.com, от 15 април 2002 г. (ajfield@attglobal.net). ↑

[12] Виж също и статията „Конспирация в мъжкия клуб“, *Der Spiegel*, 8 януари 2001, S. 78/79. ↑

[13] Съкращение от Bundesbank — бел.прев. ↑

[14] Marsh, David. *The Bundesbank: The Bank That Rules Europe*, London, William Heinemann Ltd, 1992, S. 15. ↑

[15] Пак там, S. 261. ↑

[16] Пак там, S. 247. ↑

[17] Bernard Connolly. *The Rotten Heart of Europe — The Dirty War for Europe’s Money*, Faber Limited, London, 1995. ↑

[18] Пак там, S. 147. ↑

[19] Пак там, S. 4. ↑

[20] Bernard Connolly. The Rotten Heart of Europe — The Dirty War for Europe's Money, Faber Limited, London, 1995. ↑

[21] Пак там, S. 117. ↑

[22] „Der Weg zur Bundesbank — 40 Jahre Bundesbankgesetz“, Jürgen Jeske, Frankfurter Allgemeine, 30 юли 1997 г. ↑

ГЛАВА ІХ

ЕПИЛОГ

„Още от времето на Омир златото е безспорният критерий за ценност, определял всички плащания в областта на външната търговия. От 1971 г. под американско влияние се провежда една повсеместна «демонетаризация на златото» и «празната», т.е. неясно дефинираната по отношение на стойността американска валута заема мястото на благородния метал.“^[1]

Ерих Леверкус

*„Тъй като голяма част от хората се доверяват повече на златото, отколкото на държавно разпоредените хартиени пари, в края на хилядолетието западните емисионни банки се принудиха изкуствено да подкопаят доверието в жълтия метал. Те окуражиха едрите спекуланти към празни авансови продажби и бяха готови да запълнят липсващите количества от собствените си запаси. Това изглежда беше най-сигурният начин за временно потискане на цената. Освен това различни емисионни банки — между тях и **Bank of England** — при възможно най-голяма публичност продаваха големи дялове от златните си резерви на падащи цени, за да разсеят предпочитанието на инвеститорите към златото. Това беше опит да се сложи край*

на металните пари, познати още от времето на шумерските слънчеви и лунни божества.“^[2]

Ерих Леверкус

ЗЛАТОТО Е ПОЛИТИЧЕСКИ МЕТАЛ

Издателят на австралийското пазарно издание *The Privateer* Уилям (Бил) Бъклър започва дискусията с неоспоримата констатация, че преди всичко човек трябва да е наясно, че златото е политически метал:

„Цената му се регулира. Това е така, защото от гледна точка на историческата си роля то е напълно несъвместимо с модерната финансова система. До 15 август 1971 г. в човешката история никога не е съществувал период, в който хартиената валута да не е била обезпечена със злато. Историята на парите прелива от примери за западане на монетите, печатане на банкноти, дългови кризи и други характерни ефекти на валутна девалвация. Във всяка епоха хората са можели да прибегнат до някаква друга валута със златно покритие. Но след 1971 г. подобно нещо е НЕВЪЗМОЖНО, защото хартиена валута, обезпечена със злато, НЕ СЪЩЕСТВУВА.

Всички икономически, парични и финансови катастрофи от последните 30 години са пряко следствие от този факт.

Глобалната система на хартиената валута е твърде млада. Функционирането ѝ се дължи на ВЯРАТА, че дълговете, на които тя се крепи, един ден ще бъдат изплатени. Едно от нещата, които биха могли да разклатят тази вяра и следователно основата на съвременната финансова система, е например покачването (и то рязкото покачване) на цената на златото.“

Това е една от съществените причина, поради която до ден днешен цената на метала продължава да бъде манипулирана. Но и на борсовия пазар на акции са налице ежедневни манипулации, особено когато изглежда, че той в близко бъдеще заплашва да се срине. За тази цел през 1987 г. в САЩ беше създадена т.нар. *Working Group on Financial Markets*, неофициално наречена *Plunge Protection Team* (PPT), която винаги се намесва, в случай че пазарът тръгне в посока, нежелателна за интересите на правителствата или едрите финанси и заплашваща да събори картонените им кули.

Една друга организация, която преследва подобни цели, но се занимава най-вече с манипулация на долара и златото, е създадената от Рузвелт — *Exchange Stabilization Fund*, директно подчинена на президента и финансовото министерство. Тези две тайни организации са тясно свързани с фирми от Уолстрийт и някои водещи банки. Докато японците дълго време повтаряха, че пазарът се манипулира, Америка продължаваше да се прави, че при нея всичко е наред. Днес вече съществуват достатъчно статистики и доказателства за манипулацията на златото през последните години.

ПАРАДОКСЪТ НА ГИБСЪН ОТ ДРУГ ЪГЪЛ: ПРОФ. САМЪРС АНАЛИЗИРА ЦЕНИТЕ НА ЗЛАТОТО

Благодарение на една студия със заглавие *Gold and Economic Freedom*, написана през 1966 г., Алан Грийнспан като млад икономист показва, че е един от очевидните авторитети в тази област. Но това, което е значително по-непопулярно, са статиите на един млад професор, който по-късно постъпи в администрацията: Лоурънс Самърс. Малко преди да стане подсекретар в Министерство на финансите по международните въпроси в Клинтъновата администрация, а след това и министър, наследил Робърт Ръбин, през 1988 г. съвместно с Робърт Барски той написа статията „*Gibson's Paradox and the Gold Standard*“. Техният анализ показва, че в условията на свободен пазар златото е обратно пропорционално на лихвения процент. Ако лихвите растат — цената му пада, когато те се понижават — тя се вдига. Лорд Кейнс беше този, който нарече връзката между лихвения процент и общото ниво на цените в периода на класическия златен стандарт „Парадоксът на Гибсън“.

Както го нарече Кейнс, това беше „one of the most completely established empirical facts in the whole field of quantitative economics“^[3]

Студията на Самърс и Барски^[4] ясно показва зависимостта между лихвите и цената на златото за период от два века. Но приблизително около 1995 г. по време на Клинтън/Рубиновото управление тези отношения отпаднаха заради растящите манипулации на златния пазар и повече не функционират. Днес Самърс е президент на Харвардския университет.

САПУНЕНИЯТ МЕХУР НА КЛИНТЪН И РУБИН

С политиката си за силен долар министърът на финансите Робърт Рубин създаде най-големия в историята сапунен мехур за кръговете от Уолстрийт, чиито интереси изповядва. Никога не стана ясно на какво точно се крепи тази „политика на силния долар“. Тя по-скоро беше полемика, отколкото политика. Изразяваше се най-вече в това да се поддържа ниска цена на златото и съответно да се прикрива реалната инфлация, лихвените проценти да бъдат ниски и да се привлече колкото се може повече капитал на американския пазар. Резултатът беше астрономичен бюджетен дефицит, който излезе от контрол. Преработвателната индустрия и фермерите, които се препитават от износ, линееха, докато Америка се отдаваше на борсови и Интернет-игри. С други думи, тези, които вършеха истинската работа, мизерстваха, докато онези, които спекулираха, просперираха като никога преди това. И всичко това беше организирано с помощта на господата Рубин и Грийнспан.

ТЪРГОВСКИЯТ ДЕФИЦИТ ИЛИ КАК НАЙ-БОГАТА ДЪРЖАВА В СВЕТА ЖИВЕЕ ОТ ОБЩЕСТВЕНО ПОДПОМАГАНЕ

Най-лошият пример, който ясно демонстрира какво се случва, когато се отмени златният стандарт, е търговският балансов дефицит на САЩ. *Blanchart Economic Research* рисува доста мрачна картина:

„Когато през 70-те години икономиката и борсата страдаха от тежките условия, създадени от Вашингтон, цената на златото от \$35 за унция през януари 1980 г. надхвърли \$800.

Бил Клинтън завеща най-големия търговски дефицит, познат дотогава. Все повече икономисти са на мнение, че този «забравен» дефицит всъщност не е нито желан, нито поносим. Когато през 1993 г. Клинтън стана президент, година след година той драстично

нарастваше. През 1992 г. все още беше \$39 милиарда. През 2000 г. вече беше \$360 милиарда — повишаване с около 1000%.“^[5] (При администрацията на Буш дефицитът нарасна до забележителните \$503 милиарда и следователно изцяло бе извън контрол. Това означава, че с \$503 милиарда вносът на САЩ е надхвърлил износа му.)

Бланчард цитира мистър Дейвид Уайс, главен икономист от *Standart & Poors*:

„Това не трябва да продължава вечно. Не може всяка година да се заемат по \$400 милиарда от чужбина. За следващите две години това вероятно няма да е проблем, но със сигурност ще се превърне в такъв през следващите пет години. На практика ние продаваме страната си на чужденци.“^[6]

Наистина това е вариант за интерпретиране на ситуацията, но със сигурност не е най-верният, защото мистър Уайс пропуска факта, че всъщност чужденците снабдяват САЩ с реално имущество — в замяна на необезпечените пари. Цялата структура на този дефицит всъщност не е нищо друго освен една данъчна система, с която ден след ден, месец след месец и година след година САЩ гълта влогове от целия свят, за да може да консумира и подpira финансовите си пазари, повечето от които са въздух под налягане. Търговският финансов дефицит на САЩ е \$503 милиарда годишно. Следователно страната има нужда от \$1,5 милиарда дневно чужд капитал и буквално се крепи на световната наивност. Енергията на Съединените Американски Щати вече не е достатъчна, за да поддържа живота им, само че хората все още не го забелязват. Де Гол нарече това „прекалена привилегия“. Затова най-големият кошмар на Федералния резерв е растящата конкуренция с еврото и опасността, че международните транзакции на ОПЕС биха могли да се извършват в евро вместо в долари. През ноември 2000 г. Ирак направи неочакван завой, като обърна \$10 милиарда в евро. Някои наблюдатели твърдят, че всъщност това беше реалната причина за военното нападение на САЩ в Ирак. Но с този насилнически акт Америка не се обърна срещу Ирак, а

срещу Европа. В случая историята отново ни показва, че такова нещо никога не би се случило при класическия златен стандарт.

Blanchard Economic Research:

„Причината, поради която толкова дълго запазахме търговския дефицит, е, че голяма част от парите на чуждестранните инвестиции в САЩ бяха вложени в американски акции и книжа на американската хазна. Мечият пазар на акциите и «твърдото приземяване» на икономиката обаче биха могли чувствително да променят нещата. Възможно е нашият пазар да стане неатрактивен за чужденците. Това само би засилило още повече падането на курса на акциите. Естествено, още по-лошото е, че цялата ни финансова система зависи от големите количества американски ценни книжа, които са притежание на чужденци и са извън страната. Повечето от тези книжа са на чужди правителства и централни банки, най-вече на Япония и Китай. Комунистически Китай, за който се знае, че не храни особено добри чувства към САЩ, е третият по големина притежател на книжата ни, възлизаци на повече от \$100 милиарда. В случай на конфликт това прави системата ни много уязвима.“^[7]

Ето и думите на Търнест Х. Прийг от *Hudson Institute*, който също се споменава в статията на Бланчард:

„Чуждестранните правителства увеличиха официалните си доларови запаси от \$432 милиарда през 1989 г. на около един билион през 1999 г. В бъдеще нещата биха могли да станат опасни, ако големите притежатели, например Китай и Япония, решат да продадат доларите си или да ги обърнат в евро или някаква друга валута. Те биха могли да използват това като лост срещу САЩ, било то заради икономически или национални интереси. Един японски премиер открито говори за опити да се продават

долари, а китайски военни стратегии вече бяха съобщили планове за цялостна война срещу САЩ, вкл. и срещу финансовите им пазари.“^[8]

На 5 декември 2000 г. конгресменът Джеймс А. Трафикант (демократ) от Охайо каза следното пред *House of Representatives*:

„Г-н Спийкър, американският търговски дефицит за септември достигна за един месец \$35 милиарда. САЩ се приближава до \$420 милиарда годишен търговски дефицит. Невероятно! Ако това продължи в бъдеще, ще има срив, в сравнение с който този от 1929 г. ще изглежда като нищо работа. Но по-лош е фактът, че Китай отнема от икономиката ни \$100 милиарда в брой, с които купува ракети, насочени срещу нас. Трябва наистина да сме много глупави. Роналд Рейгън почти унищожил комунизма, а администрацията на Клинтън почти го изгради наново, като го подкрепя и стабилизира.“^[9]

Заклучението от *Blanchart Economic Research* дава отговор за изхода от тази ситуация:

„Ако чужденците спрат да продават американски акции или още по-лошо — започнат да продават на безценица, мечият пазар на акции би могъл да продължи още дълго и дори да се засили. Ако разпродадат американските ценни книжа, последствията ще са още по-лоши. Резултатът от дъмпинга на американските ценни книжа би бил остро покачване на лихвения процент, силно падащ курс на долара и валутна инфлация. С други думи — безпрецедентна финансова криза. Инвеститорите трябва да се подготвят за подобен сценарий. Ето защо връзката между златото и американския долар е възможно най-негативната. Всеки инвеститор трябва да се застрахова с

известно количество от него срещу рисковете, възникващи от търговския дефицит.“^[10]

Във *Financial Times* от 20 май 2003 г. Дейвид Хал заявява, че лесно можем да си представим какво би станало, ако търговският излишък на Китай продължи да расте със същата скорост или резервите на Япония от \$500 милиарда през 2003 г. скочат на \$600 или дори на \$1000 милиарда през 2008 г. Американският долар не би понесъл такъв натиск и би се сринал. Тогава крахът на финансовия пазар е напълно възможен. В една такава криза златото, царят на металите, би заблестяло и би доказало, че не е победено окончателно. В дългосрочен план войната срещу него няма никакъв смисъл.

АМЕРИКАНСКА СМЕЛОСТ

ЕС в Брюксел постепенно се превръща в авторитарен колос с абсолютна и деспотична власт. Решенията се взимат от армия неизбираеми бюрократи и нерядко корумпирани служители. Днес Европа е подложена на едни от най-мощните планови икономически експерименти след залеза на СССР. Дисциплинарните мероприятия на ЕС срещу Австрия през 2000 г. показаха, че в новия ред свободата на нациите — и то преди всичко на малките нации, да не говорим за отделния гражданин — е само спомен от миналото. В новата феодална система всеки трябва да си държи устата затворена и да следва спуснати директиви. Санкциите срещу Австрия като член на ЕС са очевиден пример какво ще се случи с малките държави, ако са несимпатични на назначаваните олигарси от Брюксел.

Преди много години ексхерцог Ото фон Хабсбург мъдро предвиди посоката, която ЕС щеше да наложи, и в есето си *Ethik und Moral des Geldes* открито написа:

„[ЕС] развива форма на нео-феодализъм, притежаващ всички недостатъци на старата феодална система и нито една от нейните добродетели. Всичко принадлежи на групировки, чиито бюрократични управления се възползват от властта си, както намерят за добре.“^[11]

В САЩ нещата засега не са стигнали чак дотам. Въпреки концентрацията на финансова и политическа власт, там все още има и смели мъже, готови да говорят за почтените бизнесотношения и свобода. В това число влизат Бил Мърфи и Крис Пауъл, създателят на GATA. Тяхната цел е отново да освободят златния пазар. Друга забележителна организация е AIER (*American Institute for Economic Research*), основана от починалия вече полковник Е. К. Харууд в Грейт Барингтън, Масачузетс. Харууд, когото познавах и с когото съм се срещал многократно, освен всичко друго, което ми разказваше, беше убеден, че:

„... съвременното индустриално общество не би могло да оцелее без разумна счетоводна единица (стабилна валута), която да предвижда амортизацията на сделките и дългосрочните договори, а спестяванията, жизнените застраховки и пенсионните фондове да имат реални, а не фиктивни стойности. Необходимите за съвременната индустрия огромни количества капитали могат да бъдат възстановени, запазени и увеличени само с коректно счетоводство. Онова, което се основава на хартиените пари, е чисто и просто нереално и неспособно да съхранява информацията, необходима за мащабни, дългосрочни бизнеспроекти. (...) От всички възможни счетоводни единици, използвани от човечеството, най-добрата се оказва златото.“^[12]

Подобен начин на мислене демонстрира и д-р Лоурънс Паркс от FAME (*Foundation for the Advancement of Monetary Education*), Ню Йорк. FAME е обществена фондация, поставила си за цел да информира обществеността за ползите и предимствата на почтените парични средства и стойности, противопоставяйки ги на своеволните — и измамнически — (декретни) пари, които всички ние сме принудени да използваме.

В едно кратко интервю Паркс направи следния коментар:

„Основаващите се на необезпечените хартиени пари системи затъват все повече, защото алчността и жаждата за власт са безгранични. Тези, които имат възможността да създават пари от нищото, винаги надскачат границите си. Резултатът е силна тенденция за дирижиране на правителствата, за да се «избегне» колапсът, да се «контролира или регулира» икономиката и да се предотвратят бъдещи сривове. На тези, които правят хартиените пари, е дадена още повече власт.“^[13]

Committee of Monetary Research & Education (CMRE) на Елизабет Куриър в Шарлот, Северна Каролина, първоначално се намираше в Грийнуич, Кънектикът. През годините тя публикува повече от 50 трудове от известни учени и застъпници на сигурните пари. CMRE редовно организира конференции и създава условия за срещи на много от най-добрите учени-икономисти, които са встрани от общото течение.

GATA

Gold Anti-Trust Action Committee (GATA) беше създадена от Бил Мърфи, неин председател и грамотен търговец, познаващ добре триковете в бранша, и Крис Пауъл, вестникарски редактор от Кънектикът — които по своя лична инициатива си поставиха за цел да реабилитират свободния и прозрачен пазар на злато.

Сред фирмите, които (от Интернет) GATA обвинява в манипулиране на златото, между другото са *Goldman Sachs*, *J. P. Morgan Chase*, *Morgan Stanley*, от време на време *Barrick* и не на последно място *Gold Fields Mineral Services*. По тяхно мнение *World Gold Council* и *Gold Fields Mineral Services* дават фалшива информация за състоянието на пазара на злато. Данните им са променени в полза на анти-златните среди и по тази причина трябва да ги включим в списъка на манипулаторите и конспираторите. На 10 май 2000 г., на среща с говорителя на американския Конгрес и други официални лица от Вашингтон, Мърфи предаде на водещи политици своя доклад *Gold Derivative Banking Crisis*^[14]. Той информира за сериозността на

ситуацията на златния пазар и за последствията върху световните финансови пазари като цяло.

GATA възниква през 1999 г. в Делауеър, „за да се бори с нелегалните, измамни машинации за контрол на цената на златото“^[15]. По този начин основателите на GATA реагираха на действията на големите инвестиционни къщи от Уолстрийт (най-вече на *Goldman Sachs*), на *Федералния резерв* и големите търговски банки. Те заявиха, че спасителната акция на LCTM е била по заповед на Нюйоркския Фед. Всичко това се е разиграло в рамките на продължителния опит за манипулация на цената на метала и на пазара за ценни книжа. Хората от GATA твърдят, че самият Алан Грийнспан е признал, че *Федералният резерв* е участвал в тази манипулация.

„С добре организираната кампания на булион банките и определени водещи финансови къщи, реалната «терористична власт» доведе златния пазар до състоянието, в което се намира днес. Хеджирането е легитимно и задължително средство на рисковия мениджмънт, но то не трябва да става с цената на разрушаването на една цяла индустрия. С оглед на забавените плащания на руснаците през това лято (1998 г.) и с последвалото пропадане на капиталовите пазари, ние виждаме ясни доказателства, че заемите в злато наследиха погрешната стратегия на Yen-Carry-Trade. Докато Carry-Trades донесоха огромни печалби на булион банките и хедж-фондовете, ролята на Gold-Carry-Trade се оказа още по-централна. Това обяснява актуалните заеми в злато между приятели и другари, както и сериозните опити на Уолстрийт да контролира цената на метала. Всички те отчаяно се опитват да прикрият реалното състояние на пазарите ни и най-вече хаоса на златно-лизинговия пазар. В миналото заемите в злато можеха и да имат определена легитимност, но днес отдавна са се превърнали в експлоатация за една цяла индустрия. Това престъпва законите и в крайна сметка носи спасение само на една банда твърде привилегировани хазартни типове.“^[16]

Вашингтонското споразумение

Както вечер споменах, цената падна почти на \$250 за унция, когато Английската банка съобщи, че през летните месеци на 1999 г. ще продава голяма част от златото си. Но внезапно в понеделник, 28 септември 1999 г., цената в Лондон се покачи с \$11 и след това стана \$281.10. Няколко седмици по-късно тя се покатери до \$307.50. Това означаваше покачване с \$37.50 за една седмица! Акциите на златодобивните компании имаха още по-голям успех; най-вече това се отнасяше до злощастните южноафрикански мини. На какво се дължеше внезапната промяна?

В неделя, 26 септември 1999 г., 15 европейски банки, включително Швейцария, Великобритания и Швеция, направиха изненадващо съобщение. Обявиха, че златото все пак остава важна част от глобалните парични резерви и че за следващите пет години количествата за продажба ще бъдат ограничени до 2000 тона. Те също така се обединиха около решението за тези пет години да не увеличават заемите, срочните сделки и опциите на златото.

Подписалите се под така нареченото Вашингтонско споразумение разполагаха с 15 941 тона злато в края на 1999 г. Това количество е значително повече от 12 344-те тона в трезорите на САЩ, МВФ, Япония и ВІZ, взети заедно. Всички страни извън споразумението, като Русия, Тайван и т.н., официално притежават 5197 тона злато.

Интересното е, че в края на същата 1999 г. централните банки все още официално притежаваха 33 843 тона злато, т.е. само с 3 191 тона по-малко от 1975 г., или 4 300 тона по-малко от 1971 — годината, в която те достигнаха върховото ниво от 39 102 тона злато. Гледайки тези числа, и дума не може да става за бягство от златото.

Но има и още една мистерия: как във Вашингтонското споразумението да бъдат включени 1300-те тона швейцарско злато, когато по онова време Швейцарската национална банка все още не беше упълномощена да продава златото си? Спомена се, че срокът за народен вот беше 30 април 2000 г. Защо беше това бързано? Очевидно такива са методите за узаконяване на някои неща в Швейцария. Рано или късно гражданите щяха да забележат каква игра се разиграваше зад заключените врати.

Какво се случи? Някои подозират, че европейските централни банки най-накрая разбраха, че заетото от тях злато, може би, завинаги беше загубено. Трябваше да последва нещо наистина драматично, за да се излезе от ситуацията. До момента подобно нещо не се беше случвало — те сами да обезценяват стойността на собствените си резерви и целият заеман бизнес да е за смешните 1% лихва. По абсурден начин заемите им означаваха риск за обезценените им резерви. Най-накрая започнаха да забелязват кое точно е на топа на устата: собственото им злато!

Златният дух излезе от бутилката

International Harry Schulz Letter съобщава в броя си от 10 октомври 1999 г. следното:

„Централните банки не направиха нищо, за да помогнат на т.нар. «Gold Bulls» [спекуланти на злато а ла биков пазар]. Те обаче не възнамеряваха да убиват и мечките и разрешиха някои продажби. Нямаха избор. Спекулантите (напр. Нюйоркските булион банки и анти-златната мафия) наблягаха на златото, без да се интересуват за пропастта между предлагане и търсене. (...) След всички неморални и нелегални манипулации на булион дилърите, булион банките и булион брокерите, подкрепени от някои правителства, златото се освободи от хватката и изригна. Но фиксаторите на цената му изобщо нямаха намерение да се предават; продължаваха да се съпротивляват срещу свободния пазар, знаейки, че решаващата битка е започнала. Златният дух излезе от бутилката. Златодобивните мини, практикуващи масивен хеджинг (авансови продажби на злато или купуване на опции^[17]), изпаднаха в проблемна ситуация. Стигна се дотам мините и булион банките да бъдат «притиснати» и да застрашат кредитния си рейтинг, ако не го практикуват. Абсолютен шантаж! Това показва колко неморални са всъщност въпросните алчни фиксатори на цените.“^[18]

Знаеше се, че в някои случаи банките изискват от мините да хеджират, преди изобщо да са водени каквито и да било разговори за кредити!

Нежелан златен просперитет — досега!

Покачването на цената на златото в края на септември и началото на октомври 1999 г. не продължи дълго, защото това изобщо не се хареса на основните играчи.

То не беше добре за булион фирмите, защото застрашаваше бизнеса им. На инвеститорите в акции също не им хареса, защото вредеше на борсата, но най-вече изстреля разходите за технологии толкова нависоко като никога преди. Хедж-фондовете го намразиха, защото извършваха празни продажби, но изведнъж трябваше да търсят покритие. На централните банки ситуацията не им хареса, защото се оказа, че заетото от тях злато е продадено — и то част от него на ниски цени. Стана им ясно, че някои от тези, които вземаха кредити, вероятно никога няма да са в състояние да изплатят заемите на злато.

Дори няколко от големите златодобивни компании не искаха покачване на цените. Съдбата на *Ashanti* и *Cambior* можеше да постигне и останалите. Някои смятаха, че това е само върхът на айсберга!

Интелигентните хора, които прозряха хаоса на дериватите и акционния балон, също не се радваха на високите цени, защото се опасяваха от последствията на банковата криза и се надяваха, че всичко все някак ще се нареди.

Когато стана ясно, че само малцина искат повишаване на цената на златото, цената тихомълком бе смъкната на \$275.

В параграф 55 от обвинението си срещу елита на международното банково дело, американският адвокат Реджиналд Хауи цитира следното изказване, направено в края на 1999 г. от мистър Едуард А. Дж. Джордж, гувернатор на Английската банка и директор на BIZ, пред мистър Николас Морел, шеф на златодобивната компания *Lonmin PLC*. Еди Джордж казал:

„Ще се озовем в дълбока пропаст, ако цената на златото продължи да расте. Бъдещото покачване би могло да означава срив на една или няколко булион банки. Съществува опасност те да повлекат след себе си целия бранш. Затова емисионните банки бяха принудени

да потиснат цената на метала с определени средства, т.е. те я манипулираха. Почти беше невъзможно тя да се контролира, но ние все пак успяхме. В начинанието много ни помогна Американският Фед, както и англичаните.“

Второ покачване на курса

В понеделник, 7 февруари 2000 г., фиксингът в Европа отвори на цена \$312/315 за унция, след което канадската златодобивна компания *Palcer Dome* в петък обяви, че ще суспендира хеджиращата си програма. На азиатския пазар цената на златото достигна \$318 — най-високото ниво след 14 октомври 1999 г. По-късно *Barrick* обяви някои тактически промени в хеджиращата си политика.

Въпреки че за цената на златото е от съществено значение хеджирането да бъде ограничено, ясно е, че за толкова време нещата почти не се промениха. В броя на *Mining Journal* от март 2000 г. се казва, че коментаторите на пазара, преценяващи, че авансовите продажби ще бъдат прекратени, градят теории на погрешна основа. Австралийските производители дори хеджираха още повече. Практиката се запазва като стратегия, дори някои от производителите да предвиждат повишаване на курса. Засега няма причина да очакваме, че продажбите скоро ще престанат. *Mining Journal* стига до извода: „Продажбите скоро трябва да престанат!“^[19]

Още веднъж се оказа, че просперирането е нежелателно и цената на златото отново потъна под 300-доларовата граница, където стоически се задържа и не помръдна въпреки силните новости на биковия и мечия пазар.

Пирамидата от дългове

Още преди десетилетия бившият централен банкер и мой приятел Джон Екстър каза пред всички, че трябва да си представим кредиторите и длъжниците като обърната пирамида — огромен комплекс от дългови хартиени книжа (IOU).

„Това не се отнася само до доларовата, но и до всяка друга валута във финансовата система. Днес ще се концентрирам върху длъжниците в долари, но моля да

помните, че и останалите парични единици стигат до подобна ситуация.

Пирамидата има плосък връх, за да има нещо, на което да застане, ако се обърне наопаки. Тя е стъпила на парче злато — златото в трезорите на централните банки. Преди те да затворят златния прозорец, всички дългове в рамките на тази пирамида бяха покрити с \$35 за унция. Само така можеше да има фиксирани обменни курсове. Впоследствие парчето злато в основата на пирамидата значително нарасна, почти двадесетократно, така че тя вече стъпва на много по-широка основа. Това е пътят, по който пазарът ни връща към златния стандарт и руши стойността на хартията, сравнена с цената на златото.

Важно е да подредим длъжниците в тази пирамида според тяхната ликвидност. Нека поставим най-ликвидните близо до златната основа, т.е. в долната ѝ част, където е тясна, и най-малко ликвидните горе, където тя е широка; всички други да бъдат между тях. Пирамидата расте твърде бързо и много скоро ще стане прекомерно голяма, при положение че все повече длъжници стават неликвидни, задлъжнявайки краткосрочно и давайки дългосрочни заеми. Броят на неликвидните длъжници расте по-бързо, отколкото броя в долната част, и платежоспособността им е застрашена. Днес тази пирамида на дълга е най-голямата в историята ѝ има повече неликвидни длъжници от когато и да било. Тя напълно засенчва пирамидата от 1929 г.“^[20]

Какво ли би казал Джон Екстър днес, 20 години по-късно, когато дълговете са още по-големи, акционните борси са заплашени от спукването на опасен сапунен мехур, а ние се намираме в свят на деривати, които никой не е в състояние да измери? Но нали точно това има предвид Алан Грийнспан със „системен риск“! В доклада си от 8 март 2003 г. (berkshirehathaway.com) легендарният инвеститор Уорън Бъфет от Небраска много ясно нарече дериватните финансови инструменти финансови оръжия за масово поразяване.

Златната пирамида

Американският анализатор Джон Хатауей се позовава на пирамидата на Джон Екстър и казва в своя доклад, публикуван през 1999 г.:

„Джон Екстър беше първият, който стигна до идеята, че отношението между хартия и злато може да се изрази като пирамида. (...)

Някога валутите бяха деривати на златото. Правителствата обезпечаваша парите с физическо злато, пазено в централните банки. Тъй като дадена валута не е нищо повече от претенция за злато, на практика позициите на празните продажби се обърнаха срещу реалните физически активи, които можеха да се предвидят сравнително лесно. Правителствата стигнаха до тази идея, защото очевидно никога нямаше да могат да спрат да печатат банкноти. Условието за това се подготвяха дълго. Откакто валутите нямат никакво златно покритие и светът се прави, че продължава да функционира, новоизлюпените централни банкери не спират да повтарят, че златото било напълно излишно. (...)

Старата златна пирамида на валутите беше заместена от неразбираем лабиринт на претенциите на хартията към златото (...).“^[21]

Съветът на централния банкиер Джон Екстър

„Следователно световната икономика изобщо не изглежда добре. Но за вас лично нещата са много по-различни [Има предвид инвеститорите в злато; бел. авт.]. Вие бихте могли да направите много, за да се предпазите. Слезте в долната част на пирамидата, станете ликвидни. Банкнотите на *Федералния резерв* са най-долу в хартиения дял. Имайте достатъчно от тях, за да устоите на

настоящите ликвидни затруднения, в случай че банките затворят врати и парите в брой станат господари. Банковите облигации също са добри. Техните лихви са високи, но не можете да ги купите в супермаркета. Най-добрата инвестиция обаче, независимо дали се осъществява по време на инфлация или на дефлация, е златото в основата на пирамидата. Събирайте от него, колкото ви позволяват възможностите — било то под формата на монети и слитъци, или като акции на златодобивни компании.“^[22]

Златният секстант

В една статия от октомври 1999 г. Реджиналд Х. Хауи писа:

„За да можем да преценим потенциалното въздействие на задаващата се финансова буря, е важно да имаме понятие за злато, златно банкиране, инфлация и дефлация. Забравете CPI [американски индекс за цени на дребно] и другите ценови индекси. Принципно те винаги са индикатори пост фактум. Забравете също всички празни приказки дали по-добрата среда за златото е инфлацията или дефлацията. Златото е застраховка срещу тежки валутни или кредитни сринове, без значение дали спусъкът е инфлация или дефлация. Те естествено увеличават или свиват кредитния обем, разглеждан спрямо определен благонадежден валутен мащаб. Исторически погледнато, този мащаб е златото и неговата естествена среда не е контролираната или прикривана инфлация, защото тогава е възможно кредитите да се базират на по-малко количество метал, без това да задейства алармата. Да измерим действителните обеми на инфлацията днес е трудно, защото това, което приемаме за пари — хартиени банкноти в неограничени количества — е смесено до такава степен с кредитите, че на практика те не могат повече да бъдат разграничени едни от други. Един пазарен валутен фонд

реално не е нищо повече от краткосрочни кредитни отговорности, сърчно изваяни така, че да изглеждат като нормална банкова сметка (и то в сигурна банка) с 40-процентов резерв в златни монети или кюлчета в трезора.

Да се прецени цялото количество на реалните пари в целия свят днес не е по-трудно, отколкото преди един век. Това са веществените, физическите златни резерви, които са средно около 120 000 тона (без двойно осчетоводяваното злато на централните банки, което дори когато се дава назаем, продължава да е налично в балансовите позиции). Отхвърлянето на класическия златен стандарт и на последвалия псевдозлатен стандарт не промени с абсолютно нищо вътрешната природа на златото като истински, стабилни и естествени пари.“^[23]

В края на века на хиперинфлацията

Петер Бернхолц, бивш професор в университета в Базел, през февруари 2000 г. писа, че 20. век е векът на хиперинфлацията. С пълно право можем да отдадем по-ниските инфлационни проценти през 19. век на биметалния, а по-късно на златния стандарт. В тези условия банкнотите можеха да се конвертират в злато или сребро по ясно фиксирана цена. Това стесняваше властта на правителствата и централните банки да създават пари по желание. Паричната експанзия беше ограничавана от задължението за златни и сребърни резерви.^[24] Няма съмнение, че тази система функционира и то по-добре от която и да било друга след нея.

Независими централни банки като алтернатива

„20. век крие още едно доказателство за тезата, че само ограничаването на влиянието на политиците и правителствата чрез валутни закони ще доведе до намаляване на инфлацията. Ако разгледаме жизнено необходимите разходи в някои страни след 1950 г., ще

установим, че държави като Швейцария, Германия и САЩ, които притежават най-независимите в политическо отношение централни банки, имат съществено по-малко покачване на цените в сравнение с Великобритания, Франция и Италия, където това не е така. Естествено делът на инфлацията при първите държави е много по-висок, отколкото по времето на златния стандарт. Дори независимите централни банки не са толкова независими от натиска на политиката и обществото, какъвто принципно е случаят при автоматичния златен стандарт.

С оглед на това възникват сериозни съмнения дали отмяната на златното обезпечение на швейцарския франк и продажбата на голяма част от златния резерв на Националната банка наистина е толкова позитивно, колкото неговите поддръжници твърдяха. Никога не трябва да забравяме, че основаващите се на долара девизи не са друго освен искания от страна на американските институции, напр. на хазната, които могат да секнат във всеки момент. Не такъв обаче е случаят със златните резерви на Националната банка в швейцарските планини.“^[25]

Нужни са действия

Не очаквам големите банки и големите инвестиционни банки, т.е. тези, които de facto са отговорни за нашата световна валутна система, да са съгласни. В това отношение нямам никакви съмнения. Те печелят чудесно от необезпечените хартиени пари — в САЩ \$600 милиарда само за 2000 г. — и няма да дадат доходите си без бой. Но въпросът си остава: искаме ли отново да повторим катастрофалната грешка на 20. век, или ще се поучим от историята? И това е всичко. Ширеците се днес модели не са задоволителни и никога няма да бъдат. Всички големи хора на този свят са имали свое независимо мислене. Техните представи са движели хората напред. Съществуват купища цитати и мъдри изказвания, които биха могли да бъдат цитирани, но

нека споменем само два. Хари Шулц ни даде една от най-добрите дефиниции за златния стандарт:

„Стандарти (ЗЛАТНИ И ДРУГИ):

През последните 36 години няколко пъти написах и искам отново да подчертая: аз съм «за златото», независимо от цената! Аз не се боря за него, за да спечеля от акции на златодобивни компании, от златни кюлчета или монети! Значението на златото е по-голямо и щеше да ми е неудобно да се застъпвам за него само от комерсиални побуди. Златото е изключителна събирателна точка на индивидуалната ни свобода (не на груповата или националната). То е съществен елемент на паричната система. Трябва да се върнем към златния стандарт. Преди бях готов на компромиси и казвах, че можем да се насочим и към псевдозлатния стандарт, нещо като модифицирана Бретън Уудс-система. Възможно е и подобно нещо, но мисля, че трябва да се борим за истинския златен стандарт, за старомодната форма, защото тя работеше! И не само по финансово-политически причини! Златният стандарт принуди нациите да спазват определена граница за дълговете, разходите и социалистическите планове. Тоест, около тези ограничения се създадоха разумни модели на поведение и те повлияха на всички. Хората бяха по-честни, по-морални, по-порядъчни и по-хуманно настроени, защото самата система беше морална и честна. Причина и следствие. Днес виждаме причината и следствието на обратния стандарт: никакви граници за действията и диктата на правителствата; никакви граници за държавните дългове, социалното подпомагане и социалистическите планове. Не съществува корективна инстанция, която да контролира правителството.

Този маниер на поведение рефлектира върху хората и ги подтикна да задължняват и най-вече да загубят какъвто и да било респект към системата и морала. Резултатът е повече разводи, измами, престъпност, извънбрачни деца,

разрушени домове. Когато валутата на дадена страна повече няма никакво покритие и е лишена от каквато и да било основа, не съществува никакъв стандарт за поведение. Парите са стандарт, който се просмуква във всички области на човешката дейност. Никакво покритие на парите — никакъв морал. Ето защо златната валута функционираше толкова добре, ето защо САЩ толкова бавно и предпазливо тръгнаха по пътя на хартиените пари и толкова дълго време задържаха 100% обезпечения със злато долар. Но съвсем бавно, както се реже салам, покритието на няколко етапа беше ликвидирано, докато изчезна напълно. Резултатът от това зло ежедневно е около нас.

Бруталните филми култивират брутално общество, а то рефлектира в липса на уважение. Колкото повече се увеличава несигурността на парите, толкова повече расте покварата. Днешният сапунен мехур на акциите е декор от тази сцена, точно както утрешните мегасрив и мегарецесия. «Големият брат» е възможен само при липса на автоматичен контрол и лична свобода — заради неконвертируемата валута. И така, продължете Вие. Борете се за златото. Не заради печалбата, въпреки че тя е полезна и помага за извоюване на лична свобода, а заради бъдещето, което ще донесе здрав дух на всички нива. Ако имахме златен стандарт, щяхме да имаме и златен човешки стандарт! Двете са неразривно свързани. Те са най-висшите причина и следствие. Златото благославя.“^[26]

Шарл де Гол, президент на Франция, направи възможно най-големия подарък на страната си: върна доверието в нея.

На 4 февруари 1965 г. той заяви:

„Дойде време да поставим международната финансова система на здрава основа и тя да не носи печата на някоя определена държава. Чия основа? Наистина е трудно да си представим, че съществува друг стандарт

освен златния. Да, златото, чиито качества никога не се променят и може да приема формата на кюлче или монета; което няма националност и във вечността е смятано за универсална и непроменлива валута *par excellence*.“^[27]

Ще се върнат ли славата и блясъкът?

Настоящото потискане на цената на златото отдавна мина всякакви граници. То продължи повече, отколкото щеше да е възможно без перманентната негативна медийна и централнобанкова пропаганда, без натиска от продажбите и заемите на централните банки, безпочвените рестрикции на страните от МВФ, валутните закони и спекулациите на булион банките. Но докато златото остане средство номер едно за съхраняване на стойността, никоя атака от страна на централните или булион банки, никакви конференции на G–7, G–10 или G–20 няма да са достатъчни, за да окажат достатъчно и продължително въздействие върху златото. В дългосрочен план винаги остава пазарът, който е истинският майстор. Нищо и никой не може да се мери с вечността на пазара! Днес това е още по-валидно, когато очевидно никой не вижда необходимостта да се обърне гръб на опустошителната Анти-система от необезпечени хартиени и електронни пари и да приеме единствената система, която гарантира дългосрочно благополучие — златото като пари.

[1] Erich Leverkus, *Evolution und Geist* (Rahden, Deutschland: Verlag Marie Leidorf, 1999), S. 77/78. ↑

[2] Пак там. ↑

[3] J. M. Keynes: *A Treatise on Money* (Macmillan, 1930, vol. 2), S. 198. ↑

[4] Summers, Lawrence/Barsky, Robert: *Gibson's Paradox and the Gold Standard*, in: *The Journal of Political Economy*, The University of Chicago Press: Chicago, 1988; в Интернет на адрес <http://gata.org/gibson.pdf>. ↑

[5] Blanchard Economic Research във уводна статия на адрес www.gold-eagle.com, от 13 януари 2001 г. ↑

[6] Пак там. ↑

[7] Blanchard Economic Research във ввводна статия на адрес www.gold-eagle.com, от 13 януари 2001 г. ↑

[8] Blanchard Economic Research във ввводна статия на адрес www.gold-eagle.com, от 13 януари 2001 г. ↑

[9] Пак там. ↑

[10] Blanchard Economic Research във ввводна статия на адрес www.gold-eagle.com, от 13 януари 2001 г. ↑

[11] Otto von Habsburg: „Ethik und Moral des Geldes“, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Anhang „Geld und Geist“, 12 април 1988 г. ↑

[12] James Dines, *The Invisible Crash* (New York: Random House, 1975), S. 88. ↑

[13] Larry Parks. „Economic and Social Perils of our Fraudulent Monetary System“, *J. Taylor's Gold & Technology Stocks*, Vol. 19, Nr. 6, 2000, S. 1/9. В Интернет на адрес www.miningstocks.com/interviews/larryparks.html. ↑

[14] Bill Murphy, *Gold Derivate Banking Crisis* (Dallas: Gold Anti-Trust Action Committee, 2000). В Интернет на адрес www.gata.org (GDBC). ↑

[15] Джон Д. Майер, председател на комитета на GATA в лично писмо до автора от 16 април 1999 г. ↑

[16] Джон Д. Майер, председател на комитета на GATA в лично писмо до автора от 16 април 1999 г. ↑

[17] Право да се продават акции и пр. на определена цена на определена дата — бел.прев. ↑

[18] Harry Schultz, *The International Harry Schultz Letter*, 10 октомври 1999 г., S. 7. ↑

[19] „World Gold Sales — must end soon!“, ввводна статия в *Mining Journal*, London, Vol. 3, Nr. 3, 2000, S. 3. ↑

[20] „Интервю с Джон Екстър“, *Blackely's Gold Investment Review*, Vol. 1, Nr. 1. 1989, S. 9/10. ↑

[21] John Hathaway, „The Golden Pyramid“, *Tocqueville Asset Management LP*, 20 август 1999 г. В Интернет на адрес www.tocqueville.com/brainstorms/brainstorm0031.shtml. ↑

[22] „Interview with John Exter“, *Blackely's Gold Investment Review*... ↑

[23] Reginald H. Howe, „Real Gold, Paper Gold and Fool's Gold: The Pathology of Inflation“, *The Golden Sextant*, 12 октомври 1999 г.

Виж по-подробно в Интернет на адрес www.goldsextant.com/commentary4.html#anchor674427. ↑

[24] Peter Bernholz, „Am Ende eines Jahrhunderts der Hyperinflationen — Golddeckung und Regelbildung als bewährte Stabilisatoren“, Neue Zürcher Zeitung, 26/27 февруари 2000 г., S. 95 ↑

[25] Peter Bernholz, „Am Ende eines Jahrhunderts der Hyperinflationen — Golddeckung und Regelbildung als bewährte Stabilisatoren“, Neue Zürcher Zeitung, 26/27 февруари 2000 г., S. 95 ↑

[26] Harry Schultz, „GOLD vs. the PRICE of Gold“, International Harry Schultz Letter, 18 юни 2000 г., S. ¾. ↑

[27] Jacques Rueff, The Monetary Sin of the West (New York: Mac Millan, 1972), S. 70/74. ↑

ГЛАВА X
ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА АВТОРА ФЕРДИНАНД
ЛИПС — ЧАСТЕН БАНКЕР, ФИНАНСОВ
АНАЛИТИК, ЧЛЕН НА УПРАВИТЕЛЕН
СЪВЕТ НА АФРИКАНСКИ ЗЛАТОДОБИВНИ
КОМПАНИИ, ВАЛУТЕН ИСТОРИК,
ШВЕЙЦАРСКИ ПАТРИОТ И ЗАГРИЖЕН
ГРАЖДАНИН НА СВЕТА

Конспирацията срещу златото и войната с него не е нищо друго освен Трета световна война. Това е не само една напълно излишна война, но и най-унищожителна от всички. Тя моментално трябва да бъде прекратена.

Третата световна война започна още с края на класическия златен стандарт от 19. век. Ако воюващите страни от Първата световна война не се бяха отказали толкова прибързано и необмислено от него, тя щеше да завърши само след шест месеца. Всъщност държавите нямаше да имат повече злато, за да финансират бойните действия, и вдигането на военните данъци би довело до силна съпротива. С цялото си вътрешно убеждение твърдя, че Първата световна война продължи толкова дълго, защото отпадна златният стандарт. Дефицитното финансиране даде възможност тя да продължи повече от четири години, да унищожи значително количество капитали, както и културното наследство, в резултат на което напълно ненужно погребва цвета на европейската младеж и изби милиони млади войници и невинни хора.

Ако Първата световна война наистина беше продължила само шест месеца, валутите нямаше да бъдат унищожени. Нямаше да има никакви Версайски договори и никаква германска хиперинфлация.

Недомисленото споразумение в Генуа от 1922 г. до голяма степен беше отговорно за бума през 20-те и срива през 1929 г., които, от своя страна, доведоха до кризата през 30-те години. Без измислена финансова политика никога нямаше да има Хитлер, нито пък болшевишка вълна и хора като Ленин; Русия нямаше да търпи Сталин, заради когото милиони невинни хора безпричинно намериха смъртта си. И нямаше да има никаква Втора световна война.

Игнорирането на златото доведе до системата Бретън Уудс (през 1944 г.) и отново до разруха. Ако не бяхме повторили грешката от 1914 и 1920 г., нямаше да имаме криза през 70-те. Изострената ситуация с петрола тогава и последвалата нова петролна и енергийна криза през 21. век са съществени елементи на финансовата нестабилност. Потискането на златото и неограничената експанзия на фиатната фалшива валута доведоха до паричните, икономическите и политическите проблеми и войни на 20. век. Краят на системата Бретън Уудс роди продължителната криза на дериватите. Тъй като определени влиятелни кръгове пренебрегнаха златото, изострените критични ситуации по света бяха фалшиви и преднамерени. Това е и по-дълбоката причина за създалата се конспирация.

Финансовите пазари могат да функционират задоволително само в условия на златен стандарт. Историята показва, че по време на автоматизма на класическия златен стандарт стабилността на валутите е най-голяма. Необезпечените пари водят само да краткотрайни финансови и икономически успехи. Крайният резултат е инфлация и злоупотреба със спестяванията за сметка на работещите, рентниерите и бедното население, които не биха могли да се противопоставят на коварното посегателство, безработицата и в последна сметка на войната.

На основата на почтената валутна система добре функциониращите финансови пазари гарантират появата на спестявания. Те на свой ред водят до натрупване на капитал и са предпоставка за растящ жизнен стандарт. Необходимо е органично развитие и увеличаваща се продукция на златодобивните мини, а не 10% и нещо годишен растеж, финансиран от правене на хартиени/компютърни пари.

Безпроблемно функциониращите финансови пазари, в които спестяванията стигат до продуктивните инвеститори, дават

възможност на световната икономика да постигне пълния си потенциал и да създаде най-много работни места. Катастрофалният проблем с безработицата може да бъде преодолян и да се намали пропастта между бедни и богати. Друго решение няма. Ако на света преобладава трудовата заетост, ще има по-малко войни и масови емиграции, защото сам по себе си светът е прекрасно място и неговата красота не се свежда само до няколко богати държави. Хората не трябва прекалено лекомислено да изоставят страната си, с която са свързани културно и религиозно. Масовият геноцид и унищожаването на цели култури ще останат в миналото.

Правителствата не трябва да използват принудителни средства, като напр. закони за платежните средства, с които да се месят в златните и сребърните пазари. Историята доказва, че свободният пазар избира за парично средство златото и среброто. Парите не могат да се дължат на обещанията и доверието в правителствата, а само на това, на което хората със свободна воля наистина се доверяват: златото!

Хората вярват в ефикасността на истинските пари — и сега, и в бъдеще. Но трябва да вземат в ръце съдбата си и да изследват историята на валутата, или с други думи — монетарната археология. Кое е било грешка? И защо е било грешка? Съществуват достатъчно исторически документи, но те, за съжаление, изобщо не се изучават в университетите.

В заключение искам да кажа — имам чувството, че ако нещо не се промени, светът ще изпадне в още по-неприятна ситуация. На земята има хора с брилянтни умове: както се вижда от всевъзможните технически средства. Вероятно съществуват достатъчно личности, които ще успеят да ни изведат от паричното Средновековие, в което се намираме днес.

Позитивна работа в тази посока би довела до заетост, прогрес и стабилност, но също и до Ренесанс на културата и морала. Законът и редът отново ще се върнат. И случващото се няма да е прецедент. Разбирането между хората ще се повиши и повечето военни действия ще бъдат прекратени. Както показва историческият опит, човешката природа не се променя никога. Затова човечеството винаги ще цени и уважава честните търговски практики, базирани на платежно средство, което буди доверие: златото.

В крайна сметка златото ще победи войната, но защо още сега не поискаме примирие? Да се надяваме, все пак, че това ще се случи, преди да е станало твърде късно, преди да бъдат разхитени твърде много време и животи.

НАСТОЯЩАТА СИТУАЦИЯ

Докато през лятото на 2001 г. се подготвяше първото издание на книгата ми (на английски), цената на златото беше \$270 за унция; т.е. за много производители цената му беше близка до производствената. Почти никой не вярваше, че нивата му ще се повишат. Анализаторът Ян Нотли тогава сполучливо каза: „Златните акции са обречени на смърт, изоставени, забравени и изключени от всички портфейл-мениджъри.“ Индексите на златните акции бяха най-ниските от 60 години насам. Борсовата капитализация на златната индустрия възлизаше на малко повече от \$20 милиарда, което е малко повече от 15-те милиарда капитализация на *Caterpillar* — предприятие, произвеждащо повечето превозни средства за златодобивните компании. За сравнение, пазарната стойност на *General Electric* е около \$434 милиарда, на *Microsoft* — около \$358 милиарда, а на *Cisco* — \$141 милиарда. Междувременно пазарите за благородни метали просто бяха идеални за началото на акумулационната фаза. Според Ян Нотли не всичко е загубено, защото почти незабележимо и елегантно се създава една уникална възможност.^[1]

Оттогава много неща се промениха. В края на юни 2003 г. борсовата стойност на *General Electric*, при курс на акциите от \$29, възлиза само на \$291 милиарда. На *Microsoft* (курс на акциите \$25) — \$273 милиарда, а на *Cisco*, при курс на акциите \$17, борсовата капитализация е \$119 милиарда. Цената на златото днес е \$360, а индексите за златодобивните мини силно се покачват. От ноември 2000 г. до август 2003 г. HUI-индексът на нехеджираните златни акции се покачи с 400%, докато XAU-индексът на силно хеджираните акции с над 100%. Разликата между тях, цифром и словом 300%, може да бъде наречена хедж-данък. Той ясно показва, че само златодобивните компании, които не хеджират, се ползват изцяло от поскъпването на златото. Затова инвеститорите насочиха интереса си преди всичко към акции, защото бяха най-печеливши. Въпреки силното покачване на курса на златните мини, всичко протече сравнително потайно. Почти

никой не забеляза биковия пазар. Ако бъде направена анкета, може би ще се окаже, че най-много 10% от инвеститорите са знаели и вероятно само 1% от тях са вложили някакъв капитал. Повечето все още са твърде заплени от преминалия биков технологичен пазар, за да проумеят, че следващите десет години ще загърбят хартиените стойности в името на златото. Относителната прикритост на биковия златен пазар би могла да е от полза за прозорливите инвеститори, особено когато един ден тълпата на борсовия пазар разбере, че благородният метал е още жив и че инвеститорите атакуват и най-незначителната оферта с удвоени сили.

Като цяло златодобивните компании започнаха да намаляват хеджираните си позиции, т.е. все повече да се появяват на пазара като купувачи. Рязкото падане на цените на златото, изглежда, отново е инженерно. Почти ежедневно т.нар. *Working Group for Financial Markets* се намесва в пазара. Признанието на *Barrick* (обвинен от най-голямата компания за продажба на златни монети в САЩ, че в продължение на години манипулира пазара на злато) за съвместно подпомагане с *J. P. Morgan* сделките на емисионните банки, би трябвало веднъж завинаги да разсее съмнението относно съществуването на конспирация срещу златото.

Но каква е причината за задаващия се биков пазар? По време на големия мечи пазар на злато през 70-те инвестиционното търсене растеше. Заради срива на фиксирания обменен курс, болните пазари на акции, експлодиращата инфлация и намалената покупателна способност на валутите, инвеститорите отново се обърнаха към златото. Когато лихвените ставки от усилията на Фед да стимулира икономиката удариха на камък, в предприемачите се зародиха идеи за инвестиция със сигурни доходи. Впоследствие големи количества капитал се вляха в златото.

Подобна е ситуацията и днес. Предлагането на пари експлодира като никога в стремежа да се намалят лихвените проценти, за да се избегнат бъдещи отклонения в пазара на акции и силно задлъжнелите консуматори да бъдат спасени. В резултат реалните лихвени проценти мощно нахлуха в негативна територия. Отрицателните реални лихвени ставки (американският долар и повечето акции продължават да са силно надценявани) ще предизвикат ситуация, в която все повече

капитал, подгонен от страха, ще се насочи към царя на металите и така ще създаде основата за нов биков пазар за злато.

Този процес вече започна в Япония, където подплашените вложители изтеглят сметките си от несигурните банки, купуват злато и страхувайки се, че всеки момент те могат да банкрутират, го съхраняват в домовете си. Индексът Никей от 20 години е нисък. Пазарът на недвижима собственост се разруши, банките и осигуровките са нестабилни. Централната банка има най-големия доларов резерв в света и почти никакво злато. През пролетта на 2003 г. стана ясно, че японското правителство ще облага с данък влоговия капитал с 3 до 5%, за да стимулира консуматорството. Това състояние на нещата също е в полза на златото.

Дългогодишните изследвания ме убедиха, че е налице мощен нелегален план за обезценяване на златото. За съжаление, тези машинации изглежда продължават под ръководството на администрацията на Буш, въпреки че имаше възможност да бъдат преустановени. На практика вмешателствата в пазара са почти ежедневни. Когато в началото на февруари 2003 г. златото достигна \$390, COMEX по най-бързия начин повиши влоговите изисквания за купуване на кредит с 50%. Едва ли можем да наречем развитието на пазара на злато „естествен“, когато всяко поскъпване моментално е поставяно под капак. Вероятно това ще продължи още известно време, но няма да е безкрайно. Финансовите инструменти не могат да удължат нито биковия, нито мечия пазар. Ще дойде ден, когато златото ще трябва да се доставя физически и измамата ще бъде прекратена.

Днес в полза на златото съществуват многобройни и фундаментални основания. Те са достатъчно добри. Както и преди, съществува голямо разминаване между предлагане и търсене с около 1400 тона. Тъй като вследствие на ниската цена добивът е занемарен, ще са необходими години, докато този дефицит бъде запълнен.

Много позитивен процес представлява отварянето и либерализацията на китайския пазар за злато. В края на октомври 2002 г. беше създаден *Shanghai Gold Exchange* и монополът на Централната банка беше ликвидиран. Зараждащият се отворен пазар на страната с най-голямо население в света би могъл да означава Ренесанс за златото.

От известно време се знае, че премиерът на Малайзия д-р Махатир Бин Мохамед има планове да въведе златния динар като законово платежно средство в ислямския свят.

Вашингтонското споразумение между 15-те европейски централни банки, което предвижда максимална граница за продажби от 400 тона злато годишно, изтича на 26 септември 2004 г., но вероятно ще бъде удължено. До момента това споразумение се оказа успешно, защото потвърди, че европейските централни банки все пак са готови да предотвратят американските намерения тотално да избутат златото в ада.

Фед отчаяно и всячески се мъчи да подкрепя американския пазар на акции и да поддържа илюзията, че всичко е наред. Вмешателството му е ежедневно. Но най-голямата заплаха идва от пазара за недвижима собственост. Ако той се срине, единственото, което остава, е златото. Това е важна причина за ежедневно обезценяване на жълтия метал. Дефицитът чувствително расте. През май 2003 г. лимитът на дълга за *U.S. Treasury* се повиши от \$984 милиарда на \$7384 милиарда. Фед се бори срещу колапса, рискувайки да разруши долара. Трудностите на *Freddie Mac* и *Fannie Mae* показват, че подобни начинания в областта на дериватите се сблъскват с най-вероятно нерешими проблеми. Състоянието на облигационния пазар е крайно опасно.

Затова през последните години доларът падна толкова много спрямо еврото. Този факт едва ли се харесва на европейските централни банки, чиито резерви са в американски долари. Подобно развитие е дефлационно и следователно те по-сериозно трябва да се замислят за златото. Ниската му цена не е в техен интерес.

Опитът показва, че във време на кризи, най-вече в случаи на крах на пазара на акции, златото се оказва най-доброто средство за запазване на покупателната способност. Освен това то е предпочитан инструмент в хеджирането срещу перманентна загуба на капитал в моменти на валутни турбуленции. Живеем във време на растяща валутна и търговска криза — нещо като спринт към дъното — в който всички държави, дори и Швейцария, обезценяват валутата си на световните пазари. В подобна ситуация (както винаги) най-добрата защита е златото. В близкото минало подобни ситуации винаги са съществували, нека си спомним за колабиралите пазари в Азия или за народното стопанство на СССР, Аржентина, Бразилия, Мексико,

Зимбабве и някои други страни, чиято валутата беше изложена на огромен натиск.

Междувременно световната икономика бодро продължава да поддържа несигурния курс на крайно нестабилната парична Анти-система. Дългите вълни на Кондратиев — цикли на възход и падение, траещи около 60 до 70 години — показват, че след дългата фаза на разширение световната икономика след 2000 г. ще започне да се свива. В този период на контракция акциите, заемите и голяма част от недвижимото имущество ще загуби своя чар. Заради нуждата и отчаянието си хората с много дългове ще се хвърлят към пазара. Когато беше запитан за най-добрата инвестиция по време на криза, легендарният издател на *Börsenbrief* Ричард Ръсел веднъж каза, че:

„Най-добрите инвестиции са две неща, които хората не притежават: пари в брой и злато. Златото е пари и винаги е било такова в 5-хилядната човешка история. С него човек винаги е можел да купува необходимото му за живота. Златото е диаметрално противоположно на хартията.“

Би могло да има още много срещи на G-7 и G-8, но никой няма и най-малка представа как да бъде преодоляна кризата и възстановена паричната система. За нещастие знанието за това, как трябва да изглежда една годна парична система, е погубено. Останали са само малцина ценни личности, които са наясно, че само почтената парична система за свободно избиране на обменните средства може да сложи край на злощастната война. Познанието на тези хора, отделили време да проучват историята на парите и на хората, един ден ще е крайно необходимо. Когато настъпи моментът, то ще ликвидира мизерията и ще оздрави икономиката, ще намали инфлацията и световната финансова система отново ще влезе в златните си релси.

[1] Ian Notley, Notley's Notes, 22 януари 2001 г., Yelton Fiscal Inc., Ridgefield, CT 06877, USA. ↑

ПРИЛОЖЕНИЕ

МЪДРОСТТА НА...

Хенри Х. Фоуел, американски министър на финансите от 1965 до 1968 г. и основоположник на специалните права на тираж, по време на управлението си многократно нарича долара „най-силната световна валута“^[1].

Артур Ф. Бърнс, председател на Федералния резерв (1970–1978):

„Ако нещата продължат още известно време по този начин, инфлацията ще застраши основите на обществото ни.“

В едно интервю от 29 юни 1972 г.:

„Доларът изобщо не е застрашен.“^[2]

Джеймс Динс, анализатор, инвестиционен съветник и автор. От книгата му *The Invisible Crash*:

„Интересна историческа подробност е, че Ленин, Хитлер, Мусолини, Мао Дзе Дун и Франклин Делано Рузвелт забраняват частното притежаване на злато.“^[3]

Президентите Кенеди и Джонсън казаха, че златото не било необходимо за обезпечаване на американската валута и трябва да бъде

демонетаризирано, защото разбраха, че то е спирачка за печатницата на банкноти.“^[4]

Ленин, съветски революционер, колективист и държавник, казал:

„Когато завладеем света, ще използваме златото, за да построим обществени златни тоалетни.“^[5]

Още по-показателно е следното му изказване:

„(...) Най-добрият път за унищожаване на капиталистическата система е и си остава разклащането на валутите. Чрез постоянен инфлационен процес правителствата тайно и незабележимо могат да конфискуват голяма част от благоденствието на гражданите си. С тези методи те не само присвояват, но присвояват преднамерено; и докато някои обедняват, други забогатяват.“^[6]

Джон Екстър, бивш американски банкер и финансов експерт за заемите във фиатната-парична-анти-система:

„Заемите са сертификати за гарантирано плякосване на спестяванията на невинните граждани със стабилни доходи.“^[7]

Линдън Б. Джонсън, президент на САЩ, в реч на 4 януари 1965 г. за състоянието на нацията:

„Нашият търговски балансов дефицит намаля и силата на долара ни е безспорна. Тържествено обещавам да запазя това положение.“^[8]

Следващите две изказвания ясно показват мъдростта и икономическата неграмотност на американския министър на финансите Конъли, както и на един президент на голяма компания, които са много типични за нашето време:

„Когато по време на телевизионно интервю беше попитан какво мисли за влиянието на долара, Конъли отговори, че една девалвация на американската валута «ще е много, много полезна за Съединените Щати». И допълни: «Не вярвам, че средностатистическият американец изобщо ще разбере.»“^[9]

На един коктейл в Белия дом Пол Волкър, по онова време държавен секретар по валутните въпроси към Американската хазна, попитал президента на една голяма фирма:

„Каква ще е реакцията на обществеността при девалвация на долара?“

А шефът отговорил:

„Не познавам някой, на когото да му пука.“

„Пол А. Волкър, държавен секретар по валутните въпроси към Американската хазна, предупреди европейските нации да не предават идеите си за финансов ред заради останалия свят. Същевременно Волкър още веднъж ясно подчерта, че САЩ са решени да не повишават официалната цена на златото от \$38 за унция и в края на краищата да го елиминират като паричен метал.“^[10]

Тези абсолютни глупости са плод не само на американски официални лица; в Европа също започнаха да ги повтарят. Много от тези мъже нито лъгаха, нито умишлено заблуждаваха публиката. Повечето отрицателни коментари, които днес могат да бъдат прочетени за златото, спадат към същата категория. Това е неразбиране и подвеждане. Не съществува индустрия, няма друг метал, който да е

толкова грешно преценяван както златодобивната индустрия и златото. Когато хората един ден се обърнат към тях, успехът за тези, които провиждат идващия биков пазар на злато, които са работили и са вярвали в него, ще е огромен. В инвестиционния бизнес, както всъщност и в много други области на човешкия живот, търпението най-често води до щастие и успех.

[1] Henry H. Fowler in *The Invisible Crash*, James Dines, S. 50. ↑

[2] Arthur F. Burns, „The Superinflation Squeeze“, *Money Magazine*, August 1979, цитат по *The Invisible Crash*, James Dines, S. 74, 115. ↑

[3] James Dines, *The Invisible Crash*, S. 86. ↑

[4] Пак там, S. 89. ↑

[5] Владимир Илич Ленин, цитиран по John Maynard Keynes, *The economic Consequences of the Peace*, 1919, преиздадена в *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, Vol. II (London: MacMillan, 1977), S. 148/149. В ранните си трудове Кейнс демонстрира силна антипатия спрямо инфлацията и се съгласява с Ленин за нейното вредно влияние: „Ленин реално е прав. Не съществува по-фино и по-сигурно средство за преобръщане на основите на обществото, освен погубването на валутите. Този процес поставя всички невидими сили на икономическите закономерности на страната на унищожението и го прави по такъв начин, че нито един от милионите хора не може да го диагностицира.“ (S. 149). ↑

[6] Владимир Илич Ленин, цитиран по John Maynard Keynes, *The economic Consequences of the Peace*, 1919, преиздадена в *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, Vol. II (London: MacMillan, 1977), S. 148/149. ↑

[7] Джон Екстър в разговор с автора, Цюрих, юни 1977 г., виж също и James Dines, *The Invisible Crash*. ↑

[8] Lyndon Baines Johnson, *State of the Union Message*, 4 януари 1965 г., цитат по James Dines, *The Invisible Crash*, S. 105. ↑

[9] James Dines, *The Invisible Crash*, S. 113. ↑

[10] James Dines, *The Invisible Crash*, S. 113. ↑

РЕЧНИК

Авансова стокова търговия: Авансова търговия с основни търговски стоки.

Авансова търговия: Борсова търговия, която затваря при актуално котиран курс. В случая изпълняването на договора за покупка, т.е. доставката и закупуването на стоки, ценни книжа или девизи, става на отсрочена дата.

Авансови продажби на злато: Предварителни продажби на още недобито злато.

Асигнати: Хартиените пари (1790–1796) на Френската революция, обезпечени с национализирана поземлена собственост. Увеличавана е безгранично, впоследствие се обезценява.

Банка за международни плащания (BIZ): Основана през 1930 г. като акционерно дружество за кредити, чиито акционери са националните централни банки. BIZ трябваше да улесни работата на централните банки и да оказва помощ при международни сделки.

Банкова тайна: Поверителност на банката за влоговете на нейните клиенти.

Биков пазар: Обратното на мечи пазар. Понеже биковете замахват с рогата си отдолу нагоре, са станали синоним за покачващ се курс.

Биметализъм: Признаването на златото и среброто за платежни средства.

Бретън Уудс: Малка местност в щата Ню Хемпшир, където през 1944 г. е подписана едноименната спогодба. Преговорите са водени от САЩ и Великобритания. Системата, която в крайна сметка е приета, е наречена също и „златно доларов стандарт“, защото американският долар получава статута на официална международна резервна валута. С нея Америка гарантира фиксирана конвертируемост на златото за \$35 за свободна унция и се задължава пред останалите централни банки да обменя доларите им в злато. През август 1971 г. президентът Никсън едностранчиво нарушава спогодбата и „затваря златния

прозорец“; Франция и Великобритания настояват за договорената конвертируемост. Това поставя началото на фиатната финансова система, на свободния гъвкав обменен курс, към който се насочиха всички валути в свободния пазар.

Булион банки: Обозначение за търговски банки, които посредничат при заеми на злато между централните банки и клиентите — обикновено индустриалци или частни (едри) инвеститори, производители на злато и други участници на пазара. Лихвената ставка се прави чрез „Gold Lease Rate“, за да е рентабилно. В това число влизат и следните международни търговски банки: *ABN Amro, AIG International, Barclays Bank, Chase Manhattan, Citibank, Commerzbank, Credit Suisse First Boston, Deutsche Bank, Dresdner Bank, Goldman Sachs, HSBC, J. P. Morgan, MacQuarie Bank, Mitsubishi Bank, Mitsui, MKS, Morgan Stanley, NM Rotschild & Sons, Phibro Billion, Prudential-Bache, Rabobank, ScotiaMocatta, Société Générale, Standart Bank, Sumitomo, UBS, WestLB.*

Бюджетен дефицит: Част от годишния бюджет на дадена страна се финансира от кредити и заеми. При висок бюджетен дефицит съществува опасност от инфлация. Постановената горна граница за влизане в зоната на европейския валутен съюз е 3%. САЩ вече прекрочиха критичната 5-процентова граница.

Валоризация: Държавни действия за повишаване цената на стоките в полза на производителя.

Волатилитет: Като цяло означава вездесъщото колебание на пазарните цени на финансовите пазари.

DAX 100: Индекс от 100 германски акции, котиращи се в официалната търговия или регулирания пазар на Франкфуртската борса за ценни книжа.

Dow Jones Industrial Average: Индекс за акции с 30 американски стандартизирани показатели.

Девалвация: Валутно-политическо действие, вследствие на което стойността на дадена валута се обезценява по отношение на другите парични единици. Последствието: влошаване на обменния курс на девалвиралата валута спрямо чуждестранната (последната поскъпва и се увеличава износът). Фиксираният обменен курс след дадена девалвация е независим държавен акт при гъвкав обменен курс на предлагане и търсене. Обратното на ревалоризация.

Дезинфлация: Дълготраен процес, в който делът на инфлация в дадена икономика постепенно намалява.

Демонетаризация: Отхвърляне/отмяна на законово платежно средство (напр. злато или сребро).

Дериват (от лат. *derivatus* — произведен): Напълно откъснати от реалната икономика финансови инструменти, носещи имена като фючърси, опции, суапове и т.н., чиито стойности в голямата си част са чисто спекулативни и неколккратно надвишават лежащите в основата им реални стойности (в днешно време дори стократно). Използването на лостови ефекти може да доведе до (спекулативни) печалби.

Дефлация: Дефлацията е обратното на инфлацията, т.е. процес, в който нивото на цените на стоките и услугите постоянно падат в сравнение с обичайно установените индекси за цени на дребно.

Exchange Stabilization Fund (ESF; девизен стабилизационен фонд): Започва да работи на 27 април 1934 г. с капитал от \$2 милиарда и има задачата да стабилизира стойността на американската валута и да раздава помощи на чужди държави. „Gold Reserve Act“ (също 1934 г.) освободи ESF от отчет пред Конгреса. Така контролът над ESF беше предаден на изпълнителната власт и той по никакъв начин не подлежеше на обществен, правов или парламентарен надзор. Така този фонд, притежаващ милиарди долари (1995 г.: \$42 милиарда), можеше да бъде използван по желание от *U.S. Secretary of Treasury* (по времето на Джон Сноу), със съгласието на президента. През 1962 г. официално упълномощената *Federal Reserve Bank of New York* пое задачите на ESF за чуждестранните валутни пазари.

Европейска централна банка (ЕЗВ): Централната банка на евро-зоната с център Франкфурт на Майн.

Европейски валутен институт (EWI): Седалище — Франкфурт; създаден е през 1994 г., вследствие на споразумението в Маастрихт (1991), има около 200 сътрудници. Ръководство: президент и още 15 президента от националните централни банки на страните от ЕС. Функция: подготовка на третата степен на валутния съюз, наблюдение на конвергенцията при членовете на ЕС, координация на индивидуалната държавна финансова и валутна политика, събиране на статистически данни за ЕС, разяснение за еврото и запланивания валутен съюз.

Европейски валутен съюз (EWU): Ядрото на споразумението от Маастрихт (1991), чиято цел е създаване на единна валута за страните от ЕС и защитаване на единна Европейска система на централните банки (ESZB), която трябва да поеме основните задачи на отделните национални централни банки.

Европейска валутна система (EWS): Конвенция от 1979 г. между членовете на Европейския съюз (ЕС) с цел стабилизация на вътрешните обменни курсове. Те не трябва да пристъпват определена фиксирана граница. Ако това стане, емисионните банки трябва да инвестират, купувайки или продавайки валути, за да задържат колебанията в определените граници.

Европейски съюз за международни плащания (EZU): Основан през 1950 г. със задачата да стимулира многостранния търговски и платежен поток в Западна Европа и да създаде условия за свободна конвертируемост на валутите. През 1958 г. 14 западноевропейски държави обявяват валутите си за съвместими и целта беше постигната. EZU е закрит и заменен с Европейския валутен съюз.

Закон на Гришам: Приписва се на Томас Гришам (1519–1579), финансов съветник на кралица Елизабет I. Той гласи, че лошите пари прогонват добрите. Опитът показва, че ако стойностните монети са последвани от ниско стойностни, всички, които притежават първите, ще се опитат да ги запазят за себе си, а в сделките си ще използват нискостойностните.

Инфлация: Бавна или рязка (галопираща) девалвация на валутата. Обратното на дефлация.

Carry-Trade: Идеята възниква от т.нар. „Yen-Carry-Trade“. Банките и фондовете заемат йени при много изгодни лихви, моментално след това ги продават и влагат печалбата в ценни книжа. Същото се случва и с „Gold-Carry-Trade“. Търговските банки (булион банките) вземат заеми в злато от централните банки при крайно изгодни лихви (1–2%), за да го продадат на пазара и да инвестират в друго. Този вариант на ликвидна доставка беше печеливш през 90-те години, тъй като навсякъде по света пазарите на акции осчетоводяваха двойни проценти за прираст и в условията на мечи пазар това означаваше печеливш бизнес, защото по-късно заетото злато можеше

да се купи обратно на ниски пазарни цени и да се върне на притежателя му.

COMEX (Нюйоркска стокова борса): Най-голямата световна борса за Metal-Futures (авансови продажби на благородни метали). Функцията ѝ е да обслужва продавачите и купувачите с договори за авансови продажби във финансовия и металния сектор.

Lender of last resort: Понятието (кредитори от последна инстанция) обозначава функцията на централните банки да подсигуряват банките с необходимата ликвидност, за да може финансовата система да запази стабилността си дори по време на кризи на финансовите пазари.

Лостов механизъм: Вземане на кредити за инвестиционни цели; също — отношението между личния и чуждия капитал. Берлинската борса дефинира лостовия механизъм по следния начин: отношението между най-голямата процентна промяна на курса на дадена опция спрямо процентната промяна на курса на основната стойност в търговията с опции. При опциите факторът на лостовия механизъм се изчислява по следния начин: курсът на акциите по курса на опциите (т.е. гаранциите за определена базисна цена). Той показва кратността на акциите, в чиито променящ се курс притежателят на опции участва в сравнение с директния купувач със същия капитал.

Международен валутен фонд (МВФ): Създаден през 1945 г. на основата на споразумението в Бретън Уудс, автономна организация на ООН, с цел контролиране на международната валутна система, създаване на многостранна платежна система и премахване на ограниченията на девизния поток.

Мечи пазар: Падане или ниско ниво на борсовите курсове. Обратното на биков пазар. Тъй като мечките замахват с лапите си отгоре надолу, те са станали синоним на падащия курс.

ОТС (over-the-counter): Извънборсова търговия на акции.

Опции: Правото (но не задължението) до определен срок да се купуват или продават финансови инструменти (акции, ценни книжа, злато и т.н.) на предварително определена цена. Опциите за продажба или покупка са част от незаменимите елементи на съвременния финансов мениджмънт.

Plunge Protection Team PPT (официално име Working Group on Financial Markets): Елитна група от представители на

правителства и банки, които от време на време прилагат мощни атаки за заздравяване пазарите на акции. Създаването на тази работна група беше резултат на „executive order“ на Роналд Рейгън от 19 октомври 1987 г. PPT, в състава на който влизат американският министър на икономиката и председателите на *Board of Government of the Federal Reserve System*, *Securities and Exchange Commission (SEC)* и *Commodity Futures Trading Commission*, беше създадена, за да подsigури безпроблемното функциониране на финансовите пазари. Основната задача е запазване на доверието на инвеститорите в случай на внезапен срив на курса на акциите и предотвратяване на ликвидни кризи. По данни на търговци и анализатори Фед също участва в пазара на акции. Съгласно Federal Reserve Act от 1913 г. официално Фед няма право да търгува с акции, а само с американски ценни книжа, дългови сертификати, менителници, чуждестранни държавни заеми, валута и злато.

Парадоксът на Гибсън: Синоним на реципрочно съотношение между цената на златото и дългосрочните лихвени проценти (виж Дж. М. Кейнс, *A Treatise on Money*, Macmillan, 1930, vol. 2, S. 198, както и Lawrence H. Summers & Robert B. Brasky в статията им „Gibson’s Paradox and the Gold Standard“, публикувана в *Journal of Political Economy*, vol. 96, юни 1988 г., S. 528–550).

Платежен баланс: Систематична равносметка за търговския и капиталовия поток на даден икономически район с чужбина в рамките на определен период.

Празни продажби: Печалби, реализирани от инвеститор, който продава „нищо“, т.е. извършва авансова продажба напр. на акции, злато и т.н., които не притежава и за които вярва, че с печалбата отново ще може да ги купи отнякъде, преди да е дошло времето окончателно да ги предаде.

Ревалоризация: Валутно-политическо действие, с което се повишава външната стойност на дадена валута спрямо останалите. Последствието: подобряване на обменния ѝ курс с друга чуждестранна валута (последната поевтинява). За страната това означава поскъпване на износа и поевтиняване на вноса. Обратното на девалвация.

Революцията „Кейнс“: Джон Мейнард Кейнс (1883–1946), английски икономист и борсов спекулант, един от бащите на „deficit spending“ (дефицитната икономика) и съосновател на валутната

система след Втората световна война. Идеите му са смес от планова икономика, политика на заетостта и евтини пари и са отговорни за инфлацията след войната. Елегантно и изтънчено украсява икономическата политика с мъдрости и пароли, които и до днес обладават умовете на академиците и правителствата. Основният белег на неговата икономическа политика е, че тя следва политическата коректност, линията на най-малкото социално съпротивление, с мотото: „Après nous le déluge“ или, да го кажем с думите на Кейнс: „In the long run, we are all dead“, в превод — След време всички ще сме умрели.

SDR's, Special Drawing Rights, специални права на тираж: Създаден през 1969 г. от МВФ допълнителен резерв за световната финансова система.

Swaps, суапове (to swap, разменям): Комбинация между касова търговия и авансова търговия. Съществуват девизни, валутни и лихвени суапове. Те служат преди всичко за подsigуряване срещу колебания в курса и лихвите (хеджиране). Националните банки прилагат девизен суап като финансово-политически инструмент. При банките и финансовите предприятия суаповете са много разпространени инструменти във финансовия мениджмънт.

Свободен (гъвкав) обменен курс: Курс на дадена валута, който се оформя от играта на търсене и предлагане на чуждите девизни пазари. За повечето валути е въведен през 1973 г.

Стокови авансови борси: Места, където се сключват стандартни авансови договори (фючърси и опции) за търговски стоки. Най-голямата и най-старата стокова авансова борса е *Chicago Board of Trade* (CBOT), създадена през 1848 г.

Съкровищен бон: Краткосрочна менителница, която по правило няма голяма лихва и се продава от правителствата чрез централните банки като дисконт.

Treasury Bills (T-Bills): Английският термин за дълговите задължения на Америка (наричани също съкровищни бонове, менителници или безлихвени краткосрочни бонове) с краткотраен срок на валидност — обикновено от 3 до 12 месеца.

Treasury Bonds (T-Bonds): Английският термин за дълговите задължения на Америка със среден до дългосрочен срок, обикновено от 10 до 30 години. Издават се под формата на облигации.

Тон: Единица мярка за тегло (в случая метрична). Един тон е равен на 1000 килограма.

Унция/свободна унция: Единица мярка за тегло, най-вече за благородни метали; една унция (англ. ounce/-oz) съответства на 31,1034807 грама.

Federal Reserve Act: Законът за създаване на Американската емисионна банка.

Federal Reserve Bank: Американският „Фед“ не е това, което гласи името му — банка, подчинена на редовно избрано федерално правителство — а *частна банка*, която еднолично може да влияе в своя полза върху парите, които се намират в обращение.

Federal Reserve System: Федералната резервна система (Фед) е системата на централната банка на САЩ.

Фед: *Federal Reserve Bank*.

Фиатна валута (от лат. fiat — правя): Валута, която една централна инстанция създава „от нищото“ — обикновено държавните, непокрити с никаква метална валута хартиени парични средства. Всички държавни валути са фиатни валути. Това са пари, създавани от банките, без никаква производителност. Но и в бъдеще производителността им не е голяма. Точно обратното — всички останали (обществото) трябва да зложат нещо срещу тях. Лондонският *Economist* нарича тези хартиени пари „confetti money“, а бившият президент на Бундесбанк — „ерзац-валута“. Някои я наричат „официални фалшификати“.

Фиксиран (твърд) обменен курс: Курс, фиксиран от дадена инстанция, който определя съотношенията между валутите. Споразумението Бретън Уудс означаваше фиксиран курс от 1944 до 1971 г. Всяка промяна на курса се одобрява от МВФ. През 1973 г. фиксираните курсове бяха заменени от свободни (гъвкави) курсове.

Финансов Фючър: Така се наричат авансовите продажби, чиито основен инструмент са инвестициите.

Хеджиране: а) средство за защита; б) застраховка срещу загуби и неуспехи вследствие на противоположно действащи процеси; в) самоподсигуряване срещу загуби чрез покупки или продажби в авансовата стокова търговия, поради колебания в цените.

Хедж-фонд: Общо наименование на инвестиционни фондове, които обикновено са „офшорни“ и за разлика от традиционните

инвестиционни фондове прилагат предимно алтернативни стратегии и инструменти за инвестиция. В това число влизат лостовият механизъм на дериватите, заемането на кредити за инвестиционни цели, както и прилагането на ефектите на късите/празните продажби. По причини, засягащи разширението, се оформят като „фондове от хедж-фондове“.

Цена на златото в американски долари: Международната цена на златото е в американски долари. Няма смисъл да се изчислява в други валути, в случай че цената се повиши с 10%, а в същото време доларът падне с 10%. Цената на златото може да е съвсем различна, когато се изчисли в родната валута на инвеститора.

Централна банка: Институция, която носи специфична отговорност за финансовата и валутната политика, както и за регулиране на безкасовия платежен поток на дадена страна. Валутно-политическите задачи са продиктувани от изисквания за стабилна икономика, в условия на стабилна валутна стойност в държавата. Централната банка (преди всичко в Швейцария) е синоним на емисионна банка. *Швейцарска национална банка (SNB)*, Европейска централна банка (EZB).

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.